
ARHEO

02/1981

Arheološka obvestila / Glasilo Slovenskega arheološkega društva

TEORIJA	
Panorama teoretske arheologije (L.S.Klejn)	1
Bibliografija	21
Indeks pojmov	37
AKTUALNOSTI	
O možnostih in potrebah sodelovanja med arheologijo in arhitekturo (dr. P.Fister)	43
ODKRITJE	
Svetac (B.Kirigin & A.Milošević)	45
DISKUSIJA	
O zgodovini in arheologiji (B.Slapšak)	51
Še o tem kaj je iluzija in kaj stvarnost (A.Rant)	54
Iluzija in stvarnost ali amaterizem in profesionalizem (P.Kos)	55
PRIKAZI	
Otimači izgubljenog kovčega : Archaeologist at Work & Play (S.S.)	57
Arheologija danas. Dometi VIX/5, Rijeka 1981, 111 str. (B.Teržan)	58
Nouvelles de l'archéologie (B.Djurić)	59
SESTANKI	
13.januar 1982	60
Rezultati arheoloških istraživanja u istočnoj Slavoniji i Baranji (Vukovar, 6. do 9.listopada 1981) (A.M.)	61
Savjetovanje arheologa Bosne i Hercegovine u Banja Luci od 14. do 16.10.1982 (B.Graljuk)	63
Pohorje skozi stoletja (I.Vidmar)	64
Simpozij o kulturnohistoričnih in arheoloških problemih južgovzhodnoalpskega prostora v pozni antiki (S.Ciglienečki)	65
16.medjunarodni kongres za bizantinske studije (V.Girardi Jurkić)	66
10.medjunarodni kongres unije za prethistorijske i protohistorijske znanosti, Ciudad Mexico 19.-24.10.1981 (M.Zaninović)	66
RAZSTAVE	
Še ob rob razstavi Most na Soči 1880-1980, sto let arheoloških raziskovanj (B.Teržan)	67
Mednarodni arheološki plakat ali razstava zaradi razstave (B.Rupel)	68
Arheološka razstava v Slovenj Gradcu (M.Slabe)	69
Nove najdbe iz Viminacija (B.Slapšak)	71
ZGODOVINA VEDE	
Ob stoletnici odkritja situle z Vač (D.Vuqa)	71
KRATKE NOVICE	
Bilješke uz zagrebačku proslavu svjetskog dana muzeja I. (Z.Grecl)	72
Sestanki	73
Razstave	76
Obvestila in popravki	77
DRUŠTVO	
Slovensko arheološko društvo v letu 1981 (D.Svoljšak)	77

Arheološka obvestila. Glasilo Slovenskega arheološkega društva, zanj odgovoren Drago Svoljšak, predsednik. Uredništvo: Miha Budja, Bojan Djurić (glavni in odgovorni urednik), Jože Kastelic, Peter Kos, Ranko Novak (tehnični urednik), Božidar Slapšak, Biba Teržan. Izdajateljski svet: Mitja Brodar, Timotej Knific, Peter Petru, Marjan Slabe. Naslov uredništva: Filozofska fakulteta, Oddelek za arheologijo, Aškerčeva 12, 61000 Ljubljana, 061/224 011/333. ARHEO izhaja dvakrat letno, naklada druge številke 500 izvodov. Cena posamezne številke 150 din, celoletna naročnina 300 din; tekoči račun 50100 678 60382. Tipkopis Zvezdana Gorjanc, Zalka Marinko. Tisk Povše. Fotografije in risbe po želji vračamo, rokopisov ne vračamo. Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji. Zaključek redakcije tretje številke 31.5.1982.

Po mnenju Republiškega komiteja za informiranje št. 421-1/72 šteje ARHEO med proizvode iz 7.točke prvega odstavka 36.člena Zakona o obdavčenju proizvodov in storitev v prometu, za katere se ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov.

Običaj je v uredniških uvodih z nekaj besedami označiti vsebino številke, komentirati tista dogajanja, ki jih vsebina številke ne zajema, pa so takšnega komentarja potrebna, ali pa odgovoriti na pripombe oziroma kritiko bralcev.

V tej številki nadaljujemo in zaključujemo osrednji teoretski tekst, Klejnov pregled teoretske arheologije, ki je sočasno z našim prevodom doživel tudi prevod v francoščino. Integralni del tega pregleda je obširna bibliografija, ki je v jugoslovanskem prostoru skorajda nepoznana. Dodatno objavljamo indeks pojmov (namesto napovedanega slovarčka), ki omogoča lažje gibanje skozi celoten tekst. Skupaj s tem tekstom je treba omeniti prispevek o razmerju med arheologijo in zgodovino, kakor tudi prikaz "arheološke" številke revije Dometi.

Nujnost povezovanja arheologije z drugimi vedami dokazuje tehtno razmišljanje P. Fistra o sodelovanju arheologije in arhitekture in želeli je, da bi ta tekst doživel širok odmev, številne komentarje in praktično aplikacijo med slovenskimi arheologi.

V rubriki Odkritja predstavljamo tokrat otok Svetac, izredno zanimivo in danes skoraj nedostopno arheološko točko, katere vloga v proučevanju pomorskih komunikacij je bistvena.

Precej prostora je namenjenega poročilom o sestankih in razstavah, tekstom, ki večinoma pravzaprav ne zadovoljujejo hotenj uredništva. Še vedno to namreč niso kritične analize posameznih pomembnih dogodkov, temveč prej bolj ali manj izčrpana poročila o poteku dogodkov.

Uredništvo je prejelo precej tekstov, ki se nanašajo predvsem na organizacijo stroke. Na našo pobudo so bili izdelani teksti o arheologiji na fakultetah v Jugoslaviji, zaradi obširnosti teme in tekstov pa tega materiala nismo mogli vključiti v pričujočo številko. To nameravamo storiti v prihodnji številki, ki bo posvečena izključno tej problematiki.

Glede dogajanj v slovenski in jugoslovanski arheologiji je marsikaj povedanega v tekstu o delovanju SAD in v poročilih o sestankih in razstavah. Nedvomno pa je povedanega še premalo. Posebej o tistih procesih in mehanizmih, ki ostajajo v ozadju javnih manifestacij arheološkega dela (ne da bi takšnim procesom in mehanizmom hoteli že a priori dajati negativen predznak), pa bi morali včasih takšno svojo pozicijo zapustiti in svoje pestre barve pokazati tudi drugim.

Pripombe, ki jih je o prvi številki prejelo uredništvo, so bile pravzaprav maloštevilne, in so se nanašale predvsem na oblikovno plat. Nasprotujoče si izjave različnih bralcev (kolikor so jih člani uredništva lahko spoznali v neposrednih pogovorih) o vsebini in konceptu revije, ocene, ki segajo od negativnih do izredno pozitivnih, nas hrabrijajo. Očitno je namreč, da je bila takšna revija potrebna in da se bralci opredeljujejo. Tehnične pripombe smo v tej številki kolikor mogoče upoštevali in jih bomo upoštevali tudi v bodoče. Seveda v mejah, ki jih določa denar.

ARCUS SAGITTAEQVE TROGLODYTARUM
VIAE FERREAE, VICI ET URBES
OMNIA SUPER DICTA NOSTRARUM
MANUUM OPERA SUNT
VIVAT LABOR, VIVAT, VIVAT ...

Poštovani uredniče ARHEA,

Mi Delmati ne možemo više trpiti ovo što Ilirski savez čini prema nama. Što ćemo mi sa našim ovcima molim vas lipo? Dokle te privilegije tim Liburnima! Nas su zajevali zapadni: Kelti, Veneti, Britanci, Hispanci i ostala sitna plemena i mi smo se pokoravali odlukama Saveza a unda onizi s Helenima s Liburnskim ovcima. Smatramo da Ilirski savez ne vodi dobru vanjsku politiku i ne uzima u obzir problem naših ovaca i našu dugogodišnju suradnju s Helenima. Ilirski savez ne želi da se siti da smo mi Delmati dali zemlju Helenima na našim otocima: ubavoj Pitijeji i šumnoj Issi kako to piva njihov pisnik Apolonije Rodski. Do sada smo uvijek mi trampili robu s Helenima a osobito onda kada smo se oslobodili liburnskog jarma i otirali ih tamo di im je uvijek i bilo msto. Onda smo sklopili ti savez i tili dilit i dobro i zlo a undac ete ti ga na, oni "gori" namistili njima za prodat ovce u Garšku. E jebi ga bato nemere to tako, jok - kako bi to rekli Mesi ili oni Dardanci. Svaki Ilir bome zna da su naše ovce najbolje. Po našin ovcan se baca lja-ga od onizi priko Krke, a pripovida mi je moj prijatelj Daiko iz Ridera da oni noću plivadu priko rike da bi se omrsili naših ovci, i da ih kredu. Muko moja ča je ovo došlo bit! A ča ćemo s našin kozan? Savez će, ako ovako nastave, i na naše koze zaboravit. Budimo judi. Evo mi ćemo Liburnima oprostiti ovce i zaboravit ćemo na sve ča je bilo, ali da se nama da prvenstvo trame s kozan! Ne smi se zaboravit da se po našin kozan zove i jedan garški grad na našoj obali - Tragyrion. Da ne bi mislili da je ovo zajebancija šaljen van iz naših novin vist obo tim ovcan iz Burnuma.

vaš
Verzus

Bukovačka ovčetina u Grčkoj

Preko splitskog „Mesoprometa“ izvest će se u Grčku 20.000 ovaca s područja Bukovica

OBROVAC, 2. IV - Stočari obrovačkog dijela Bukovica otvarit će u ovoj godini značajan izvozni posao. Riječ je o izvozu 20.000 ovaca u Grčku, koji će se realizirati već tokom ljeta. O tome je Veterinarska stanica u Obrovcu, kao nosilac razvoja stočarstva u tom dijelu Bukovica i razvoja kooperativnih odnosa s privatnim pastirima, potpi-

sala ugovor sa splitskim „Mesoprometom“. Osim sigurnog plasmana i predaje noćnih vjetrova odgodnom, u tom aranžmanu bukovački stočari će kvalitetno naplatiti svoj uloženi trud, što će biti poticaj za još brži razvoj stočarstva u tom pašnjakom kraju.

(A. I.)

TEORIJA

Panorama teoretske arheologije

Leo S. Klejn

Prvi dvoletni pregled tekoče literature: 1970—71

Na začetku sedemdesetih let je "nova arheologija" dosegla nekatere pomembne uspehe; skupina "novih arheologov" (Wilmsen, Struever, Plog in M. King) je prevzela vodstvo revije *American Antiquity* in napovedala spremembo v uredniški politiki (Wilmsen 1970 a). V celoti gledano pa je za to obdobje vendarle značilna povečana aktivnost nasprotnikov "nove arheologije" in sploh predstavnikov tradicionalne arheologije, medtem ko je produkcija "nove arheologije" manj obsežna in manj izvirna kot prej. Če uporabimo vojaško terminologijo, tako priljubljeno v vrstah "nove arheologije", je nastopila faza vkopavanja v pričakovanju ostrega sovražnikovega napada.

Produkcija »Nove arheologije«

Člani Binfordove "mafije" so objavili nadrobne razlage svojih konkretnih raziskav (Mill 1970; Longacre 1970 a; Wilmsen 1970 b), še en zbornik (Longacre 1970 b) in vrsto člankov (Hodson 1970; Hammond 1971; Struever 1971; King 1971; Thomas 1971; Zubrow 1971).

Fritz in Plog, predstavnika druge generacije Binfordovih študentov, katerih rokopise so "novi arheologi" sicer redno citirali, sta končno lahko v *American Antiquity* objavila članek o naravi arheološke razlage (Fritz in Plog 1970). Tu obravnavata kot razlago samo tisto, kar se podreja neki zakonitosti ali zakonitosti podobni generalizaciji. Watson, LeBlanc in Redman (1971) so to stališče razvili v knjigi *Explanation in Archaeology*. P.J. Watson je pristopila k "novi arheologiji" skupaj z geologom in filozofom Richardom Watsonom. Ta je najprej pokazal, da geologija ni deskriptivna temveč, nič manj kot fizika, nomotetična veda, (R. Watson 1965; 1966a; 1969).

Potem se je skupaj s P.J. Watson postavil v bran antropologije in zgodovine; priznal jima je isti status ter apliciral na osnovi ekološke sistemske pristop in uporabo modelov na evolucijo človeka (Watson in Watson 1969). Kasneje je R. Watson objavil več del, v katerih je ugotavljal, da vse to velja tudi za arheologijo (R. Watson 1966b, 1970, 1972), P.J. Watson pa je organiziral seminar, na katerem so bili terenski postopki pojasnjeni v procesualnem smislu (Redman in Watson 1970); tako je dozorela ideja o knjigi, ki naj bi predstavila strogo raziskovalno logiko, ki je osnova "nove arheologije".

Knjiga *Explanation in Archaeology* obravnava logičko strukturo "eksplicitno znanstvene" arheologije (naravo razlage po Fritzu in Plogu, hipotetsko deduktivno tehniko po Binfordu in Hillu, filozofske osnove po Hempelu in Oppenheimu). Izdelane so razlagalne sheme ("modeli") - sistematska teorija in ekološki koncept, podana je kritika normativnega razumevanja kul-

ture (po Binfordu) in obravnavani so problemi rekonstrukcije družbenih struktur. Kot Fritz in Plog tudi Watson, LeBlanc in Redman strožje in odločneje kot Binford zagovarjajo scien-tifikacijo arheologije. Lahko rečemo, da je ta skupina (2+3) predstavljala posebno krilo ameriške "nove arheologije", za katero je glavni problem bila nomotetsko deduktivna razlagalna shema in ki je na ta način razvijala Binfordove ideje v neki ozki smeri; knjiga treh avtorjev je bila temeljno besedilo za vzgajanje podmladka v tej smeri. Načela ameriške "nove arheologije" so bila tu sistematizirana in jasno podana; to je omogočilo boljši vpogled v njihove prednosti, pa tudi slabosti in omejitve.

Istočasno je v Angliji izšel članek s podobnim naslovom *Explanation in Prehistory* (Harris 1971). Avtor je zapazil razlike med koncepti Binforda in Clarka in podprl Binfordovo tendenco iskanja razlage arheoloških dejstev v sociološki teoriji, v demografskih in ekoloških odnosih - skratka izven arheologije. V "kulturnem pristopu" oziroma natančneje v Clarkovi tendenci, da arheologijo zapre samo vase, je videl nevarnost, da se arheologija omeji zgolj na opredeljevanje enot kulturne taksonomije.

Napadi na »Novo arheologijo«

V tem času so bili v "novo arheologijo" usmerjeni trije težki udarci.

Prvi je bil usmerjen proti predlogu obeh Binfordov in Sacketta, da je zaključek mousteriena treba razumeti ne kot posledico spremembe v populaciji temveč kot "strukturno pozno" (spremembo v gospodarski dejavnosti) pri isti populaciji. Collins je nastopil proti tej ideji najprej v svojem splošnem pregledu (1969) in kasneje še v posebnem članku (1970). Njegov ugovor je bil metodološkega značaja; dvomil je, da se funkcionalne podobnosti odražajo v variabilnosti oblik enako močno kot kulturni (etnokulturni) odnosi. Analogne argumente proti Binfordovemu mnenju je podal tudi Mellars (1970), ter opozoril tudi na teritorialno in kronološko ločenost varietet v mousterienu. Bordes, glavni zagovornik teze, da je paleolitske kulturne skupine treba razumeti kot migrirajoče etnokulturne enote (v tem je naslednik Breuila), je skupaj s Sonnevile - Bordesovo nastopil proti Binfordu s celim sistemom argumentov, tudi etnografskih, o bistveni odsotnosti diferenciacije pri predmetnih sklopih in pri najdiščih (Bordes in de Sonneville-Bordes 1970). V odgovoru se je Binford (1973) uspešno zoperstavil etnografskim argumentom in na podlagi lastnih terenskih raziskav dokazal razliko v tehnologiji med sodobnimi in prazgodovinskimi lovske plemeni. Tehnologija sodobnih lovske plemen je dolgoročno usmerjena in ima stabilne sklope orodij, ki jih ohranjajo daljši čas; tako je bilo tudi v mlajšem paleolitiku. Za razliko od tega pa je bila mousterienska tehnologija vezana na posamezne

situacije: orodja so bila pripravljena za vsako priliko posebej na mestu samem in ko niso bila več potrebna, so bila zavržena; zaradi takšne prakse kažejo ostanki ekonomsko diferenciacijo. Dodatne ugovore sta podala tako Bordes (1973) - z dokazi za istočasnost paleolitskih kultur, kot Mellars (1973) - z dokazi na podlagi podobnosti med mousterienom in mlajšim paleolitikom. Na drugi strani je Sackett (1973) menil, da sta nasprotujoči si strani pripisali absolutno vrednost stvarim, ki so le različni aspekti neke kompleksne realnosti; razpravo je prenesel na raven razlikovanja med stilnimi in funkcionalnimi potezami na ravni generalne teorije, saj sta možni obe razlagi in je odločitev odvisna od konteksta.

Drugi udarec je bil usmerjen proti Clarkovi *Analytical Archaeology*. Najbolj bistvene ugovore je podal Rouse (1970), ki je zavrnil legitimost pretvarjanja arheologije v posvem analitično in izključno artefaktno vedo. Po njegovem mnenju je treba med analitičnimi operacijami in pa antropološkimi (oziroma procesualnimi) generalizacijami, izhajajočimi iz modelov, izpeljanih iz drugih ved in iz primerjav s sodobnimi pojavi, rekonstruirati dogodke in pojave in to na podlagi metod prazgodovine in zgodovine (prim. razpravo Willeya in Sabloffa z Binfordom). Tega pa po njegovih besedah v Clarkovem delu ni. Nadalje je kritiziral Clarka, ker ni upošteval potrebe po vključevanju neartefaktnega materiala v arheološko raziskovanje. Rouse je nastopil proti temu, da arheologiji zastavljamo naloge, ki jih ima sicer prazgodovina kot sintetizirajoča veda. Opozoril je, da analitični postopki enačijo poteze (traits) oziroma predmete, ki znotraj kulture nimajo enakega pomena, in menil, da bi pri tem morali upoštevati izkušnjo lingvistov, ki razlikujejo različne nivoje formalne analize glede na stopnjo pomenske zasičenosti materialnih elementov in tipe pomenov. Rouse tipologije ni bil pripravljen zamenjati s taksonomijo. Po njegovem mnenju je bila taksonomija s svojo strogo hierarhizacijo ustvarjena in koristna za obravnavo zaprtih sistemov, kot so to npr. biološke vrste. Populacije kulturnih pojavov pa so odprti sistemi, kjer prihaja do svobodne izmenjave elementov. Zanje je primernejši sistem klasifikacij različnih elementov vzdolž različnih osi, kar je Rouse sedaj imenoval "tipologija", prej pa (po mojem mnenju bolj adekvatno) "analitična klasifikacija" (Rouse 1960).

Hymes (1970b) je nadaljeval kritiko formalističnih omejitev Analitične arheologije s stališča lingvistično usmerjenega kulturologa. Clarka je obtožil, da je pri razvijanju teorije za integracijo arheološkega materiala mislil, da lahko izhaja iz ostankov samih, namesto da bi gradil na proučevanju nedotaknjenih in živih kultur; opozoril je, da narave jezika ne moremo doumeti, če se omejimo na popačene odlomke starih tekstov. Clarka je tudi obtožil, da se omejuje na kvantitativno analizo, ki ne vodi avtomatsko tudi do razumevanja ma-

teriala. Menil je, da je potrebno operacionalizirati kvalitativno analizo in v izkopanem kulturnem materialu odkrivati semantične strukture, podobne jezikovnim strukturam; to bi najverjetneje zahtevalo, da ob politetičnem ugotavljamo tudi monotetično grupiranje elementov.

Analitični arheologiji najbolj naklonjeno stališče je v tej diskusiji zavzel Moberg (1970a), vendar je tudi on kritiziral pretiravanja o avtonomnosti arheologije kot tudi Clarkov pretirano poenostavljen pristop k problemu sinteze različnih virov in v zvezi s tem vprašanju integracije ved.

V odgovoru je Clarke (1970b) blagohotno priznal tehtnost kritičnih komentarjev, vendar s pripombo, da so vsi udeleženci v diskusiji nastopali vsak na svoj način enostransko; če je Clarkove predsodke opredeljevala naklonjenost naravoslovnim znanostim, je bila to pri Hymesu lingvistika in pri Mobergu zgodovina. Menil je tudi, da z Rousejem ne bo mogoče priti do soglasja, saj sprejemnik, ki je naravnian na drugo valovno dolžino, pač ne bo mogel sprejeti sporočila. Clarke se je branil duhovito in pametno, vendar bi bilo morda še pametneje, če bi skušal uglasiti svoj sprejemnik na valovno dolžino nasprotnikov. Ker pa tega ni hotel napraviti, se je odrekel priložnosti, da se sooči z nevsakdanjim in nenavadnim sklopom problemov, ki pa so za "novo arheologijo" vendarle bili pomembni.

Tretji udarec je bil namenjen antropološkim temeljem "nove arheologije". Antropolog Kushner (1970) je na vljuden in prijateljski način, kot *amicus curiae*, podvomil, (1) da kulturo lahko obravnavamo kot adaptivni mehanizem, (2), da kulturo lahko predstavljamo kot sistem in (3) da je vredno kot glavno nalogo arheologije postavljati razlago kulturnih podobnosti in razlik. (Spomnimo se, da je prav v tem 1970. letu Trigger objavil kritiko nomotetične tendence v "novi arheologiji".)

V letu 1971 so se pojavili še drugi kritični članki. Eden med njimi je bil naperjen proti "prepovedi" odprav, ki niso usmerjene k ozko omejenemu cilju (usmerjene odprave, goal-oriented expeditions) (Chenhall 1971). Drugi je kritiziral predlog Deetza, Longacra in Whallona, da bi na podlagi variabilnosti arheološkega materiala rekonstruirali rezidenčna pravila (residence rules); predvsem je podvomil v veljavnost etnoloških zakonitosti, na katerih je predlog temeljil (Allen in Richardson 1971). Če ta kritika že ni zavrnila predložene razlage razlik v variabilnosti arheološkega materiala v smislu subkultur, pa je vsaj pokazala, da so interpretacijske možnosti širše in manj zanesljive, kot pa je to izgledalo v prvem trenutku (diskusijo so nadaljevali Ember in Ember 1971, Lane in Sublett 1972 in Ember 1973).

Matematika

V teh dveh letih so se pojavili trije pomembni zborniki: eden v Parizu (Gardin 1970), eden v Moskvi (Kolčin in Šer 1970) in eden v Edinburghu (Hodson, Kendall in Tšutu 1971). Propagandisti "nove arheologije" so vse tri pripisali svoji domeni, vendar pa je to bilo neutemeljeno. Zborniki so v resnici podali nekatere predloge, ki zadevajo kompleksne probleme, s katerimi se je "nova arheologija" mnogo ukvarjala: formalizacija raziskave, ustvarjanje deskriptivnih jezikov, aplikacija metod semiotike, teorije informacij in matematike in uporaba računalniške tehnologije. Čeprav je "nova arheologija" skušala monopolizirati te probleme, so o njih v resnici razpravljali tudi drugod. Obenem je seveda "nova arheologija" vsebovala tudi druge elemente, ki pa jih v nobenem od treh zbornikov ne najdemo.

Razprave v francoskem zborniku, ki predstavlja akta marsejskega sestanka arheologov iz 16 držav (med njimi je bilo tudi nekaj "novih"), so usmerjene k razreševanju predvsem dveh problemov: (a) razvijanje optimalnih metod za objektivno beleženje arheološkega materiala (kar je zahtevalo razvijanje deskriptivnih analitičnih jezikov in teoretsko povezovanje arheologije z lingvistiko); in (b), tematizacija klasifikacijskih poskusov arheologa z namenom da bi ta opravila lahko prepuščali računalnikom (kar je zahtevalo razvijanje statističnih in korelacijskih postopkov, ki bi ustrezali naravi kulture, posebnostim arheološkega materiala in nalogam sodobnega raziskovalnega dela). Predloženi so bili različni raziskovalni pripomočki: izdelava skalogramov za morfologijo stila in ornamenta (Elisséeff 1970), uporaba indeksa stopnje skladanja (degree of agreement) med klasifikacijami (de la Vega 1970) itd. Omenil sem že pristop na podlagi strukturalne lingvistike (Hymes 1970a).

Sovjetski zbornik, ki je skoraj izključno delo arheologov iz dveh mest - Moskve (večinoma iz Arheološkega inštituta Akademije znanosti) in Leningrada (skupina Univerze in pa posamezni raziskovalci iz Arheološkega inštituta in iz Ermitaža), prav tako vsebuje dve skupini člankov. Članki prve skupine razvijajo pripomočke za formaliziran opis originalnega materiala in za operacije v zvezi z njegovo obdelavo. Druga skupina je posvečena generalizacijam na podlagi velikih količin arheološkega materiala s pomočjo statističnih in kombinacijskih metod (članki te skupine se večinoma ne ukvarjajo z razvijanjem metod, temveč z njihovo aplikacijo). Nekaj člankov prve skupine ima širši metodološki značaj: razvijanje deskriptivno-analitičnega jezika za opisovanje keramike, pri čemer so značilne poteze ugotovljene ob upoštevanju obrtnikovih namer (Maršak 1970; gl. tudi 1965); formalizacija opisa, tako da vsebino odkrivamo z metodami matematične logike (Brajčevskij 1970); algoritmizacija

serijacije z uporabo tournamentne matrike (prisotnost-odsotnost), ki rezultira v grafu (Šer 1970). Nekam izolirano mesto ima v tem zborniku delo Kovalevskeje (1970a), posvečeno novi in plodni ideji, da se arheološka kategorija ornamentiranih predmetov obravnava kot sistem simbolov, ovrednoti višek informacije (s primerjavo idealnega modela z realnostjo) in ugotovi razširjanje in razvoj sistema na podlagi sprememb v tem višku (gl. tudi Kovalevskeja 1970b). Posebej je bil objavljen članek o analizi Brainerd-Robinsonove serijacijske tehnike (Kovalevskeja, Pogožev in Pogoževa 1970).

Tretji zbornik vsebuje akta anglo-romunske konference o uporabi matematike pri arheoloških in zgodovinskih raziskavah (Mamaia, Romunija, 1970). Največji del člankov se je osredotočil na probleme serijacije in s tem povezanem matematičnem ugotavljanju podobnosti na podlagi matrik. Predložene so bile analogije z lingvističnimi tehnikami (Iosifescu in Tšutu 1971) in analiza politetičnega principa klasifikacije (Lehrman). Zaključek (Moberg 1971) vsebuje kratek pregled zgodovine uporabe matematičnih metod v arheologiji, zelo jasno predstavitev strukture arheološkega materiala kot predmeta raziskovanja (in aplikacije uporabe matematičnih metod) in kratek povzetek rezultatov konference. Ti trije zborniki jasno kažejo, kako daleč je prišla matematizacija arheologije v desetih letih (prim. Heizer in Cook 1960).

Problem integracije

Stara arheologija / "nova arheologija". V toku vojnih operacij "nove arheologije" proti stari, je bilo skozi salve medsebojnega zanikanja tu in tam slišati šibke pozive k sodelovanju in ugotovitve o komplementarnosti obeh pristopov (R. McC. Adams 1968; Watson, LeBlanc in Redman 1971: XIV, 170-72). Ti pozivi pa so bili v glavnem le govorjenje in jih niso spremljali dejanski poskusi integracije. Skandinavci so menili, da bi bilo treba N. Bohrov princip komplementarnosti uporabiti tudi v antropologiji in arheologiji (Gjessing 1968; Marstrander 1970), vendar ga niso zmogli prenesti s filozofskih višav na operacionalno raven teoretske arheologije. Slišali so se glasovi, ki so vzpodbujali k iskanju "zlate sredine" z balansiranjem med dvema ekstremoma na podlagi enostavnega "linearnega modela" (Thompson 1972) ali pa pluralističnega sožitja in medsebojnega dopolnjevanja raznih pristopov (Redman 1973b; Adams 1973) in pozivali so, naj se ne dopusti, da bi en pristop nadomestil drugega (Thompson 1972: 38). V enem primeru je bila motivacija povsem jasno podana - "arheologija je eklektično področje" (Redman 1973b: 5), seveda pa iz eklektičnih kompromisov ne more zrasti stabilen organizem. Sorodne znanstvene vede in celo posamezne veje arheologije same so ostale ločene; metodološke tradicije so ostale nepovezane in znanstvene populacije ločene. Borba med "novo" in staro arheologijo je stara nasprotja lo

Še zaostri in jih povezala v sveženj, saj je "nova arheologija" osredotočena na eno od vej arheologije v eni od populacij in v rokah ene od znanstvenih tradicij, vse te razkole le še poudarila.

Bolj kot kdajkoli prej je postalo očitno, da moramo, preden se lotimo "sestavljanja preteklosti" ("piecing together the past", kot je glasil Childov moto), sestaviti sedanost - torej arheologijo. "Arheologija je ena", je zapisal Childe (1956:VI). Žal je bil to bolj ideal kot pa ugotovitev dejanskega stanja. Chang (1976a: 137-43) je položaj označil kot "konkurenčne arheologije". V arheologiji je bilo mnogo razmejitev; težko bi jih bilo odstraniti in gotovo ne bi bilo mogoče odstraniti vseh naenkrat. Dogajalo se je, da so se programi, predloženi kot osnova za poenotenje (npr. Clarke 1970b:27), pokazali kot zgolj nova osamljena stališča.

Res je, da je na nekaterih področjih prihajalo do medsebojnega oplajanja nasprotujočih si skupin. Tako zvemo iz poročila simpozija o problemu propada civilizacije Maya (Willey in Shimkin 1971), da so se pogledi zagovornikov "dogodkov" spremenili in se premaknili bliže "procesom": osrednje mesto v razlagi propada so sedaj imeli dejavniki notranjega razvoja. Pri tem pa med udeleženci Binford ni omenjen in tudi v zgodovinskem pregledu in celo v bibliografiji ne. Spet na drugem področju je Taylor (1972:28) ugotavljal, da "neotradicionalizem" predstavlja podprejanje novih metod starim konceptom.

Stari svet/novi svet. Avtorja dveh člankov, ki sta izšla na meji desetletij, sta skušala premagati prepad med največjima populacijama arheologov - arheologi starega in novega sveta. Eden izmed njiju, Američan Ehrich, je napisal vrsto člankov (1961; 1963; 1966; 1970), kjer je skušal predstaviti Evropejcem koncepte in metode ameriške arheologije in prikazati njihovo uporabnost na materialu iz Evrope in starega Vzhoda. Ugotovil je temeljno različnost v principih in v usmeritvah, ki predstavljajo osnovo konceptualnih sistemov v obeh delih sveta, ni pa uspel razrešiti te temeljne različnosti; vendar kako (in čemu) naj prenašamo sklope konceptov, ne da bi ta nasprotja razrešili?

V drugem članku je sovjetski avtor (Bašilov 1969) predstavil svojim kolegom ameriške koncepte in metode ter predlagal možnost uporabe nekaterih. Poleg problema, ki smo ga omenili v zvezi z Ehrichovim poskusom, pa je v članku Bašilova tudi izbor konceptov bil preozek in vse preveč naključen (prim. Klejn 1970b).

Nenavadno je, da so poskusi, da bi Američanom predstavili evropske koncepte in da bi evropske koncepte uporabili na ameriškem materialu, bili redki in so tudi zgodaj zamrli (npr. Clark 1953; Hawkes 1954; Bushnell 1961). Ob vsej koristnosti samo spoznavanje konceptov in metod drugih znanstvenih populacij ni reši-

lo problema "sestavljanja sedanosti". Potrebno je bilo iskanje globljih možnosti sinteze in integracije, in prav leto 1970 označujejo takšna iskanja.

Arheologija/sorodne vede. Dve teoretsko pomembni in zanimivi monografiji, ki sta izšli 1970 in sta bili izdelani po tradicionalnem ključu, stojita sicer nekam zunaj razprave med "novo" in tradicionalno arheologijo, vendar zanjo nikakor nista brez pomena. To sta tehtno delo Hachmanna (1970) *Die Goten und Skandinavier* in Clarkov (1970) briljantni esej *Aspects of Prehistory*.

Prvo delo je posvečeno konkretni nalogi - lociranju prvotne domovine Gotov. Hachmann je zavrnil tradicionalno razlago (skandinavski pradomovina), vendar pa je v novem preverjanju metodologije našel izhodišče za nov pristop in zastavil nekatera teoretska vprašanja. Razreševanja teh vprašanj se je lotil v smeri, ki jo je začrtal (sledječ Eggertsu) v sodelovanju s Kossackom in Kuhnom že 1962. To je bilo vračanje sinteze različnih virov - vprašanje integriranja strok pri rekonstrukciji zgodovine najstarejših obdobj.

Strukture preteklosti se odražajo v različnih vrstah virov (pisanih, arheoloških, jezikovnih, etnografskih) na različne načine - kot bi bile projicirane na ploskve, postavljene na različnih mestih in pod različnimi koti. Kako naj jih sestavimo v zavesti (enega) raziskovalca ko gradimo sintezo. Končno je znanstvenik danes bolj kompleksen in bolj specializiran in komajda mogoče je, da bi se nekdo poglobljeno ukvarjal z več strokami (oziroma, da bi temeljito poznal slike, ki se odražajo na različnih ploskvah). Hachmann je predlagal rešitev: opustimo široke teritorialne in kronološke okvire in se posvetimo posameznim sklopom dogodkov (vzorčni pristop - exemplarische Betrachtung). Vendar pa - ali to ne zmanjšuje sposobnosti razpoznavanja podobnih konfiguracij na različnih nivojih? Mar se s tem ne povečuje možnost napačnih primerjav. Leta 1962 smo imeli razmeroma enostaven primer: tri ploskve, na katerih se je odražala preteklost - pisani, arheološki in jezikovni viri - so se ob primerjavi skladali. Rezultati so bili očitno identični in za sintezo je bilo dovolj postaviti rezultate enega poleg drugega. Sedaj se je Hachmann spoprijel s težjim primerom, saj se rezultati raziskovanj, ki so potekala ločeno v treh strokah (po principu "regresivnega izčiščevanja"), očitno niso skladali. Pisani viri govorijo o prihodu Gotov iz Skandinavije; topnimi temu kot izgleda ne nasprotujejo (otok Gotland in dežela Gotland na Švedskem), vendar pa tega ni mogoče potrditi z arheološkimi podatki. *Hic Rhodus, hic salta.*

V tej točki tehnika, ki jo je predložil Hachmann, ni funkcionirala. Ni uspel ugotoviti sovpadanja konfiguracij na različnih ploskvah. Hachmann je revidiral tradicionalno obravnavanje predmeta, kot se je odražal na eni od

ploskev (pisani viri) in mehanično pronesel (projiciral) ta izsledek na ostale ploskve ter material uredil tako, da se je skladal s tem rezultatom. Revizija pisanih virov mu je omogočila, da je prvotno domovino Gotov iz Skandinavije pronesel v porečje Visle. Arheološki in ostali viri naj bi bili tej rešitvi podrejeni. Komično je pri vsem tem dejstvo, da čisto arheološki dokazi za takšno rešitev niso bili prav nič bolj številni kot za tisto, ki jo je zavrgel, kar pomeni, da jih skoraj ni bilo.

Da bi se lahko spoprijel s temi težavami, je Hachmann poglobil in okreplil svoje stališče, da so na posameznih ploskvah odrazi lahko bistveno različni in da se nekateri dogodki včasih tudi sploh ne odražajo. Posebej je govoril o šibkem odražanju ali celo ne-odražanju nekaterih oblik migracije na arheološkem materialu. Sama po sebi so ta razglabljanja bila zelo zanimiva, vendar pa niso nudila konstruktivne rešitve problema sinteze, temveč so zgolj opozorila na težave, ki se tu pojavljajo.

Problem je bil še posebej aktualen v luči prepričanja "novih arheologov", da so vsi elementi sistema kulture medsebojno povezani in da so vsi podsistemi medsebojno prilagojeni ter na ta način natančno odražajo drug drugega. Problem odraza in sinteze je bil v njihovem delu očitno poenostavljen. Že naslednje leto je Hachmann izdal novo knjigo *Die Germanen* (1970a; prim. 1971b) in v njej predlagal še eno rešitev, ki je izgledala bolj obetavna: ne izberemo neke posebne teme ali sklopa dogodkov, temveč nek aspekt teme, in to tak, da lahko pričakujemo na različnih ploskvah kar največjo skladanje med ohranjenimi odrazi izginule "trodimenzionalne" strukture. Za povezovanje pisanih in arheoloških virov naj bi bila ta aspekt pri ugotavljanju grupacij starih Germanov po njegovem mnenju sfera religioznih obredov (ugotavljanje kulturnih enot). Argumentacijo za ta vrednotenja sem podal v svojih ocenah (Klejn 1974a; b; 1975).

Humanisti/naravoslovci. Druga od dveh zgoraj omenjenih knjig (Clark 1970) predstavlja poskus integracije humanističnega in naravoslovnega pristopa arheološkemu proučevanju prazgodovinske preteklosti. Za Clarka pomeni humanistični pristop priznavanje pomena kulturne diferenciacije (str. 49-50). Menil je, da človekova vrednotenja ne morejo biti "vrojena", lahko so le umetna in torej niso le rezultat človeške družbe kot take, temveč tudi zgodovine vsake konkretne človeške skupnosti. Ločiti se od kulture bi pomenilo izgubiti človeško naravo; ni mogoče ostati človek zunaj zgodovinskih izročil, saj je prav prevzemanje teh izročil tisto, kar konstituira človeštvo. Modno opuščanje zanimanja za kulture je Clark razumel kot pretirano reakcijo na šovinistične ekscese.

Po Clarkovem mnenju arheolog prevzema naravoslovni pristop, ko opazuje razvoj kultur kot proces evolucije (ki teče v skladu z neomaja-

nimi zakoni - enako kot teče evolucija v naravi v celoti) - in ne kot posledico samovoljnih dejanj zgodovinskih oseb. Pot k integraciji obeh pristopov je Clark videl v možnosti, da pri evoluciji kultur opazujemo ne le iste vrste zakonitosti, temveč preprosto iste zakonitosti kot v naravni evoluciji, z istimi temeljnimi dejavniki - dedovanje (tradicija, izročilo), mutacija (individualna odločitev), naravna selekcija (med skupinami) itd. Podobne rešitve so bile predlagane že večkrat (med najnovejšimi je treba omeniti Darlingtona 1968 in 1969 ter Ju.I.Semenova 1962 in 1966). Clarkova verzija je zanimiva, ker projicira celoten problem na odnos med naravoslovci in humanisti, med scientifikatorji arheologije in tradicionalnosti. Na drugi strani pa njegovo rešitev bremeni nevarnost nelegitimne biologizacije družbenih procesov, neupoštevanja posebnosti družbe in kulture. Clark je to težavo sicer opazil, ni pa se z njo temeljiteje ukvarjal (prim. S.A.Semenov 1967; Bray 1973). Primerjava del Darlingtona in Ju.I. Semenova, ki so si diametralno nasprotna, bi neizbežno razširila meje razprave, vendar Clark nobene-ga od njiju niti ne omenja.

Medtem ko je Hachmann nadaljeval smer, ki je zapolnjevala pomembno vrzel, ki jo je v tematici puščala "nova arheologija" (sinteza virov, integracija ved), je bilo Clarkovo delo posebej zanimivo zaradi iskanja osnove za združitev dveh sodobnih tokov v arheologiji - humanističnega in pa tistega, ki je bil usmerjen k tradiciji naravoslovnih znanosti, kar bi v bistvu pomenilo stare in "nove" arheologije. Kakor koli že, posebnost teh nevsakdanjih študij so modeli sinteze in integracije in to jih ločuje od sočasnih tokov.

Vzhod/zahod. To neprecizno nalepko običajno uporabljamo za označevanje nasprotujočih si družbenih sistemov in obenem političnih in ideoloških taborov-socialističnega in kapitalističnega. Nanaša se na sovjetsko arheologijo in arheologijo drugih socialističnih držav na eni ter arheologijo najrazvitejših kapitalističnih držav Evrope in Amerike na drugi strani. Druge dežele se usmerjajo k eni ali drugi od obeh strani. Ločitev med dvema velikima znanstvenima populacijama je zasnovana na bistvenih ideoloških in metodoloških razlikah. Teh nasprotij ni mogoče odstraniti. Sredstva za to ni; hibridizacija je nemogoča. Prehod od "hladne vojne" k ponuščanju mednarodne napetosti jih ne odstranjuje in tudi blaži ne. Po Renfrewu (1970a:174) teoretski komentarji sovjetskih arheologov "pričajo o znatnem prepadu med arheološko mislijo v Sovjetski Rusiji ter Zahodni Evropi in Ameriki". Renfrew obsoja težnjo po izolaciji znanstvenega procesa na Zahodu. "Brez dvoma gre naše nepoznavanje sovjetskih teoretskih del v veliki meri v našo škodo."

Ali pa temeljne razlike pomenijo tudi, da je sodelovanje nemogoče in da so znanstveni stiki nekorištni? Ne. Predvsem je (iz mnogih razlo-

gov) potrebno dobro poznati celo arheološkega nasprotnika in zato je zaželeno razširiti izmenjavo strokovnih informacij. Drugič: če naj bo znanje globinsko, potem nikakor ne bi smeli opustiti poskusov, da drug drugega razumemo, in zato (in ne samo zato) sta koristna "neposreden dialog" in polemika. Tretjič: kakor koli že so razlike o temeljnih problemih izrazite, bodo specialisti za neko področje vedno imeli določene skupne koncepte, skupne interese in do določene mere skupen jezik (ni slučajno, da filozofi govorijo o "enotnosti nasprotij"). Vse to je mogoče razvijati s skupnimi naporji, ne da bi se morali pri tem odvedovati lastnim principom in prepričanjem. Četrtič: konkretni dosežki ene strani, njen parcialni teoretski razvoj, često sovpadajo z razvojem na drugi strani in ga je včasih mogoče prenesti in dokaj dobro vključiti v splošni sistem, ki ga je zgradila druga stran. Zgodí se celo, da so nekatere stališča, ki so bila razumljena kot temeljna za sistem, podvržena ponovnemu premisleku (upoštevajoč kritiko v luči novih dejstev ali izkušenj), so prevrednotena in izgubijo pomen, ki so ga nekoč imela: to se je zgodilo v sovjetski arheologiji v zvezi z negativnim stališčem do etničnih opredelitev in migracij. Dogaja pa se tudi, da določen metodološki pristop izvrši na drugega pritisk, zavzame njegov položaj in doseže vpliv in privlačnost za nasprotno znanstveno populacijo.

V 60. letih je na Zahodu prišlo do spremembe v odnosu do marksizma v arheologiji in sorodnih disciplinah. Marksizmu je bil priznan status znanstvene metodologije in odtlej je bil le redko enačen z vulgarnim mehničnim materializmom ali tehnološkim determinizmom, bojkot ali apriorno zavračanje pa so nadomestile bolj prefinjene oblike kritike (Klejn 1968b; Averkieva 1973). Na prehodu v 70. leta je prišlo do nove spremembe; zahodni arheologi in fizični antropologi so se začeli zanimati za možnosti pozitivne aplikacije marksistične metodologije pri lastnih proučevanjih. Za mnoge med njimi ni bilo sprejemljivo vse v marksizmu in često je njihovo razumevanje marksizma bilo daleč od sistema marksistično-leninistične doktrine, ki so se je držali sovjetski znanstveniki in njihovi kolegi iz socialističnih dežel, vendar dejstvo ostaja. Četrto stoletja prej je bil Childe bela vrana med zahodnimi arheologi. Sedaj pa smo priča določeni "childeizaciji" zahodne arheologije.

Vzpodbuda, ki jo je za oblikovanje Childovega koncepta neolitske in urbane revolucije predstavljal njegov marksistični nazor, je bila na Zahodu splošno priznana. V zahodni nemarksistični strokovni literaturi najdemo visoke ocene doprinosu marksističnih idej arheologiji (npr. Woodall 1972:22,43). Še l. 1970 je Thompson trdil po starem, da je "marksizem... preprosto skupek dogm 19. stoletja, ki jih lahko po lastni volji ignoriraš ali pa sprejmeš. Dober arheolog je lahko naklonjen marksizmu kot pokojni profesor Childe ali pa je

katoliški duhovnik kot pokojni Abbé Breuil; med osebnimi pogledi arheologa in kvaliteto njegovega dela ni nobene zveze" (Thompson 1970). Samo dve leti kasneje je Leone (1972b: 18) zapisal: "Eden od razlogov za to, da je Gordon Childe najboljši arheolog, kar jih je dala stroka, je v tem, da je posedoval in uporabljal močno paradigmo, marksistični materializem". Ob 72. letnem zboru Ameriškega antropološkega društva (New Orleans 1973) je potekal simpozij o marksistični teoriji v antropologiji; ob 73. letnem zboru (Mexico City 1974) je bila tema simpozija marksističen pristop arheološkemu raziskovanju. Stiki med dvema populacijama, izmenjava mnenj in neposreden dialog so narasli. Thompson, ki je marksizem zavračal, je v potskriptu k mojemu polemičnemu članku v *Antiquity* 1970 zapisal: "(Klejn)ov prispevek bi bil v angleški reviji pred 10, 20 ali 30 leti nemogoč in vsi moramo pozdraviti spremembe, ki so pripeljale do tega, da je prispevek lahko objavljen".

Arheologija v socialističnih deželah

Sovjetska literatura. V sovjetski arheologiji je v teh dveh letih literatura o splošni teoretskih problemih le skromno narastla.

Več člankov Zaharuka, ki so se deloma tudi ponavljali (1970a; b; c; 1971), je vsebovalo nekatere definicije ali modele za strukturo teoretske arheologije, kritična stališča o stanju teoretskih študij v ZSSR in zdrave organizacijske predloge. Vendar pa so bile le kritične izjave podprte tudi s konkretno argumentacijo; pozitivne ideje so bile podane brez take argumentacije in brez operacionelne obdelave in aplikacije.

V člankih Bibikova (1969, 1970, 1971; prim. 1965) in Massona (1970, 1971b) so bili podani primeri paleodemografskih in paleoekonomskih izračunov, ki so bili obravnavani kot primeri logiško-matematične gradnje modelov. Matematični aspekt teh primerov je bil preprost (in ga je mogoče reducirati na aritmetiko). Ob vsej preprostosti pa so pomembni izračuni proizvodnih viškov, pri katerih se suženjsko delo še izplača (Masson 1970).

Majhen jubilejni zbornik (Zasurcev in dr. 1970) je vseboval arheološke članke, ki so obravnavali splošna vprašanja metodologije, predvsem pa vprašanja prispevka arheologov k študiju konkretnih zakonitosti zgodovinskega procesa. Od člankov v tem zborniku smo jih pet že posebej omenili (Zaharuk, Boriskovskij, Krajnov, Masson, Tretjakov). Med drugimi članki srečamo novo obravnavo prvotne družbene delitve dela (Hlopin: ločitev poljedelcev in živinorejcev od lovcev in ribičev) in obravnavo sledov razredne delitve v stari ruski kulturi (Rybakov).

Splošna informacija o razpravi o "azijatskem proizvodnem načinu" (Kačanovskij 1971 in

drugi) je bila podana v zborniku orientalnih študij (Kim 1971).

Učbenik arheologa Geninga *Etničeski proces v prvobitnosti* (1970b) je do neke mere rezultat že omenjene krize etnogenetskih raziskav. Avtor si je zadal nalogo, da izdelava splošno teorijo etnogeneze - koncept etničnega procesa - ki bi arheologom lahko osvetlila interpretacijo tega procesa. Izhajal je iz predpostavke, da etnografski material lahko označi etnične enote globlje, popolneje in celoviteje kot enostranski in fragmentarni arheološki viri. Zato se je odločil, da bo svoj koncept gradil z generaliziranjem na osnovi etnografskega materiala, da bi kasneje zaključke razširil na arheološki material. To pomeni, da je želel arheološki material interpretirati ne z navajanjem izoliranih etnografskih analogij, temveč z uporabo generaliziranega modela.

Ideja je bila dobra, vendar pa nas - kot je to zapisano tudi v urednikovem predgovoru k Geningovi knjigi - odbija "gotova linearnost njegovih sodb, včasih pretirana dokončnost pri vrednotenju mnenj drugih avtorjev glede vprašanj, pri katerih je še mnogo odprtega" (str. 4). Gening je menil, da je enotnost kulture (po definiciji) obvezna za etnično skupino in je zato strogo enačil arheološke enote z etničnimi. Ni dopuščal možnosti mnogo-dimenzionalne definicije etnične skupine (pri kateri je odločilna zdaj ena zdaj druga poteza) in je zanikal, da bi skupen izvor in enotnost religije lahko bile značilne poteze etnosa. Zdi se, da ga ni toliko zanimalo ugotavljanje dolgoročnih etničnih procesov kot stroga klasifikacija tipov etničnih enot in pripisovanje posameznih tipov posameznim obdobjem prazgodovine. Za te tipe je, sledeč Butinovu (1962) uvedel lepo zvenceče termine, ki pa so bili tuji duhu ruskega jezika (bili so nesklonljivi in z njimi ni bilo mogoče tvoriti pridevnikov) - in zato neprimerni - *atlino, konco, megroo, toreo*. Dejanska razmerja - skladanje ali neskladanje - med različnimi etnosformirajočimi značilnimi potezami (jezik, materialna kultura, religija itd.), tako v statičnih situacijah in še posebej v procesu spreminjanja - so ostala izven njegovega zornega polja. To pomeni, da ni obravnaval vprašanja, kdaj in pod kakšnimi pogoji enotnosti se ti elementi razvijajo skupno in kdaj ločeno. Brez odgovora na to vprašanje pa seveda tudi še tako izdelana koncepcija ne more služiti kot teorija etnogeneze ali kot izhodišče za vključevanje arheološkega materiala v etnogenetske raziskave. Na drugi strani pa je bil izbor materiala, ki je označeval etnične enote in procese na različnih zgodovinskih stopnjah, koristen in zanimiv.

1970 je Masson v Leningradu organiziral diskusijo o značilnostih obrtniške proizvodnje, kot jo odraža arheološki material o zakonitostih razvoja obrti, njen vlogi v razvoju človeške družbe (je bila urbanizacija rezul-

tat razvoja obrti ali vzrok zanj?) in o kriterijih za določanje posameznih stopenj v razvoju obrti na podlagi arheološkega materiala (*Domašnie pomysly* 1970; Bočkarjov in Raspopova 1971). V tej diskusiji sta Piotrovskij in Grigorjev kritizirala Massonovo mehansko aplikacijo leninistične definicije obrti v kapitalizmu na pradavnino. Maršak je menil, da so nekateri koncepti ("urbana civilizacija", "prvobitna družbena ureditev") v arheološki literaturi izgubili svojo jasnost zaradi "normativnega" pristopa, pri katerem so bili novi najavi obravnavani zgolj s stališča skladnosti z obstoječimi koncepti, izdelanimi na podlagi drugega materiala. Da bi se izognili popačenjem, je "normativni arheologiji" nasproti postavil "deskriptivno arheologijo". Primerjave z obstoječimi, že izdelanimi koncepti, so po njegovem mnenju legitimne šele potem, ko je novi material bil samostojno obdelan in to tako, da niso bile primerjane le posamezne značilne poteze, temveč celotne strukture.

Poljska literatura. V poljski arheološki literaturi sta bili v tem času podvrženi ponovnemu pretresu dve teoretski temi - *predmet arheologije in arheološka kultura*. Tradicionalni pogledi so bili zastopani v zborniku, v katerem so bili v razširjeni obliki ponovno tiskani razni Henslovi članki (med njimi tudi vrsta teoretskih) (Hensel 1971). Na začetku 70. let pa je v poljski arheološki misli (glede teh dveh tem) prišlo do očitnega in nepričakovanega obrata.

Zadnjih nekaj desetletij je bila v poljski literaturi arheologija obravnavana kot ločna veda, ki izvaja podatke iz ene, omejene kategorije virov in posreduje prazgodovini ali najstarejši zgodovini rezultate za sintezo z ostalimi podatki (Hensel 1958, 1971; Moszyński 1962, Žak 1968). V skladu s tem gledanjem so bili od pretekle realnosti ("objekt" ali "predmet I", skupen arheologiji in zgodovini) ločeni viri informacij, ki to realnost odražajo, informacije, ki jih viri vsebujejo ("predmet II", lasten arheologiji) in rekonstrukcija realnosti, v skladu s to informacijo (delna rekonstrukcija, ki je rezultat arheologije). Celotna tradicija je bila sedaj zavržena v obširnem delu (Trudzik 1971). Predmet vseh zgodovinskih strok je za avtorja enoten zgodovinski proces in njegove zakonitosti. Samo viri - in v zvezi s tem vloga posameznih ved pri spoznavanju tega ali onega obdobja - so različni: za obdobje pred pismenostjo je arheologija avtonomna in ima vlogo zgodovine. Spoznavni proces poteka v arheologiji na treh stopnjah - heuristika, kritika in sinteza. Delo ne pojasnjuje, iz katerih virov naj bi dobili podatke, ki pri materialnih ostankih obdobja pred pismenostjo manjkajo, oziroma po katerih (ali čigavih) metodah naj bi arheologija obdelovala in sintetizirala podatke iz teh virov. Drugo delo (Wielowiejski 1970) je predstavilo potek in povzelo rezultate diskusij 1969 na temo zgodovine materialne kulture. Tu za razliko

od tradicionalnega gledanja ta disciplina ni bila enačena z arheologijo: tema ni bila obravnavana s teoretske strani, temveč v svojem povsem praktičnem aspektu, in naravno je, da predlogi niso bili natančneje argumentirani.

Ko je razpravljala o konceptu arheološke kulture, je bila poljska literatura več kot pol stoletja blizu tako nemški kot ruski literaturi: isti koncepti, isti argumenti, iste tendence. Sedaj je bila v programskem članku (Tabaczyński 1971) predlagana popolna preusmeritev. Arheološka kultura je po Tabaczyńskem del žive kulture (Tabaczyński 1964). Meni, da enosmerni tipologizem sodobne mreže kultur ne omogoča razumevanja celovitosti in raznolikosti preteklosti; potrebno je izdelati bogatejši in kompleksnejši aparat.

Izhajajoč iz stališč poljskih filozofov, je Tabaczyński opustil koncept kulture, ki vključuje vsa področja človeške dejavnosti in ustvarjalnosti. Zgodovine po njegovih besedah ni mogoče zreducirati na zgodovino kulture. Proizvodnja, distribucija, izmenjava, potrošnja (torej večji del človeške dejavnosti) po mnenju Tabaczyńskega ostajajo zunaj sfere kulture; na teh področjih ljudje na splošno ne sledijo "modelom", ki so oblikovani in sprejeti v okviru dane kulture in je zato treba raziskovati tako njihovo sodobno kot preteklo dejavnost. Zato je avtor predlagal, da se prejšnji vseobsegajoči ("holistični") koncept kulture nadomesti z ožjim ("selektivnim"). Ta bi izključeval vse, kar je povezano z zadovoljevanjem elementarnih življenjskih funkcij in bi bil omejen na stanje znanja, kreativnosti, pretoka informacij in oblik vedenja pri komuniciranju v dani družbi. Kultura se tu pojavlja kot semiotski sistem. Tabaczyński meni, da se tudi arheologi v Zahodni Evropi in v anglosaških deželah usmerjajo k tej novi koncepciji.

Vendar operacionalni zaključki, ki bi izhajali iz predlagane rekonstrukcije, niso bili podani. Zoženje koncepta še ne pomeni bogatenja aparata, razen če so priloženi drugi koncepti in drugi sistemi konceptov. Izključevanje proizvodnje iz sistema kulture in redukcija kulture v celoti na semiotski sistem (novokantovci so jo še nadalje zožili - na sistem simbolov) so bili v ostrem nasprotju s stališči ostalih marksističnih kulturologov, ki so kulturo razumevali kot mnogodimenzionalen in mnogopojaven sistem (prim. Markarian 1969, Sokolov 1972, Artanovskij 1973). Nikakor ne drži, da bi na Zahodu vsi kulturo enačili s sistemom norm, in prav tako tudi niso povsod trdili, da nestandardno vedenje in individualne posebnosti izpadajo iz okvira kulture - ali vsaj ne iz okvira svetovne kulture (world culture) (prim. Taylor 1948, Binford 1972:195-99, 264-65, 329-30). Tabaczyński v tem članku ni ločeval koncepta "svetovne kulture" ali natančneje "kulture nasploh" (culture) od koncepta posamezne kulture (a culture).

Tabaczyński je zaznal potrebo po oblikovanju kompleksnejšega aparata, toda ali je za to izbral pravo pot? Posebnost in integralnost posameznih kultur v resnici določajo procesi komunikacije, vendar pa - ali to tudi pomeni, da ta organizacija informacije nima nobene zveze z njeno vsebino? Kot vse izgleda so (1) naše kulture semiotski sistemi, vendar pa ne zgolj semiotski sistemi; (2) v materialu so kulture, vendar ne zgolj kulture; (3) v članku Tabaczyńskega so pametne ideje, vendar...

Diskusija o problemu tipa (Kowalski in Kozłowski 1965, Dymaczewski 1968, Balcer 1970, Kozłowski 1972) ni šla preko običajnih meja razprave v 60. letih; Kozłowski je vztrajal na statistični in politični definiciji tipa.

Teme teoretske diskusije v zgodnjih 70. letih v NDR sem že omenil.

Drugi dvoletni pregled tekoče literature: 1972—73

Sedaj se je nihalo zazibalo v drugo smer; narasla je tiskana produkcija "nove arheologije" in upadala je kritika s strani nasprotnikov. Vendarle pa je bilo mogoče v "novi arheologiji" opaziti pojave, ki so značilni za krizo; v tistih starih tradicijah, ki jih je leta zavrgla, pa so tekli življenjski tokovi in potekale obetavne raziskave. Do oživljanja teoretske misli je prišlo v sovjetski arheologiji, kar pa se v večji meri ni odrazilo v tiskani produkciji.

Taylor (1972), ustanovitelj kontekstualne smeri, je jasno določil stališče do "nove arheologije". To stališče je bilo ambivalentno. Na eni strani je na starega polemika in zagovornika funkcionalizma v arheologiji naredil vtis prevratniški stil "novih arheologov" in njihovo zanimanje za funkcionalne zveze, kulturne interpretacije in teorijo, Doumel je, da so ti mladi ljudje v veliki meri razvijali njegove lastne ideje. Na drugi strani pa se je spraševal: "Je vse to mogoče sprejeti brez zaдрžkov?" Odgovor je bil odločen ne in "vljuden caveat" (str. 31): "procesualisti" so nedopustno zanemarili kulturni kontekst in se naslonili na dinamično definicijo kulture kot sredstva adaptacije, prevzeto od Whitea; arheološki material pa je statičen in z materiala ni mogoče preiti na dinamično koncepcijo, ne da bi prešli skozi statično deskriptivno stopnjo. Vendar je Taylor nastopil kot zaščitnik "nove arheologije" in očitno ni opazil, da je uglednejša in manj bojovita "naselbinska arheologija" (settlement archaeology) njegove ideje razvijala bolj dosledno.

Nadaljni napadi na »Novo arheologijo«

Med novimi napadi so nekateri samo nadaljevali in razvijali že izrečene argumente (npr. Trigger 1973). Samo eden je bil tematsko nov,

ta je pa "novi arheologiji" prizadel zaznavno škodo. Kot šibka točka se je izkazal logički model razlage. Pod ognjem so se znašli Watson, LeBlanc in Redman (1971), Fritz in Plog (1970). Napad so začeli Tuggle, Townsed in Riley (1972) ter Tuggle (1972), nadaljeval pa ga je filozof Morgan (1973, 1974), ki je povzročil pravo razdejanje v ekipi Watsonove (prim. odgovor Watsonove, Le Blanca in Redmana 1974).

Morgan je dokazal, da so "ti ljudje" netočno, na poenostavljen način razvijali Hempelovo razlagalno shemo; da so pomešali njeno deduktivno-nomološko varianta z induktivno-statistično; da so kljub temu, da so ugotavljali prevladovanje prav statističnih in verjetnostnih zakonov v družbenih znanostih, vendarle družbeni znanosti vsilili razlagalno shemo, zgrajeno na dinamičnih zakonih, kakršni prevladujejo npr. v mehaniki - parcialno shemo, ki pa nikakor ni splošno sprejeta v filozofiji in pri kateri nastopa vrsta problemov. Ta shema, namenjena nomološki razlagi (razlaga s pomočjo zakonov), ni uporabljiva za druge oblike razlage - npr. teleološko (ali racionalno), funkcionalno ali genetično - in prav te oblike prevladujejo v zgodovinskih vedah. Nadalje je pokazal, da raziskave "nove arheologije" ne odkrivajo zakonov, temveč prej ponujajo razlage posameznih dejstev (mimogrede, to so opazili tudi sami avtorji - gl. Watson in dr. 1971:26). Po njegovem mnenju je nesmiselno, da arheologija pričakuje, da bo s prevzemanjem ozke razlagalne doktrine "vseobsegajoče zakonitosti" pridobila status znanosti, arheologija je ta status že davno zaslužila.

Vse to je bilo res, vendar pa vsa Morganova stališča niso bila prepričljiva. Ko je trdil, da razlaga ni cilj, temveč sredstvo znanstvene raziskave, in da je cilj širši - pridobitev podatkov, mu je težko slediti. Hegel je imel boljše izrek: "Was bekannt ist, darum noch nicht erkannt" (Hegel 1833:13). Spisek funkcij razlage, ki ga je dal Morgan (zapolnjevanje vrzeli, spodbujanje odkritij in verifikacija hipotez) izpušča glavno: bistvo razumevanja, vključevanje v mrežo povezav, usposabljanje za uporabo predmeta. Morgan ni smatral, da bi verjetnostni (statistični) zakoni bili determinantni: determinizem je enačil z dinamičnim determinizmom. Naqnjen je bil k podcenjevanju vloge zakonitosti pri razlagah in pri zgodovinsko-arheoloških raziskavah v celoti. Menil je, da so nekoristni poskusi, da bi se druge oblike razlage reducirale na razlago na podlagi zakona. Vendar pa takšna mehanična redukcija niti ni potrebna; zadostuje, če pokažemo, da situacija, ki zahteva razlago na podlagi zakona, zavzema ključni položaj v naši vedi, in da druge vrste razlage nujno *vedijo* k razlagi na podlagi zakona. To so za zgodovino naredili Kon (1969) in drugi, za arheologijo pa to izhaja iz Clarkovih postulatov o nujnosti ključa za rekonstrukcijo.

V resnici se postavlja vprašanje, kako naj rekonstruiramo nekaj, v čemer je imela svoj de-

lež tudi naključnost, če naj rekonstrukcija temelji na zakonu. Vendar pa naključnost ni amorfna oziroma brezvzročna; volja le, da so tu dejavni vzroki slučajnostne vrste. Zgodovina nudi svojim subjektom alternative in možnost izbora. Izbor je često naključen in nepredvidljiv, ko pa je opravljen, nastopijo zakoni ene od izbranih alternativ.

Morgan je pozval h koncu po njegovem mnenju nesmiselne razprave o tem, ali je arheologija znanost (Morgan 1974:36); vendar pa to ni nesmiselna razprava, če opredelimo naše razumevanje pojma "znanost".

Skratka, skleniti moramo, da je kljub utemeljenosti svoje kritike Morgan zanemaril nekaj vrednega v knjigi Watsonove, LeBlanca in Redmana in v "novi arheologiji" v celoti. Poleg tega Hempelova razlagalna shema ni bila sprejeta kot temeljni metodološki princip v celotni "novi arheologiji" (gl. razmejitev, ki jih je potegnil Clarke 1972c). Nadalje ne smemo pozabiti, da raziskovalna praksa "nove arheologije" ni vedno dosledno sledila togim teoretskim predpisom (ali pa morda njene teoretske formulacije niso vedno v celoti zmogle odraziti njene prakse). Zato razvrednotenje ali bolje delno izničenje nekaterih togih pravil še ni nujno pomenilo tudi zatona te smeri. Nasprotno, bila je v polnem razcvetu.

Še več »Nove arheologije«

Binford in Clarke sta v tem času izdala velikopotezna dela in Renfrew (1972, 1973a) se je pojavil kot vodja. Renfrew je svojo pripadnost "novi arheologiji" jasno potrdil z direktno izjavo, bila pa je tudi implicitna v njegovih programskih načelih znanstvena metoda (opustitev empiricizma), v raziskovalnih metodah (matematična obdelava, uporaba modelov), v zanimanju za kulturni proces in v zaupanju v možnost rekonstrukcije družbenih struktur. Slednje je živo predstavil v *Social Archaeology* (Renfrew 1973b), kjer je opredelil pet novih raziskovalnih usmeritev: (1) študij družbenih učinkov demografskih sprememb; (2) ugotavljanje družbene razslojenosti; (3) izraba pojava repetitivnosti in principa aktualizma za aplikacijo "etnografskih analogij" ter dosežkov socialne in kulturne antropologije na arheološkem materialu; (4) analiza pomembnih delov družbenega vedenja na ravni gospodarstva v smislu sprememb; (5) študij povezav med razporeditvijo in planom naselji na eni in družbeno ekonomskimi strukturami na drugi strani ter med najdiščem in družbenim okoljem. Vendar se je Renfrewjevo teoretsko stališče opazno razlikovalo ne le od stališča Binfordovega krila ameriške "nove arheologije", temveč tudi od stališč sonarodnjaka Clarka. Renfrew arheologiji ni pripisoval naloge ugotavljanja univerzalnih zakonitosti, dvomil pa je tudi v uporabnost hipotetsko-deduktivne sheme -

sheme vseobsegajoče zakonitosti - pri razlagi sprememb v kulturi (Renfrew 1972:16).

K "novi arheologiji" so ga usmerile konkretne raziskave, v katerih se je odločal o problemih rekonstrukcije "kulturnega procesa". C 14 "revolucije v prazgodovini" (izraz je Renfrewjev) je vzbudila vrsto njegovih polemičnih člankov, kjer je revidiral tradicionalne difuzionistične koncepte o egejski bakreni in britanski bronasti dobi, pri čemer se je opiral na kratko kronologijo evropske prazgodovine. Predložil je novo konstrukcijo, ki je temeljila na ideji avtohtonega razvoja (Renfrew 1967; 1968; 1969c; 1970b, c). Te raziskave je povzel v knjigi *Before Civilisation: The Radiocarbon Revolution and Prehistoric Europe* (Renfrew 1973a).

Avtohton, neodvisen razvoj pa predpostavlja seveda neko notranjo gonilno silo. Renfrew se je oprl na prispevek naravoslovnih ved in pričel razmišljati v terminih "kulturnega procesa" in tako stopil na pot "nove arheologije". Pri iskanju notranjih virov razvoja se je, sledeč Clarku, obrnil k prvotni ekonomiki in prišel do pluralističnega zaključka, da je lahko trgovina hkrati z drugimi faktorji - bila spodbuda za razvoj (Renfrew 1969d, 1970a). Tu pa je prišel do problema, ki je za vsako pluralistično koncepcijo težak, namreč: kateri je vir rasti, ki označuje razvoj. To je hkrati tudi vprašanje vzrokov za kvalitativne skoke, ki jih predstavljajo npr. pojav človeštva, razvoj proizvodnega gospodarstva in nastanek civilizacije. Temu vprašanju je bila posvečena Renfrewjeva glavna monografija *The Emergence of Civilization* (Renfrew 1972); tu je na vprašanje odgovoril tako v okviru teorije kot tudi konkretno - na materialu kikladske civilizacije.

Sledeč Flanneryju (1968) je Renfrew vir rasti videl v množilnem učinku (multiplier effect) pozitivnega feedbacka med podsistemi: ko npr. rast proizvodnje vzpodbuja trgovino, razvoj trgovine (zahteve tržišča) pa vzpodbuja proizvodnjo. Takšni mehanizmi in družbi v resnici delujejo in Flannery-Renfrewjeva koncepcija je vsekakor pripomogla k smiselnejši razlagi "kulturnega procesa". S tem da je osredotočil vso svojo pozornost nanje, pa je Renfrew, po mojem mnenju, spremljal dejstvo, da ti mehanizmi ne ustvarjajo niti materialne vrednosti niti energije ali idej, temveč jih zgolj prenašajo iz njih podsistemov v druge in jih akumulirajo. Te dobrine se ustvarjajo znotraj podsistema, v katerem prav tako deluje pozitivni feedback z množilnim učinkom; materialne vrednosti in energije se ustvarjajo predvsem v proizvodnem podsistemu.

Binford je v delu *An Archaeological Perspective* (1972) ponatisnil svoje članke 1962-1971, dodal neobjavljene članke iz raznih obdobj in v knjigo opremil še s svojo znanstveno avtobiografijo. Tako imamo pred sabo redke primer

(redke celo za pisatelje in pesnike), da se -hvala Bogu- še za avtorjevega življenja, v resnici šele ob koncu prvega desetletja njegove ustvarjalne dejavnosti, pojavi prvi del njegovih zbranih del. Glede na to, da so bili dotlej Binfordovi pogledi predstavljeni zgolj v člankih, del za delom, ne pa kot celota v eni knjigi, je to delo prevzelo funkcijo take knjige - vendar le do določene mere; članki so bili sicer grupirani po vsebini, vendar pa njegova sestava ni v polni meri odražala teoretskega sistema kot celote.

V prvem delu so zbrane razprave o metodologiji in logiki arheološkega raziskovanja (cilji, hipotetsko-deduktivna metoda, analogija in model, sistemski pristop). Drugi del vsebuje članke o tehniki zbiranja podatkov, tretji del pa teoretska stališča, iz katerih izhaja interpretacija arheološkega materiala. V četrtem delu so sestavki o metodah ugotavljanja organiziranosti materiala (značilne poteze, tipi, vzorci) in kdo ve zakaj, je tu tudi članek o mehanizmu preskoka v kulturnem razvoju (Post. Pleistocene Adaptations). Od novih člankov je najpomembnejši "Model Building - Paradigms and the Current State of Paleolithic Research". Prav verjetno pa so bili za arheologe najbolj provokativni avtobiografski preludiji in intermezji. Pisani slikovito, z razorožujočo iskrenostjo, humorjem in osebnimi napadi, ne kažejo le globokih konfliktov in strasti, ki se porajajo, ko človek raziskuje človeka (kot beremo na reklamnem ovitku), temveč nudijo še nekaj več. Verjetno so se prav zaradi avtorjeve razdražljivosti narave in odprtosti medija tu nekatera gesla binfordovskega dela "nove arheologije" pojavila v posebno jasni obliki (npr. prednost, ki so jo dajali analitičnim klasifikacijam pred taksonomskimi, nesoglasje s Clarkom in Flanneryjem glede obravnavanja kulture in razlage itd.).

Trije izredno zanimivi zborniki so obogatili našo zbirko teoretske arheologije v teh dveh letih. Enega je izdal Clarke, drugega Renfrew in tretjega Redman.

Prvi, *Models in Archaeology* (Clarke 1972a), vsebuje 26 člankov (čez 1000 strani), od tega so 20 člankov prispevali raziskovalci iz ZDA (11) in Anglije (9). Za sodelovanje so bili izbrani samo "progressivni" arheologi. Kljub nekaterim nesoglasjem je to bila skupina somišljenikov. Lahko bi pričakovali, da je naslov jasno in ozko opredeljeval temo zbornika - še posebej, ker se beseda "model" pojavlja v naslovih vseh 26 člankov - vendar vtis tematske osredotočenosti zavaja. Razlog za to je v dejstvu, da je urednik uporabil izredno široko in ne zelo določeno definicijo "modela". V "Models and Paradigm in Contemporary Archaeology" (str. 2) je Clarke zapisal: "Modeli so običajno idealizirane predstavitve opažanj, so strukturirani, so selektivni, poenostavljajo, opredeljujejo interesno področje in nudijo delno zanesljiv okvir predvidevanja". Vendar so "idealizirane predstavitve opažanj"

sheme. V praksi so avtorji v tem delu besedo "model" uporabljali ne le za takšen širok koncept, temveč tudi za označevanje ožjih konceptov (najrazličnejših - med drugim "konceptije", "strukture", "hipoteze", "analogije", "tipa" itd.), pa tudi v ožjem pomenu, za katerega nimamo nobene druge oznake kot "model" in ki je vezan na razmišljanje po principu "kot če bi" (Klejn 1973e:705). Mar ne bi veljalo vseh ostalih rab odseči z Occamovo britvijo?

V Clarkovem zborniku so bogato zastopane teoretske izboljšave in primeri aplikacije metod pravilne idealizacije arheoloških pojavov (pojavnost kulturno-zgodovinskega procesa) - metod vrednotenja grupacij arheološkega materiala in metod odkrivanja, odbiranja, odražanja in plodne razlage korelacij v arheološkem materialu. Pod oznako "modeli" je Clarke razumel različne možnosti izdelave takšnih idealiziranih odrazov v arheologiji, pod oznako "paradigme" pa različne aspekte študija.

Clarke je videl bistvo "nove arheologije" v kombinaciji metodoloških inovacij (sistemski pristop, matematizacija itd.) s premikom dominantne vloge z ene "paradigme" (kulturno zgodovinske) na štiri druge (morfološko, antropološko, ekološko in geografsko). Zbornik je dejansko vseboval poskuse interpretacije arheološkega materiala v duhu teh "paradigem" in drugih podobnih (npr. kalkulacije, ki vključujejo parametre termodinamike družbenega organizma).

Eden od predmetov idealizacije (shematizacije, normiranja) v člankih zbornika je bil tudi sam postopek arheološke raziskave. Hill je vztrajal na principih hipotetsko-deduktivne raziskovalne logike; Daniels, iz Nigerije, je sledil spremembam informacije pri empiričnem arheološkem raziskovanju, kar mu je predstavljalo izhodišče za razvijanje objektivnega postopka in sredstev kontrole.

Ostro kritičen epilog temu delu, ki ga je napisal Chaney, specialist za kulturno antropologijo iz ZDA, je obravnaval pomembne metodološke probleme kulturne antropologije - sredstva operacionalizacije, odnos med standardnim in enkratnim v kulturi, soočanje problema in metode ter tehniko razlikovanja konvergenca in sorodnosti pri medkulturnih primerjavah (prim. analogijo/homologijo v bioloških raziskavah). Te teme pa so bile medsebojno slabo povezane in povsem umetno povezane z osnovno vsebino knjige in z arheologijo v celoti. Chaney je kritiziral antropologe (Peltó, Harris) in parafraziral filozofe (Northrop, Hanson, Kuhn itd.). Prav gotovo arheologom - tako starim kot novim - koristi branje antropološke literature in tudi v arheološki knjigi bi filozofski prolog in antropološki epilog bila povsem primerna. Namesto tega pa nam je postreženo s filozofsko-antropološkim divertimentom.

Besedo "model" najdemo tudi v naslovu drugega zbornika (Renfrew 1973c) - *The Explanation of Culture Change: Models in Prehistory*. V naslovih člankov pa je bila tu beseda "model" uporabljena (enako nedosledno kot v prvi zbirki) le pri 11 od 73 avtorjev. Zbornik je predstavil akta seminarja konec 1971 v Sheffieldu, Anglija, na katerem se je zbralo vsega 84 udeležencev, od katerih je 51 predstavljalo Veliko Britanijo (20 iz Londona in 9 iz Cambrida), 15 ZDA, 6 Francijo in po 2 Avstralijo, Dansko in Sovjetsko zvezo. Od 27 avtorjev iz *Models in Archeology* je samo 5 (vključno z Binfordom) sodelovalo v *Models in Prehistory*. V zborniku so bile zastopane različne vrste "nove arheologije" ("umerjeni" so takorekoč prevladovali), kot tudi tisti elementi tradicionalne arheologije, ki so bili "novi" blizu po kakem pomembnejšem principu ali metodi (zanimanje za hipotetsko-deduktivno logiko, sistemski pristop, formalizacija, matematizacija ipd.) in so se spuščali v tehnično diskusijo z njo oziroma je vsaj niso apriorno in v celoti zavračali.

Tema zbornika, ki je v skladu z interesi organizatorja (Renfrew), je bila dosledno, čeprav na togo, izpeljana skozi selekcijo in grupiranje člankov. V prvem delu so zbrani članki, ki analizirajo temeljne koncepte določenega predmeta ("razlaga", "kultura", "tradicija" itd.). Najbližji osrednji liniji knjige in najpomembnejši so članki Holea, Collinsa in Braya. Drugi del razpravlja o metodah obdelave podatkov in o spremembah variabilnosti in dva od člankov v tem delu (Danca Mortensena in Avstralcev Croubeja in Chappleja) vsebujeta predloge za merjenje različnosti med kompleksi, kar je potrebno za operacionalizacijo študija sprememb v kulturi.

V tretjem delu, ki je posvečen interpretaciji variabilnosti paleolitskih kompleksov, je diskusija med Binfordom (funkcionalna verzija) in njegovimi nasprotniki Bordesom, Mellarsom in Collinsom (migracijska verzija). Diskusija je postavila v ospredje vrednotenje razlik med moustérienom in gornjim paleolitikom kot osnovo za izbiro ustreznih interpretacij variabilnosti. Tako je diskusija povezala rekonstrukcijo stanja kulture z vrednotenjem sprememb v njej.

Isti del vsebuje tudi članek Davida, ki podaja novo hipotezo o vzrokih za sosledje kultur v paleolitiku; podobno kot Binford (1968b) temelji na analizi homeostatičnih variacij v lovsko-nabiralniškem sistemu. Razlika je v tem, da pri Binfordu vzpodbuda za spremembo prihaja od demografske eksplozije, do katere je prišlo ob naselitvi novo formiranih izjemno bogatih naravnih področij, medtem ko je pri Davidu vzpodbuda demografsko upadanje pod kritično mejo, kar je privedlo do propada družbenega organizma in rekristalizacije njegovih elementov.

Sledijo trije deli, ki so bili posvečeni spremembam v različnih sferah družbe in kulture - populacija, proizvodnja, obdelovanje zemlje, družbena struktura, trgovina in menjalne zveze itd. Nekateri članki tu posnemajo že omenjena dela Binforda in Davida, ko skušajo pojasniti naravo in pomen demografskih procesov, povezanih z razširjanjem novega tipa ekonomike - npr. Doluhanov, Ammerman in Cavalli - Sforza ter Phillips.

V zaključnem sedmem delu so bile obravnavane temeljne nove metodologije za razlago sprememb v kulturi: ugotavljanje zakonitosti, sistemski pristop in njegova tehnika - multivariantna (faktorska) analiza.

Tudi ta zbornik zaključuje intervencija antropologa in tudi ta je močno kritična. To je bila "zaključna beseda" E. Leacha. Tokrat je etnograf in socialni antropolog nagovoril arheologe, zbrane na simpoziju, neposredno in direktno na temo, vendar s stališča najglobljega dvoma v optimizem "nove arheologije". Opozoril je na njene zveze z funkcionalizmom in behaviourizmom in poudaril, da so se socialni antropologi navduševali nad temi idejami pred 30-40 leti in da je sedaj med njimi v modi strukturalizem. Ta usmeritev bi po Leachu pri arheologih lahko vplivala na premik zanimanja od proizvodnje in komunikacij k sistemom simbolov. Takšna sprememba zanimanja (čeprav bi jo prej morali imenovati razširitev kot pa premik) se tudi meni zdi obetavna (čeprav bo tradicionalni strukturalizem komajda ostal edini način poučevanja struktur). Poganjki takšnega gibanja se že kažejo: po mojem mnenju so prisotni v poskusih Deetza (1967) in Hymesa (1970a), da bi približali arheološke strukture lingvističnim in v poskusih sovjetskih arheologov, da bi izdelali model presežka pradednih simbolnih sistemov (Kovalevskaja 1970a), pa tudi v predlogih, da bi v ospredje postavili položaj elementa v sistemu kulture (Klejn 1973c) in da bi spremembe v kulturi obravnavali kot rušenje stabilnosti v sistemu komunikacij (Klejn 1972b).

Večji del Leachovega nagovora pa je bil poziv arheologom, naj opustijo pretenzije po objektivni rekonstrukciji in pravi razlagi. Vse, kar nam po Leachovem mnenju preostaja, so domneve. Vendar, ali ni v tem primeru povsem vseeno, kako in o čem ugibamo - na funkcionalističen ali strukturalističen način? Leachova argumentacija se mi zdi neutemeljena, vendar to ni mesto, kjer bi jo zavračali. Vendar pa je njegov nastop v tem zborniku pomenil koristno protiutež. "Novi arheologi", vse preveč prepričani, da je vse v kulturi podvrženo zakonom in da je vse mogoče znanstveno rekonstruirati in razumeti, so bili soočeni z starim antropologom, ki je bil zgrožen nad ogromnostjo področja uničenih delov kulture in nad neobnovljivostjo teh situacij, in ki je izjavljal, da ničesar ni mogoče obnoviti ali pravilno razumeti. Ali morda le ne obstaja

zlata sredina? Kakor koli že, mesto nagovora v strukturi zbornika - kot "zaključne besede" - ni v celoti upravičeno.

Tretji zbornik, *Research and Theory in Current Archaeology* (Redman 1973a) prav tako predstavlja akta simpozija, ki je potekal 1971 na temo "Bodočnost arheologije - vloga in pomen". Vsebuje 23 člankov arheologov Novega sveta (skoraj vsi so iz ZDA). Ta zbornik je od vseh treh najožji po nacionalnem izboru in obenem najširši po razponu stališč do "nove arheologije" - od goreče privrženosti do deklarirane sovražnosti. Članki so zbrani v 5 oddelkih. Prvi vsebuje pregled pristopov in tradicij, drugi definira cilje in predmet arheologije, tretji obravnava sporne probleme metodologije (naravno arheološkega materiala, logiko, raziskovalne postopke), v četrtem je predlagana preureditev organizacije arheološkega raziskovanja in šolanja arheologov in peti del podaja komentarje k člankom v drugih oddelkih.

V Flanneryjevem članku (1973) se je prvič pojavil v tisku razcep v "novi arheologiji", ki je sicer bil očiten skoraj od prvih korakov. Na eni strani so bili "hempelovci" ali "law-and-order" arheologi, ki so izjavljali, da je njihov cilj formuliranje in preverjanje univerzalnih zakonov (kulturnega procesa) po vzoru zakonov fizike, in ki so skušali posamezne primere razlagati s pomočjo takšnih zakonov. Na drugi strani so bili tisti, ki so izhajali iz Bertalanffyjevega mnenja, da je pristop fizikalnih znanosti neprimeren za biološke pojave, da o sociokulturnih sploh ne govorimo. Trdili so, da so tako v arheologiji kot v biologiji obravnavani kompleksni procesi, da so "končni vzroki" daleč od posledic in da so modsebojno prepleteni. V skladu s tem so predlagali, da preproste korelacije, ki naj bi odkrile zakonitosti, nadomestimo z obravnavanjem celotnih sistemov in s simulacijo (izgradnjo modela) dolgoročnih procesov, v njih - procesov naravne regulacije itd.

Nekateri procesualisti so skušali združiti oba pristopa v praksi (Plog, cit. pri Flannery str. 53) ali pa z odkrivanjem njune identične ložiške narave (LeBlanc 1973). Vendar pa se postavlja vprašanje, zakaj se je "nova arheologija" omejila na približevanje fizikalno-kemijskemu bloku znanosti, skupaj z geografskim (in nič ne spremeni, če sta vzeta skupaj ali ločeno). Mar ni bolj obetavno iskati pristop, ki bi upošteval poseben značaj človekove eksistence in družbenih pojavov - torej pristop, ki bi ustrezal nenosrednemu študiju njihovih posebnosti?

Težko je reči, ali bi tak pristop lahko ostal znotraj meja "nove arheologije", oziroma ali ne bi (kar je verjetneje) zgolj vključil nekatere njenih dosežkov in načel. Očitno pa je, da mora biti usmerjen k specifično človeškemu pojavom. To so med drugim proizvodnja, ustvarjanje umetnega sveta, sistemov simbolov, ne-

bioloških sredstev komunikacije, ohranjevanje in kodiranje navdiha, visoka vrednost izjemnih aspektov kolektivnih in individualnih dejanj in rezultatov ter neodvisnost učinkov teh dejanj od položaja subjektov in objektov v hierarhični organizaciji sociokulturnega sistema (tu seveda ne mislimo le na administrativno organizacijo, temveč tudi na neformalne hierarhične strukture na vseh ravneh).

Kot izgleda vsebuje ta razprava nekatere značilne krize v "novi arheologiji" na začetku drugega desetletja njenega obstoja, ne toliko zaradi razkola, ki ga omenja, kot zaradi nekaterih drugih potez. Flannery je z zaskrbljenostjo zapazil pojav, ki se mu je zdel nenavaden: izkazalo se je namreč, da odpor "stare garde" ni bil glavna ovira na poti "nove arheologije". Resneje so grozile tri druge: (1) poplava nekvalitetnih del, ki so posnemala in razvrednotila "novo arheologijo", saj so formalno sledila njenim predpisom, njihova plodnost pa je bila enaka ničli (izgleda, da so kriteriji za "pravo" novo arheologijo komaj bolj jasni od kriterijev za "pravo" abstraktno umetnost); (2) dejstvo, da so nekateri neimenovani ustanovitelji "nove arheologije" zapustili njene vrste (Flannery jih imenuje "odpadnike"); in (3) skepticizem in nezainteresiranost nekaterih mladih do postavk "nove arheologije" in njihovo neodzivanje na njene pozive (Flannery jih je imenoval "mlade starokopitneže"). Očitno ni tako lahko zatreti humanističnih interesov arheoloških rekrutov! Sicer pa, jih je res treba zatreti?

Matematika

1968 je Jacquetta Hawkes pozivala naj se prepreči, da bi znanstveni in tehnološki sluga uzurpiral prestol zgodovine (Hawkes 1968:255). Med vsemi temi slučaji arheologije je najbolj delovna, podjetna in vplivna - pravi Figaro - matematika. Če izvzamemo filozofske deklaracije in pretenzije "nove arheologije", pa Figaro svojo iniciativo izvaja na jasno zamejenih področjih; na splošno tudi ne odvzema svojemu humanističnemu gospodarju prestola, temveč mu služi. Res pa je, da se mora tudi gospodar prilagoditi svojim slugom.

1972 je izšel že on matematični zbornik Centra za analizo arheoloških virov v Marseillesu (Gardin 1972); vseboval je akta marsejskega seminarja 1971. Medtem ko je bil prvi zbornik (Gardin 1970) večinoma posvečen klasifikaciji, je bila glavna tema drugega seriacija. Za praktike so bile v tem delu zanimive ne le tehnične metode seriacije. (članki Dunella, de la Vege, Bordesa in de Sonneville-Bordesove, Dorana, Renierja), temveč tudi s tem povezane metode za merjenje podobnosti kompleksov, z nizanjem materiala ob diagonalah tournamentne matrike (Lehrman) itd. Teoretika bi v tej knjigi najbolj zanimali obsežni članki o avtomatskem generiranju interpretacijskih hipotez v arheologiji (Doran), o stopnjah arheološkega postopka (Chauriqui) in o nujnih teoretskih predpostav-

kah uspešne matematizacije arheološke raziskave (Gardin, Moberg).

Sovjetski zbornik razprav o matematičnih metodah v zgodovinskih raziskavah (Kovalčenko 1972) je vseboval več del o konkretni matematični obdelavi ostankov materialne kulture.

Pojavil se je tudi pregled del o arheološki statistiki in njeni uporabnosti za materiale Starega Vzhoda (Kelly-Buccellati in Elster 1973)

Tradicionalne teme

Naselbinska arheologija - razhajanja ali razpad? Kljub jasno izdelanemu tehničnemu programu se naselbinska arheologija nikoli ni tako jasno kot "nova arheologija" konstituirala v obliki skupine ali šole. Nekaterih podjetij se je lotevala skupaj s taksonomisti, drugih s procesualisti. V interesu združevanja sil je često namesto temeljnim metodološkim kriterijem dajala prednost tematskim interesom (to odražata tako ime kot definicija te smeri). Naravno je, da je takšna konsolidacija sicer širila krog sodelavcev, ni pa mogla osredotočiti oziroma iskristalizirati koncepcije.

V zborniku "omnibusnega značaja" in "mamutskih dimenzij", kot se je izrazil Willey (1973), je bilo pod naslovom *Man, Settlement and Urbanism* (Ucko, Tringham in Dimbleby 1972) predstavljeno 86 člankov. Kar se teh parametrov tiče, se knjiga lahko primerja z zgoraj omenjenimi zborniki, ki sta jih izdala Renfrew in Clarke. Vendar tam pristaži "nove arheologije" ali niso bili neposredno soočeni z ljudmi, ki so mislili drugače, ali pa so bili jasno ločeni od njih. Za razliko od tega, v *Man, Settlement and Urbanism* najdemo kot sodelavce tako znane aktiviste naselbinske arheologije (kot npr. Trigger) in predstavnike tradicionalnih šol (Rouse, R.McC.Adams, Mellaart) kot tudi "nove arheologe" (Flannery) in marksiste (Masson). Po mnenju sestavljalcev zbornika (gl. uvod R. Trighman) in avtorja zelo jasnega "vodiča" po njem - ustanovitelja naselbinske arheologije Willeya (1973) - razlike tu niso bile ovira, da se dela pojavijo skupaj.

Willey je sodelavce razdelil na tri skupine glede na njihove poglede na naloge in kognitivne možnosti naselbinskih raziskav. Skrajna stališča so zastopali "optimisti" in "pesemisti". Po Willeyevi oceni je takšna stališča zagovarjal manjši del sodelavcev. Če pa natančneje pogledamo, bomo videli, da nobena od teh skupin ni zelo enotna in je število raziskovalcev na skrajnih pozicijah celo manjše, kot je mislil Willey.

Tako sta od "pesimistov" Mellaart in Piggott (zadnji v "Zaključku" k zborniku) ostro zavrnila vero v objektivnost konceptov in iskanje zakonitosti v razvoju ter idejo o splošnih in identičnih stopnjah in premikih v tem procesu. Medtem pa sta Trigger in M.G.Smith zavzela "pe-

semistično" stališče samo glede možnosti, da bi prišli do nedvoumne in brezpogojne definicije mesta. Seveda je to stališče bilo povezano z opuščanjem enosmernega modela evolucije in vere v neodvisnost zaključkov od raziskovalčevega stališča. Vendar pa to še ni pomenilo tudi opuščanja iskanja zakonitosti nasploh in pa upanja, da je mogoče priti do zanesljivih in v določenem smislu objektivnih zaključkov. Trigger je menil, da lahko samo ob kombinaciji mnogih lastnosti trdimo, da imamo opravka z mestom, in opozoril na relativnost koncepta, pri čemer je pomembna primerjava mesta z okolico (zaledje). Smith je opozoril na postopnost spremembe ruralne populacije v urbano - obstoj drsne lestvice ali celo več vzporednih prehodnih lestvic in težave pri ugotavljanju cezur na teh lestvicah, še posebej če želimo ohraniti binarno opozicijo med mestom in vasjo. Poudaril je nerazvitost kvantitativnih kriterijev. Nedvomno bodo v različnih okoliščinah različni. Cotovo nas tudi v sodobnem življenju ne zadovoljujejo binarne delitve: v vsakem jeziku obstoja bolj detajlirana lestvica poimenovanj (prestonica, mesto, trg, vas, kmetija). Toda - je to "pesemizem"? Ne, to je previdnost in poskus, da bi upoštevali celovitost pojavov.

Med "optimisti" so Masson, Soudský in Pavlu, sledeč Childu, razvijali splošna načela o spremembah gostote naseljenosti, posebej pod vplivom družbenoekonomskega faktorja, in ugotavljali, na kakšen način je pri tem posebnem aspektu izražena "univerzalistična", "enovzorčna" (tako je Willey označil materialistični monizem) shema kulturno zgodovinskega procesa - pot skozi neolitsko in urbano revolucijo. Bilo pa bi zmotno domnevati, da so ti arheologi skušali omejiti raziskovanje na odkrivanje univerzalnih pojavov in da so zanikovali obstoj lokalnih posebnosti, različnih variant razvoja, vpliv ne-družbenoekonomskih dejavnikov itd. (prim. Masson 1971c). Če pravilno razumemo njihova stališča, je bila pglavitna ideja v determinirajoči (vendar ne izključni) vlogi družbenoekonomske strukture pri izboru in razvoju oblik naselja, ki so možne z ozirom na dano naravno in kulturno okolje ter konkretno kulturno izročilo. Adams, MacNeish in Flannery niso nobenemu faktorju priznavali določujoče vloge in so vztrajali ali na interakciji (Flannery) ali pa na premikih glede prevladujoče vloge enega ali drugega faktorja v odvisnosti od geografskih pojavov (Adams) ali pa v odvisnosti od sprememb situacije in razvojnih stopenj (MacNeish). Willey se je pridružil temu stališču. Ni težko ugotoviti, da je to blizu stališčem Triggerja in Smitha in še bliže stališčem večine.

To večino je Willey označil kot "nevtralno ali neopredeljeno". Ocenil je, da predstavlja gredelj tradicionalne arheološke previdnosti, medtem ko se ladja usmerja k neznanim morjem". (Willey 1973:278). Nevarna primerjalna koncept gredelj samo ohranja ravnotežje, smer pa dajejo jadra in krmilo. Če so se potniki in posadka pomešali, če je prišlo do pretepa na mostu med redkimi sovražnimi skrajneži in če so

preostali na palubi "brez mnenja" - in se stari kapetan z njimi strinja, potem to pomeni, da ladja naselbinske arheologije sedaj pluje ne le brez zemljevidov, ampak tudi brez krmila in brez jadr.

Mogoče je, da je Chang v novem članku (1972) jasneje določil usmeritev, vendar tega dela še nisem videl.

Viri, kulture in obdobja. Shiffer (1972) je predlagal, da bi proučevali poti, po katerih nastajajo arheološki viri in ovrednotili spoznavne možnosti, ki jih nudijo, ter tako na novo odprl Američanom področje, ki ga je 20 let pred njim Nemcem odprl Eggers (1950).

Problem vključevanja arheoloških podatkov v zgodovinsko sintezo (skupaj z lingvističnimi in drugimi podatki) je obravnaval McNeal (1972). Ugotovil je nesovpadanje refleksijskih ploskev preteklosti pri različnih vrstah virov in zavzel skeptično stališče glede možnosti sinteze. V dvoletnem obdobju, ki ga tu obravnavamo, so (posebej v nemški literaturi) ponovno pritegnile pozornost tudi druge klasične teme tradicionalnih evropskih teoretskih razprav - načela kronološke periodizacije in koncept arheološke kulture.

V uvodnem članku niza "Neolitskih študij" (Klejn 1972c) sem vztrajal na legitimnosti takoiimenovane arheološke periodizacije oziroma sistema treh (ali več - do 6) obdobj, ki temelji na principu kronološke delitve kulturnih kompleksov po prevladujočem materialu in tehniški izdelave orodja. Analiziral sem kompleksnosti te periodizacije in ugotovil njene omejitve, vendar pa sem enako kot Černy (1965; 1966) nastopil proti poskusom, da bi jo zavrgli (npr. Daniel 1950:249-51; 1962:245-46; 1967:265-70) ali - kar bi pomenilo skoraj isto - da bi spremenili oziroma razširili kriterije delitve, tako da bi vključili tudi družbene in kulturne pojave: da bi torej združili "arheološko" z etnografsko ali sociološko periodizacijo (kot so to storili nekateri marksistični znanstveniki). Zastopal sem mnenje, da potrebuje mo različne periodizacije, tako da je vsako mogoče aplicirati na posebno sfero kulturnozgodovinskega procesa in za različne cilje. Tu sem izhajal iz stališča, da so različne sfere družbenega življenja in kulture relativno avtonomne.

V literaturi v NDR je kot izgleda razprava o odnosu med evolucijo in revolucijo v prazgodovini dosegla vrhunec. Feustel je, izhajajoč iz pojma neolitske in urbane revolucije, razširil oznako "revolucija" tudi na predhodne skokovite prehode v zgodovini človeštva - celo do samega izvora ("opičja revolucija" kot so to duhovito pospremili njegovi nasprotniki). Očitati so mu, da ni uočeval bioloških in družbenih dejavnikov in aspektov razvoja. Njegovi nasprotniki so menili, da je nedopustno govoriti o "revolucijah", sklicujoč se na neolitsko (Feustel 1973a, b; Herrmann 1974).

Zdi se, da so tako Faustel kot njegovi nasprotniki na napačni noti, ko skušajo vsak razvoj zreducirati na eno samo periodizacijsko shemo - najsi bo mešana (glede na prisotne faktorje), kot to razume Feustel, ali pa izključno družbena, kar zagovarjajo njegovi nasprotniki. Za različne aspekte razvoja je mogoče izdelati različne periodizacije, pri čemer ima vsaka svoje točke revolucionarnih sprememb. Da bi se izognili nesporazumom, zadostuje razlikovati posamezne pojme "revolucije" - "družbeno revolucijo", "politično revolucijo", "kulturno revolucijo", "tehnično revolucijo" itd. Feustel bi bil na trdnih tleh, ko bi govoril o "tehničnih revolucijah". Ali pa so družbene revolucije s temi povezane, in če so - katere in v kolikšni meri, je to drugo vprašanje.

Lüning (1972) je v obširnem polemičnem članku, ki je bil naperjen proti Hachmannovemu predlogu (1969), da je arheološko kulturo treba gledati kot funkcionalno povezano celoto, izhajal iz predpostavke, da ni neposrednih korelacij med kulturnimi dejstvi in pojavi družbene zgodovine, kjer funkcionalne korelacije obstajajo. Arheološka kultura kot povezana celota po njegovem mnenju ne obstaja. Lüning je zavračal možnost deduciranja kriterijev za ugotavljanje in grupiranje arheoloških pojavov iz drugih znanosti in je, sledeč Menghinu, zagovarjal empirično načelo induktivnega - in samo induktivnega - oblikovanja "kulturnih konceptov" z generalizacijami iz dejstev arheologije same. Takšne induktivne grupacije kulturnih pojavov je po Lüningovem mnenju mogoče izbrati - z vzorčenjem - samo tako, da ne sovpadajo druga z drugo in da niso podvržene medsebojni korelaciji. Lüning je menil, da so arheološke kulture običajno le pododdelki neke kronološke ureditve, periodizacije, in so zato določene preprosto na osnovi najbolj spremenljivega dela kulturne dediščine - to je keramike - ne da bi bile upoštevane grupacije drugih delov (grobovi, orodja, stanovanja), kjer razmejitve ne sovpadajo z razmejitvami pri keramiki.

Ta Lüningov zaključek je v nasprotju z znanstveno logiko (o tehtnosti značilnosti, na katerih temelji taksonomija, je mogoče sklepati le od zunaj), z zgodovino arheologije (kartografska metoda določaja kultur) in z dejstvi (tako je npr. Fischer (1956) že davno dokazal, da razlikovanje neolitiskih kultur Srednje Evrope, ki temelji na keramiki, potrjuje tudi razprostranjenost načinov pokopa). Izgleda, da je odkritje politetične in polisemantične narave kulturnih pojavov Lüninga zmedlo in postal je prepričan, da če nimamo natančnega sovpadanja meja, potem ne moremo govoriti o kulturah v arheologiji, temveč le o posameznih kulturnih pojavih, ki jih lahko raziskujemo vsakega zase. Videl je le prekrivanje področij, ne pa tudi skupke (clusters), koncentracije in korelacije.

Lüningovo delo predstavlja najbolj nadroben odraz in teoretsko ovrednotenje stališč, ki so

bila široko razširjena med neko skupino arheologov. Lüning je predelal najnovejšo nemško in angleško teoretsko literaturo, žal pa je povsem zanemaril diskusijo o definiciji arheoloških kultur tam, kjer je bila v zadnjih letih najintenzivnejša - namreč v sovjetski literaturi.

Teoretska dela v sovjetski arheologiji

Zanimanje za vprašanje definicije in karakterizacije arheološke kulture je v tem času nekoliko upadlo, čeprav (ali pa morda prav zato, ker) se je diskusija o temeljnih teoretskih problemih arheologije in prazgodovine v Sovjetski zvezi močno zaostрила. Na pobudo Zaharuka so na letnih spomladanskih plenutih, ki jih je organiziral Arheološki inštitut Sovjetske akademije znanosti in kjer so se zbirali arheologi in etnografi iz vseh krajev Sovjetske zveze, da bi izmenjali informacije o rezultatih svojih terenskih raziskav pretekle sezone, uvedli posebne razprave o teoriji in raziskovalnih metodah.

Na plenumu 1972 v Moskvi (Tezisy dokladov na sessii 1972, Rozenfeldt 1973) je Zaharuk imel referat o problemskih točkah v arheologiji, pri čemer je največji del posvetil težavam pri definiciji in interpretaciji arheoloških kultur (Tezisy dokladov na sekcijah 1972, Zaharuk 1973). Na sekciji za teorijo in metode so bili konceptu arheološke kulture posvečeni trije referati - o mejah njene objektivnosti (Grigorjev), o šibkih točkah etnične interpretacije (Mošinskaja) in o genetskih zvezah med kulturami (Kožin). Vendar pa se je najbolj vroča polemika razvila v zvezi z drugimi referati. Med temi je eden govoril o politetični opredelitvi tipa (Kamenetskij) in drugi o matematičnem vrednotenju posameznih značilnosti (Podolsky). Dva udeleženca (Zaharuk in Šer) sta posvetila svoja prispevka opredelitvi vloge in strukture teoretske arheologije in eden (Klejn) poskusu apliciranja - ne hardware in konceptov, temveč ideje kibernetike (posebej teorije komunikacij) pri izgrajevanju osrednje teorije arheologije. Tu imamo še članke o strukturalni tipologiji načina pokopavanja (Lebedev) in o programu za statistično obdelavo keramike (Gening - gl. tudi Gening 1973). Iz tehničnih razlogov v zborniku povzetkov niso bili vključeni vsi referati: izpuščen je bil Geningov prispevek o predmetu arheologije, prav tako referat Bobsinskega o kvalitativnem vrednotenju podobnosti, in različnosti pri oblikah keramičnih posod, pa Vinoogradova o možnih vzrokih za obstoj množice tipov v konkretni arheološki kulturi, in drugi (prim. Rozenfeldt 1973).

Na plenumu 1973 (Tezisy 1973) je bil na plenarni seji prebran skupinski referat šestih arheologov (Gening, Zaharuk, Kamenetskij, Klejn, Masson in Fedorov-Davydov) "O stanju in nalogah teoretskih raziskav v arheologiji ZSSR". Referat je izpostavil temeljne probleme, ki bi jim bilo treba posvetiti več pozornosti - ovredno-

tenje pravil raziskovalnega postopka (logiško-matematična analiza), razvijanje enotnega deskriptivnega jezika, preverjanje konceptualnega aparata ter razvijanje metod za objektivno interpretacijo arheoloških dejstev. Eno od priporočil referata je bilo tudi, da se organizira razprava in diskusijska sekcija v reviji *Sovjetskaja Arheologija* (vendar pa revija temu priporočilu ni sledila).

Podani so bili referati o predmetu in o splošni strukturi arheologije. Eden je bil posvečen prvi temi (Grigorjev), drugi drugi (Šer), tretji pa kritiki Rousejevih stališč o obeh temah (Masson). Bili so tu tudi referati o vsebini in strukturi arheološke teorije - kritičen pregled (Klejn) in predlogi (Zaharuk), o strukturi arheološke raziskave (Bočkarjov), itd. Trije referati so se ukvarjali z vprašanjem arheološke kulture: eden je govoril o odnosu tega koncepta do splošnega koncepta kulture (Markarian), drugi o kompleksnem, vendar po avtorjevem mnenju strogem odnosu med etnosom in arheološko kulturo (Pioro), in tretji o nujnosti temeljitejšega razumevanja arheološke kulture, ki naj bo teoretsko izpeljana in ne le induktivni seštevke značilnih potez (Saiko) - torej o nujnosti prav tistega, kar je Lünig zavračal. Vendar pa Saiko ni pojasnil načina, kako priti do predlaganega razumevanja in se tudi ni odločil za enega od kriterijev za ugotavljanje enot, ki so podani v literaturi: stilističnih, etničnih, funkcionalnih itd. Sicer pa so bili povzetki neizbežno preskromni.

Razprave na obeh plenemih in v literaturi so razkrile ostro nesoglasje med sovjetskimi arheologi glede definicije predmeta arheologije, nesoglasje, kot ga v enaki obliki srečamo tudi med poljskimi arheologi (gl. zgoraj). Nekateri so, sledeč v sovjetski arheologiji tradicionalnem konceptu, ki ga je uvedel Arcihovskij (1955), trdili, da arheologija sama v celoti raziskuje svoje vire, vzporedno z zgodovino in še posebej s sociologijo (Masson, Zaharuk in drugi). To gledanje je bilo blizu stališču "nove arheologije". Drugi so zagovarjali omejitvev arheologije na naloge s področja proučevanja virov, vključno z njihovo primarno interpretacijo. Vendar pa nikakor niso bili nagnjeni k temu, da bi arheologijo obravnavali kot končni cilj, temveč so menili, da mora arheologija, ko opravi te naloge, rezultate predati v nadaljnjo obdelavo drugim znanostim - zgodovini, sociologiji in kulturologiji (Grigorjev, Bočkarjov, Lebedov, Gening, Kamenetskij in Klejn). S tem, da so se opredelili za takšno stališče, so ti raziskovalci obnovili koncept, ki ga je svoj čas predlagal Ravdonikas (1939). Deloma je sovpadal s konceptom, ki sta ga zagovarjala Hachmann in Rouse.

V Leningradu je 1972 potekal simpozij o problemu menjave in trgovine v starih družbah, ki ga je organiziral Masson (*Kratkije tezisny* 1972; *Torgovlja* 1972). Delo simpozija je bilo usmerjeno h klasifikaciji oblik trgovine in menjalnih odnosov v skladu s kriteriji ekonomike, aplici-

ranimi na etnološkem materialu, in pa k ovrednotenju metod ugotavljanja teh oblik na arheološkem materialu. Udeleženci so bili enotni v stališču, da se trgovina razlikuje od predhodnih oblik menjave ne po vrsti blaga, temveč po uvedbi denarja - ne nujno v obliki novcev in ne nujno s posredovanjem trgovcev. Menjava ni bila ugotovljena za obdobje paleolitika.

Srečanje o paleolitiku Centralne Azije in Kazahstana je istega leta potekalo v Samarkandu; osrednji teoretski referat je imel Masson. Posvečen je bil definiciji koncepta kulture v arheološki sistematiki. Na osnovi Massonovega prispevka je srečanje priporočilo, da se sprejme poseben taksonomski sistem konceptov: tip, sklop (compound), arheološka kultura, lokalna varianta, kulturna regija, linija razvoja, cona. Med temi je bil za sovjetsko arheologijo nov koncept "sklopa (kulturnega kompleksa)" sklopa tipov, predmetov ali struktur, povezanih glede na material (odbitki, keramika, bron itd.) ali funkcijo (grobiščno, stanovanjsko itd.) (Kamennyj vek 1972; Grigorjeva in Islamov 1974).

V popolnem nasprotju z znatno intenzifikacijo teoretskih študij pa je bila tiskana produkcija tovrstnih del v sovjetski arheologiji v tem obdobju izredno skromna: pojavljalo se je vse večje število "povzetkov" in "kratkih povzetkov". V osmih zvezkih revije *Sovjetskaja Arheologija* (skozi dve leti) srečamo samo en teoretski članek (Zaharuk 1973) in nekaj knjižnih ocen. V osmih zvezkih revija *Arheologija* (v istih dveh letih) najdemo samo šest strani dolga članek (Gladilin 1973), ki je skušal prenesti sistem "kultura-kulturna regija-cona" na zgodnji paleolitik (prim. Pormozov 1973).

Med obsežnimi tiskanimi deli Arheološkega inštituta Sovjetske akademije znanosti je le ena knjiga kolikor toliko detajlno obravnavala teoretska vprašanja - to je bila Mongajtova Arheologija Zapadneje Jevropy: Kamennyj vek (1973), v kateri je okoli sto strani posvečenih zgodovini arheologije (vključno s teorijo) in nekaterim glavnim metodam arheološkega raziskovanja. Vendar pa je ta knjiga bila informativnega značaja in namenjena širokemu krogu bralcev; zato seveda problemi, čeprav smiselno in jasno predstavljeni, niso mogli biti temeljiteje obravnavani.

Teme iz teoretske arheologije v sovjetski etnografski literaturi

Vse to pa vendarle še ne pomeni, da arheologi v teh dveh letih niso dobili nobenega čtiva na temo metodologije in teorije. Dva zanimiva članka sta se pojavila v zgodovinski literaturi: eden se je ukvarjal s problemom sinteze podatkov iz arheoloških in pisanih virov (Janin 1973) in drugi s principi in možnostmi socio-arheologije (Lebedov 1973). Članki teoretskega značaja, ki so se neposredno nanašali

na arheološke probleme in posebej na probleme zgodovine prvobitne družbe, so zavzemali pomembno mesto v publikacijah Etnografskega inštituta Sovjetske akademije znanosti. 1972 je leningrajski oddelek tega inštituta izdal zbornik Ohotniki, sobirатели, rybolovy: Problemy socialno-ekonomičeskijh otnošenij v doze mledelčeskom obščestve (Rešetov 1972). Tu sta bila dva članka izpod peresa arheologov. Grigorjev (1972) se je lotil rekonstrukcije družbene strukture paleolitskih lovcev in nabiralcev in menil, da ni nobenega dokaza za hipotezo o predklanski stopnji družbe in da je klan prisoten v gornjem paleolitu; sklenil je z ugotovitvijo, da je parna družina zelo stara, in zanikal, da bi bilo delo v paleolitu povsem enako in povsem kolektivno. Na drugi strani je Hlobystin (1972) v članku o "problemih sociologije severno evrazijskega neolitika" trdil, da ni dokazov za matriarhat v lovskem neolitu ("agoneolitik" po njegovi terminologiji, za razliko od poljedeljskega "agro-neolitika"). Antropolog Kabo (1972) je predložil določene metodološke kriterije za uporabo etnografije pri rekonstrukciji preteklosti na podlagi arheološkega materiala (pri čemer sploh ni upošteval problema kriterijev v celoti) in izhajajoč iz teh kriterijev kritiziral zaključke Ju.I.Semennova.

V zborniku, ki je izšel ob 75-letnici smrti F. Engelsa (Bromlej, Peršic in Tokarev 1972), vsi članki na tak ali drugač način zadevajo arheologijo. Posebej je bil zanimiv članek Kočetkove (žal postumen), kjer avtorica svoji konceptiji, ki smo jo opisali zgoraj, dodaja analizo novega arheološkega in antropološkega materiala iz Afrike pri čemer upošteva nedavna odkritja o izoformizmu kromosomov človeka in opice. Po hipotezi Kočetkove je bila redukcija kromosomov od 48 na 46 - torej spajanje dveh parov v enega - ki zadeva prav kromosome, povezane z organizacijo živčnega sistema, tista mutacija, ki je postala biološka osnova za mentalno preoblikovanje, potrebno za prehod od refleksne uporabe orodja k načrtnemu delu. Trdila je, da preoblikovanje kromosomskega aparata natančno določa točko, na kateri pride do ločitve človeka in opice po fizičnem tipu. Vendar pa ni navedla nobenega dokaza za to, da stoji ta točka prav na začetek "paleolitika".

V zborniku *Etnologičeskie issledovanija na ru-bežem* (Bromlej 1973a) najdemo obširen članek Ju.I.Semennova, ki vsebuje kritično analizo sodobnih tendenc v ekonomski antropologiji na Zahodu (Semennov 1973).

V tem članku so bili problemi prvotne ekonomije obravnavani na višjem teoretskem nivoju in širše kot v že omenjenem zborniku o trgovini in menjavi (Torgovlja 1974). Drugi članek (Tokarev 1973) je podal detajlno analizo dela Leroi-Courhana na področju antropologije in arheologije.

Bromlejeva knjiga *Etnos i etnografija* (1973b) je naredila na arheologe velik vtis. V prvem

delu je avtor obravnaval etnos kot mnogonivojski dinamični sistem, ki zahteva vsestransko karakterizacijo. Posebno pozornost je posvetil dotlej nezadostno obravnavanim aspektom te teme - odnosom med etnosom in drugimi enotami, tipologiji etničnih formacij, etničnim funkcijam kulture in mentalne aktivnosti, vplivu endogamije na razvoj in obstanek etnosov ipd. Bromlej je razlagal migracije na podlagi analogije v poskusu, v katerem je postavil etnose v ekstremne pogoje, kjer bodo njihove usode ločene ali razbite v različni meri, odvisno od stopnje stabilnosti, kohezivnosti in oddaljenosti od jedra. Kot rezultat takšne analize se je pokazalo, da so nekatere značilnosti kulture in mentalne aktivnosti, kot tudi zavest o skupni pripadnosti nečemu, posebno odporne in torej najbolj etnično opredeljujoče. Zdi pa se mi, da kriteriji razločevanja niso bili dovolj dobro izbrani: pod ekstremnimi pogoji mikromigracij (in prav to je Bromlej imel v mislih) so se izkazale kot najvitalnejše poteze, ki so diferencialno razporejene med posamezniki, integralne značilnosti etnosa pa so najbolj prizadete. Mar to pomeni, da so te manj pomembne in manj opredeljujoče? Poteze, ki jih je Bromlej opredelil kot etnično opredeljujoče, arheolog težko zazna. Vse se šibko, neenakomerno in le posredno odražajo v materialnem segmentu kulture ali pa se sploh ne odražajo. Bromlej pravi (str. 38-39), da "na splošno v objektivni stvarnosti etnos ne obstaja zunaj družbenih institucij, ki se pojavljajo v vlogi njegovih strukturnih form. Poleg tega imajo to vlogo najrazličnejše družbene enote - od družine do države". Te arheologija zaznava - vendar spet le posredno.

V drugem delu knjige je Bromlej definiral področje predmeta etnologije (proučevanje tradicionalne vsakdanje kulture, v kolikor ima tudi etnično funkcijo). Tu se je dotaknil tudi metodološke osnove za sodelovanje etnografije z arheologijo in zgodovino prvobitne družbe (str. 239-43). Poudaril je nujnost sinteze različnih virov - in torej integracije različnih znanosti - za razrešitev problema etnogeneze. Takšno obravnavanje je bilo v ostrem nasprotju s tradicionalnimi koncepti številnih vodečih arheologov o temeljnem sovpadanju med arheološko kulturo in etnosom (vsaj v pradavnini) in o sposobnosti arheologije, da sama rešuje problem etnogeneze (prim. Okladnikov 1973). Med etnologi (pa tudi med lingvisti) je kot izgleda vladalo popolno soglasje o negativnem vrednotenju takšnih konceptov. Intenzivnost ustnih razprav v sovjetski arheologiji in pa širjenje spektra obravnave teoretskih problemov nam vendarle dopušča upanje, da se bodo v arheološki literaturi ZSSR v naslednjih nekaj letih pojavile detajlne teoretske razprave z novimi idejami in da bo sovjetska teoretska arheologija združila svoje sile s teoretskim razvojem sovjetske etnologije.

Zaključni komentarji

Problem filtracije

Teoretike često opominjajo na Mefistove besede v Goethejevem Faustu: "Vsa teorija siva je in bo; drevo življenja v zlatu zeleni."

Kot vsaka satanska misel, je tudi ta resnična le v določenih aplikacijah v posameznih primerih, postane pa zla narodija čim jo - po satanovem nagovarjanju - sprejmemo kot absolutno. Arheologi so že imeli priliko ugotoviti, da znanstveno življenje brez teorije sploh ni življenje (gl. Kluckhohn 1939; Taylor 1948; Binford 1968a; Martin 1971; Harris 1971). Obdobje, ki sem si ga izbral za ta pregled, je pokazalo, kako življenski, buren in ploden je lahko teoretski boj. Borba je življenje, misel je življenje, teorija je življenje. Mefistu navkljub sem v tem pregledu teorijo predstavil kot zeleneče, živo drevo s prepletenimi vejami in šelestečim listjem.

Če satansko misel preobrneš, pa s tem še nisi prišel nujno do božanske resnice. Ni vsaka teorija živa voda; nekatere so pač navadna voda, nekatere trohno in pepel. Ko sem pripravljal ta pregled, sem si prizadeval izcediti živo vodo teorije in ločiti zeleneče veje od mrtvega lesa.

Ni bilo posebno težko prepoznati navadno vodo. Res je, da je za nekatere praktike vsakršno teoretsko razmišljanje "prazna spekulacija" - izlivanje iz votlega v prazno. Osebne izkušnje v teoretskem delu skupaj z razmišljanjem o kriterijih znanstvene utemeljenosti in o resničnosti teoretskih predpostavk (o tem vprašanju obstaja tudi literatura - gl. npr. Kitajgorodskij 1967; Gerasimov 1972) ter reakcije drugih teoretikov - pa pomagajo, da se tovrstni poplavi izognemo.

Precej težje je razločevati šibke pogankje novega od mrtvih in odmirajočih vej: oboje so majhne, šibke in izgledajo pred zelenim listjem ozadja tuje. Ko je Jacquetta Hawkes govorila o "propadanju sistemov in teorij, zakoreninjenih v predvojnem obdobju", (1968:261) je gotovo imela v mislih predvsem migracionizem in difuzionizem, da namreč te ideje niso omogočale nikakršnega novega teoretskega razvoja, da so izpadle z liste "samoumevnih" stvari, da je upadla njihova avtoriteta. Skoraj sočasno s to njeno izjavo pa sta Clark (1966) in W.Y.Adams (1968) posvetila posebne članke borbi proti vztrajni težnji, da se vsaka ostra sprememba v kulturi razlaga s spremembo populacije. Obenem je Renfrew v celi seriji člankov napadel difuzionizem, in ko je Weinberg predlagal, naj že preneha "pretepati mrtvega psa" (Weinberg 1969: 166; gl. tudi Klejn 1970a), je Renfrew odvrnil "Ali ta Weinbergov mrtvi pes morda poskuša teči...?" (Renfrew 1969d:167). V nekem smislu je imel prav: posledice dolgoletne prevlade migracionizma in difuzionizma iz konkretnih predstav o pre-

teklosti še niso bile izločene.

Na drugi strani pa nekateri znanstveniki menijo, da je bilo skeptično gledanje na migracionistične razlage pretirano. Sodiijo, da so migracije imele bistveno večjo vlogo v kulturno-zgodovinskem procesu, kot se to sedaj na splošno priznava, in da s tem, ko dajemo tem razlagam metodološko prednost, dvigujemo raziskovanje na višjo teoretsko raven (Bordes 1961; 1973; Bordes in deSonneville-Bordes 1970; Sabloff in Willey 1968; Klejn 1971b; 1973f, g).

No, očitno so nekateri primeri pač sporni: na mestu veje, ki je odpadla, si lahko izbori mesto nov poganjek. So pa tudi nedvoumni primeri. Pri teh so kriteriji za razlikovanje jasni.

1966 je izšla v Londonu knjižica (Pearson 1966), ki je ponavljala stare zablode o "kulturträgerski vlogi" nordijske rase - povsem v smislu Kossinovega migracionizma. Kossino pa so v njegovem času čitali specialisti, ki so z njim razpravljali in včasih podlegli njegovemu vplivu, in celo danes nedvomno cenimo njegov prispevek znanosti (Klejn 1974a). Arheologi ne berejo Pearsonovega dela; gre za patološki anahronizem, ki stoji zunaj znanosti in daleč od nje. Znanost je zrasla. Smešno je sedaj ponavljati (in še v pretirano poenostavljeni obliki) Kossinove zaključke, ne da bi poznali, oziroma ne da bi upoštevali uničujoče dejstvo utemeljene kritike, ki je potekala pol stoletja.

Od 1971 skuša revija *New Diffusionist* vrniti življenje truplu hiperdifuzionizma iz dni G. Elliot Smitha in Perryja. Članki v tem časopisu ne vsebujejo novih idej, poglobljenega teoretskega razvoja, kritike, virov ali stroge tehnike na sodobni ravni, pa tudi nikakršnih poskusov, da bi razumeli kompleksnost pojavov in preverili možne razlage (vključno z nedifuzionističnimi) in jih postavili v širši sistem. Gonilna sila časopisa je polemični entuziazem, njegova naravnost neke vrste kult prednikov, njegova temeljna metoda enostransko izbiranje dejstev, ki naj potrdijo apriorno difuzionistično razlago nasproti ideji samostojnega izvora različnih civilizacij (predvsem tistih v Novem svetu). Strogi komentarji v *Antiquity* (Editorial 1971; 1972a, b) so upravičeni (gl. odgovore Joela 1971b ter Joela in Krausa 1971). Da pa bi pokazali, da kljub temu ni izključena možnost novega razvoja ideje difuzije in izgrajevanja zanimivih novih koncepcij pa zadostuje, da opozorimo na stroge - čeprav sporne - konkretne generalizirajoče študije zadnjih let (Edmonson 1961; Malmer 1962; Jope 1973), široke primerjave (Stjernquist 1966) in moderne geografske konstrukcije teorije difuzije (Brown 1968; Hudson 1972).

Morda gresta v primeru tistih nekaj redkih stvari v odnosu do katerih odgovori v *Antiquity* ne diskreditirajo povsem trditev novih difuzionistov" Joela in Krausa - predvsem glede vrednotenja znanstvenega doprinosa Elliota Smitha (Joel 1971a) - obe strani predaleč: Kraus in Joel pri

svojem protagonistu ne vidita nobene napake, Daniel pa mu ne priznava nikakršne zasluge za arheologijo. Mimogrede, Danielovo stališče izhaja iz njegove splošne historiografske koncepcije, po kateri so bile vse prejšnje "ideje o prazgodovini" "herezije", "intelektualne zmote". Ta koncepcija je povezana z njegovim hiperskepticismom o možnosti, da bi arheologija rekonstruirala mnoge aspekte kulturnozgodovinskega procesa. Če strokovnjaki postanejo preveč enostranski in preveč skeptični, pridejo diletanti in prevzamejo v svoje roke obravnavo problemov, ki jih strokovnjaki zanemarjajo in prezirajo. V svoji knjigi *The Idea of Prehistory* Daniel (1962:162) (v drugi zvezi) citira Wedgewoodovo mnenje, da bodo v primeru, ko skrbni, razumni in odlični šolani odklonijo, da bi pisali poglavja zgodovine, to delo namesto njih opravili pač brezvestni in nesposobni. Tako sta Joel in Kraus druga stran medalje, ki na prednji strani nosi profesorske profile Daniela in Pigotta.

Problem objektivnosti

Prizadeval sem si, da bi ta pregled bil kar najbolj objektiv in praktičen; da pa bi bil praktičen, je moral biti historiografski in kritičen, in oba ta elementa nujno vključujeta element subjektivnosti. Tako sem bil postavljen pred težko dilemo: kako vse to združiti in uskladiti?

Skušal sem biti pošten in pri podajanju lastnega mnenja kar se le da odkrito povedati kaj kritiziram, ter jasno, vendar ne vsiljivo navesti, s katerega stališča kritiziram. To je en aspekt širšega problema odnosa med objektivnostjo in privrženostjo. Diskusije o objektivnosti so tekle na straneh CA (9:391-435; 10:72-79; 12:83-88); tudi sam sem sodeloval v njih (CA 9:415-17) in sem naletel tako na nerazumevanje in nesoglasja (CA 9:425-26; 427; 12:83-84) kot na razumevanje (CA 12:84-87). Upam, da bo ta pregled zmogel praktično ponazoriti moje ideje o možnosti združevanja objektivnosti in jasnosti lastnega ideološkega stališča.

Verjetno moja dela zavzemajo v bibliografiji več prostora, kot ga zaslužijo. Mnoga so historiografska, bibliografska ali kritike in jih lahko razumemo le kot razširjanje meja tega pregleda: v številnih primerih jih je bilo enostavneje citirati, kot pa ponavljati njihovo argumentacijo. Vendar sem omenil nekatera svoja dela in sicer v tistih primerih, ko sem menil, da vsebujejo stališča, ki niso zastopana pri drugih avtorjih ali pa razlagajo posebne tendence. Bralac bo presodil, ali je temy res tako. Kakor koli že, bralcu bo lažje opraviti določene popravke možnih popačenj pri poročilih oziroma pri perspektivi, če bo upošteval dejstvo, da pregleda ni sestavljal opazovalec od zunaj, temveč nekdo, ki se je povzpел na eno od vej zelenega drevesa teoretske arheologije in se od tam razgledoval naokoli. Ta pozicija mu je po volji in se s svoje veje ne namerava spustiti, z zanimanjem pa pričakuje popravke bralcev,

ki čepijo na drugih vejah.

Problem pokrivanja

Zelo sem zaskrbljen, da sem morda izpustil kakšno pomembno publikacijo. Za nekatere vem, da obstajajo, jih pa nisem mogel najti (Schmidt 1962; Dinçol in Kantman 1969; Hachmann 1969; Finley 1971; Chang 1972); za druge morda ne vem.

Res je, da zasledovanje svetovne teoretske arheološke literature olajša dejstvo, da je objavljanje dokaj koncentrirano. Ob vrsti vodilnih monografij imamo večinoma predvsem opravka z zborniki - običajno alti pomembnih teoretskih simpozijev, kolokvijev, seminarjev in konferenc - ali pa gre preprosto za zbrane članke na neko temo. Mnoge revije občasno objavljajo teoretske članke, vendar obstaja majhna skupina tistih, (in to vse v angleškem jeziku), ki na svojih straneh koncentrirajo glavni tok teoretskih objav, služijo kot arena za teoretske diskusije in redno poročajo o poglavitnih monografijah in zbornikih. Te revije so *Antiquity*, *American Antiquity*, *Current Anthropology*, *Journal of Anthropological Research* (do 1973 *Southwestern Journal of Anthropology*), *World Archaeology* in *Norwegian Archaeological Review*. S teoretskimi temami (bolj prazgodovinskimi kot arheološkimi) se ukvarja nekoliko bolj ozko in lokalno, vendar redno, tudi *Etnographisch-Archäologische Zeitschrift*.

V veliko pomoč začetnikom pri študiju teoretske arheologije (in ne samo njim) so antologije - pojav, ki je, kar se teoretske arheologije tiče, posebej značilen za ZDA. V 60. letih so bile priljubljene antologije, v katerih so teoretske teme zavzemale le del prostora, preostali del so zapolnjevali opisi metod ali generaliziranih rezultatov konkretnih študij (npr. Heizer 1959; 1962; Hammond 1964). Od antologij zgodnjih 70. let sta mi v roke prišli dve, ki v osnovi obe predstavljata teoretsko arheologijo.

Prva (Deetz 1971) vsebuje najvažnejše mejnike v povojni ameriški diskusiji o klasifikaciji: sedaj že klasične članke Brewa, Spauldinga, Forda, Rouseja in drugih (manjka le Kriegerjev članek); mnenja skentikov Raymonda Thompsona in Maxa Whitea (vendar brez Hawksovega (1954) ameriškega članka); dela zagovornikov uporabe etnografskih paralel (Asher, Chang, Heider); in tudi temeljne postavke "nove arheologije" (članki Binforda, Flanneryja, Strueverja in Hilla) in en članek njihovih nasprotnikov (Sabloff in Willey), vendar pa brez pripomb Binforda in Erasmusa. Članke spremljajo Deetzova kratka a zelo koristne uvodne opombe. Škoda pa je, da so pri nekaterih člankih izpustili bibliografije.

Druga antologija (Leone 1972a) vsebuje 24 člankov, ki so bili že prej objavljeni, in 9 novih ali temeljito predelanih. Sestavljalec si je za dal nalogo predstaviti vire "nove arheologije" (članki Childea, Clarka, Kluckhohna, Taylorja, Spauldinga in Martina; manjka White), njene

teoretske in metodološke osnove (članki Binforda, Flanneryja, Deetz, Fritza in drugih) in njihovo aplikacijo pri študiju konkretnih kultur Amerike (vključno z dobro znanimi deli Binforda, Flanneryja, Longacrea, Hilla, R. McC. Adamsa, Deetz, Dethlefsena in drugih). Bibliografija za vse članke je podana na koncu knjige.

Obe antologiji sta nadvse informativni, izpuščata pa nekatere pomembne teme (npr. notranjo kritiko virov, etnične interpretacije, sintezo različnih virov) kot tudi evropsko literaturo.

Obsežna bibliografija o teoretskih in metodoloških problemih je zbrana v Triggerjevem (1968a) učbeniku in v drugi izdaji *Introduction to Prehistoric Archaeology* Holea in Heizerja (1969). Velike zbirne bibliografije (npr. *Faeti Archaeologici*, *Archäologische Bibliographie* in druge) običajno posvečajo prve sekcije teoriji in metodam. Z razvojem in rastjo ugleda teoretske arheologije pa prihaja tudi do zmanjševanja koncentriranosti arheološke literature (teoretski članki in pregledi se vse česče pojavljajo v publikacijah, ki so doslej zlahka shajale brez njih), pa tudi zbirne bibliografije dajejo informacijo o literaturi z večletno zamudo. V taki situaciji se pokaže, da je sistem oskrbovanja s ponatisi in informacijami (vključno z medijem CA) rešilen.

Močoč je, da sem marsikaj pomembnega izpustil, vendar bi tega lahko bilo še bistveno več, če mi ne bi mnogi pomagali pri delu. Na tem mestu moram izraziti iskreno hvaležnost osebju knjižnice leningrajskega oddelka Arheološkega inštituta Sovjetske akademije znanosti, pa tudi vsem avtorjem, ki so mi pošiljali svoje knjige in separate, kot tudi založnikom in urednikom, ki so mi pošiljali knjige in revije. Skoraj vsa dela, ki so bila poslana, so bila uporabljena za ta pregled. Tu ne navajam imen in naslovov: so zelo številni in seznam bi zavzel veliko preveč prostora, poleg tega pa tudi ne bi želel, da bi se bralec lotil primerjanja seznama poslanih in seznama omenjenih del. Končno, če kakšno od poslanih del ni omenjeno v tekstu pregleda, to ni nujno zato, ker bi menil, da je nepomembno, temveč prej zato, ker se po temi in značaju ni vključevalo v okvir pregleda. Upam na pomoč tudi v bodoče.

Problem nadaljevanja

Da bi ugotovil, ali je tovrstno delo vredno truda, bi želel slišati mnenja bralcev o praktični koristnosti pregleda: je primeren za to revijo? Je oblika pravilno izbrana? Kaj je treba dopolniti in kaj spremeniti? Povsem razumem, da imajo razne kategorije bralcev lahko različne zahteve, ki jih vseh ni vedno moč upoštevati na enem mestu, ker si pač nasprotujejo. Vendar bi bilo koristno imeti zastopano celotno lestvico zahtev, tako da bi lahko v bodoče poiskali primernejšo obliko,

Medtem, ko sem zbiral material za pregled, so založniki tiskali knjige, čas je tekkel, drevo teorije pa je raslo in poganjalo nove izrastke. Vsi moji podolžni in prečni preseki so samovoljni in so le rezultat nekih razmišljanj, pregled v celoti pa komajda smemo primerjati z dendrokronologijo in njenimi natančnimi in dokončnimi rezultati. Tole so prej zabeležke fenologa, ki opazuje, opisuje, opozarja, se žalosti in radosti.

Bibliografija

- ABRAMOWICZ, A. 1962. Uwagi o roli hipotez w archeologii (na marginesie dyskusji K. Godłowskiego z A. Gardawskim). *Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi, Seria Archeologica* 8:103-13.
- ADAMS, ROBERT McC. 1955. "Developmental stages in ancient Mesopotamia," v *Irrigation civilizations: A comparative study*. Edited by J. Steward et al., 6-18. Washington, D.C.: Pan American Union.
- 1956. Some hypotheses on the development of early civilizations. *American Antiquity* 21:227-32.
- 1957. Settlements in ancient Akkad. *Archaeology* 10:270-73.
- 1958. A survey of ancient watercourses and settlements in central Iraq. *Sumer* 14:101-3.
- 1960a. "Factors influencing the rise of civilization in the alluvium, illustrated by Mesopotamia: Early civilizations, subsistence, and environment," v *City invincible: An Oriental Institute symposium*. Edited by Carl H. Kraeling and Robert McC. Adams. Chicago: University of Chicago Press.
- 1960b. The origin of cities. *Scientific American* 203:153-68.
- 1960c. "The evolutionary process in early civilizations," v *The evolution of man: Mind, culture, and society*. (Evolution after Darwin, vol. 2.) Edited by Sol Tax. Chicago: University of Chicago Press.
- 1962. Agriculture and urban life in early southwestern Iran. *Science* 136:109-22.
- 1965. *Land behind Baghdad: A history of settlement on the Diyala plains*. Chicago: University of Chicago Press.
- 1966a. *The evolution of urban society: Early Mesopotamia and Prehispanic Mexico*. Chicago: Aldine.
- 1966b. Trend and tradition in Near Eastern archaeology. *Proceedings of the Philological Society* 110:105-10.
- 1968. Archeological research strategies: Past and present. *Science* 160:1187-92.
- 1969. The study of ancient Mesopotamian settlement patterns and the problem of urban origins. *Sumer* 25:111-24.
- 1972. "Patterns of urbanization in early southern Mesopotamia," v *Man, settlement and urbanism*. Edited by Peter J. Ucko, Ruth Tringham, and G.W. Dimbleby. London: Duckworth.
- 1973. "Discussion," v *Research and theory in current archaeology*. Edited by Charles L. Redman, 321-27. New York-London-Sidney-Toronto: Wiley.
- ADAMS, W.Y. 1968. Invasion, diffusion, evolution? *Antiquity* 42:194-215.
- AGRAWAL, D.P. 1970. Archaeology and the Ludites. *Antiquity* 44:115-29.
- ALEKSEEV, V.P., FAJNBURG, L.A. 1963. Ocena: Semenov Ju.I. *Vozniknovenie Neolovečenskogo obščestva* (Krasnojarsk, 1962). *Sovetskaja Etnografija* 5:147-149.
- ALLEN, WILLIAM L., B.JAMES RICHARDSON III. 1971. The reconstruction of kinship from archaeological data: The concepts, the methods, and the feasibility. *American Antiquity* 36:41-53.
- AMBROZ, A.K. 1969. Ocena: *Völker zwischen Germanen und Kelten*, by Rolf Hachmann, G. Kosack, and H. Kuhn (Neumünster: Wachholtz, 1962). *Sovetskaja Etnografija*. 4, 266-72.
- ARCHHOVSKIJ, A.V. 1931. Ocena: V.I. Ravdonikas, *Die Normanen der Vikergerzeit und das Ladogagebiet. Soobščeniya Gosudarstvennoj Akademii istorii material'noj kul'tury* 7:30-32.
- 1939. Russkaja družina po arheologičeskim dannym. *Istorik-marksist* 1:193-195.
- 1955. *Vvedenie v arheologiju*. Moskva.
- ARTAMONOV, M.I. 1946. Venedy, nevry i budiny v slavjanskom etnogeneze. *Vestnik Leningradskogo Universiteta* 2:70-86.
- 1947. Arheologičeskie teorii proishozhdenija indoevropejcev v svete učenija N.Ja. Marra. *Vestnik Leningradskogo Universiteta* 2:79-106.
- 1949. K voprosu ob etnogeneze v sovetskoj arheologii. *Kratkie soobščeniya o dokladah i polevyh issledovanijah Instituta istorii material'noj kul'tury* 29:3-16.
- 1950. *Proishozhdenie slavjan*. Leningrad: Vsesojuznoe obščestvo po rasprostraneniju političeskikh i naučnyh znanij.
- 1951. Venedy i lužickaja kul'tura. *Vestnik Leningradskogo Universiteta* 1:153-176.
- 1969. Etnos i arheologija, v *Teoričeskie osnovy sovetskoj arheologii*. Leningrad: Institut Arheologii Akademii Nauk SSSR.
- 1971. Arheologičeskaja kul'tura i etnos, v *Problemy istorii feodal'noj Rosii*, ed. A.L. Šapiro, 16-32. Leningrad: Izdatel'stvo Leningradskogo Universiteta.
- ARTANOVSKIJ, S.N. 1973. Sovremennaja zarubežnaja filosofskaja mysl' i problemy etnokul'turnykh issledovanij, v *Etnologičeskie issledovanija za rubežom*, ed. Ju.V. Bromlej, 77-104. Moskva: Nauka.
- ATKINSON, R.J.C. 1968. Old mortality: some aspects of burial and population in neolithic England, v *Studies in Ancient Europe: Essays presented to Stuart Piggott*. Ed. J.M. Coles and D.D.A. Simpson, 83-93. Leicester: Leicester University Press.
- AVDUSIN, D.A. 1949. Varjažskij vopros po arheologičeskim dannym. *Kratkie soobščeniya o dokladah i polevyh issledovanijah Instituta istorii material'noj kul'tury* 30:3-14.
- 1953. Neonormanistskie izmyšlenija buržuaznykh istorikov. *Voprosy istorii* 12:114-120.
- AVERKIEVA, Ju.P. 1973. Ob otnošenii k marksizmu v sovremennoj etnografii Zapada, v *Etnologičeskie issledovanija za rubežom*. Ed. Ju.V. Bromlej, 6-29. Moskva: Nauka.
- BAHTA, V.M., GUR'EV, D.V., KUZNECOV, I.F. 1964. Ocena: Ju.I. Semenov, *Vozniknovenie Neolovečenskogo obščestva* (Krasnojarsk, 1962). *Voprosy Filosofii* 8:172-177.

- BALCER, B. 1970. W sprawie klasyfikacji materialow krzemiennych. *Wiadomości Archeologiczne* 35:147-63.
- BAŠILOV, V.A. 1969. Principy postroenija otnositel'noj hronologii v amerikanskoj arheologičeskoj nauke. *Sovetskaja arheologija* 1:281-288.
- BAUER, E.S. 1935. *Teoretičeskaja biologija*. Leningrad: VIEM.
- BAYARD, DONN T. 1969. Science, theory, and reality in the "new archaeology." *American Antiquity* 34:376-84.
- BERGMANN, J. 1968. Ethnosozjologičeskie Untersuchungen an Grab-und Hortfundgruppen der älteren Bronzezeit in Nordwestdeutschland. *Germania* 46:224-40.
- BERNŠTAM, A.N. KRIČEVSKIJ, E.Ju. 1932. K voprosu o zakonmernosti v razvitii arhaičeskoj formacii. (K razrabotke teoretičeskogo nasledstva Marksa, Engel'sa, Lenina.) *Izvestija GAIMK* 13(3):1-52.
- VON BERTALANFFY, L. 1932. *Theoretische Biologie*. Vol. 1. Berlin.
- BIBIKOV, S.N. 1965. Hozjajstvenno-ekonomičeskij kompleks rozvitogo tripol'ja. *Sovetskaja arheologija* 1:48-62.
- 1969. Nektorye aspekty paleoekonomičeskogo modelirovanija paleolita. *Sovetskaja arheologija* 4:5-22.
- 1970. Marksistsko-leninskaja metodologija ta arheologična nauka. *Ukrainskij istoričnij žurnal* 4:48-58.
- 1971. Plotnost' naselenija i veličina ohotnič'ih ugodij v paleolite Kryma. *Sovetskaja arheologija* 4:11-22.
- BIDNEY, D. 1953. *Theoretical anthropology*. New York: Columbia University Press.
- BINFORD, LEWIS R. 1962. Archaeology as anthropology. *American Antiquity* 28:217-25.
- 1963. "Red ochre" caches from the Michigan area: A possible case of cultural drift. *Southwestern Journal of Anthropology* 19:89-108.
- 1964. A consideration of archaeological research design. *American Antiquity* 29:425-41.
- 1965. Archaeological systematics and the study of culture process. *American Antiquity* 31:203-10.
- 1967a. Smudge pits and hide smoking: The use of analogy in archaeological reasoning. *American Antiquity* 32:1-12.
- 1967b. Comment on: Major aspects of the interrelationship of archaeology and ethnology, by K.C.Chang. *CURRENT ANTHROPOLOGY* 8:234-35.
- 1968a. "Archaeological perspectives," v *New perspectives in archaeology*. Edited by Sally R.Binford and Lewis R.Binford, 5-32. Chicago: Aldine.
- 1968b. "Post-Pleistocene adaptations," v *New perspectives in archaeology*. Edited by Sally R.Binford and Lewis R.Binford, 313-41. Chicago: Aldine.
- 1968c. Očena: *Rethinking archaeology*, by K.C.Chang (New York: Random House, 1967). *Ethnohistory* 15:422-26.
- 1968d. "Methodological considerations on the archaeological use of ethnographic data," v *Man the hunter*. Edited by R.B.Lee and I.DeVore, 268-73. Chicago: Aldine.
- 1968c. Some comments on historical versus processual archeology. *Southwestern Journal of Anthropology* 24:267-75.
- 1971. "Mortuary practices: Their study and their potential," v *Approaches to the social dimensions of mortuary practices*. Edited by James A.Brown. Society for American Archaeology Memoir 25 (American Antiquity 36).
- 1972. *An archaeological perspective*. New York and London: Seminar Press.
- 1973. "Interassemblage variability: The Mousterian and the 'functional' argument," v *The explanation of culture change*. Edited by Colin Renfrew, 227-54. London: Duckworth.
- BINFORD, LEWIS R., and SALLY R.BINFORD. 1969. Stone tools and human behavior. *Scientific American* 220:70-84.
- BINFORD, SALLY R. 1968. "Variability and change in the Near Eastern Mousterian of Levallois facies," v *New perspectives in archaeology*. Edited by Sally R.Binford and Lewis R.Binford, 49-60. Chicago: Aldine.
- BINFORD, SALLY R., and LEWIS R.BINFORD. 1966. A preliminary analysis of functional variability in the Mousterian of Levallois facies. *American Anthropologist* 68:238-95.
- Editors. *New perspectives in archaeology*. Chicago: Aldine.
- BOČKAREV, V.S., RASPOPOVA, V.I. 1971. Diskusija o haraktere remeslennogo proizvodstva. *Sovetskaja arheologija* 4:299-305.
- BOGAJEVSKIJ, B.L. 1931. K voprosu o teorii migracij. *Soobščeniya GAIMK* 8:35-38.
- 1935. Lenin o pervobytnom kommunizme, v *V.I.Leninu - Akademija Nauk SSSR*, 761-784. Leningrad.
- BORDES, FRANÇOIS. 1961. Mousterian cultures in France. *Science* 134:803-10.
- 1963. A propos de la théorie de M.Laplace sur le "synthetotype Aurignaco-Gravettien": Quelques questions préalables. *L'Anthropologie* (Paris) 67:347-60.
- 1973. "On the chronology and contemporaneity of different Palaeolithic cultures in France," v *The explanation of culture change*. Edited by Colin Renfrew, 217-26. London: Duckworth.
- BORDES, FRANÇOIS, and DENISE DE SONNEVILLE-BORDES. 1970. The significance of variability in Palaeolithic assemblages. *World Archaeology* 2:61-73.
- BORISKOVSKIJ, P.I. 1960. V.I.Lenin i problemy zakonmernostej razvitija pervobytnogo obščestva. *Vestnik Leningradskogo Universiteta* 8:75-77.
- BRAIDWOOD, ROBERT J. 1952. *The Near East and the foundations for civilization*. (Condon Lectures.) Eugene: University of Oregon Press.
- 1959. "Archaeology and evolutionary theory," v *Evolution and anthropology: A centennial appraisal*. Edited by B.J.Meggors, 76-89. Washington, D.C.: Anthropological Society of Washington.

- . 1960a. The agricultural revolution. *Scientific American* 203:130-41.
- . 1960b. "Levels in prehistory, a model for the consideration of the evidence," v *The evolution of man. (Evolution after Darwin, vol. 2.)* Edited by Sol Tax. Chicago: University of Chicago Press.
- . 1972. "Archeology: View from Southwestern Asia," v *Annual report of the American Anthropological Association for 1971*, 43-52. Washington.
- BRAIDWOOD, ROBERT J., and BRUCE HOWE. 1960. *Prehistoric investigations in Iraqi Kurdistan.* (Oriental Institute Studies in Ancient Oriental Civilization 31.) Chicago: University of Chicago Press.
- BRAIDWOOD, ROBERT J., and CHARLES REED, 1957. The achievement and early consequences of food production. *Cold Spring Harbor Symposia in Quantitative Biology* 22:19-31.
- BRAJČEVSKIJ, M.Ju. 1965. Teoretični osnovi doslidžen' etnogenezu. *Ukrains'kij istoričnij žurnal* 2:46-56.
- . 1970. Metody formalizovannogo predstavljenja arheologičeskoj informacii, v *Statistiko-kombinatornye metody v arheologii.* Ed. B.A. Kolčin, Ja.A. Šer, 53-58. Moskva: Nauka.
- BRAY, WARWICK. 1973. "The biological basis of culture," v *The explanation of culture change.* Edited by Colin Renfrew, 73-92. London: Duckworth.
- BRENTJES, B. 1966. Archäologische Neuentdeckungen und die Lehren von Friedrich Engels über den "Ursprung der Familie ..." *Wissenschaftliche Zeitschrift der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg* 15:177-218.
- . 1971. Diskussionsbemerkung (zu Mohr 1971). *Ethnographisch-Archäologische Zeitschrift* 12:71-73.
- . 1972. Diskussionsbemerkungen (zu Guhr 1972). *Ethnographisch-Archäologische Zeitschrift* 13:417-18.
- BREW, JOHN O. 1946. "The use and abuse of taxonomy," v *Archaeology of Alkali Ridge, southeastern Utah.* Papers of the Peabody Museum of American Archaeology and Ethnology, Harvard University, 21.
- BRJUSOV, A.Ja. 1952. *Očerki po istorii plemen evropejskoj časti SSSR v neolitečeskuju epohu.* Moskva: Izdatelstvo Akademii Nauk SSSR.
- . 1956. Arheologičeskie kul'tury i etničeskie obščnosti. *Sovetskaja arheologija* 26:5-27.
- . 1957a. Die Wanderungen der ursprünglichen Stämme und die Resultate der Archäologie: Die Entstehung der Fatjanovokultur, *Acta Archaeologica* (København) 75(1955):309-21.
- . 1957b. K voprosu o teorii diffuzii. *Sovetskaja arheologija* 1:7-12.
- . 1958. K voprosu ob indoevropejskoj probleme. *Sovetskaja arheologija* 3:18-26.
- . 1961a. "Kul'tury s boevymi toporami" v svjazi s problemoj formirovanija indoevropejskih narodov, v *Tezisy dokladov na zasedanijah, posvjaščanyh itogam polevyh issledovanij v 1960 g.*, 37-39. Moskva.
- . 1961b. Ob ekspansii "kul'tur s boevymi toporami" v konce III tysjačletija do n.e. *Sovetskaja arheologija* 3:14-33.
- . 1962. "Le problème indoeuropéen et la civilization des haches de combat." VI. *Congrès International des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques, Moscou.*
- . 1963. "A propos de la region d'origine et des voies d'expansion de la civilisation haches de combat et de correlation de cette expansion." *Actes de VI. Congrès International des Sciences Anthropologiques et Ethnologiques, Paris, vol. 2.*
- . 1964. Čto nado ponimat' pod etničeski-mi obščnostjami v arheologii i ih značenie dlja problemy proišoždenija drevnih i sovremennyh narodov. VII *Meždunarodnyj kongres antropologičeskih i etnografičeskih nauk.* Moskva: Nauka.
- . 1965. Vostočnaja Evropa v III tysjačletii do n.e. *Sovetskaja Arheologija* 2:47-56.
- BRJUSOV, A.Ja., ZIMINA, M.P. 1966. *Kamennye sverlenye boevye topory na teritorii Evropejskoj časti SSSR.* *Arheologija SSSR, Svod arheologičeskih istočnikov*, V4-4.
- BROGLIO, A., and G.LAPLACE. 1966. Etudes de typologie analytique des complexes leptolithiques de l'Europe centrale. *Rivista di Scienze Preistoriche, Firenze* 21:61-121, 303-64.
- BROMLEJ, Ju.V. 1973a. *Etnologičeskie issledovanija za rubežom: Kritičeskie očerki.* Moskva: Nauka.
- . 1973b. *Etnos i etnografija.* Moskva: Nauka.
- BROMLEJ, Ju.V., PERŠIC, A.I., TOKAREV, S.A. ed. 1972. *Problemy etnografii i antropologii v svete naučnogo nasledija F.Engel'sa.* Moskva: Nauka.
- BROWN, LAWRENCE. 1968. *Diffusion processes and location.* Philadelphia: Regional Science Research Institute.
- BUNGE, W. 1962. *Theoretical geography.* Lund Studies in Geography, series C, 1.
- BUSHNELL, GEOFFREY H.S. 1961. An Old World view of New World prehistory. *American Antiquity* 27:63-70.
- BUTINOV, N.A. 1962. Etnolingvističeskie gruppy na Novoj Gvinee. *Sovetskaja etnografija* 3:81-89.
- BYKOVSKIJ, S.N. 1933. K peresmotru arheologičeskoj terminologii. *Problemy istorii material'noj kul'tury* 5-6:10-12.
- . 1934. F.Engel's i problema periodizacii istorii doklassovogo obščstva. *Sovetskaja etnografija* 6:17-39.
- . 1935. *Lenin i osnovnyje problemy istorii doklassovogo obščstva.* Moskva - Lenin-grad.

- . 1936. Engel's i problema proishozhdenija obščestvennyh klassov, v *Voprosy istorii do-klassovogo obščestva*, 813-849.
- CALDWELL, JOSEPH R. 1959. The new American archaeology, *Science* 129:303-7.
- CALLMER, CHR., and W. HOLMQUIST. 1956. *Swedish archaeological bibliography*. Stockholm: Almqvist and Wiksell.
- CASE, HUMPHREY. 1973. "Illussion and meaning," v *The explanation of culture change*. Edited by Colin Renfrew, 35-46. London: Duckworth.
- CHANG, K.C. 1958. Study of the Neolithic social grouping: Examples from the New World. *American Anthropologist* 60:298-334.
- . 1962. Settlement and community patterns in some circumpolar societies. *Arctic Anthropology* 1:28-41.
- . 1967a. *Rethinking archaeology*. New York: Random House.
- . 1967b. Major aspects of the interrelationship of archaeology and ethnology. *CURRENT ANTHROPOLOGY* 8:227-43.
- . Editor. 1968. *Settlement archaeology*. Palo Alto: National Press.
- . 1972. *Settlement patterns in archaeology*. (Module in Anthropology 24.) Reading, Mass.: Addison-Wesley.
- CHENHALL, R.G. 1971. Positivism and the collection of data. *American Antiquity* 36:372-73.
- CHILDE, V.GORDON. 1934. *New light on the most ancient East*. London.
- . 1936. *Man makes himself*. London: Watts.
- . 1942. *What happened in history*. Harmondsworth: Penguin.
- . 1950. The urban revolution. *Town Planning Review* 21:3-17.
- . 1956. *Piecing together the past: The interpretation of archaeological data*. London: Routledge and Kegan Paul; New York: Praeger.
- CLARK, J.G.D. 1939. *Archaeology and society*. London: Methuen.
- . 1952. *Prehistoric Europe: The economic basis*. London: Methuen.
- . 1953. "Archaeological theories and interpretation: Old World," v *Anthropology today*. Edited by A.L.Kroeber, 343-60. Chicago: University of Chicago Press.
- . 1954. *Doistoričeskaja Evropa: Ekonomičeskij basis*. Moskva: IL.
- . 1957. 2d edition. *Archaeology and society: Reconstructing the prehistoric past*. Cambridge: Harvard University Press.
- . 1959. Perspectives in prehistory (Presidential address). *Proceedings of the Prehistoric Society* 25:1-14.
- . 1960. *Archaeology and society*. New York: Barnes and Noble University Paperbacks.
- . 1961. *World prehistory: An outline*. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 1966. The invasion hypothesis in British archaeology. *Antiquity* 40:172-89.
- . 1967. Ocena: *Ancient Europe*, by Stuart Piggott (Chicago: Aldine, 1965). *Proceeding of the Prehistoric Society* 33:432-33.
- . 1969. *World prehistory: A new outline*. Cambridge: University Press.
- . 1970. *Aspects of prehistory*. Berkeley-Los Angeles-London: University of California Press.
- CLARK, J.G.D., and S.PIGGOTT. 1970. *Prehistoric societies*. London: Penguin.
- CLARKE, DAVID L. 1962. Matrix analysis and archaeology, with particular reference to British Beaker pottery. *Proceedings of the Prehistoric Society* 28:371-83.
- . 1965. "Matrix analysis and archaeology, with particular reference to British Beaker pottery." *Vith International Congress of Prehistoric and Protohistoric Sciences, Rome, 1965*, vol. 2 (sessions 1-4).
- . 1967a. A tentative reclassification of British Beaker pottery. *Palaeohistoria* 12:179-98.
- . 1967b. Ocena: *Rethinking archaeology*, by K.C.Chang (New York Random House, 1967). *Antiquity* 41:237-38.
- . 1968. *Analytical archaeology*. London: Methuen.
- . 1970a. *Beaker pottery of Great Britain and Ireland*. 2 vols. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 1970b. Analytical archaeology: Epilogue. *Norwegian Archaeological Review* 3:25-34.
- . 1972a. Editor. *Models in archaeology*. London: Methuen.
- . 1972b. "Models and paradigms in contemporary archaeology," v *Models in archaeology*. Edited by David L.Clarke, 1-60. London: Methuen.
- . 1972c. Ocena: *Explanation in archaeology*, by Patty Jo Watson, Steven A.LeBlanc, and Charles L.Redman (New York and London: Columbia University Press, 1971). *Antiquity* 46:237-39.
- . 1973a. Archaeology: The loss of innocence. *Antiquity* 47:6-18.
- . 1973b. Ocena: *Automatic artifact registration and systems for archaeological analysis with the Philips P1100 computer*, by R. R.Newell and A.P.J. Vroomans (New York: Humanities Press; Oosterhout: Anthropological Publications, 1972). *Antiquity* 47:158-60.
- COLES, J.M., and D.D.A.SIMPSON. Ed. 1968. *Studies in ancient Europe: Essays presented to Stuart Piggott*. Leicester: Leicester University Press.
- COLLINGWOOD, R.G. 1961. *The idea of history*. Oxford: Oxford University Press.
- COLLINS, DESMOND. 1969. Culture traditions and environment of early man. *CURRENT ANTHROPOLOGY* 10:267-316.
- CONKLIN, HAROLD C. 1962. "Comment," v *Anthropology and human behavior*. Edited by Thomas Gladwin and W.C.Sturtevant, 86-91. Washington, D.C.: Anthropological Society of Washington.
- COWGILL, GEORGE L. 1967. Comment on: Major aspects of the interrelationship of archaeology and ethnology, by K.C.Chang. *CURRENT ANTHROPOLOGY* 8:236-37.

- CRÜGER, HERBERT. 1967. Die Bedeutung einer wissenschaftlichen Methodologie für die Archäologie. *Deutsche Zeitschrift für Philosophie* 5:549-62.
- CULLBERG, C. 1968. On artifact analysis. A study in the systematics and classification of a Scandinavian early Bronze Age material with metal analysis and chronology as contributing factors. *Acta Archaeologica Ludensia*. Ser. 4°, 7.
- ČERNÝH, E.N. 1965. Spektral'nyj analiz i izučenie drevnejšej metallurgii Vostočnoj Evrope, v *Arheologija i estestvennye nauki* (MIA 129), 96-110.
- . 1966. *Istorija drevnejšej metallurgii Vostočnoj Evrope* (MIA 132). Moskva: Nauka.
- DANIEL, GLYN E. 1950. *A hundred years of archaeology*. London: Duckworth.
- . 1962. *The idea of prehistory*. London: Watts.
- . 1967. *The origins and growth of archaeology*. Harmondsworth: Penguin.
- . 1968. "One hundred years of Old World prehistory," v *One hundred years of anthropology*. Edited by J.O.Brew, 54-115. Cambridge: Harvard University Press.
- DANILOVA, L.V. 1968. Diskucionnye problemy teorii dokapitalističeskikh obščestv, v *Problemy istorii dokapitalističeskikh obščestv*. Ed. L.V.Danilova. Moskva: Nauka.
- DARLINGTON, C.D. 1968. *The evolution of man and society*. New York: Simon and Schuster.
- . 1969. The genetics of society. *Past and Present* 43:3-33.
- DEETZ, JAMES. 1960. An archaeological approach to kinship change in 18th-century Arikara culture. Npubliciran doktorat, Harvard University, Cambridge, Mass.
- . 1965. *The dynamics of stylistic change in Arikara ceramics*. University of Illinois Series in Anthropology 4.
- . 1967. *Invitation to archaeology*. Garden City: Natural History Press.
- . 1968. "The inference of residence and descent rules from archaeological data," v *New perspectives in archaeology*. Edited by Sally R.Binford and Lewis R.Binford, 41-48. Chicago: Aldine.
- . Editor. 1971. *Man's imprint from the past: Readings in the methods of archaeology*. Boston: Little, Brown.
- DE LA VEGA, W.F. 1970. "Quelques propriétés des hiérarchies de classification," v *Archéologie et calculateurs*. Ed. J.C. Gardin, 329-42. Paris: CNRS.
- DE PAOR, L. 1967. *Archaeology: An illustrated introduction*. Baltimore: Penguin.
- DERŽAVIN, N.S. 1939. Ob etnogeneze drevnejših narodov Dneprovsko-Dunajjskogo bassejna. *Vestnik drevnej istorii* 1:279-289.
- DIKŠIT, S.K. 1960. *Vvedenie v arheologiju*. (Prevod angleške izdaje, Bombay and Calcutta: Asia 1952.) Moskva: Izdatel'stvo inostrannoju literatury.
- DINÇOL, A.M., and S.KANTMAN. Ed. 1969. *Analistik arkeologi*. Istanbul.
- Diskusija po povodu knigi Ju.I.Semenova. 1965. *Voprosy filosofii* 6:170-183.
- DOBZHANSKY, T. 1968. Ocena: *Kak vzniklo želovečestvo*, by Yu.I.Semenov (Moscow: Nauka, 1966). *Man* 3:136-138.
- Domašnie promysly i remeslo: Tezisy...* Leningrad: Leningradskoe otdelenie Instituta arheologii AN SSSR.
- DYMACZEWSKI, ALEKSANDER. 1968. O systematyzačiji tipologicznej v archeologii: Uwagi na marginesie pracy B.M.Pernička, "Die Keramik der älteren römischen Kaiserzeit in Mähren (Brno, 1966). *Slavia Antiqua* 15:263-74.
- Editorial. 1965. *Antiquity* 39:245-46.
- . 1969. *Antiquity* 43:86-87, 225-56.
- . 1970. *Antiquity* 44:1-2.
- . 1971. *Antiquity* 45:3-4, 85-87.
- . 1972. *Antiquity* 46:1-5, 96.
- . 1973. *Antiquity* 47:93-95, 174-75.
- EDMONSON, MUNRO S. 1961. Neolithic diffusion rates. *CURRENT ANTHROPOLOGY* 2:71-102.
- EFIMENKO, P.P. 1934. Marks i problemy drevnejšego perioda pervobytno-kommunističeskogo obščestva. *Izvestija GAIMK* 81:3-29.
- . 1956. K voprosu o haraktere istoričeskogo processa v pozdnem paleolite vostočnoj Evropy. *Sovetskaja arheologija* 26:28-53.
- . 1960. *Peredneaziatskie elementy v pamjatnikah pozdnego paleolita Severnogo Pričernomor'ja*. *Sovetskaja arheologija* 4:14-25.
- EGGERS, HANS JURGEN. 1939. "Natürliche Erkennnisgrenzen bei vorgeschichtlichen und volkskundlichen Fundkarten," v *Beiträge zur Volkskunde Pommerns*. Ed. K.Kaizer. Greifswald.
- . 1950. "Das Problem der ethnischen Deutung in der Frühgeschichte," v *Ur- und Frühgeschichte als historische Wissenschaft: Wahle-Festschrift*. Ed. by H.Kirchner, 49-59. Heidelberg: Carl Winter-Universitätsverlag.
- . 1959. *Einführung in die Vorgeschichte*. München: Piper.
- EHRICH, ROBERT W. 1961. Archaeology and cultural anthropology: Theory and methodology among American archaeologists. *Pamätky Archeologické* 52:623-30.
- . 1963. Further reflections on archaeological interpretation. *American Anthropologist* 63:16-31.
- . 1966. Some terms and taxonomic units of American archeology and their possible applicability to European prehistory. *Sbornik Narodniho Muzea v Praze* 20:211-17.
- . 1970. Current archaeological trends in Europe and America: Similarities and differences. *Cahiers d'Historie Mondiale* 12:670-81.
- ELISSEEFF, M.V. 1970. "Données de classement fournie par les scalogrammes privilégiés," v *Archéologie et calculateurs*. Ed. J.C.Gardin, 177-91. Paris: CNRS.
- EMBER, MELVIN. 1973. An archaeological indicator of matrilocality versus patrilocality residence. *American Antiquity* 38:177-82.
- EMBER, MELVIN, CAROL R. EMBER. 1971. The conditions favoring matrilocality versus patrilocality residence. *American Anthropologist* 73:571-94.

- ERASMUS, CHARLES J. 1968. Thoughts on upward collapse: An essay on explanation in anthropology. *Southwestern Journal of Anthropology* 24:170-94.
- FEDOROV-DAVYDOV, G.A. 1970. Ponjatija "arheologičeskij tip" i "arheologičeskaja kul'tura" v "Analitičeskoj arheologii" Devida Klarka. *Sovetskaja arheologija* 3:258-270.
- FEUSTEL, RUDOLF. 1968. Evolution und Revolution im Ablauf der Steinzeit. *Ethnographisch-Archdologische Zeitschrift* 9:120-45.
- 1973a. Zum Problem der Evolution und Revolution in urgeschichtlicher Zeit. *Ethnographisch-Archdologische Zeitschrift* 14:55-80.
- 1973b. *Technik der Steinzeit: Archdolithikum-Mesolithikum*. (Veröffentlichungen des Museums für Ur- und Frühgeschichte Thüringens 4.) Weimar: Hermann Böhlau.
- FINLEY, M.L. 1971. Archaeology and history. *Daedalus* 100:168-86.
- FISCHER, ULRICH. 1956. *Die Gräber der Steinzeit im Saalegebiet*. Berlin.
- FLANNERY, KENT V. 1967. Culture history v. cultural process: A debate in American archaeology. *Scientific American* 217:119-22.
- 1968. "Archeological systems theory and early Mesoamerica," v *Anthropological archeology in the Americas*. Edited by Betty J. Meggers, 67-87. Washington, D.C.: Anthropological Society of Washington.
- 1973. "Archaeology with a capital S," v *Research and theory in current archaeology*. Edited by Charles L. Redman, 47-58. New York-London-Sydney-Toronto: Wiley.
- FLANNERY, KENT V., MICHAEL D. COE. 1968. "Social and economic systems in Formative Mesoamerica," v *New perspectives in archaeology*. Edited by Sally R. Binford and Lewis R. Binford, 267-83. Chicago: Aldine.
- FLEMING, ANDREW. 1971. Territorial patterns in Bronze Age Wessex. *Proceedings of the Prehistoric Society* 37:138-66.
- FORD, JAMES A. 1954. The type concept revisited. *American Anthropologist* 56:42-54.
- FORMOZOV, A.A. 1959. *Etnokul'turnye oblasti na territorii Evropejskoj časti SSSR v kamennom veke*. Moskva: Izdatel'stvo Akademii Nauk SSSR.
- 1966. *Pamjatniki pervobytnogo iskustva na territorii SSSR*. Moskva: Nauka.
- 1973. *Vremja voznikovenija lokal'nyh variantov i arheologičeskij kul'tur v kamennom veke, v Antropologičeskaja rekonstrukcija i problemy paleoetnografii*, 115-126. Moskva: Nauka.
- FOSS, M.E. 1949. O terminah "neolit", "bronz", "kul'tura". *Kratkie soobščeniya Instituta istorii material'noj kul'tury* 29:33-47.
- 1952. *Drevnejšaja istorija severa Evropejskoj časti SSSR*. (MIA 29.) Moskva: Izdatel'stvo Akademii Nauk SSSR.
- FRIDRICH, J., B. KLÍMA, K. VALOCH. 1968. Systematika pojmu "kultura" v paleolitu. *Archeologické Rozhledy* 20:308-11.
- FRITZ, JOHN M., and FRED T. PLOG. 1970. The nature of archaeological explanation. *American Antiquity* 35:405-12.
- FRITZ, MARGARET C. 1971. *Ocena: World prehistory*, by J.G.D. Clark (Cambridge: Cambridge University Press, 1969). *Antiquity* 36:485-86.
- FRUMKIN, GREGOIR. 1962. Archaeology in Soviet Central Asia and its ideological background. *Central Asian Review* 10:335-37.
- GARCÍA COOK, ANGEL. 1967. *Análisis tipológico de artefactos*. (Publicaciones del Instituto Nacional de Antropología e Historia 12.) México: INAH.
- GARDIN, J.-C. 1963. "Problèmes d'analyse descriptive en archéologie," v *Etudes archéologiques*. Edited by P. Courbin, 132-50. Paris: Education Nationale.
- 1965a. Analyse documentaire et analyse structurale en archéologie. *L'Arc* (Aix-en-Provence) 26:64-68.
- 1965b. "On a possible interpretation of componential analysis in archeology," v *Formal semantic analysis*. Edited by F.A. Hammel, 9-22. *American Anthropologist* 67(5), pt. 2.
- 1967. Methods for the descriptive analysis of archaeological materials. *American Antiquity* 32:13-30.
- Ed. 1970. *Archéologie et calculateurs: Problèmes sémiologiques et mathématiques, Marseilles, 7-12 avril 1969*. Paris. CNRS.
- Ed. 1972. *Les méthodes mathématiques de l'archéologie*. Paris.
- GENING, V.F. 1963. *Azelinskaja kul'tura III-V vv.* (Voprosy arheologii Urala 5.) Iževsk.
- 1970a. *Etničeskij process v pervobytnosti*. Sverdlovsk: Uralskij Universitet.
- 1970b. *Programma statističeskoj obrabotki keramiki iz arheologičeskijh raspokop. Sovetskaja arheologija* 1:114-36.
- GENING, V.F., ZAHARUK, Ju.N., KAMENECKIJ, I.S., KLEJN, L.S., MASSON, V.M., FEDOROV-DAVYDOV, G.A. 1973. O sostojanii i zadačah teoretičeskijh issledovanij po arheologii v SSSR. *Tezisy dokladov sessii posviaščennoj itogam pol'evykh arheologičeskijh issledovanij 1972 goda v SSSR*. Ed. A.A. Askarov, Ju.F. Buriakov, 6-10. Taškent: FAN.
- GERASIMOV, I.G. 1972. *Naučnoje issledovanije*. Moskva: Nauka.
- GJESSING, GUTORM. 1963. *Socio-archaeology*. *Folk* 5:103-12.
- 1968. *Complementarity, value, and socio-cultural field*. Ethnographic Museum of the University of Oslo, Bulletin 12.
- 1975. *Socio-archaeology*. *CURRENT ANTHROPOLOGY* 17:323-32.
- GLADILIN, V.M. 1973. Kategorii kul'turnoj spilnosti v ran'omu paleoliti. *Arheologija* 8:3-8.
- GODBOWSKI, K. 1962. Uwagi o niektórych zagadnieniach interpretacji źródeł archeologicznych. *Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Białymostku, Seria Archeologica* 8.

- GORODCOV, V.A. 1923. Arheologičeskaja klassifikacija, v *Očerki pervobytnoj kul'tury*. Ed. V.K.Nikolskij, 5-18. Moskva-Petrograd:Frenkel.
- GREKOV, B.D. 1939. *Kievskaia Rus'*. Moskva-Leningrad: Izdatel'stvo Akademii Nauk SSSR.
- GRIAZNOV, M.P. 1969. Klassifikacija, tip, kul'tura, v *Teoretičeskie osnovy sovetskoj arheologii* (Tezisy...), 18-22. Leningrad: Institut arheologii Akademii Nauk SSSR.
- GRIGORJEV, G.P. 1963. Selet i kostenkovskostrel'ckaja kul'tura. *Sovetskaja arheologija* 1:3-11.
- 1964. Migracii, avtohtonnoje razvitije i diffizija v epohu verhnego paleolita. VII *Meždunarodnyj kongress antropologičeskikh i etnografičeskikh nauk*, Moskva. Moskva: Nauka.
- 1966. K različieniju priznakov genetičeskogo rodstva, diffuzii i sinstadialnosti. *Doklady i soobščeniia arheologov SSSR, VII Meždunarodnyj kongress doistoričeskikh i protoistoričeskikh nauk*. Moskva: Nauka.
- 1969. Soveršenstvovanie metodiki izučeniia paleolita v SSSR, v *Teoretičeskie osnovy sovetskoj arheologii* (Tezisy...), 12-17. Leningrad: Institut arheologii Akademii Nauk SSSR.
- 1972. Vosstanovlenie obščestvennogo stroja paleolitičeskikh ohotnikov i sobiratelej, v *Ohotniki, sobirатели, rybolovy*, Ed. A.M.Rešetov, 11-25. Leningrad: Nauka.
- GRIGORJEVA, G.V., ISLAMOV, U.I. 1974. Soveščanie po kamennomu veku Srednej Azii i Kazhstana. *Sovetskaja arheologija* 2:318-320.
- GRÜNERT, HEINZ, GÜNTER GUHR. 1969. Herausbildung und Systemcharakter der vorkapitalistischen Gesellschaftsformationen: Bericht und Diskussionsbemerkungen zur Arbeitstagung... Leipzig, 1968. *Ethnographisch-Archäologische Zeitschrift* 10:227-39.
- GUHR, G. 1969a. Ur- und Frühgeschichte und ökonomische Gesellschaftsformationen. *Ethnographisch-Archäologische Zeitschrift* 10:167-212.
- 1969b. *Karl Marx und theoretische Probleme der Ethnographie*. (Beiheft zu D. Jahrbuch des Museum für Volkerkunde zu Leipzig 26.) Berlin: Akademie-Verlag.
- 1972. Ur- und Frühgeschichtsauffassung bei W.I.Lenin und Fragen der historischen Periodisierung (Mit Diskussionsbemerkungen von G.Lewin und B.Brentjes und einer Entgegnung von G.Guhr). *Ethnographisch-Archäologische Zeitschrift* 13:369-423.
- GUHR, GÜNTER, KARL-HEINZ OTTO, HEINZ GRÜNERT. 1968. Vorbemerkungen zur Diskussion "Die Ur- und Frühgeschichte und das Problem der historischen Periodisierung." *Ethnographisch-Archäologische Zeitschrift* 9:31-44.
- GÜNTER, R. 1965. Revolution und Evolution im Weströmischen Reich zur Zeit der Spätantike. *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft, Sonderheft* 13:19-34.
- HACHMANN, ROLF. 1969. Die östlichen Gruppen der Michelsberger Kultur. (Symposium über die Entstehung und Chronologie der Badener Kultur, Nitra-Malé Vozokany.) Rkp.
- 1970. *Die Goten und Skandinavien*. Berlin: Walter de Gruyter.
- 1971a. *Die Germanen*. (Archaeologia Mundi.) München-Ghent-Paris: Nagel.
- 1971b. *The ancient civilization of the Germanic peoples*. London: Barny and Jenkins.
- HACHMANN, ROLF, G.KOSSACK, H.KUHN. 1962. *Völker zwischen Germanen und Kelten: Schriftquellen, Bodenfunde und Namengut zur Geschichte des nördlichen Westdeutschlands um Christi Geburt*. Neumünster: Wachholtz.
- HÄUSLER, ALEXANDER. 1968. Kritische Bemerkungen zum Versuch soziologischer Deutungen ur- und frühgeschichtlicher Gräberfelder-erläutert am Beispiel des Gräberfeldes von Hallstatt. *Ethnographisch-Archäologische Zeitschrift* 9:1-30.
- HAMMOND, A.L. 1971. The new archaeology: Toward a social science. *Science* 172:1119-20.
- HAMMOND, PETER B. Editor. 1964. *Physical anthropology and archaeology: Selected readings*. New York: Macmillan.
- HARRIS, J.C. 1971. Explanation in prehistory. *Proceedings of the Prehistoric Society* 37:38-55.
- HARRIS, MARVIN. 1964. *The nature of cultural things*. New York: Random House.
- 1968. *The rise of anthropological theory*. New York: Crowell.
- HAUSMANN, ULRICH. Ed. 1969. *Allgemeine Grundlagen der Archäologie: Begriff und Methode, Geschichte, Problem der Form, Schriftzeugnisse*. (Handbuch der Archäologie im Rahmen des Handbuchs der Altertumswissenschaft 1.) München: C.H.Beck.
- HAWKES, CHRISTOPHER F.C. 1954. Archaeological theory and method: Some suggestions from the Old World. *American Anthropologist* 56:155-68.
- 1973. Innocence retrieval in archaeology. *Antiquity* 47:176-78.
- HAWKES, JACQUETTA. 1967. God in the machine. *Antiquity* 41:174-80.
- 1968. The proper study of mankind. *Antiquity* 42:255-62.
- HEGEL, G.W.F. 1833. *Werke*. Vol. 3. Berlin: Marheinecke.
- HEIZER, F.R. Ed. 1959. *The archaeologist at work*. New York: Harper and Row.
- Ed. 1962. *Man's discovery of his past: Literary landmarks in archaeology*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- HEIZER, ROBERT F., SCHERBURNE F. COOK. Editor. 1960. *The application of quantitative methods in archaeology*. Viking Fund Publications in Anthropology 28.
- HENSEL, WITOLD. 1948. O przydatności metody etnologicznej w prehistorii. *Z Otchłani Wieków* 17.
- 1949. Stosowanie metody etnologicznej w prehistorii. *Roczniki Humanistyczne* 1.
- 1958. W sprawach terminologicznych. *Wiadomości Archeologiczne* 25:175-80.
- 1964a. A dziedziny metodyki badania kultury materialnej Praslowian. *Slavia Antiqua* 11:176-94.

- . 1964b. L'archéologie et la culture matérielle des campagnes (Quelques remarques sur les méthodes de recherches). *Archaeologia Polona* 6:107-23.
- . 1965. Les méthodes archéologiques de la recherche sur la culture matérielle des campagnes. *Acta Archaeologica Hungarica* 17(1-4):47-48.
- . 1969. Du domaine des analogies archéologiques. *Starinar* 20:151-53.
- . 1971. *Archeologia i prahistoria: Studia i szkice*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk: Ossolineum.
- HENSEL, WITOLD, LECH LECIEJEWICZ. 1962. Metoda archeologiczna w zastosowaniu do badań nad wsią i miastem wczesnośredniowiecznym w Polsce. *Archeologia Polski* 7:175-201.
- HERMANN, JOACHIM. 1965. Archäologische Kulturen und sozialökonomische Gebiete (Überlegungen zur historischen Potenz archäologischer Forschung). *Ethnographisch-Archäologische Zeitschrift* 6:97-128.
- . 1974. Ocena: *Technik der Steinzeit*, R. Feustel (Weimar: Hermann Böhlau, 1973). *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft* 22:571-72.
- HILL, JAMES N. 1968. "Broken K Pueblo: Patterns of form and function," v *New perspectives in archaeology*. Edited by Sally R. Binford and Lewis R. Binford, 103-42. Chicago: Aldine.
- . 1969. The reconstructing of prehistoric societies: Review of *Settlement archaeology*, edited by K.C. Chang (Palo Alto: National Press, 1968). *Science* 166:367-68.
- . 1970. *Broken K Pueblo: Prehistoric social organization in the American Southwest*. Anthropological Papers of the University of Arizona 18.
- . 1973. "The methodological debate in contemporary archaeology: A model," v *The explanation of culture change*. Edited by Colin Renfrew, 61-107. London: Duckworth.
- HILL, J.N., EVANS, R.K. 1972. A model for classification and typology, v *Models in Archaeology*. Ed. David L. Clarke, 231-273. London: Methuen.
- HLOBYSTIN, L.P. 1972. Problemy sociologii neolita Severnoj Evrazii, v *Ohotniki, sobirатели, rybolovy*. Ed. A.M. Rešetov, 26-42. Leningrad: Nauka.
- HODSON, F.R. 1970. Cluster analysis and archaeology: Some new developments and applications. *World Archaeology* 1:299-320.
- HODSON, F.R., D.G. KENDALL, P. TĀUTU. Editors. 1971. *Mathematics in the archaeological and historical sciences*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- HOGARTH, A.C. 1972. Common sense in archaeology. *Antiquity* 46:301-4.
- HOLE, FRANK, ROBERT F. HEIZER. 1965. *An introduction to prehistoric archaeology*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- . 1969. 2d ed. *An introduction to prehistoric archaeology*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- HOŁUBOWICZ, WŁODZIMIERZ. 1955. Uwagi o historii kultury materialnej jako nauce. *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej* 3:563-85.
- . 1957. "O metodzie wydzielenia kultur archeologicznych," v *Pierwsza Sesja Archeologiczna IHKM PAN*, 81-82. Warszawa-Wrocław.
- . 1961. *Jak publikować źródła archeologiczne?* Warszawa-Wrocław.
- HUDSON, JOHN C. 1972. *Geographical diffusion theory*. Northwestern University Studies in Geography 19.
- HYMES, DELL. 1970a. "Linguistic models in archaeology," v *Archéologie et calculateurs*. Ed. J.-C. Gardin, 91-120. Paris: CNRS.
- . 1970b. Comments on *Analytical archaeology*. *Norwegian Archaeological Review* 3:16-21.
- IRIBADŽAKOV, NIKOLAJ. 1970. *Klio pred suda na buržoazna filozofija*. Sofia: Izdatelstvo na Bulgarskata Komunističeska Partija. (Ruski prevod, Moscow: Progress, 1972.)
- ISAAC, GLYN Ll. 1971. Whither archaeology? *Antiquity* 45:123-29.
- JADOV, V.A. 1972. *Sociologičeskoe issledovanie: Metodologija, programma, metody*. Moskva: Nauka.
- JOHN, MARTIN, 1953. Die Abgrenzung von Kulturgruppen und Völkern in der Vorgeschichte. *Berichte über die Verhandlungen der Sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig, phil.-hist. Klasse* 99(3):14-17.
- JANIN, V.L. 1973. K probleme integracii i izučenii veščestvennyh i pismennyh istočnikov po istorii ruskogo srednevekovja. *Istoria SSSR* 3:67-78.
- JANSON, S. in O. VESSBERG. 1951. *Swedish archaeological bibliography, 1939-1948*. Uppsala: Almqvist and Wiksell.
- JAŹDŹEWSKI, KONRAD. 1969. O możliwościach poznawczych archeologii w kwestiach etnicznych. *Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi, Seria Archaeologica* 16:7-21.
- [JOEL, C.E.] 1971a. Introductory. *The New Diffusionist* 3(10):1-7.
- . 1971b. Counterblast to *Antiquity on New Diffusionist*. *The New Diffusionist* 1(4):122-29.
- [JOEL, C.E., G. KRAUS] 1971. Censorship in archaeology and anthropology 1971: An open letter to the Trustees of *Antiquity*. *The New Diffusionist* 1(5):159-60.
- JOPE, E.M. 1973. The transmission of new ideas: Archaeological evidence for implant and dispersal. *World Archaeology* 4:368-73.
- KABO, V.R. 1972. Istorijska pervobytnogo obščestva i etnografija (K probleme rekonstrukcii prošlogo po dannym etnografii), v *Ohotniki, sobirатели, rybolovy*. Ed. A.M. Rešetov, 53-67. Leningrad: Nauka.
- KAČANOVSKIJ, Ju.V. 1971. Diskussija ob asiatskom sposobie proizvodstva na stranich zarubežnoj marksistskoj literatury, v *Problemy dokapitalističeskich obščestv v stranah Vostoka*. Ed. G.F. Kim, 45-94. Moskva: Nauka.
- KAMENECKIJ, I.S. 1970. Arhaeologičeskaja kul'tura - ee opredelenie i interpretacija. *Sovetskaja archeologija* 2:18-36.

- Kemennyj vek Srednej Azii i Kazahstana*. 1972. Taškent: FAN.
- KANDELAKI, M. 1965. Ocena: *Voznikovenije želo-veščeskogo obščestva*, Ju.I.Semenov (Krasnojarsk, 1962) (v gruzinščini). *Vestnik otdelenija obščestvennyh nauk Gruzinskoj SSR* 2:224-229.
- KELLY-BUCCELLATI, MARYLIN, ERNESTINE S. ELSTER. 1973. Statistics in archaeology and its application to ancient Near Eastern data. *Orientalia* 42:195-211.
- KILIAN, LOTHAR. 1960. Zum Aussagewert von Fund- und Kulturprovinzen. *Swiatowit* 23:41-85.
- KIM, G.F. ed. 1971. *Problemy dokapitalističeskij obščestv v stranah Vostoka*. Moskva: Nauka.
- KING, THOMAS F. 1971. A conflict of values in American archaeology. *American Antiquity* 36:255-62.
- KITAJGORODSKIJ, A.I. 1967. *Renjza*. Moskva: Molodaja gardija.
- KLEJN, Leo S. 1962a. Katakombnyje pamjatniki epochi bronzy i problema vjedinenija arheologičeskij kul'tur. *Sovetskaja arheologija* 2:26-38.
- 1962b. Kratkije obosnovanije migracionnoj gipotezy o proišoždenii katakombnoj kul'tury. *Vestnik Leningradskogo Universiteta* 2:74-87. (Prevedeno kot A brief validation of the migration hypothesis with respect to the origin of the Catacomb culture. *Soviet Anthropology and Archaeology* 1/4:27-36.)
- 1963. Zametki o zarubežnoj bibliografii po arheologii za 1950-1960 gg. *Sovetskaja arheologija* 2:259-265.
- 1966. Prototipy katakombnyh kurilnic i problema proišoždenija katakombnoj kul'tury. *Arheologičeskij sbornik gosudarstvennogo Ermitaža* 8:5-17.
- 1967a. Reiche Katakombengräber. *Ethnographisch-Archäologische Zeitschrift* 8:210-34.
- 1967b. Zagadka grobów katakumbowych rozwiązana? *Z Otchłani Wieków* 33:212-22.
- 1968a. *Proišoždenije doneckoj katakombnoj kul'tury*. Leningrad: Institut arheologii Akademii nauk SSSR.
- 1968b. O tipičnyh priemah sovremennoj kritiki marksizma v arheologii. *Sovetskaja arheologija* 4:138-150. (Prevedeno kot Characteristic methods in the current critique of Marxism in archaeology. *Soviet Anthropology and Archaeology* 7/4:41-53.)
- 1968c. Voprosy pervobytnoj arheologii v proizvedenijah K.Marksa i F.Engel'sa. *Vestnik Leningradskogo Universiteta* 8:38-43.
- 1969a. K postanovke voprosa o proišoždenii slavjan, v *Problemy otečestvennoj i vseobščej istorii*. Ed. V.G.Revunenkov, 21-35. Leningrad: Izdatel'stvo Leningradskogo Universiteta.
- 1969b. "Die Donez-Katakombenkeramik, eine Schnurkeramik der Becher-Kultur," v *Die neolithischen Becherkulturen im Gebiet der DDR und ihre europäischen Beziehungen*. Ed. H.Behrens, F.Schlette, 192-200. Berlin: VEB Deutsche Verlag der Wissenschaften.
- 1970a. On trade and culture process in prehistory. *CURRENT ANTHROPOLOGY* 11:169-71.
- 1970b. Po povodu informacii o metodike amerikanskih arheologičeskij issledovanij. *Sovetskaja arheologija* 1:298-300.
- 1970c. Fridrih Engel's kak issledovatel' rannegermanskogo obščestva. *Sovetskaja etnografija* 5:20-32.
- 1971a. Was ist eine archäologische Kultur? *Ethnographisch-Archäologische Zeitschrift* 12:321-45.
- 1971b. Fenomen MM III i vopros o jazyke linejnogo pis'ma A. *Vestnik Leningradskogo Universiteta* 8:110-113.
- 1973a. Ocena: *Studies in ancient Europe*, ed. by J.M. Coles and D.D.A. Simpson (Leicester: Leicester University Press, 1968). *Sovetskaja Arheologija*, 3:385-89.
- 1972b. O priložimonosti idej kibernetiki k postrojeniju obščej teorii arheologii. *Tezisy dokladov na sekcijah, puvjaščennyh itogam polevyh issledovanij 1971 g.* 14-16. Moskva.
- 1972c. "Die Konzeption des 'Neolithikums,' 'Aneolithikums' und der 'Bronzezeit' in der archäologischen Wissenschaft der Gegenwart," v *Neolithische studien* vol. 1, 7-30. *Wissenschaftliche Beiträge der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg* 1(L7).
- 1973a. Ocena: *New perspectives in archaeology*, ed. by Sally R.Binford and Lewis R.Binford (Chicago: Aldine, 1968). *Sovetskaja Arheologija*, no. 2, 303-12. (Prevedeno v *Soviet Anthropology and Archaeology* 14(3):72-96.)
- 1973b. On major aspects of the interrelationship of archaeology and ethnology. *CURRENT ANTHROPOLOGY* 14:311-20.
- 1973c. Ocena: *Introduktion till arkeologi*, by C.A.Moberg (Stockholm: Natur och Kultur, 1969). *Sovetskaja Arheologija*, 4:294-300.
- 1973d. Soviet archaeology and the role of the Vikings in the early history of the Slavs. *Norwegian Archaeological Review* 6:1-4.
- 1973e. "Marxism, the systemic approach, and archaeology," v *The explanation of culture change*. Ed. by Colin Renfrew, 691-710. London: Duckworth.
- 1973f. Arheologičeskie priznaki migracij. *IX Meždunarodnyj kongress antropologičeskij i etnografičeskij nauk (Čikago, sentjabr' 1973): Doklady sovetskij delegacii*. Moskva: Nauka.
- 1973 g. Kipr i Krit v "Arheologii mira". *Vestnik drevnej istorii* 3:174-182.
- 1974a. Kossina im Abstand von vierzig Jahren. *Jahresschrift für mitteldeutsche Vorgeschichte* 58:7-55.
- 1974b. "Rec.: Kovalevskaja, 1970," v *Bibliographie zur Symbolik, Ikonographie und Mythologie*, vol. 7.
- s.a. "The concept of culture in modern archaeology," v *Theory and methodology in archaeological interpretation*. Papers of the Flagstaff Symposium. Ed. by R.W.Ehrich.

- KLEJN, Leo S., Gleb S. LEBEDEV, Vladimir A. NAZARENKO. 1970. Normanskije drevnosti Kijevskoj Rusi na sovremennom etape arheologičeskogo izučeniya, v *Istoričeskije svjazi Skandinavii i Rossii IX-XX vv.* Ed. N.F. Nosov, I.P. Šaskolskij, 226-252. Leningrad: Nauka.
- KLEJN, Leo S., S.S. MINIAJEV, Ju. Ju. PJOTROVSKIJ, O.I. HEJFEC. 1970. Diskusija o poniatii "arheologičeskaja kul'tura" v Problemmom arheologičeskom seminare Leningradskogo Universiteta. *Sovetskaja arheologija* 2:298-302.
- KLUCKHOHN, CLYDE. 1939. The place of theory in anthropological studies. *Philosophy of Science* 6:328-44.
- 1960. "The use of typology in anthropological theory," in *Men and cultures: Selected papers of the Fifth International Congress of Anthropological and Ethnological Sciences, Philadelphia, September 1-9, 1956.* Ed. by A.F.C. Wallace. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- KNABE, G.S. 1959. Vopros o sootnošenii arheologičeskoj kul'tury i etnosa v sovremennoj zarubežnoj literatury. *Sovetskaja arheologija* 3:243-257.
- KOČETKOVA, V.I. 1960. "L'évolution des régions spécifiquement de l'écorce cérébrale chez les Hominides." *Proceedings of the 6th International Congress of Anthropological and Ethnological Sciences, Paris, vol. 1, 623-30.*
- 1964. Evolucija mozga v sviazi s progressom materialnoj kul'tury, v *U istokov čelovečestva.* Moskva.
- 1967. Osnovnye etapy evolucii mozga i materialnoj kul'tury drevnij ludej. *Voprosy antropologii* 26:22-40.
- 1968. Čelovek-kul'tura-sreda i ih vzaimootnošenija v paleolite. *Thèses du VIII Congrès International des Sciences Anthropologiques et Ethnologiques, Tokyo.*
- 1969. Vlijanije nekotoryh osobennostej razvitija mozga paleolitičeskijh ludej na process sozdaniya kul'tury. *Résumés des Communications du VIIe Congrès International du Quaternaire, Paris.*
- 1970. Novye dannye o makrostrukture mozga gominid i ih interpretacija. *Voprosy antropologii* 34:3-19.
- 1972. Sovremennoje sostojanije problemy gominizacii, v *Problemy etnografii i antropologii v svete naučnogo nasledija F. Engelsa.* Ed. Ju.V. Bromlej, A.I. Peršic, S.A. Tokarev, 36-71. Moskva: Nauka.
- KOLČIN, B.A. ed. 1965. *Arheologija i estestvennye nauki.* (MIA 129). Moskva: Nauka.
- KOLČIN, B.A., Ja.A. ŠER. Ed. 1970. *Statistiko-kombinatornye metody v arheologii.* Moskva: Nauka.
- KON, I.S. 1969. K sporam o logike istoričeskogo objasneniya (shema Poppera-Gempela i jeje kritiki), v *Filosofskie problemy istoričeskoj nauki.* Ed. A.V. Gulyga, Ju.A. Levada, 263-295. Moskva: Nauka.
- KOVALČENKO, I.D. ed. 1972. *Matematičeskie metody v istoričeskijh issledovanijah.* Moskva: Nauka.
- KOVALEVSKAJA, V.B. 1970. K izučeniju ornamentiki nabornyh pojasov VI-IX vv. kak znakovoj sistemy, v *Statistiko-kombinatornye metody v arheologii.* Ed. B.A. Kolčin, Ja.A. Šer, 144-155. Moskva: Nauka.
- KOVALEVSKAJA, V.B., I.B. POGOŽEV, A.P. POGOŽEVA KUSURGAŠEVA. 1970. Količestvennye metody ocenki stepeni blizosti pamjatnikov po procentnomu sodržaniju massovogo materiala. *Sovetskaja arheologija* 3:26-39. (Prevedeno kot Quantitative methods for evaluating the degree of closeness between sites by percentage analysis of mass materials. *Soviet Anthropology and Archaeology* 13/2:33-56.)
- KOWALSKI, S., J.K. KOZŁOWSKI. 1965. *Uwagi o podstawach klasyfikacji typologicznej narzędzi krzemianych.* Kraków.
- KOZŁOWSKI, ST.K. 1968. Spór o metodzie. *Z Otchłani Włoków* 34:26-28.
- KOZŁOWSKI, JANUSZ K. 1972. On the typological classification of stone artifacts (Contribution to discussion). *Sprawozdania Archeologiczne* 24:455-66.
- KOŽIN, P.M., B.A. FROLOV. 1968. Simposium po probleme stanovlenija čelovečeskogo obščestva. *Vestnik drevnej istorii* 4:171-179.
- KRAFT, KONRAD. 1964. *Ocena: Völker zwischen Germanen und Kelten,* by Rolf Hachmann, G. Kosack, H. Kuhn (Neumünster: Wachholtz, 1962). *Germania* 42:313-20.
- KRAJNOV, D.A. 1970. Nektoroje voprosy stanovlenija čeloveka i čelovečeskogo obščestva, v *Leninskije idej v izučenii istorii pervobytnogo obščestva, robovladeņija i feodalizma.* Ed. P.O. Zasurecev et.al., 76-93. Moskva: Nauka.
- 1972. *Drevnejšaja istorija Volgo-Okskogo meždureč'ja. Fat'janovskaja kul'tura. II tys. do n.e.* Moskva: Nauka.
- KRAJNOV, D.A., A.A. KRAJNOV. 1968. Stanovlenije čeloveka i čelovečeskogo obščestva (simposium v Moskve). *Vestnik Akademii nauk SSSR* 7:17-20.
- Kratkije teziy dokladov k Simposiumu teoretičeskogo seminara ... 22-24 marta 1972 g.: Obmen i trgovlja v drevnijh obščestvah.* 1972. Leningrad: Akademiya nauk SSSR.
- KRIČEVSKIJ, Je. Ju. 1933. Vzgl'ady Marksa na doklassovoje obščestvo. *Problemy istorii materialnoj kul'tury* 3-4:15-26.
- KUHARENKO, Ju.V. 1960. K voprosu o proishozdenii zarubineckoj kul'tury. *Sovetskaja arheologija* 1:289-300.
- KÜHN, THOMAS S. 1962. *The structure of scientific revolutions.* Chicago: University of Chicago Press.
- KULCZYCKI, JERZY. 1955a. Založenia teoretycznej historii kultury materialnej. *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej* 3:519-62.
- 1955b. Do pojęcia postępu w nauce archeologii. *Postępy Archeologii* 1:1-4.

- . 1955c. *Metoda badania analogii archeologicznych, historycznych i etnograficznych w studiach nad dziejami kultury materialnej*. Warszawa.
- . 1955d. *Zalozenia teoretyczne historii kultury materialnej*. Warszawa: Panstw. Wyd. Naukowe.
- KUSHNER, GILBERT. 1970. A consideration of some processual designs for archaeology as anthropology. *American Antiquity* 35:125-32.
- LANE, REBECCA A., AUDREY J. SUBLETT. 1972. Osteology of social organization: Residence pattern. *American Antiquity* 37:186-201.
- LAPLACE, GEORGES. 1957. Typologie analytique: Application d'une nouvelle methode d'etude des formes et des structures aux industries a lames et lamelles. *Quaternaria* 4:133-64.
- . 1958. Recherches sur l'origine et l'evolution des complexes leptolithiques. *Quaternaria* 5:153-240.
- . 1963. Réponse a Francois Bordes. *L'Anthropologie* (Paris) 67:614-37.
- . 1964. *Essai de typologie systematique*. *Annali dell'Universita di Ferrara, n.s., ser. 15, vol. 1, suppl. 2*.
- . 1966. *Recherches sur l'origine et l'evolution des complexes leptolithiques*. Ecole Française de Rome, Mélanges d'Archéologie ed d'Histoire, suppl. 4.
- LEACH, EDMUND R. 1961. *Rethinking anthropology*. (Monographs on Social Anthropology 22.) London: London School of Economics, University of London, Athlone Press.
- . 1973. "Concluding address," v *The explanation of culture change*. Ed. by Colin Renfrew, 761-71. London: Duckworth.
- LEBEDEV, G.S. 1973. Otrazhenie socialnoj struktury v arheologičeskij materialah, v *Filosofija, istorija, sovremennost'*. Ed. Z.M. Protasenko, 55-63. Leningrad: Izdatel'stvo Leningradskogo Universiteta.
- LEBLANC, STEVEN A. 1973. "Two points of logic concerning data, hypotheses, general laws, and systems," v *Research and theory in current archaeology*. Ed. by Charles L. Redman, 199-214. New York-London-Sydney-Toronto: Wiley.
- LEE, R.B., I. DEVORE. Editors. 1968. *Man the hunter*. Chicago: Aldine.
- LEONE, MARK P. 1971. Ocena: *New perspective in archaeology*, edited by Sally R.Binford and Lewis R. Binford (Chicago: Aldine, 1968). *American Antiquity* 36:220-22.
- . Editor. 1972a. *Contemporary archaeology: A guide to theory and contributions*. Carbondale and Edwardsville: Southern Illinois University Press.
- . 1972b. "Issues in anthropological archaeology," v *Contemporary archaeology*. Edited by Mark P. Leone, 14-27. Carbondale and Edwardsville: Southern Illinois University Press.
- LEROI-GOURHAN, ANDRÉ. 1964. *Les religions de la préhistoire*. Paris.
- LEVIN, M.G. 1947. Istoriija, evolucija, diffuzija. *Sovetskaja etnografija* 2:235-240.
- LONGACRE, WILLIAM A. 1964. Archaeology as anthropology: A case study. *Science* 144:1454-55.
- . 1966. Changing patterns of social integration: A prehistoric example from the American Southwest. *American Anthropologist* 68:94-102.
- . 1968. "Some aspects of prehistoric society in east-central Arizona," v *New perspectives in archaeology*. Edited by Sally R.Binford and Lewis R.Binford, 89-102. Chicago: Aldine.
- . 1970a. *Archaeology as anthropology: A case study*. Anthropological Papers of the University of Arizona 17.
- . 1970b. *Reconstructing prehistoric Pueblo societies*. Albuquerque: University of New Mexico Press.
- LOWTHER, GORDON R. 1962. Epistemology and archaeological theory. *CURRENT ANTHROPOLOGY* 3:495-509.
- LÜNING, JENS. 1972. Zum Kulturbegriff im Neolithikum. *Prähistorische Zeitschrift* 47:145-73.
- MCNEAL, R.A. 1972. The Greeks in history and prehistory. *Antiquity* 46:19-28.
- MALMER, MATS P. 1962. *Jungneolitische Studien*. Acta Archaeologia Lundensia, Series in 8°, 2.
- . 1963a. *Metodproblem inom järnalderns konsthistoria*. Acta Archaeologia Lundensia, Series in 8°, 3.
- . 1963b. Empiricism och rationalism i arkeologisk forskning. *Fynd*, 93-95, 111-12.
- . 1965a. Die Hauptthesen der Jungneolithischen Studien. *Helinium* 5:139-42.
- . 1965b. Methode und Ergebnis. *Meldanden fran Lunds Universitets Historiska Museum 1964-1965*, 181-201.
- . 1967. The correlation between definitions and interpretations of Neolithic cultures in northwestern Europe. *Palaeohistoria* 12(1966):373-78.
- . 1968. De kronologiska grundbegreppen. *Fornvännen* 63:81-91.
- . 1969. The interrelationship between typological and metallurgical classification. *Helinium* 9:239-44.
- MARCINIAK, J. 1959. Znaczenie planigrafii dla badań archeologicznych. *Archeologia Polski* 4:47-66.
- MARKARIAN, E.S. 1969. *Očerki teorii kultury*. Erevan: Izdatel'stvo Akademii nauk Armianskoj SSR.
- MARŠAK, B.I. 1965. K razrabotke kriterijev shodstva i različija keramičeskijh kompleksov, v *Arheologija i estestvennye nauki*. Ed. B.A. Kolčín, 308-317. Moskva: Nauka.
- . 1970. Kod dla opisanija keramiki Pendžikenta V-VI vv., v *Statistikokombinatornye metody v arheologii*. Ed. B.A.Kolčín, Ja.A. Šer, 52. Moskva: Nauka.
- MARSTRANDER, SVERRE. 1970. "Filosofiske aspekter i de arkeologiske metoder: Et diskusjon-sinnlagg," v *Universitets Oldsaksamling Årbok 1967-1968*, 10-17.

- MARTIN, PAUL S. 1971. The revolution in archaeology. *American Antiquity* 36:1-8.
- MASSON, V.M. 1964. *Srednjaia Azija i Drevnij Vostok*. Moskva-Leningrad: Nauka.
- 1967a. Stanovlenije ranneklassovego obščestva na Drevnom Vostoke. *Voprosy istorii* 5:82-94.
- 1967b. Protogorodskaja civilizacija Ju-ga Srednej Azii. *Sovetskaja arheologija* 3:165-190.
- 1968. The urban revolution in South Turkmenia. *Antiquity* 48:178-87.
- 1969a. Razvitie teoretičeskikh osnov so-vetskoj arheologiji, v *Teoretičeskie osnovy sovetskoy arheologii* (Tezisy...), 23-27. Leningrad: Institut arheologii Akademii Nauk SSSR.
- 1969b. Priroda i proishozhdenie civili-zacii. *Priroda* 3:2-14.
- 1970. Ekonomičeskie predposylki slože-nija ranneklassovogo obščestva, v *Leninskije idei v izučении istorii pervobytnogo obščestva, robovladenija i feodalizma*. ed. P.I.Zasurcev et al., 49-57. Moskva: Nauka.
- 1971a. *Poselenije Džejtun (Problema stanovlenija proizvodjaščej ekonomiki)*. (MIA 180) Leningrad: Nauka.
- 1971b. Metod paleoekonomičeskogo anali-za v arheologii. *Kratkije soobščeniija insti-tuta arheologii AN SSSR* 127:3-9.
- 1971c. *Early agriculture and the ancient civilization types (Le 8me Congrès Interna-tional de Sciences Préhistoriques et Proto-historiques: Les rapports et les communica-tions de la délégation des archéologues de l'URSS)*. Moscow.
- 1973. Razvitie obmena i trgovli v drev-nih obščestvah. *Kratkije soobščeniija insti-tuta arheologii AN SSSR* 138:3-11.
- MEGGERS, BETTY J. Editor. 1968. *Anthropo-logical archeology in the Americas*. Washing-ton, D.C.: Anthropological Society of Wash-ington.
- MEINANDER, C.-F. 1965. Synpunkter på Jung-neolitische Studien: Recension. *Finskt Mu-seum* 71(1964):75-81.
- MELLARS, P.A. 1970. Some comments on the notion of "funkcional variability" in stone-tool assemblages. *World Archaeology* 2:74-89.
- 1973. "The character of the Middle-Upper Paleolithic transition in Southwest France," v *The explanation of culture change*. Edited by Colin Renfrew, 255-76. London: Duck-worth.
- MERTON, R.K. 1976. *On theoretical sociology*. New York: Free Press; London: Collier-Macmil-lan.
- MEŠČANINOV, I.I. 1928. O doistoričeskom pere-selenii narodov. *Vestnik Kommunističeskoj Akademii* 29:190-238.
- 1931. Teorija migracij i arheologija. *Soobščeniija Gosudarstvennoj Akademii Istorii Material'noj Kul'tury* 9-10:33-39.
- MOBERG, CARL-AXEL. 1969. *Introduktion till arkeologi: Jämförande och nordisk fornkun-skap*. Stockholm: Natur och Kultur.
- 1970a. Archaeograms and historical entities: Comments on *Analytical Archeo-logy*. *Norwegian Archaeological Review* 2:21-24.
- 1970b. "Discussion consécutive à l'exposé par M.J. Doran de la communication de M.D.L. Clarke," v *Archéologie et calcu-lateurs*. Edited by J.-C.Gardin, 359-60. Pa-riis: Editions du Centre National de la Recherche Scientifique.
- 1971. "Archaeological context and mathematical methods," v *Mathematics in the archaeological and historical sciences*. Edited by F.R.Hodson, D.G.Kendall, and P. Täutu, 551-62. Edinburgh: Edinburgh Univer-sity Press.
- 1972. "Questions sur l'outillage mathé-matique d'une archéologie sociologique," v *Les méthodes mathématiques de l'archéologie*. Ed. J.-C.Gardin, 230-48. Paris.
- MOHR, HUBERT. 1971. Zur Rolle von Ideologie und Kultur bei der Charakterisierung und Pe-riodisierung der vorkapitalistischen Gesell-schaften. *Ethnographisch-Archäologische Zeitschrift* 12:57-76.
- MONGAJT, A.K. 1952. Predisloviije, v *II isto-kov evropejskoj civilizacii*, V.G.Childe, 3-18. Moskva: Izdatel'stvo Inostrannoj Lite-ratury.
- 1963. *Arheologija i sovremennost'*. Moskva: Izdatel'stvo Akademii Nauk SSSR.
- 1967. Arheologičeskie kul'tury i etni-českie obščnosti (K voprosu o metodike istoriko-arheologičeskikh issledovanij). *Narody Azii i Afriki* 1:53-65. (Prevedeno kot Archaeological cultures and ethnic units /A contribution to research technique in histo-rical archaeology/. *Soviet Anthropology and Archaeology* 7(1):3-25.)
- 1973. *Arheologija Zapadnoj Evropy: Ka-mmenyj vek*. Moskva: Nauka.
- MONTER, OTTO. 1960. Die philosophischen Grund-lagen des historischen Materialismus. *Saecu-lum* 11:1-26.
- MORGAN, CHARLES G. 1973. Archaeology and ex-planation. *World Archaeology* 4:259-76.
- 1974. Explanation and scientific ar-chaology. *World Archaeology* 6:133-37.
- MOSTEPANENKO, M.V. 1972. *Filosofija i metody naučnogo poznaniija*. Leningrad: Lenizdat.
- MOSZYŃSKI, K. 1962. *O sposobach badania kultury materialnej Prastowian*. Wrocław-Kraków-Warszawa.
- MØILLENHUS. 1965. Språk, etnogenetikk og ar-keologi: Nøen principielle synpunkter i Sovjetrussisk arkeologi. *Viking*, 191-99.
- MÜLLER-BECK, H. Ocena: *Recherches sur l'origine et l'évolution des complexes leptolithiques*, Georges Laplace (Ecole Fran-çaise de Rome, Mélanges d'Archéologie et d'Histoire, suppl. 4, 1966). *Germania* 46:335-43.
- MYHRE, B. 1964. Metodproblem i seinere års-arkeologiske forskning. *Stavanger Museums Årsbok* 74:5-28.

- NARR, KARL J. 1971. Ocena: *Recherches sur l'origine et l'évolution des complexes leptolithiques*, Georges Laplace (Ecole Française de Rome, Mélanges d'Archéologie et d'Histoire, suppl. 4. 1966). *Præhistorische Zeitschrift* 46:250-55.
- NEUSTUPNÝ, EVŽEN. 1967. Zakladni prehistorické modely. *Dějiny a Současnost* 2(4):32-34.
- . 1971. Whither archaeology? *Antiquity* 45:34-39.
- NIEMEYER, HANS GEORG. 1968. *Einführung in die Archäologie*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- NIKOFOROV, V.N. 1971. K.Marks i F.Engel's ob asiatskom sposobe proizvodstva, v *Problemy dokapitalističeskikh obščestv v strankah Vostoka*. Ed. G.F.Kim, 3-44. Moskva: Nauka.
- OKLADNIKOV, A.P. 1959. Proishozhdenije semji, častnoj sobstvennosti i gosudarstva F.Engel'sa i sovremenost. *Sovetskaja arheologija* 4:5-9.
- . 1973. Etnogenez i kulturogenez. *Problemy etnogeneza narodov Sibiri i Dalnego Vostoka* (Tezisy dokladov vsesjuznoj konferencii, 18-21 dekabnja 1973 g.), 5-11. Novosibirsk.
- OLIVER, D.L. 1964. *Invitation to anthropology*. New York: Natural History Press.
- OTTO, K.-H. 1953. Archäologische Kulturen und die Erforschung der konkreten Geschichte von Stämmen und Völkerschaften. *Ethnographisch-Archäologische Zeitschrift* 1:1-27.
- PAVLOVSKAJA, A.I. 1967. Simposium po probleme prehoda doklassovogo obščestva v klassovoje. *Vestnik drevnej istorii* 4:199-206.
- PAVLOVSKAJA, A.I. 1967. Simposium po probleme perehoda doklassovogo obščestva v klassovoje. *Vestnik drevnej istorii* 4:199-206.
- PIASKOWSKI, J. 1966. Zastosowanie statystycznej teorii próby i analizy zbiorów w archeologii. *Acta Archaeologica Carpathica* 8:275-99.
- PIGGOTT, STUART, 1960. *Approach to archaeology*. London: Adam and Charles Black.
- . 1965. *Ancient Europe from the beginning of agriculture to classical antiquity*. Chicago: Aldine.
- . 1961. *The dawn of civilization*. New York: McGraw-Hill.
- POHLHAUSEN, HENN. 1963. Randebemerkungen und Ergänzungen zu einer neuen Untersuchung über die schwedisch-norwegische Streitaxtkultur. *Archæologia Geographica* 10-11 (1961-63): 67-82.
- POTRATZ, J.A.H. 1962. *Einführung in die Archæologie*. (Kroners Taschenaugsgabe 344.) Darmstadt: Kröner.
- PRICE, DEREK J. 1963. *Little science, big science*. New York and London.
- RAINEY, FROELICH. 1960. The changing face of archaeology. *Expedition* 2(3):14-20.
- RATHJE, W.L. 1970. Socio-political implications of lowland Maya burials: Methodology and tentative hypotheses. *World Archaeology* 1:359-74.
- RAVDONIKAS, V.I. 1934. Marks-Engel's i osnovnye problemy istorii doklassovogo obščestva. *Izvestja GAIMK* 81:107-206.
- . 1939. *Istorija pervobytnogo obščestva*. Leningrad: Izdatel'stvo Leningradskogo Universiteta.
- REDMAN, CHARLES L. Editor. 1973a. *Research and theory in current archaeology*. New York-London-Sydney-Toronto:Wiley.
- . 1973b. "Research and theory in current archaeology: An introduction," v *Research and theory in current archaeology*. Edited by Charles L.Redman, 5-20. New York-London-Sydney-Toronto:Wiley.
- REDMAN, CHARLES L., and PATTY Jo WATSON. 1970. Systematic, intensive surface collection. *American Antiquity* 35:279-91.
- RENFREW, COLIN. 1967. Colonialism and Megalithism. *Antiquity* 41:276-88.
- . 1968. Wessex without Mycenae. *Annual of the British School of Archaeology at Athens* 63:277-85.
- . 1969a. Ocena: *Locational analysis in human geography*, P.Haggett (London: Edward Arnold, 1965), in *Models in geography*, ed. R.J.Chorley and P.Haggett (London: Methuen, 1967). *Antiquity* 43:74-75.
- . 1969b. Ocena: *Analytical archaeology*, D.L.Clarke (London: Methuen, 1968) in *New perspectives in archaeology*, ed. Sally R. Binford and Lewis R.Binford (Chicago: Aldine, 1968). *Antiquity* 43:241-44.
- . 1969c. The autonomy of the south-east European Copper Age. *Proceedings of the Prehistoric Society* 35:12-47.
- . 1969d. Trade and culture process in European prehistory. *CURRENT ANTHROPOLOGY* 10:151-69.
- . 1970a. Reply. *CURRENT ANTHROPOLOGY* 11:173-74.
- . 1970b. New configurations in Old World prehistory. *World Archaeology* 2:199-211.
- . 1970c. The tree-ring calibration of radiocarbon: An archaeological evaluation. *Proceedings of the Prehistoric Society* 36:280-311.
- . 1972. *The emergence of civilization: The Cyclades and the Aegean in the third millennium B.C.* London: Methuen.
- . 1973a. *Before civilization: The radiocarbon revolution and prehistoric Europe*. London: Jonathan Cape.
- . 1973b. *Social archaeology: An inaugural lecture*. Southampton: University of Southampton.
- . Editor. 1973c. *The explanation of culture change: Models in prehistory* (Proceedings of a meeting of the Research Seminar in Archaeology and Related Subjects held at the University of Sheffield). London: Duckworth.
- REŠETOV, A.M. ed. 1972. *Ohotniki, sobirатели, rybolovy: Problemy socialno-ekonomičeskikh otnoženij v dozemledel'skom obščestve*. Leningrad: Nauka.
- ROUSE, IRVING. 1960. The classification of artifacts in archaeology. *American Antiquity* 25:313-23.

- 1970. Comments on *Analytical archaeology*. *Norwegian Archaeological Review* 3:4-12.
- 1972. *Introduction to prehistory: A systematic approach*. New York: McGraw-Hill.
- ROZENFELDT, R.L. 1973. Itogi polevyh arheologičeskikh issledovanij v 1971 godu. *Sovetskaja arheologija* 2:313-321.
- SABLOFF, JEREMY A., GORDON R. WILLEY. 1968. The collapse of Maya civilization in the Southern Lowlands: A consideration of history and process. *Southwestern Journal of Anthropology* 23:311-36.
- SACKETT, JAMES R. 1968. "Method and theory in Upper Paleolithic archaeology in southwestern France," v *New perspectives in archaeology*. Edited by Sally R.Binford and Lewis R.Binford, 61-83. Chicago: Aldine.
- 1973. "Style, function, and artifact variability in Paleolithic assemblages," v *The explanation of culture change*. Edited by Colin Renfrew, 317-25. London: Duckworth.
- SANKALIA, HASMUKH DHIRAJLAL. 1965. *An introduction to archaeology*. Poona: Deccan College.
- SCHEIDIGGER, A.E. 1961. *Theoretical geomorphology*. Heidelberg.
- SCHRIFFER, MICHAEL B. 1972. Archaeological context and systemic context. *American Antiquity* 37:156-65.
- SCHLETTE, F., et al. ed. 1971. *Evolution und Revolution im Alten Orient und in Europa: Das Neolithikum als historische Erscheinung (Deutsche Historiker-Gesellschaft, Tagung 1969... in Rostok)*. Berlin
- SCHMIDT, A. 1962. *Die Kategorien der prähistorischen Geschichtsschreibung*. Herrenberg.
- SCHUYLER, ROBERT L. 1970. Historical and historic sites archaeology as anthropology: Basic definitions and relationships. *Historical Archaeology* 4:83-89.
- 1973. Ocena: *Explanation in archaeology*, Patty Jo Watson, Steven A.LeBlanc, and Charles L.Redman (New York and London: Columbia University Press, 1971). *American Antiquity* 38:372-74.
- SELLNOW, IRMGARD. 1961. *Grundprinzipien einer Periodisierung der Urgeschichte nach ethnographischen Material*. Berlin.
- SEMENOV, S.A. 1957. *Pervobytnaja tehnika*. (MIA 54.) Moskva-Leningrad: Izdatel'stvo AN SSSR.
- 1964. *Prehistoric technology*. Bath: Adams and Dart; London: Cory, Adams and McKay; New York: Barnes and Noble.
- 1968. *Razvitije tehniki v kamennom veke*. Leningrad: Nauka.
- SEMENOV, Ju.I. 1962. *Voznikovenije čelovečeskogo obščestva*. Krasnojarsk.
- 1966. *Kak vzniklo čelovečestvo*. Moskva: Nauka.
- 1967. Über die Periodisierung der Urgeschichte. *Ethnographisch-Archdologische Zeitschrift* 8.
- 1973. Teoretičeskie problemy "ekonomičeskoj antropologii", v *Etnologičeskie issledovanija za rubežom*. Ed. Ju.V.Bromlej, 30-76. Moskva: Nauka. (Prevedeno v *Philosophy of the Social Sciences* 4:201-231).
- SMIRNOV, A.P. 1964. K voprosu ob erheologičeskoj kul'ture. *Sovetskaja arheologija* 4:3-17. (Prevedeno v *Soviet Anthropology and Archaeology* 5:3-10.)
- SMITH, M.A. 1955. The limitations of inference in archaeology. *Archaeological News Letter* 6.
- SOKOLOV, E.V. 1972. *Kul'tura i ličnost'*. Leningrad: Nauka.
- SOMMERHOFF, G. 1950. *Analytical biology*. London.
- SOROKIN, V.S. 1965. Nekotoreje teoretičeskie voprosy voznikovenija čelovečeskogo obščestva. (Ocena: *Voznikovenije čelovečeskogo obščestva*, Ju.I.Semenov.) *Sovetskaja arheologija* 4:247-256.
- SPAULDING, ALBERT C. 1953. Statistical techniques for the discovery of artifact types. *American Antiquity* 18:305-13.
- 1960a. "Statistical description and comparison of artifact assemblages," v *The application of quantitative methods in archaeology*. Edited by R.F.Heizer and S.F. Cook, 60-92. Viking Fund Publications in Anthropology 28.
- 1960b. "The dimensions of archaeology," v *Essays in the science of culture in honor of Leslie A.White*. Edited by G.E.Dole and R.L. Carneiro, 437-56. New York: Crowell.
- STEIGER, W.L. 1971. Analytical archaeology? *Mankind* 8:67-70.
- STEWART, JULIAN H. 1949. Cultural causality and law: A trial formulation of the development of early civilizations. *American Anthropologist* 51:1-28.
- 1955. *Theory of culture change: The methodology of multilineal evolution*. Urbana: University of Illinois Press.
- 1960. "Evolutionary principles and social types," v *The evolution of man: Mind, culture, and society (Evolution after Darwin, vol. 2)*. Edited by Sol Tax. Chicago: University of Chicago Press.
- STEWART, JULIAN H., et al. Editors. 1955. *Irrigation civilizations: A comparative study*. (Social Science Monographs 1.) Washington, D.C.: Pan American Union.
- STJERNQUIST, B. 1966. *Models of commercial diffusion in prehistoric times*. Scripta minora Regiae societatis humaniorum litter. Lundensis 1965-66, 2.
- STOLIAR, A.D. 1964. O roli "naturalnogo maketa" kak ishodnoj formy izobrazitelnogo tvorčestva. *Arheologičeskij sbornik gosudarstvennogo Ermitaža* 6:20-52.
- 1965. O genezise elementarnyh form izobraženija zveria v paleolitičeskom tvorčestve Evropy. *Soobščeniija gosudarstvennogo Ermitaža* 26:24-28.

- . 1966. O pervykh etapah izobrazitelnoj dejatel'nosti v kul'ture evropejskogo paleolita. *Soobščeniya gosudarstvennogo Ermitaža* 27:44-47.
- . 1967. K voprosu o proishozhdenii paleolitičeskoj "freski" altamirskogo tipa. *Tezisy dokladov na naučnoj sessii gosudarstvennogo Ermitaža, nojabr' 1967 g.* Leningrad: Iskusstvo.
- . 1970. Arheologičeskiye svidetel'stva stanovleniya logičeskogo myšleniya v svete idej "Filosofskih tetradej" V.I.Lenina. *Vestnik Leningradskogo Universiteta* 2:77-92.
- . 1971a. Naturalnoje tvorčestvo neandertalcev kak osnova genezisa iskusstva, v *Pervobytnoe iskusstvo*. Ed. R.S.Vasiljevskij, 118-164. Novosibirsk: Nauka.
- . 1971b. O materialnom "proizvodstve idej" v antropogeneze kak arheologičeskoj realnosti. *Vestnik Leningradskogo Universiteta* 20:69-80.
- . 1972. O genezise izobrazitelnoj dejatel'nosti i jeje roli v stanovlenii soznaniya, v *Rannije formy iskusstva*. Ed. Je.M.Meletinskij, 31-75. Moskva: Iskusstvo.
- STRUEVER, STUART. 1968a. "Woodland subsistence settlement systems in the Lower Illinois Valley," v *New perspectives in archaeology*. Edited by Sally R.Binford and Lewis R.Binford, 285-312. Chicago: Aldine.
- . 1968b. "Problems, methods, and organization: A disparity in the growth of archaeology," v *Anthropological archeology in the Americas*. Edited by Betty J.Meggers, 131-51. Washington, D.C.: Anthropological Society of Washington.
- . 1971. Comments on archaeological data requirements and research strategy. *American Antiquity* 36:9-19.
- ŠER, Ja.A. 1970. Intuicija i logika v arheologičeskom issledovanii (K formalizaciji tipologičeskogo metoda arheologii), v *Statistiko-kombinatornye metody v arheologii*. Ed. B.A.Kolčín, Ja.A.Šer, 8-24. Moskva-Nauka.
- ŠMIDT, A.V., V.I.RAVDONIKAS. 1931. *O razvitii vzgl'adov Marksa na pervobytnoe obščestvo*. Leningrad.
- ŠTOFF, V.A. 1972. *Vvedenie v metodologiju naučnogo poznaniya*. Leningrad: Izdatel'stvo Leningradskogo Universiteta.
- TABACZYŃSKI, ST. 1964. O aktualnych problemach warsztatu badawczego prahistoryka. *Archeologia Polski* 9:233-65.
- . 1969. Ocena: Zakładni prehistorické modely, E.Neustupný (*Přijiny a Současnost* 2/4:32-34). *Archeologia Polski* 14:455-59.
- . 1971. Kultura: Znaczenie pojęcia i problemy interpretacyjne w badaniach archeologicznych. *Archeologia Polski* 16:19-36.
- TAPP, E.J. 1970. On reading "Archaeology—where now?" *Mankind* 7:307-9.
- TARYO, OBAYASHI. 1966. The present situation of research on the ethnogenesis of the Japanese. *Japanese Journal of Ethnology* 30:269-73.
- TAYLOR, WALTER W. 1948. *A study of archeology*. American Anthropological Association Memoir 69.
- . 1969. *Ocena: New perspectives in archaeology*, Sally R.Binford and Lewis R.Binford (Chicago: Aldine, 1968). *Science* 165:382-84.
- . 1972. "Old wine and new skins: A contemporary parable," v *Contemporary archaeology*. Edited by Mark P.Leone, 28-33. Carbondale and Edwardsville: Southern Illinois University Press.
- Teoretičeskiye osnovy sovetskoj arheologii (Tezisy dokladov...)*. 1969. Leningrad: Institut arheologii AN SSSR.
- Tezisy dokladov na sessii i plenumah, posvjaščennyh itogam polevyh issledovanij v 1971 g.* 1972. Moskva.
- Tezisy dokladov na sekcijah, posvjaščennyh itogam polevyh issledovanij 1971 g.* 1972. Moskva.
- Tezisy dokladov na sessii, posvjaščenoj itogam polevyh arheologičeskikh issledovanij 1972. g. v SSSR.* 1973. Taškent: Fan.
- THOMAS, DAVID H. 1971. On the use of cumulative curves and numerical taxonomy. *American Antiquity* 36:206-9.
- THOMPSON, MICHAEL W. 1965. Marxism and culture. *Antiquity* 39:108-16.
- . 1970. Postscript to: Archaeology in Britain: A Marxist view, by Leo S.Klejn, *Antiquity* 44:302.
- THOMPSON, RAYMOND H. 1972. "Interpretative trends and linear models in American archaeology," v *Contemporary archaeology*. Edited by Mark P.Leone, 34-38. Carbondale and Edwardsville: Southern Illinois University Press.
- TOKAREV, S.A. 1965. *Ocena: Les religions de la préhistoire*, by A.Leroi-Gourhan (Paris, 1964). *Sovetskaja Etnografija*, 3:283-88.
- . 1973. Andre Lerua-Guran i jejo trudy po etnografii i arheologii, v *Etnologičeskiye issledovanija za rubežom*, Ed. Ju.V.Bromlej, 183-231. Moskva: Nauka.
- TOLSTOV, S.P. 1938. Razizm i teorija kul'turnykh krugov, v *Nauka o rasah i rasizm*. Ed. M.S.Pilseckij, 137-170. Moskva-Leningrad: Izdatel'stvo AN SSR. *Torgovlja i obmen v drevnosti*. (Kratkije soobščeniya... Instituta arheologii AN SSSR 138.) 1974. Moskva: Nauka.
- TRETJAKOV, P.N. 1948. *Vostočnoslavjanskije plemena*. Moskva: AN SSSR.
- . 1950. Proizvedeniya I.V.Stalina o jazyke i jazykoznanii i voprosy proishozhdenija narodov. *Voprosy istorii* 10:3-18.
- . 1962. Etnogenetičeskij process i arheologija. *Sovetskaja arheologija* 4:3-16.
- . 1969. Arheologičeskiye kultury i etničeskiye obščnosti. *Teoretičeskiye osnovy sovetskoj arheologii (Tezisy...)*, 28-33. Leningrad: Institut arheologii AN SSSR.
- TRIGGER, BRUCE G. 1967. Settlement archaeology: Its goals and promise. *American Antiquity* 32:149-60.
- . 1968a. *Beyond history: The methods of prehistory*. New York: Holt, Rinehart and Winston.

- 1968b. "The determinants of settlement patterns," v *Settlement archaeology*. Edited by K.C.Chang, 53-78. Palo Alto: National Press.
- 1968c. Major concepts of archaeology in historical perspective. *Man* 3:527-41.
- 1970. Aims in prehistoric archaeology. *Antiquity* 44:26-37.
- 1971. Archaeology and ecology. *World Archaeology* 2:321-336.
- 1973. "The future of archaeology is the past," v *Research and theory in current archaeology*. Edited by Charles L.Redman, 95-111. New York-London-Sydney-Toronto: Wiley.
- TRUDZIK, Z. 1971. O przedmiocie archeologii i jej procesie badawczym. *Studia Archaeologiczne* (Wrocław) 4:5-69.
- TUGGLE, H.DAVID. 1972. Ocena: *Explanation in archeology*, by Patty Jo Watson, Steven A. LeBlanc, and Charles L.Redman (New York and London: Columbia University Press, 1971). *Philosophy of Science* 39:564-66.
- TUGGLE, H.DAVID, STANLEY PRICE, BRUCE TRIGGER. 1971. Trigger and prehistoric archaeology. *Antiquity* 45:130-34.
- TUGGLE, H.DAVID, ALEX H.TOWNSEND, THOMAS J. RILEY. 1972. Laws, systems, and research designs: A discussion of explanation in archaeology. *American Antiquity* 37:3-12.
- UDALCOV, A.D. ed. 1953. *Protiv vulgarizacii marksizma v archeologii*. Moskva: Izdatel'stvo AN SSSR.
- UCKO, PETER J. 1969. Ethnography and archaeological interpretation of funerary remains. *World Archaeology* 1:262-80.
- UCKO, PETER, J., RUTH TRINGHAM, and G.W. DIMBLEBY. Editors. 1972. *Man, settlement and urbanism*. London: Duckworth.
- VOSS, OLFERT, MATS P.MALMER, CARL CULBERG. 1970. Discussion of: On artifact analysis, by Carl Culberg. *Norwegian Archaeological Review* 3:35-72.
- WAHLE, ERNST. 1941. *Zur ethnischen Deutung frühgeschichtlicher Kulturprovinzen: Grenzen der frühgeschichtlichen Erkenntnis*. 1. Sitzungsberichte der Heidelberger Akademie der Wissenschaften, phil.-hist.Klasse, fg. 1940-41, 2.
- WARTOŁOWSKA, ZOFJA. 1964. Metoda dialektyczna w badaniach archeologicznych. *Światowit* 25:213-36.
- WATSON, PATTY Jo. 1973. "The future of archaeology in anthropology," v *Research and theory in current archaeology*. Edited by Charles L.Redman, 113-14. New York-London-Sydney-Toronto: Wiley.
- WATSON, PATTY Jo, STEVEN A. LeBLANC, CHARLES L.REDMAN. 1971. *Explanation in archaeology: An explicitly scientific approach*. New York and London: Columbia University Press.
- 1974. The Covering Law model in archaeology: Practical use and formal interpretations. *World Archaeology* 6:125-31.
- WATSON, RICHARD A. 1965. Similitude in direct and thought experiments in cave geology. *Bulletin of the National Speleological Society* 27(3):65-76.
- 1966a. Discussion: Is geology different? A critical discussion of *The fabric of geology*. *Philosophy of Science* 33:172-85.
- 1966b. Ocena: *The inorganic raw materials of antiquity*, by A.Rosenfield, *Archaeology* 19:305.
- 1969. Explanation and prediction in geology. *Journal of Geology* 77:488-94.
- 1970. Inference in archeology. Paper read at the 35th annual meeting of the Society for American Archaeology Mexico City.
- 1972. The "New Archaeology" of the 1960s. *Antiquity* 46:210-15.
- WATSON, RICHARD A., PATTY JO WATSON. 1969. *Man and nature: An anthropological essay in human ecology*. New York: Harcourt, Brace and World.
- WEINBERG, SAUL S. 1969. Comment on: Trade and process in European prehistory, by Colin Renfrew. *CURRENT ANTHROPOLOGY* 10:165-66.
- WELSKOPF, E. Ch. 1957. *Die Produktionsverhältnisse im alten Orient und in der griechisch-römischen Antike*, Berlin.
- WHALLON, ROBERT, JR. 1968. "Investigations of late prehistoric social organization in New York State," v *New perspectives in archaeology*. Edited by Sally R.Binford and Lewis R. Binford, 223-44. Chicago: Aldine.
- 1972. A new approach to pottery typology. *American Antiquity* 37:13-33.
- WHITE, LESLIE A. 1943. Energy and the evolution of culture. *American Anthropologist* 45:335-56.
- 1949. *The science of culture*. New York: Grove Press.
- 1959. *The evolution of culture*. New York: McGraw-Hill.
- WIELOWIEJSKI, JERZY. 1970. Przedmiot i zakres historii kultury materialnej (Zagajenie dyskusji, 26.V.1969). *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej* 18:183-91.
- WILLEY, GORDON R. 1953. *Prehistoric settlement patterns in the Viru Valley, Peru*. Bureau of American Ethnology Bulletin 155.
- 1968. "One hundred years of American archaeology," v *One hundred years of anthropology*. Edited by J.O.Brew. Cambridge: Harvard University Press.
- 1973. Ocena: *Man, settlement and urbanism*, edited by Peter J.Ucko, Ruth Tringham, and G.W.Dimbleby (London: Duckworth, 1972). *Antiquity* 47:269-79.
- WILLEY, GORDON R., DEMITRI B.SHIMKIN. 1971. The collapse of Classic Maya civilization in the Southern Lowlands: A symposium summary statement. *Southwestern Journal of Anthropology* 27:1-18.
- WILLEY, GORDON R., PHILLIP PHILLIPS. 1958. *Method and theory in American archaeology*. Chicago: University of Chicago Press.
- [WILMSEN, EDWIN N.] 1970a. A note from the Editor. *American Antiquity* 35:278.

- WILMSEN, EDWIN N. 1970b. *Lithic analysis and cultural inference: A Paleo-Indian case*. Anthropological Papers of the University of Arizona 16.
- WITTFOGEL, K.A. 1956. "The hydraulic civilizations," v *Man's role in changing the face of the earth*. Edited by W.L.Thomas. Chicago: University of Chicago Press.
- 1957. *Oriental despotism: A comparative study of total power*. New Haven: Yale University Press.
- WOODALL, J.NEED. 1972. *An introduction to modern archeology*. Cambridge: Schenkman.
- ZAHARUK, Ju.N. 1964. Problemy arheologičnoј kul'tury. *Arheologija* (Kiev) 17:12-42.
- 1969. O metodologii arheologičeskoј nauki i jee problemah. *Sovetskaja arheologija* 3:11-20.
- 1970a. Dejiski metodologični pytann'a arheologičnoј nauky. *Arheologija* (Kiev) 24:3-11.
- 1970b. Leninskoe teoretičeskoє nasleđie i arheologičeskaja nauka, v *Leninskie idej v izuženii istorii pervobytnogo obščestva, robovladenija i feodalizma*. Ed. P.I. Zaturcev et al., 7-16. Moskva: Nauka.
- 1970c. Leninskoe teoretičeskoє nasleđie i nekotorye voprosy razvitiija arheologičeskoј nauki. *Sovetskaja arheologija* 2:8:17.
- 1971. Do rozrobky teoretyčnyh osnov arheologii. *Arheologija* (Kiev) 1:7-12.
- 1973. Problemnye situacii v arheologii. *Sovetskaja arheologija* 4:3-15.
- ZASURCEV, P.I., M.K.KARGER, I.T.KRUGLIKOVA, N.D.PRASLOV, B.A.RYBAKOV. Ed. 1970. *Leninskije idej v izuženii istorii pervobytnogo obščestva, robovladenija i feodalizma*. Moskva: Nauka.
- ZAWADZKI, TADEUSZ. 1956. O niektórych aspektach historycznego spożytkowania materialnych zabytków przeszłości. *Archeologia* 6(1954):1-14.
- ZUBROW, EZRA B.W. 1971. Carrying capacity and dynamic equilibrium in the prehistoric Southwest. *American Antiquity* 36:127-38.
- ZVEGINCEV, V.A. 1967. *Teoretičeskaja i prikladnaja lingvistiķa*. Moskva: Prosveščenie.
- ŽUKOV, B.S. 1929. Voprosy metodologii vydelenija kulturnyh elementov i grupp, v *Kul'tura i byt naselenija Centralno-Promyšlennoj oblasti*, 31-35. Moskva.
- ŽAK, JAN. 1966. Historia pierwotna i jej wspólczesne metody. *Studia Metodologiczne* 2:67-89.
- 1968. Archeologia w systemie nauk historycznych. *Archeologia Polski* 13:455-73.

Indeks pojmov

- AGONEOLITIK - Hlobystin 2/17
- AGRONEOLITIK - Hlobystin 2/17
- AKTUALIZACIJA - pri primarni percepciji, Moberg, Klejn 1/9
- AKTUALIZEM - izraba principa a. v socialni arh., Renfrew 2/9
- ALGORITEM - za arh. raziskavo, D.Clarke 1/11; za serijacijo, Šer 2/3
- ALOFAKTI - Deetz 1/10
- ANALIZA - FAKTORSKA (factor a.), Binford 1/8, 11, 2/12; FORMALNA, v lingvistiki in v arh., Rouse 2/2; KOMPONENTNA (componential a.), tipov, Chang 1/9; KVANTITATIVNA : KVALITATIVNA, kritika analitične arh., Hymes 2/2; MATRIČNA (matrix a.), D.Clarke 1/8; MULTIVARIANTNA (multivariate a.), v novi arh. 1/11, 2/12; SKUPINSKA (bundle a.) v novi arh. 1/11
- ANALOGIJA - Binford 2/10; ETNOLOŠKA, v novi arh., Binford 1/8,12; diskusija Bordes-Binford 2/1; Renfrew 2/9; Chang 1/9, 2/19; kritika uporabe e.a. pri G.Clarku, Fritz 1/16; NAIIVNA, Leroi-Gourhan 1/9
- ANTROPO- IN SOCIOGENEZA, Yu.I.Semenov 1/15; Kočetkova 1/15,17
- ANTROPOLOGIJA, teoretska, Bidney 1/1; kot nomotetična veda, Watson 2/1; marksizem v a., ZDA 2/6; arh. kot a., nova arh. Deetz 1/10; a. paradigma v arh. 2/11; kritika a. temeljev nove arh., Kushner 2/2; EKONOMSKA, kritika, SZ 2/17; KULTURNA, kot sintetizirajoča veda, Klejn 1/2; odnos do arh. 1/1,2,16; vpliv na novo arh. 1/7,8; Deetz 1/10; Renfrew 2/9; Kluckhohn 1/5; komentar Chaney 2/11; SOCIALNA, kot sintetizirajoča veda, Klejn 1/2; odnos do arh. 1/1,2; teoretski model s.a. pri G.Clarku 1/4; vpliv na novo arh. 1/8; Renfrew 2/9; komentar Leach 2/12; PALEOANTROPOLOGIJA, kulturna, odnos do arh. 1/16
- ARHEOGRAFIJA, Moberg 1/16+op.3
- ARHEOLOGIJA, ANALITIČNA (analytical a.), D.Clarke 1/8,11; kritika Rouse 2/2, Hymes 2/2; ANALITSKI PRISTOP, Leblanc 1/7; DESKRIPATIVNA Maršak 2/7; KONTEKSTUALNA (contextual school), Taylor 1/5,8,9, 2/8; vpliv na Piggotta in Daniela 1/5; vpliv na Binforda 1/8; vpliv na naselbinsko arh. 1/9,10, 2/8; A.KULTUR (kulturna a., cultural a.), Childe 1/4; G.Clark 1/4,16; kritika Trigger 1/10, Fritz 1/16; KULTURNI PRISTOP D.Clarka, kritika Harris 2/1; NASELBINSKA (settlement a.), kot del revolucije v arh. 1/3; opredelitev in produkcija, Chang 1/9, 2/13; Taylor in n.a. 1/9, 2/8,13; Willey 1/9; n.a. kot socialna a., Trigger 1/10; NORMATIVNA, v SZ, kritika Maršak 2/7; NOVA (new a.), opredelitev in produkcija 1/3,5,7-8,10-11, 2/1,9-13 in passim; napadi na 2/1-2,8-9; velika debata 1/3; principi n.a. pri Malmerju 1/6; Taylor in n.a. 2/8; D.Clarke 1/8; Renfrew 2/9; paralele s teorijo stopenj 1/13; razcep in kriza v n.a. 2/12,13; integracija n.a.-stara arh. 2/3-4; NOVO ANTIKVARSTVO, Daniel 1/5-6; A.OKOLJA (environmen-

- tal school), Crawford, Fox, Clark 1/4; pove-
zave z biologijo in geografijo 1/8; zavrača-
nje, Daniel 1/6; POSELITVENA (Siedlungs-
archäologie) - Kilian 1/5; POVEZOVALNI PRISTOP
(conjunctive approach) - Taylor 1/4-5; PROCE-
SNA (process a.) - sinonim za novo a. 1/3 in
passim; SKEPTICISTIČNA SMER (sceptical tra-
dition) - viri 1/4,8; Piggott, Daniel 1/4,5-6,
2/19; Leroi-Gourhan 1/9; Chang 1/9; Thompson,
White 2/19; SOCIALNA (social a.) - nasebin-
ska a. kot s.a., Trigger 1/10; Gjessing, Mo-
berg, Masson 1/10; Renfrew 1/10, 2/9; SOCIO-
ARHEOLOGIJA - Lebedev 2/16; SOCIOLOŠKA (so-
ciological a.) - Gjessing, Moberg, Masson,
Renfrew 1/10; STRUKTURALNA - Trigger 1/10;
SUBJEKTIVNA - kot posledica nultega modela
1/6; TAKSONOMSKA (taxonomic school) - po voj-
ni 1/4; Rouse 1/5; sodelovanje pri nasebin-
ski a. 2/13; TEORETSKA - 1/1-3; SZ 2/15-16
- ARHEOMETRIJA - Moberg 1/16
- ARHEOSKOPIJA - Moberg 1/16
- ARTEFAKTOLOGIJA, formalna - teorija stopenj,
SZ 1/13
- AVTONOMNOST arheologije - metodološka, Malmer
1/6; kritika D.Clarkovih stališč glede a.a.,
Moberg 2/2
- BEHAVIOURIZEM - in nova arh. 2/12
- BINARNA OPOZICIJA - uporabljivost principa,
Kluckhohn 1/5; med mestom in vasjo, Smith
2/14
- BIOLOGIJA - teoretska, Von Bertalanfy, Bauer
1/1; in arh.okolja 1/8; vpliv analitične b. na
analitično arh. 1/8
- DEDOVANJE - v kulturni evoluciji, G.Clark 2/5
- DEDUKTIVNO-NOMOLOŠKA razlagalna shema - Hempel
2/9
- DEMOGRAFIJA - za razlago arh. dejstev, Adams
1/7, Binford 2/1,11, Harris 2/1, David 2/11;
učinki d. sprememb, Renfrew 2/9; paleod. izra-
čuni, Bibikov, Masson 2/6; d. faktorji kot
stimuli, neoevolucionizem 1/7
- DESKRIPTIVNI ANALITIČNI JEZIKI - nova arh. in
tradicionalna arh. 2/3; poenotenje, SZ 2/16;
za keramiko, Maršak 2/3
- DETERMINIZEM - monistični, kritika, Trigger
1/10; marksistični pojem determinante 1/10;
determinirajoča vloga družbenoekonomskih
struktur za naselje, Masson 2/14
- DIFUZIONIZEM - izgine po vojni 1/4, 2/18; za-
vračanje, Daniel 1/6, Laplace 1/7, Binford
1/8, Renfrew 2/10; zavračanje vplivov kot
razlage, nova arh. 1/8,13; teorija stopenj
1/13; po teoriji stopenj, SZ 1/14; New Dif-
fusionist 2/18
- DOGMATIZEM - enačenje marksizma z d. na 2, 1/13;
dogmatizacija teorije stopenj, SZ 1/12
- DRUŽBENA DELITEV DELA, prvotna - arh., Hlopin
2/16
- DRUŽBENA RAZSLOJENOST - kot predmet socialne
arh., Renfrew 2/9; sledovi razredne delitve v
stari ruski kulturi, Rybakov 2/6
- DRUŽBENA UREDITEV - azijska 1/13, 2/6; prvot-
na 2/7
- EKOLOGIJA - e. raziskave v arh. okolja 1/4,8;
kot posrednik systemskega pristopa 1/4,7,8,
2/1; modeli e., Watson, nova arh. 2/1; e. pa-
radigma, D.Clark 2/11; e. faktorji kot stimu-
li, neoevolucionizem 1/7
- EKONOMIJA, gospodarstvo - zanimanje za e., nova
arh. 1/7, arh. okolja, G.Clark 1/8; v socialni
arh. kot stimulus razvoja, Renfrew 2/9-10; e.
faktorji kot stimuli, neoevolucionizem 1/7;
paleoe. izračuni, Bibikov, Masson 2/6
- EKOSISTEM - v arh. okolja 1/8
- EMPIRICIZEM - enačenje teorije z empirično ge-
neralizacijo 1/2; Lüning 2/15; Daniels 2/11;
kot sinonim za materializem, Malmer 1/6; opu-
stitev e., Renfrew 2/9
- EPISTEMOLOGIJA - 1/2; Lowther 1/5; Collingwood
1/5
- ETLINE - Gening 2/7
- ETNOGENEZA - v sovjetski arh. 1/14; splošna
teorija e., Gening 2/7; Bromley 2/17
- ETNOGRAFIJA - odnos do arh. 1/1; odnos e.-zgo-
dovina 1/2; deskriptivna e. za paralele,
G.Clark 1/4; arh. teme v e. literaturi, SZ
2/16-17
- ETNOLIZA - gl. teorija e.
- ETNOLOGIJA - odnos do arh. 1/1; prevzemanje in-
terpretacij iz e., Chang 1/9; uporaba e. pri
rekonstrukciji preteklosti, Kabo 2/17; sode-
lovanje, Bromley 2/17; e. model etnogeneze
2/17; e. terenske raziskave, Binford 2/3; gl.
analogija, etnološka
- EVOLUCIJA - biološka e.: kulturni proces, La-
place 1/7; e. kultur, G.Clark 2/5; opuščanje
enosmernega modela e., Trigger, Smith 2/14;
e. in neoevolucionizem 1/7
- EVOLUCIONIZEM - zavračanje, Daniel 1/6; e.:
1/7; gl. neoevolucionizem
- FAKTEMI - Deetz 1/10,11
- FAKTOLOGIJA - kot posledica nultega modela 1/6
- FEEDBACK, pozitivni - pri interakciji podsiste-
mov, Renfrew 2/10
- FILOZOFIJA - zanimanje arh. za f. probleme vede
1/1; f. problemi kot predmet teoretske arh.
1/2; ANALITIČNA - vpliv na D.Clarka 1/8,11;
DEDUKTIVISTIČNA - vpliv na ameriško novo arh.
1/8; MARKSISTIČNA - in arh. teorija, SZ 1/12-
13; F.ZNANOSTI - 1/2
- FIZIKA - univerzalni zakoni po vzoru zakonov
fizike, hempelovci 2/12
- FORMALIZACIJA - raziskovalnega postopka, Malmer
1/6; analitične tehnike 1/11; opisov, Brajčev-
skij 2/3; zanimanje za f. v tradicionalni arh.
2/3,11; gl. deskriptivni analitični jeziki,
logika, statistika, matematika

- FORMEMI - Deetz 1/10,11
- FUNKCIONALIZEM - kot teoretski model pri G.Clarku 1/4; Taylor 1/5, 2/8; vpliv na Binforda 1/8; vpliv na novo arh. 1/7,9, 2/12
- GENETSKI CENTRI - gl. teorija g.c.
- GEOGRAFIJA - teoretska, Bunge 1/1; in arh. okolja 1/8; nova g. in angleška nova arh. 1/8; g. paradigma, D.Clark 2/11
- GEOLOGIJA - nomotetična veda, Watson 2/1
- GRAF - Šer 2/3; gl. teorija g.
- HEMPLOVCI - v novi arh. 2/12
- HIPOTETSKO-DEDUKTIVNI POSTOPEK - v novi arh., Binford 1/8,11, 2/10, Hill 1/11, 2/11; v analitični arh., D.Clark 1/11; zanimanje za v tradicionalni arh. 2/11; zavračanje, Renfrew 2/9
- HUMANISTIČNI PRISTOP - v pomenu priznavanja kulturne diferenciacije, G.Clark 2/5
- IDEALIZEM, subjektivni - Collingwood, Daniel 1/5; Lowther 1/5
- IDEOLOGIJA - vpliv na teoretske koncepte, prepad V-2 2/5-6; Klejn 2/19
- IMPRESIONIZEM - kot atribut tradicionalne arh., Malmer 1/6
- INDETERMINIZEM - v skepticistični smeri 1/5
- INDUKTIVIZEM - i. generalizacije v neoevolucionistični arh. 1/7; Chang 1/9; Lüning 2/15; kritika, Binford 1/7,10, Saiko 2/16; induktivno-statistična razlagalna shema, Hempel 2/9
- INTEGRACIJA VED - Hachmann 2/4-5; v analitični arh., kritika Mober 2/2; humanistične-naravoslovne, G.Clark 2/5; Bromley 2/17
- INTUICIONIZEM - kot atribut tradicionalne arh., Malmer 1/6
- KARTOGRAFSKA TEHNIKA - 2/15; Kilian 1/5; karta razprostranjenosti, G.Clark 1/4
- KIBERNETIKA - Klejn 2/15; druga k. Maruyame, Flannery 1/11
- KLAN - v paleolitiku, Grigorjev 2/17
- KLASIFIKACIJA - analitična, Rouse 1/5, 2/2, nova arh. 2/10, D.Clark 1/8; matematizacija k. 2/3; politetični princip k., Lehrman 2/3; Cullberg 1/12; zbornik, Deetz 2/19
- KOMPONENTA (component) - v naselbinski arh., Chang 1/9
- KONEO - Gening 2/7
- KONSTRUKCIJA, historična - naspram hist.rekonstrukciji, Taylor 1/5
- KORELACIJA - preprosta, parna 1/11, Spaulding 1/8; multielementna, nova arh., Binford 1/8, 2/12; pozitivna in negativna inverzna, Maruyama 1/11; negativna inverzna, D.Clark 1/11; posebni k. postopki za kulturo in arh. material 2/3
- KOZMOLIZA - gl. teorija k.
- KULTURA - holistični koncept 2/8; selektivni koncept 2/8; kot sredstvo adaptacije 2/8, zavrača Kushner 2/2; kot semiotični sistem 2/8; kot mnogodimenzionalen in mnogopojaven sistem, marksizem 2/8; kot funkcionalno povezana celota, Hachmann 2/15; kot sistem simbolov, novokantovci 2/8; kot sistem norm 2/8; normativnost k., Taylor 1/8; normativno-aditivni koncept, D.Clark 1/11; aditivno razumevanje k. (k. kot spisek značilnih potez), zavrača Taylor 1/8, kritika SZ 2/16; redukcija k. na ideje, Taylor 1/8, Deetz 1/10; polisemantična in politetična narava k. pojavov 2/15; študij kultur: študij kulture, Childe 1/4, Daniel 1/4, G.Clark 2/5; sklepanje o uničenih delih k., Binford 1/8; ARHEOLOŠKA - koncept, G.Clark 1/4, analitična arh. 1/11, Harris 2/1, Poljska 2/7-8, Lüning 2/15; SZ 2/15-16; a.k. kot zgolj konceptualno orodje arh., Daniel 1/4; MATERIJALNA - izjave klasikov marksizma o 1/13; zgodovina m.k. : arh., Wielowiejski 2/7-8; ETNIČNA INTERPRETACIJA K. - SZ 1/14; Gening 2/7; Mošinskaja 2/15; Piro 2/16; Bromley 2/17; v evropski arh. 1/14; apriorne etnične podmene, Kilian 1/5; etnokulturne enote, Borden 2/1
- KULTUROLOGIJA - kot sintetizirajoča veda, Klejn 1/2; odnos do arh., SZ 2/6
- LINGVISTIKA - teoretska in aplikativna, Zvegincev 1/1; teoretski model strukturalne l. za arh., Kluckhohn 1/5, Chang 1/9, Deetz 1/10, 2/12; upoštevanje izkušenj l., Rouse 2/2, Hymes 2/2,3,12, Iosifescu-Tautu 2/3; transformacionalna l., Chang 1/9
- LOGIKA - zanimanje arh. za l. probleme 1/1; logika znanosti 1/2; stroga l. za formalizacijo raziskave, Malmer 1/6; pozitivistična, D.Clark 1/8; l. arh. raziskave, nova arh., Binford 2/1,10; kritika l. modela razlage nove arh. Morgan 2/9; logiško-matematični raz.postopki, SZ 2/3,6,16
- LOKALITETA (locality) - v naselbinski arh., Chang 1/9
- MARKSIZEM - in arh. teorija, SZ 1/12-13; kot znanstvena metodologija na %, 2/6; in neoevolucionizem 1/7; Childe 1/4, 2/6; marksisti v naselbinski arh. 2/13
- MATEMATIKA - za formalizacijo, Malmer 1/6; Spaulding 1/8; nova arh., Binford 1/8, 2/3; izven nove arh. 2/3,11,13; D.Clark 1/8,12, 2/11; Renfrew 2/9; logiško-matematični raziskovalni postopki, SZ 2/3,6,16; Kovalčenko 2/13; Podolsky 2/15; zgodovina uporabe m. v arh., Moberg 2/3
- MATERIAL, arheološki - diskreten 1/6; kot kontinuum, Malmer 1/6, D.Clark 1/11; integralno-analitični koncept, nova arh. 1/11, kritika Hymes 2/2; monotetičen, Cook 1/11, Hymes 2/2; politetičen, D.Clark 1/11, Hymes 2/2
- MATERIALIZEM - diskretnost materiala kot m. koncept 1/6; nova arh. 1/7; enačenje marksizma z vulgarnim mehničnim m., 2/6; DIALEKTIČ-

- NI - in arh. teorija, SZ 1/12, Semenov 1/15;
 HISTORIČNI - in arh. teorija, SZ 1/12,14; m.
 monizem 2/14; KULTURNI - kot sinonim za neo-
 evolucionizem 1/4,7
- MATRIARHAT - v neolitiku, Hlobystin 2/17
- MATRIKA - tournamentna, Šer 2/3, Lehrman 2/13;
 gl. analiza, matrična
- MEGREO - Gening 2/7
- MIGRACIONIZEM - izqine po vojni 1/4, 2/18;
 Bordes 2/1-2,11,18; zavračanje Daniel 1/6,
 Malmer 1/6, Laplace 1/7, Binford 1/8,
 G.Clark, Adams 2/18; in teorija stopenj 1/13,
 14; po teoriji stopenj, SZ 1/14; Kossina,
 Pearson 2/18
- MODEL - Piggot 1/4; G.Clark 1/4; D.Clark
 1/11,16, 2/10-11; Renfrew 2/9,11; nova arh.,
 Binford 2/1,10; intuitivno nastali m. 1/8;
 splošni in univerzalni, neoevolucionizem 1/7;
 ključni (key model) 1/14; nulti, Daniel 1/6;
 zavračanje etničnega in lingvističnega, Pig-
 got 1/4; zavračanje prevzemanja m. iz drugih
 ved, tradicionalna arh. 1/12; m. ekologije v
 arh., Watson 2/1; generalizirani etnološki
 model etnogeneze, Gening 2/7; teoretski model
 kulture, iz socialne antropologije G.Clark
 1/4, iz sociologije G.Childe 1/4; logiško-ma-
 tematična gradnja modelov, Bibikov 2/6; m. za
 strukturo teoretske arh., Zaharuk 2/6; modeli
 sinteze in integracije med vedami, G.Clark
 2/5; m. dolgoročnega procesa 2/12; enosmerni
 m. evolucije 2/14
- MORFEMI - Kluckhohn 1/5
- MORFOLOŠKA PARADIGMA - D.Clark 2/11
- MUTACIJA - v kulturni evoluciji, G.Clark 2/5
- NARAVNA SELEKCIJA - v kulturni evoluciji,
 G.Clark 2/5
- NARAVOSLOVNE ZNANOSTI - integracija s humani-
 stičnim pristopom, G.Clark 2/5; Renford 2/10
- NEOEVOUCIONIZEM - Childe 1/4; vpliv na novo
 arh. 1/7; zveza z marksizmom 1/7
- NEOPOZITIVIZEM - vpliv na D.Clarka 1/8
- NOMOTETIČNA TENDENCA - Watson 2/1; nova arh.,
 Binford 1/7, 2/1; neoevolucionizem 1/7; nara-
 voslovni pristop, G.Clark 2/5; kritika, Trig-
 ger 1/10, 2/2
- ORTOGENEZA - kulturnega procesa, Laplace 1/7
- PALEOANTROPOLOGIJA - gl. antropologija
- PALEOSOCIOLOGIJA - gl. sociologija
- PALEOZGODOVINA - gl. zgodovina
- PARNA DRUŽINA - v paleolitiku, Grigorjev 2/17
- PERIODIZACIJA - univerzalna, neoevolucionizem
 1/7; diskusija o, NDR 1/15; združevanje pe-
 riodizacij in legitimnost čisto arh. p. 2/14,
 15
- PODSISTEM - gl. subkultura
- POLIMORFIZEM - gl. teorija o p.
- POZITIVIZEM - pozitivisti 1/2; p.; p. logika,
 Malmer 1/6
- PRAZGODOVINA - odnos arh. - zgodovina - p.,
 Klejn 1/1,2,16, Poljska 2/7; kot del zgado-
 vinske znanosti 1/16; kot integrirajoča zna-
 nost, Moszyński 1/8; kot sintetizirajoča ve-
 da, Rouse 2/2
- PRESKOK - kvalitativni, dialektični skok kot
 tema sovjetske arh., 1/14; Renfrew 2/10; revo-
 lucionarni, neoevolucionizem 1/7; mehanizem
 p., nova arh., Binford 2/10
- PROCES - evolucija-proces, neoevolucionizem,
 1/7; Binford 1/8; Deetz 1/10; KULTURNI - pri-
 merjava z biološko evolucijo, Laplace 1/7,
 G.Clark 2/5; delna teorija k.p., Binford
 1/11; zakonitosti k.p., nova arh. 1/11,2/12;
 Renfrew 2/9-10; KULTURNOZGODOVINSKI - kva-
 litativni skok, SZ 1/14,16; delna teorija
 k.p., Kočerkova, Stoliar 1/15, arheološka,
 S.A.Semenov 1/15
- PROTOZGODOVINA - gl. zgodovina
- RACIONALIZEM - v pomenu uporabe stroge logike,
 Malmer 1/6
- RAČUNALNIK - analitična arh., D.Clark 1/8,11;
 nova in tradicionalna arh. 2/3; Deetz 1/10
- RADIOKARBONSKA TEHNOLOGIJA - vpliv na arheološko
 novo arh. 1/8
- RAZLAGA - na podlagi zakonitosti, nova arh.
 2/1, Harris 2/1; kritika logiškega modela
 razlage nove arh., Morgan 2/9; nomološke,
 teleološke, funkcionalne, genetične, Morgan
 2/9; funkcionalne r., v novi arh. 2/1,11,
 Deetz 1/10, v teoriji stopenj 1/13; razlagalna
 hipoteza, Childe 1/7; avtomatsko generiranje
 interpretacijskih hipotez, Doran 2/13
- REDUKCIONIZEM - analitične filozofije in neopo-
 zitivizma, vpliv na D.Clarka 1/8
- REKONSTRUKCIJA - Klejn, 1/2,10,11; kot naloga
 arh., G.Clark 1/3,4, 2/9; historična, pri
 neoevolucionistih 1/7; historična, kot nujna
 vmesna stopnja med analizo in generalizacijo,
 Rouse, 2/2; integracija strok pri r., Hachmann
 1/12, 2/4; specifično arheološka r. preteklo-
 sti, 1/16; delna r. kot rezultat arh., Polj-
 ska 2/7; r. socialnih struktur, Deetz, Longa-
 cre 1/11, kritika Allem-Richardson 2/2, nova
 arh. 2/1, Renfrew 1/3, 2/9, Grigorjev 2/17;
 Trigger 1/10; nezaupanje v objektivnost, kon-
 tekstualna smer 1/5, skepticistična smer 1/3,
 Daniel 1/5-6,8, 2/19, Leach 2/12
- REPETITIVNOST - izraba v socialni arh., Renfrew
 2/9
- REVOLUCIJA - evolucija : revolucija, neoevolu-
 cionizem 1/7, nemška arh. 1/15, 2/14, SZ 1/14;
 družbena, politična, kulturna, tehnična, Klejn
 2/15; "opičja", Feustel 2/14; neolitska, Childe
 1/7, 2/6; urbana, Childe, Adams 1/7, 2/6, Mas-
 son, Soudský, Paulu 2/14; znanstvena r.,
 struktura, Kuhn 1/5; v arheologiji, 1/3,11; v
 prazgodovini, Renfrew 2/10
- REZIDENČNA PRAVILA - Deetz, Longacre 1/1, 2/2

- SCIENTIZEM** - analitične filozofije in neopozitivizma, vpliv na D.Clarka 1/8
- SEMIOTIKA** - aplikacija metod s., nova in tradicionalna arh. 2/3; kultura kot semiotični sistem, Tabaczyński 2/8
- SERIJACIJA** - algoritimizacija s., Šer 2/3; Brainred-Robinsonova s. tehnika 2/3; marsejski sestanek 2/13
- SINETOTIP** - Leblanc 1/7
- SINTEZA VIROV** - gl. viri
- SISTEM-** tipov, Chang 1/9; komunikacij, Klejn 2/12; simbolov, ornamenti, Kovalevskaja 2/3, 12; kultura kot s. simbolov, novokantovci 2/8, Leach 2/12; kultura kot s. norm 2/8; kultura kot semiotični s. 2/8; kultura kot s., marksizem 2/8
- SISTEMSKI PRISTOP** - ekologija kot vir, 1/4,7,8; Adams 1/7; G.Clark 1/8; Watson 2/1; nova arh., Binford 1/4,7,8, 2/1,10,12; D.Clarke 1/11, 2/11
- SKALOGRAM** - za morfologijo stila in ornamenta, Eliseef 2/3
- SOCIOLOGIJA** - teoretska, Merton 1/1; kot sintetizirajoča veda 1/2; odnos do arh. 1/16, SZ 2/16; teoretski model s., Childe 1/4; s. teorija za razlago, Binford, Harris 2/1; marksistična s. in arh., SZ 13
- SOCIOLOGIZIRAJOČI SHEMATIZEM** - teorija stopenj 1/13
- STATISTIKA** - v analitični tipologiji, Laplace 1/13; s. definicija tipa, Kozłowski 2/8; Spaulding, Binford 1/8; posebni s. postopki za kulturo in za arh. material 2/3; program za s. obdelavo keramike, Gening 2/15; verjetnostno - s. zakoni 2/9; pregled del o arh. s. 2/13
- STRUKTURA** - Deetz 1/10; morfološka Chang 1/9; semantična, pri arh. materialu, Chang 1/9, Hymes 2/2; poselitvena, nova arh., Struever 1/11
- STRUKTURALIZEM** - Kluckhohn 1/5; kontekstualisti 1/9; Chang 1/9; Deetz 1/9,10; Hymes 1/10; Leach 2/12
- STRUKTURALNA POZA** - 1/11, 2/1
- SUBJEKTIVIZEM** - kot posledica nultega modela 1/6; tradicionalne arh. 1/6
- SUBKULTURE** - kot podsistemi, sistemski pristop, nova arh. 1/7, 2/5, Deetz 1/10; D.Clarke 1/11, Renfrew 2/10, variabilnost, Deetz, Longacre 1/11, kritika 2/2
- TAKSONOMIJA** - t.klasifikacija in nova arh. 2/10; t. sistem konceptov, Masson 2/16; numerična t. 1/11; analitična t. 1/11; kritika, Rouse 2/2
- TEORIJA** - centralna (osrednja), posebna, splošna (generalna) 1/2; splošna t. arh., D.Clarke 1/12; kulturnega procesa, Binford 1/11; kulturnozgodovinskega procesa, Semenov 1/15, SZ 1/16; splošna t. etnogeneze, Gening 2/7; t. arh. virov, SZ 1/16; arh.raziskav, SZ 1/16; grafov, Culberg 1/12; informacij, nova in tradicionalna arh. 2/3; komunikacij, Klejn 2/15; dveh skokov, Kočetkova 1/14, 2/17; genetskih centrov, Vavilov 1/7; o temeljnem polimorfizmu, Leblanc 1/7; stopenj 1/4,12, 13; kozmolize in etnolize, Blanc 1/7
- TERMODINAMIKA** - 2/11
- TIP** - v analitični arh. 1/11; v novi arh. 2/10; strukturalistična komponentna analiza sistema t., Chang 1/9; diskusija v poljski lit. 2/8; politetična opredelitev t., Kamenskij 2/15, Kozłowski 2/8; sintetotip, Leblanc 1/7; zmanjšano zanimanje za t., kontekstualna smer, 1/5; dvom v realnost t., Brew, Ford 1/4; pregled koncepcij t., Culberg 1/12
- TIPOLOGIJA** - izpopolnjevanje t. metode Monteliusa, Malmer 1/6; t. v smislu stopenj, neoevolucionistična arh., 1/7; prezir do t. v novi arh. in teoriji stopenj 1/13; t. : taksonomija, Rouse 2/2; analitična, Laplace 1/7; deskriptivna, Bordes 1/7; strukturalna, Lebedev 2/15; tradicionalna, Cook 1/11
- TIPOMETRIJA** - zavračanje, Laplace 1/7
- TORIO** - Gening 2/7
- USMERJENE ODPRAVE** - za urbano revolucijo, Braidwood, Adams 1/7; nova arh., Binford 1/8, Struever 1/11; kritika, Chenhall 2/2
- VIRI** - ARHEOLOŠKI - teorija a.v., D.Clark 1/11, SZ 1/16; specifične lastnosti a.v., 1/8; no-tranja kritika a.v., Eggers 1/8; obdelava čistih virov, Nemčija 1/9, Leroi-Gourhan 1/9, Trigger 1/10; proučevanje nastajanja a.v., Schiffer, Eggers 2/14; PISANI, ETNOGRAFSKI, JEZIKOVNI - Hachmann, 1/12, 2/4; SINTEZA VIROV - v 60-ih letih 1/16; Hachmann, Kossach, Kuhn 1/8-9; Trigger 1/10; jukstapozicija separatnih rezultatov, Moszyński 1/8; različno odražanje, Eggers, Wahle 1/8, Hachmann 1/12-13; regresivno izčiščevanje 1/9, 2/4-5; pri študiju kvalitativnih skokov, SZ 1/14-15, Janin 2/16, Bromley 2/17; analitična arh., kritika Moberg 2/2; poenostavljeno v novi arh., 2/5; skeptično, McNeal 2/14
- VZOREC, poselitve** - v naselbinski arh., Willey, Chang 1/9; zveza s sociopolitično organiziranostjo, nova arh. 1/10-11, zanikanje Trigger 1/10; zveza z družbenoekonomsko strukturo, Renfrew 2/9
- VZORČNI PRISTOP** - Hachmann 2/4
- ZAKONITOST** - v novi arh., 1/7,11,13, kritika, Morgan 2/9, 2/1,9,12; v evolucionizmu in neoevolucionizmu 1/7; v teoriji stopenj 1/13; z. evolucije, G.Clark 2/5; razvojni zakoni, Laplace 1/7; z. v kulturnem procesu, Malmer 1/6; z. družbenega procesa, kot predmet vseh dr. ved Trudzik 2/7, prispevek arh., Zsurcev 2/6, nezaupanje do, skepticistična smer 1/5, Piggot, Mellart 2/13; verjetnostno-statistični z., Morgan 2/9; ključni položaj razlage na podlagi z. v arh., Klejn 2/9; zakonitost podobna generalizacija (lawlike generalisation), v novi arh. 2/1

ZGODOVINA - odnos do arh. 1/1,2,16, SZ 2/16;
Trudzik 2/7, Rouse 2/2; ARHEOLOGIJE - 1/2,
Mongajt 2/16; KULTURNA - k.z. teoretsko izho-
dišče, G.Clark 1/4,16; k.z. paradigma,
D.Clarke 2/11/ gl.arh. kultur; NAJSTAREJŠA -
odnos do arh. 1/2; izjave klasikov marksizma
1/13; SZ 1/16; Poljska 2/7; PALEOZGODOVINA -
odnos do arh. 1/16; PROTOZGODOVINA - kot del
paleozgodovine 1/16; SOCIALNA - G.Clark 1/4;
MATERIALNE KULTURE, Wielowiejski 2/7-8

ZNANOST - status z. - Morgan 2/9; vzpostavlja-
nje statusa z. v arh., Malmer 1/6, D.Clarke
1/8, Deetz 1/10, nova arh. 2/9, Renfrew 2/9;
eksplicitno znanstvena arh., nova arh. 2/1

prevod in inšola B.Slanšak

AKTUALNOSTI

O možnostih in potrebah sodelovanja med arheologijo in arhitekturo

Te vrste vprašanja si največkrat zastavljamo šele ob nalogah, čeprav bi si jih morali že prej. Tudi tokrat smo načeli vprašanje sodelovanja arheologa in arhitekta spet najprej ob določeni nalogi, obenem pa ugotovili, da je bilo o tem že mnogo razmišljanj, a vedno le zaradi trenutnih potreb. Želel bi obuditi že večkrat načeto temo in jo hkrati postaviti v okvire naloge, ki nas čaka, vendar z nekoliko dolgoročnejšim pogledom nanjo. Izhodišče je bilo téma, ki jo je letos arhitektom postavil dr. Petru: celostna podoba ureditve "arheološkega parka", ki naj bi vsaj do neke mere postal vzorec (izhodišče) za podobne rešitve v našem prostoru. Še bolj določeno - naloga je bila omejena na poznoantično naselbino na Ajdovskem gradu nad Vranjem pri Sevnici.

Čeprav so bili že v začetku postavljeni nekateri ožji cilji (ureditev vodnega zbiralnika, grafična predstavitev, dostopi itd.), saj je odkritja spremljala in jih v predstavitev usmerjala širša konservatorska komisija, smo lahko takoj ugotovili, da še ni bilo tiste prave kontinuitete, ki bi zagotovila kar najplodnejše sodelovanje pri rešitvah. Arhitekt bi sicer lahko bolj ali manj uspešno oblikoval te dele, vendar brez neposrednega vključevanja v celovit postopek razpoznavanja. Zaradi neuskajenosti (razmišljanja) bi bili rezultati najbrž pretirano usmerjeni bodisi v lepoto oblikovanje (s strani arhitekta) ali v pust znanstven prikaz materialnih ostankov (s strani arheologa).

Ena od možnosti je sicer ta, da arhitekt, ki sedaj zaostaja, ponovno prehodi pot arheologaraziskovalca, kar pa zavlačuje postopek in ne omogoča ustvarjalnega raziskovalnega sodelovanja. Predlog, da bi nalogo skušali povezati z raziskovalnim delom na obeh fakultetah (arheologija - arhitektura), združuje to možnost, hkrati pa se takoj postavlja tudi vprašanje, zakaj doslej še ni bilo tako organiziranega sodelovanja.

Razlog se mi zdi preprost: ni

še bila postavljena zahteva, da tudi na terenu (v praksi) hkrati sodelujeta oba strokovna profila. To bi namreč pomenilo, da potrebujemo tudi posebej usmerjene arhitekta in arheologe, ki bi vsaj v osnovah poznali sestavine stavbarstva, saj govorimo v okvirih problematike predvsem o raziskavah, konservaciji in predstavitvi arheološke stavbne dediščine. Seveda taka usmeritev zahteva v obeh profilih tudi dopolnitev konservatorskih znanj.

Iz lastnih izkušenj, ko sem specializacijo začel kot arhitekt-sodelavec pri arheoloških izkopavanjih v Grčiji na Ecole Française d'Athènes, vem, da prav vzoredno "interdisciplinarno" delo arheologa in arhitekta v odkrivanju, interpretaciji in prezentaciji stavbnih ostalin rodi najboljše sadove. To dejstvo v svetu že zelo dolgo koristno uporabljajo. Preplet sodelovanja teče v okviru celotnega postopka in na treh zaporednih stopnjah: 1. ob dokumentaciji med neposrednimi izkopavanji, 2. ob raziskavah in interpretaciji in 3. ob konservaciji in prezentaciji.

Navajam le nekatere splošno veljavne točke dopolnjevanja v procesu razpoznavanja in predstavitve, ki izboljšuje končni rezultat. Te so predvsem naslednje:

1. Dokumentacijo ob izkopavanju izdelujeta arheolog in arhitekt skupaj. Medtem ko skrbi arheolog za tekstualni del, izdeluje posebej za to usposobljeni arhitekt grafični del. Od ustrezne grafične predstavitve, ki upošteva tudi le enkrat ugotovljive posebnosti (položaj, tehnološki detajli, ki jih ob čiščenju in prenašanju izgubimo, itd.), je mnogokrat odvisna tudi kasnejša razlaga. O specifičnih zahtevah risarske dokumentacije je bilo že veliko povedanega, med arheologi pri nas sta se s tem posebej ukvarjala dr. Petru in dr. Šribar. Najbrž bi bila vrsta dosedanjih slabosti odstranjenih, če bi arheolog in arhitekt sodelovala tudi kot raziskovalca in vsak

s svoje strani dopolnjevala potrebno znanje. Na tej osnovni ravni se pogosto celoten znanstveni aparat zgradi ali podre prav zaradi bolj ali manj ustrezne dokumentacije.

2. Raziskave, ki so usmerjene predvsem k prepoznavanju in rekonstrukciji odkritih arhitektonskih ostalin, začnemo hkrati na obeh ravneh deloma že ob prvem ciklu - dokumentaciji. Medtem ko arheolog usmerja odkrivanje, katalogiziranje in prepoznavanje najdb s pomočjo svojega zgodovinskega znanja, ga arhitekt dopolnjuje s pomočjo svojega poznavanja materialov, konstrukcij in prostorskih zasnov. Tako nastaja rekonstrukcija hkrati na historičnih in materialno-tehničnih izhodiščih. Ta dvojnost je v praksi pogosto zanemarjena. Tudi rezultat je tako dvojen: opisna in grafična rekonstrukcija, ki šele v povezavi daje celovito sliko.

3. Predstavitev je poseben problem, ki je od vseh morda najtežji. To ni le vprašanje dokumentarizacije ali tehnološko pravilne rešitve (o čemer je potrebno posebej razpravljati ob vsakem novem problemu), ampak tudi o vlogi prezentiranega arheološkega spomenika v sodobnem okolju. Prav tu zaradi ločenega delovanja arheologov in arhitektov nastajajo prave ali umetne dileme (ob rimskem zidu v Ljubljani, najdiščih pri Ptujju in še marsikje). Ob upoštevanju zahtev, ki jih postavlja arheologija kot znanost (dokumentarizacija, znanstvena verodostojnost najdb...), pa do zahtev, ki jih vedno drugače postavlja sodobno življenje po večasih preozko usmerjenih ekonomskih, turističnih ali le didaktičnih kriterijih, bi morala oba hkrati reševati dragocene najdbe. Pri tem bi arhitekt, ki bi sodeloval tudi v predhodnem procesu, najbrž z mnogo večjo odgovornostjo želel doseči ohranitev arheoloških najdb in njihovo vključitev v sodobno okolje, kot to počenja sedaj, ko se mu naloga kaže le kot oblikovalski problem - ali pa celo kot ovira njegovemu posegu v prostor. Tudi za skupno reševanje predstavitve najdb je mogoče iz

izkušenj povedati nekaj temeljnih napotkov:

- ob konservatorski problematiki sodelujeta tako, da je težišče arheologovih odločitev v izboru sestavin (najdb) za konserviranje, arhitektovih pa v izboru tehnologije;
- vključevanje najdb v sedanost temelji na arheologovih opredelitvah odkritih vrednot in na arhitektovih vrednotenjih obstoječega prostora ter preverjanju možnih načinov predstavitve;
- sama oblika predstavitve združuje rezultate v tekstualni (arheologovi) in grafični (arhitektovi) obliki v publikaciji, grafičnih, maketnih in drugih ponazorilih in opozorilih in v hkratni materialni predstavitvi "in situ".

Danes lahko ugotovimo, da niti nimamo potrebnih možnosti specializacije za tako zasnovano kolektivno delo. Navadno delamo le kot bolj ali manj priučeni strokovnjaki, največkrat žal skušamo biti kar vsestranski mojstri in to je prav gotovo v škodo arheološkim spomenikom. Niti visokošolski študij arheologije niti arhitekture ne daje (in ne bo mogel ločeno nikdar dati!) dovolj široke specializacije za tako vsestranske mojstre. Rešitev je najbrž le v medsebojnem povezovanju in dopolnjevanju.

Hkrati tudi vemo, da danes prava potreba po taki specializaciji še ni izkazana. Morda je tokratni poskus združevanja sil ljubljanskih visokih šol za arheologijo in arhitekturo le začetek - če ne bomo kar naenkrat ponovno ugotovili, da drug z drugim ne moremo sodelovati zaradi vprašanj avtorstva ali pa da tako povezovanje sploh ni potrebno zaradi premajhnega končnega števila strokovnjakov, ki so potrebni v praksi...

Odkrito je treba še povedati, da tekoči problemi najbrž le izhajajo iz ozkosti obeh strok (ali strokovnjakov?), ki mislita, da ne potrebujeta sodelavcev in sodelovanja. Arhitektu se zdi, da lahko sam oceni vrednost ali ne vrednost arheološke dediščine in jo zato največkrat zanemari, arheologu pa, da je prav vse, kar najde, že tudi najvišje vrednosti. Arhitektom se ne zdi vredno ukvarjati se s poznavanjem tehnologije in oblikovanja starejših obdobjev v arhitekturi in z vlogo arheoloških ostalin v sodobnem okolju, arheologu pa se ne zdi vredno, da bi raziskoval kaj drugega kot le najstarejše, vsaj antično ali nastalo pred magičnim letom "1000". Arhitektu kar sama nastane na papirju rešitev, kako bo "oblikoval" arheološko najdišče, arheologu pa je marsikdaj res vseeno, kako bo kasneje ohranil tisto, kar bo izkopal, pa čeprav bo na istem prostoru pod bogatimi ostanki srednjeveške arhitekture odkrival skromne ostanke antičnih zgradb tam, kjer naj bi stal stanovanjski blok ali pa daleč stran od možnosti vzdrževanja in v težkih vremenskih razmerah. Ne bi hotel biti pretirano kritičen, vendar so me izkušnje v praksi prepričale, da so taka in podobna vprašanja tisto, kar v resnici uničuje našo arheološko dediščino.

Kje so torej rešitve? Prav gotovo v podobnih akcijah, kot jo začenjamo na primeru Vranje. Vendar pa je pahljača možnosti še zelo široka - tako v reševanju posebnih teoretičnih vprašanj kot praktičnih možnostih:

- raziskava pojma kontinuiteta oblikovanja našega prostora (praznine v poznavanju razvoja arhitekturnih oblik vse do srednjega veka in celo do 15., 16. stoletja), kar bi nam omogočilo popolnejšo oceno razvoja in posamičnih vrednot našega (današnjega) kulturnega prostora;
- opredelitev tehnoloških in prostorskih možnosti ohranitve arheološke stavbne dediščine v okvirih različnih pogojev naše klime, geografskega in oblikovanega okolja bi nam materialno ohranila marsikateri arheološki spomenik;
- uveljavitev sodobnih metod arheoloških raziskav, predvsem posebnih grafičnih, tehnoloških in drugih postopkov, ki jih za druge namene uporablja arhitektura, bi olajšalo delo arheolo-

gu in pritegnilo arhitekto k sodelovanju;

- vključitev specializiranih arhitektov v raziskovalne ustanove, ki se ukvarjajo z arheologijo, in vključitev arheologov kot rednih sodelavcev ali vsaj kot konsultantov v načrtovalne (urbanistične, projektantske) ustanove, bi pravočasno rešila marsikatero arheološko najdbo.

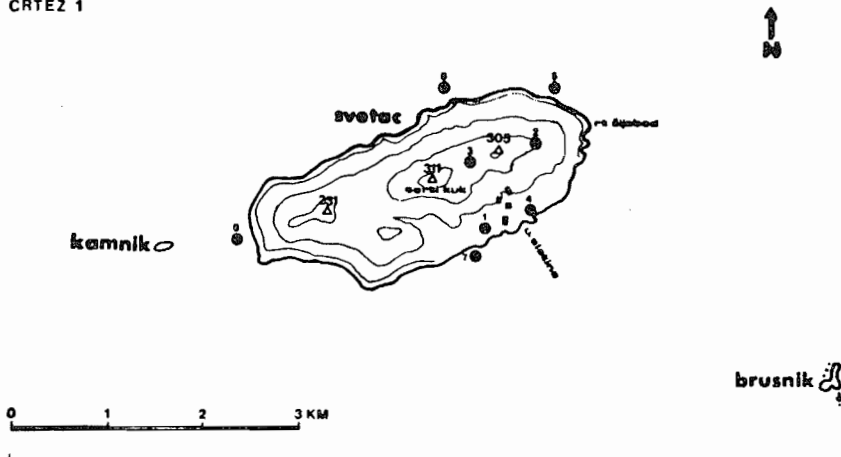
V prispevku najbrž ni posebnih novosti, saj skuša le prenašati k nam tuje ali ne dovolj poznane domače značilnosti sodelovanja arheologov in arhitektov. Zdi se, da pri nas vsega tega nismo hoteli uvajati in da smo zaostali tudi s poglobljanjem in širjenjem nalog, ki jih razgrinja raziskovanje arheološke stavbne dediščine. Tudi dejstvo, da so najboljše predstavljeni predvsem tisti arheološki spomeniki, pri katerih sta tesno sodelovala arheolog in arhitekt, ostali pa propadajo zaradi nestrokovnega odkrivanja pri gradnjah ali zaradi neustrezne zaščite in vključitve v prostor, ni spremenilo našega načina dela. Na hitro stanja ni mogoče rešiti. Zdi se celo, da smo predvsem arhitekti še vse premalo izzvani. Tokratni izziv je ljubljanska šola za arhitekturo sicer sprejela - kako uspešno, pa bomo lahko presodili šele čez nekaj let.

dr. Peter Fister

ODKRITJE

Svetac

CRTEŽ 1

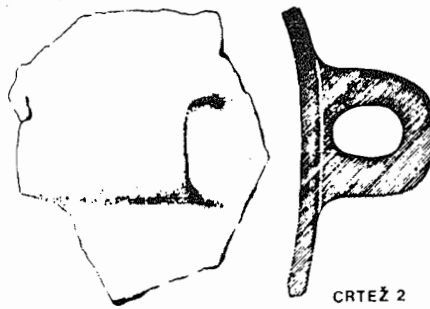
"Dospjeli smo na posljednji rub Jadrana gdje se već kaže: Dovle a ne dalje..." zapičinje putopis Tina Ujevića o Svecu¹.

Otok Svetac (Sv. Andrija, Sućadrijevac) je naš naudaljeniji naseljeni otok. Donedavno je ovdje bilo oko 60 žitelja, a danas svega nekoliko iz obitelji Zanki. Osnovne privredne grane su vinogradarstvo i ribarstvo. Izduženog je ovalnog oblika položen u smjeru sjeveroistok-jugozapad a najvišim vrhom od 311 m. Ima površinu od oko 4,6 km², s vrlo strmom obalom bez prirodne luke i sidrišta. Jedino izgrađeno pristanište nalazi se u maloj uvalici *Povlov buk* na jugozapadnoj strani otoka gdje je i sadašnje naselje. Od Komiže na otoku Visu Svetac je udaljen 13,5 Nm (25 km) u pravcu zapada².

"Raznim vrstama divljih gusaka služi i otočić sv. Andrija kao preletna postaja za vrijeme oštrem zime i tu ih masovno ubijaju tamošnji lovci. Tu se gnjezdi i soko mrki".³

Zbog svog izuzetno povoljnog geografskog položaja između dvije jadranske obale otok je veoma rano bio naseljen. Najstariji prehistorijski tragovi naseljenosti pronađeni su u spilji *Tovarski bod* koja se nalazi na jugoistočnoj strani otoka na 50 m iznad istoimene uvalice (cr. 1, 1). Na osnovu svjedočanstva J. Marinkovića, učitelja iz Komiže, koji je spilju kopao 1886. godine⁴ može se

pretpostaviti prema karakteru opisane keramike, da nalazi potječu iz prehistorijskog perioda, a po njegovom mišljenju iz brončanog doba. Od velike količine keramičkog materijala, sakupljenog u dva dana ovih iskopavanja iz kulturnog sloja debljine 1 m sastavljenog od pepela i ugljena, samo jedan manji dio završio je u zbirku Gregura Bučića iz Hvara⁵. Od cjelokupnog materijala ostao je sačuvan samo jedan ulomak veće posude s velikom tunelastom ručkom (cr. 2)⁶ koju možemo sa dosta vjerovatnoće datirati u srednje brončano doba.

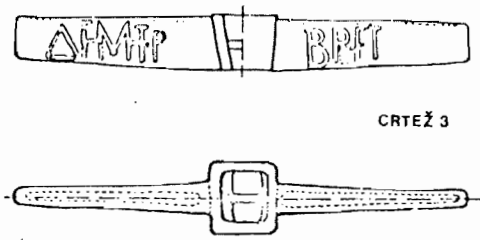

CRTEŽ 2

Za podatke o ovom nalazu doznali smo naknadno, pa obilazak ove spilje planiramo za idući posjet Svecu.

Nalazi iz spilje *Tovarski bod* bi za sada bili jedini prehistorijski nalazi s ovog otoka premda se prema podacima koje, na žalost, nije moguće provjeriti, pretpostavlja da je otok bio naseljen još u neolitu i u grčko doba.

Nekoliko važnih nalaza svjedoče da je Svetac bio naseljen i u rimsko doba. Osobito su zanimljivi nalazi otkriveni u moru ukolo otoka. Posebno je važan podatak o nalazu 12 olovnih prečki antičkih sidara koji su gotovo svi pretopljeni i za daljnju stručnu obradu izgubljeni. Dvije prečke se lokaliteta *Kolac* (cr. 1, 5) koji se prostire u dužini od oko 100 m zapadno od rta *Šijabod*, (gdje ih je ukupno nadjeno 11) nalaze se u zbirci Vlade Slivarića u Zagrebu. Još jedna sačuvana zaslužuje posebnu pažnju, nju je Arheološkoj zbirci Centra za zaštitu spomenika kulture u Hvaru poklonio Miće Torre (Komižanin koji živi u Hvaru). Dugačka je 88 cm, visoka 10,5 cm, široka 15 cm dok veličina otvora ima 11 x 8 cm. Na krakovima bočne strane ove prečke je natpis ispisan grčkim i latinskim slovima: DEMETER (grčki) / BRET (latinski). Visina slova je oko 6,5 cm (cr. 3). Nadjena je na lokalitetu *Bumbul*, uvalica preko puta otočića *Kamnik* (cr. 1, 6). Zbog dvojezičnog natpisa nije još utvrđeno da li se radi o dijelu sidra s helenističkog, rimskog republikanskog ili pak carskog broda⁹. S obzirom na postojanje kasnoantičke utvrde na otoku, o kojoj će kasnije biti riječi, nije isključeno da je prečka pripadala sidru nekog broda iz tog perioda.

CRTEŽ 3

Nalaz 11 olovnih prečki na položaju *Kolac* ukazuju da je sjeveroistočna strana otoka Sveca kao sidrište bila dužo u upotrebi (ono je točno ispod kasnoantičke utvrde), te potvrđuje ulogu i značaj ovog otoka u navigacijskom sistemu u antičkim plovničkim putevima Jadrana. Teško je, naime, pretpostaviti da bi se ovako velik broj nalaza olovnih prečki mogao naći na dnu mora sasvim slučajno (oni

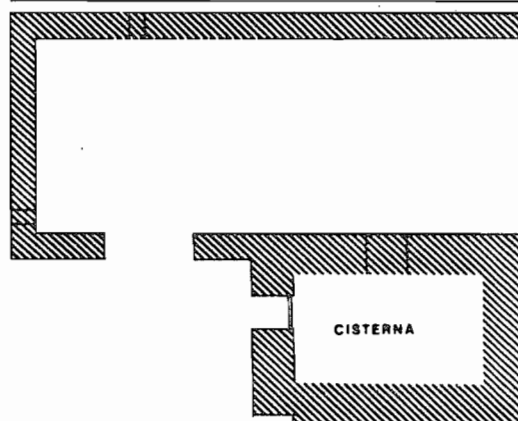
nisu nadjeni na jednom mjestu već na potezu dugom oko 100 m) i u veoma kratkom vremenskom periodu. Budući da je ova strana otoka izložena buri, koja se iznenada javlja, moguće je da je dolazilo do takvih situacija kada nije bilo vremena ni mogućnosti vaditi sidro i isploviti. Položaj Kolac je sigurno sidrište kada puše jugo.

Nalazi amfora potječu sa tri lokaliteta. Zabilježili smo dva tovarena vinskih amfora (kojima sada nije moguće ući u trag) od po oko 150 komada u moru pred uvalom *Povlov buk* (cr. 1, 7) i jedan na lokalitetu *Bašočanovića* (cr. 1, 8) gdje je nadjeno oko 15 amfora, nakon što su spužvari prethodno posjetili ovo nalazište.

Na samom otoku nalazi iz rimskog perioda su do sada utvrđeni samo na jednom položaju, na visokoj, plodnoj i obradivoj prevlaci između dviju najviših kota na otoku (cr. 1, 3)¹⁰ po više današnjeg naselja. Registrirani su nalazi rimskih opeka i ulomci većih posuda grublje fakture (pitosi) uokolo kasnije cisterne i apsida crkve (cr. 4). Oko 30 m južnije od ovog položaja u vinogradu gdje se nalazi zidani zdenac registrirani su brojniji ulomci rimskih keramičkih posuda tanjih stijenki i bolje fakture. Ostaci antičke arhitekture gotovo nisu uočljivi pa se u njihovu karakteru i namjeni nešto odredjenije ne može reći bez arheoloških iskapanja. Po svemu sudeći, na ovom položaju nalazilo se jedno manje gospodarsko imanje. Slabu sačuvanost ovog antičkog objekta uzrokovala je gradnja ranosrednjovjekovne crkvice i kasnijeg benediktinskog samostana. U spomenutom zidanom zdencu u vinogradu nalazi se ugradjen ulomak predromaničke skulpture oltarne pregrade¹¹ ukrašen kukama, vel. 20 x 8 cm. Vrlo su skromni i arhitektonski ostaci benediktinskog samostana od kojeg je ostala sačuvana spomenuta polukružna apsida i cisterna (cr. 4). Triumfalni luk apsida utvrđen rekognosciranjem 1960. godine¹² danas je potpuno srušen, dok su zidovi apsida sačuvani u visini od oko 1 m.

Kada su monasi napustili ovaj samostan nije moguće pouzdano točno utvrditi. Vjerojatno se to zbilo krajem 15. ili početkom 16. st., od kada opatiju dobiva komenda pod kojim ostaje do kraja 18. st.¹³ Da je samostan polovinom 18. i početkom 19. st. bio u ruševinama saznaje se iz dvaju onovremenih zapisa¹⁴, a da na otoku polovinom 18. st. nije bilo sakralnog objekta pogodnog za vršenje obreda, saznajemo iz podatka da je franjevac Antun iz Osora, redovnik hvarskog samostana, crkvene obrede na Svecu vršilo pod improviziranim šatorom¹⁵. Iz zapisa sa pohoda biskupa A.P. Gallija po Dalmaciji na početku 19. st. također saznajemo da su na otoku "... antique muros ecclesiae diruto iam fornice consistentes reperisse in cuius loci ambitu mortuorum conditoria existere..."¹⁶. Bez sumnje je biskup mislio na položaj s benediktinskom opatijom i uz to naredio da se samostanska crkva obnovi, što izgleda nije izvršeno. Ponukani biskupovom "naredbom" otočani su vjerojatno u to vrijeme ili nešto kasnije (polovinom 19. st.) sagradili novu crkvicu sv. Andrije uz more nedaleko naselja na položaju nazvanom *Mondovina* (cr. 1, 4).

Crkvice je jednobrodna, pravokutna, vrlo rustično zidana presvodjena građevina s kvadratnom presvodjenom apsidom na istočnoj strani. Na zapadnoj fasadi su vrata i okrugli prozor, a u gornjem dijelu preslica koja odaje karakteristike dalma-

0 1 2 3 4 5m

TLOCRT DIJELA ARHITEKTURE
BENEDIKTINSKOG SAMOSTANA

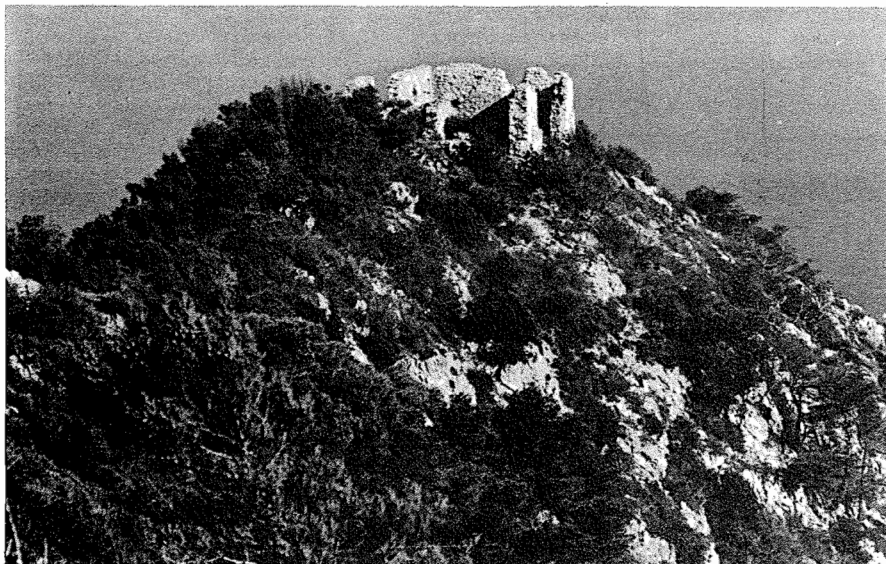
tinske provincijalne gotike 15. st.¹⁷ S obzirom da je preslica sa zvonom znatno starija od same građevine, može se pretpostaviti da je prenijeta s nekog starijeg srušenog objekta, vjerojatno s otoka Visa. Zvon, visine 31 cm, s najvišim promjerom od 25,5 cm ukrašen je reljefnim biljnim ornamentima sa svetačkim likovima¹⁸, a na njemu je i godina MDXXXIIIIIIII¹⁹. Unutrašnji zidovi i bačvasti svod su ožbukani sivom grubom žbukom, izjedenom solju. Svod je gradjen od malih okruglih opeka s perforacijom u sredini. Nad oltarom, koji je prislonjen uz zid apsida, nalazi se polukružna niša u kojoj je svetački lik za kojeg se može reći da predstavlja sv. Andriju. Na samom oltaru je nekoliko posudica, dvije veće kineske vaze (visine 60 cm) ukrašene muškim

likovima s lepezama u rukama i nekoliko slika od kojih je najzanimivija dobro sačuvana barokna ikona veličine 36 x 41 cm s prikazom Marije s djetetom. Marijino lice je nježnih i izduženih crta tamnijih boja. Ikona je prekrivena srebrnim ukrašenim limom. Pri dnu je na zelenoj traci nečitak natpis ispisan glagoljicom (?).

U crkvi je i jako oštećena barokna kamena skulptura u dva dijela koja nesumnjivo predstavlja sv. Andriju²⁰. Lijeva noga i donji dio tijela sveca su obavijeni plaštom dok je desna noga odgrnuta i pokretom isturena u prostor. Donji dio figure je okrenut poludesno, a u gornjem dijelu se okreće *en face* odajući dojam pokreta. Na leđima figure je prepoznatljiv isklesan tzv. Andrijin križ koji s cijelim likom čini jedinstvenu cjelinu. Glava je također vrlo oštećena i teško prepoznatljiva. Neznatno se naziru kosa i izdužena brada koja se u donjem dijelu širi. Odlomljena je u vratu gdje su vidljivi tragovi naknadnog spajanja s tijelom cementnim malterom. Visina glave je 19,5 cm, a najveća širina 10 cm. Dimenzije sačuvanog dijela svećevog tijela su 70 x 40 cm.

Najznačajniji rezultat naših rekonosciranja bio je otkriće kasnoantičke (bizantske) utvrde na najisturenijem istočnom brdskom grebenu otoka (kota 221) na položaju zvanom *Krajicino*, *Kraljičin grad* ili *Teutin dvor* (cr. 1, 2; cr. 5 i sl. 1) povrh rta *Šijabod*. Razlog zbog čega se vladanje utvrdom pripisuje ženskoj osobi (Teuti) nalazimo u legendi koja i danas kola među stanovnicima Sveca i Visa, a o kojoj smo od Jakova Zankija sa Sveca saznali sljedeće: "Žena koja je vladala otokom, imala je malo žalo i 2-3 broda. Izvukla je brode na kraj. Cuješ, nalaze se ovd brodi na dnu, sidra, amfore"²¹.

O samoj utvrđi u dosadašnjoj stručnoj literaturi postoje različiti i nepouzdana podaci budući da do našeg obilaska ovaj po-

1

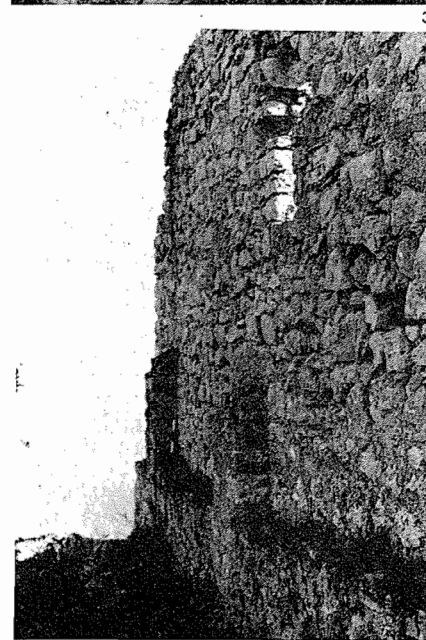
slika 1 Utvrda Krajicino na Svecu, pogled sa zapada
slika 2 Jugoistočni ugao
slika 3 Sjeverni zid
slika 4 Prozor na sjevernom zidu s unutarnje strane

4

2

3

ložaj nije nitko od stručnjaka posjetio. Tako primjerice Grga Novak navodi da se radi o kuli koja je pripadala samostanu sv. Andrije "čije su današnje ruševine iz XVI ili XVII stoljeća"²². Ivan Ostojić pak navodi da se "na istočnom vrhu otočića dižu ostaci kule, ali se ne može kazati, jesu li tu kulu podigli monasi ili je, kako predaja hoće, ilirskoga porijekla"²³, dok kod Cvita Fiskovića nalazimo samo kratku zabilješku da su "na gornjem dijelu otoka ruševine zvane "Kraljičin grad"²⁴.

"... Teutin grad - ilirske kraljice, ili, kako drugi kažu, mletačka utvrda - ne nalazi se sa te strane (gdje su ga krivo uputili, prim. B.K. i T.M.) i ja sam ga poslije motrio s mora kao čudnovat kostur neke zagonezne podrtine..." (Tin Ujević, o.c.)

Pristup utvrđjenu je veoma težak zbog strmice terena i gustoć niskog raslinja. Danas je Krajčinov najlakše pristupiti zapuštenom vrlo uskom stazom od naselja, pa po južnoistočnom obroncima otoka, uz gornji rub obradivih terasa. Utvrda, pravilnog pravokutnog oblika veličine 18,85 x 9,40 m, vrlo je dobro sačuvana mjestimice gotovo do pod sam krov. Orijentirana je u smjeru istok-zapad (cr. 5). Gradjena je od grubog tesanog kamenja nejednake veličine, utopljenog u veću količinu vrlo kvalitetne žbuke. Na vanjskom plaštu zida koji je dijelom možda bio ožbukana, vidljiv je način gradnje, u pravilnim razmacima uslojevanim tankim kamenim pločama (sl. 2). Na sva četiri perimetralna zida utvrde vidljivi su mali četvrtasti otvori koji su služili ili za konstrukciju armature pri gradnji ili pak kao otvori za horizontalne grede koje su nosile pod prvog kata. Vanjske plohe zidova utvrde su rasčlanjene plitkim kontraforima (lezenama) širine od 65 do 67 cm nejednake visine i međusobnog razmaka (sl. 3) s tim da ih na sjevernom zidu ima četiri, na zapadnom vjerojatno dva od kojih je jedan vidljiv, na južnom četiri od kojih su tri vidljiva, dok ih istočni zid, budući da nema opterećenja unutar-

njim potiskom drvenih greda, nema. Svi kontrafori su u konstruktivnoj vezi sa zidnim ploham, vrlo su plitki a u gornjem dijelu se postupno utapaju u zidnu masu. Na sjevernom zidu sačuvan je donji dio ulaznih vrata koja su izgleda polukružno završavala, širine 1,70 m. Na istom zidu su i dva ljevokasta prozora visine oko 1 m koji u gornjem dijelu završavaju plitkim gljivastim lukom širine oko 95 cm (sl.4). Postoje osnove za pretpostavku da se jedan ovakav prozor nalazio na južnom zidu nasuprot ulaznih vrata, a jedan na istočnom gdje je oštećenje zida najveće. Prozori na sjevernom zidu su omogućavali osvjetljavanje prizemlja, a onaj na južnom i istočnom prostor prvog kata. Debljina zida je u temelju najveća - od 99 do 108 cm, u prizemlju - od 68 do 70 cm a na katu oko 60 cm. Zapadni i veći dio južnog zida su skoro u cjelosti srušeni. Sačuvani su u većem dijelu do oko 1 m visine.

Unutarnji prostor utvrde podijeljen je u tri dijela. Najveća prostorija je u njenom istočnom dijelu i zauzima dvije trećine ukupnog prostora. Zapadna trećina je još jednim pregradnim zidom podijeljena u dva prostora, s tim da prizemlje manjeg južnog dijela čini cisternu, koja nije bila presvodjena kao većina cisterni toga vremena, nego je imala ravan pokrov što se dade zaključiti prema ostacima poriza na visini prvog kata sačuvanih zidova, te malim četvrtastim otvorima u koje su bile usadjene grede pokrova. Unutrašnjost cisterne obložena je debelim naslagama vrlo kvalitetne ugljane i crvenkaste žbuke. Cijeli unutrašnji prostor utvrde je gotovo do visine prizemlja ispunjen šutom od urušavanja poda, krova i perimetralnih zidova. Sav taj nasip u unutrašnjosti utvrde, te činjenica da ona nije doživjela nikakve pregradnje, pruža pravi izazov arheološkim istraživanjima jer je sasvim sigurno da je u njoj unutrašnjosti ostalo neporemećeno i konzervirano vrijeme možda njenog relativno kratkog života.

Nedostatak pokretnog arheološkog materijala (nadjen je samo jedan ulomak krovnog crijeva

žučkaste boje) onemogućava njenu precizniju užu vremensku dataciju, ali s obzirom na do sada poznate objekte sličnog oblika i načina gradnje, od kojih posebno upozoravamo na utvrdu *Toreta* na otoku Kornatu²⁵, vrlo se vjerojatno može pretpostaviti da je gradjena u isto vrijeme i sa istom svrhom. Može se, naime, pretpostaviti, da utvrda Krajčinova pripada kasnoantičkom (bizantskom) vremenu možda druge polovice 6.st., gradjena sa svrhom da kontrolira i omogućava sigurnost plovnih puteva brodovima koji su saobraćali ovim dijelom Jadrana.

Dosadašnji nalazi ovakvih bizantskih utvrda i rezultati istraživačkih radova o utvrđivanju plovnih puteva Jadranom u odnosnom vremenu, uglavnom su se bavila problematikom utvrđivanja komunikacija duž istočne jadranske obale²⁶. Otkrićem utvrde Krajčinova otvara se mogućnost preciznijeg razmatranja plovidbe između dvije jadranske obale u kasnoantičkom periodu. Ovo tim više ako imamo u vidu činjenicu da je plovni put između bizantskih posjeda u južnoj Italiji i sjevernoj Dalmaciji te dalje ka Istri i sjevernoj Italiji, putem preko Sveca bio najkraći i za navigaciju najpovoljniji. Položaj je u gotovo pravilnom smjeru jug-sjever (poluotok Gargano-Svetac-Žirje) što je osobito pogodovalo antičkim jedrenjima koji su za plovidbu koristili prvenstveno krmeni vjetar (u ovom slučaju jugo i buru).

"Dalmatico boreae, Calabroque
obnoxius austo
Appulus Adriaticas exit Garganus
in undas"
(Izložena dalmatinskoj buri i kalabrijskom jugu/Apulski Gargano izlazi u Jadransko more)
Lucan, V, 379

Od otoka Žirja, gdje su utvrđjeni ostaci bizantske utvrde na lokalitetu *Gradina* na južnoistočnom rtu otoka²⁷ pa do Sveca ima oko 36 Nm (67 km). Ako se uzme u obzir da se u antici u povoljnim okolnostima plovilo prosječnom brzinom od oko 5 čvorova na sat (5 Nm)²⁸ onda bi taj razmak mogao biti prevađen za oko 7 sati plovidbe. Od Sveca do an-

tičkog grada *Siponta* u Manfredonijskom zaljevu na poluotoku Gargano na suprotnoj talijanskoj obali ima 94,5 Nm (skoro 19 sati plovidbe) a do vrha Gargana (Testa di Gargano) ima nešto više od 72 Nm što iznosi oko 14,5 sati plovidbe, što bi se danju moglo prevaliti samo ljeti za vidjela kada dan traje oko 15 sati, tzv. dugi dan kod Herodota i Pseudo-Skilaka. Osim *Siponta* na Garganu postoje još dvije antičke luke koje navodi Plinija (HN III, 103)²⁹: *Portus Garnae* na zapadnoj strani, vjerojatno na ulazu u jezero koje se danas zove *Lago di Varano*, točno na liniji sjever-jug u odnosu na Svetac udaljen 64,7 Nm tj. oko 13 sati plovidbe. Druqa luka, *Agasus Portus* nalazi se južno od vrha Gargana, današnji *Portogreco*, do kojeg od Sveca ima 74,3 Nm ili 15 sati plovidbe.

Dakle, da bi se prevalio put od Žirje do Gargana bilo bi, pod povoljnim vremenskim uvjetima, potrebno 22 sata neprekidne plovidbe.

Zanimljivo je ovdje napomenuti da dio poluotoka Gargana i onog između Šibenika i Trogira sa rtom Planka (kod Pseudo-Skilaka nazvan Hilički poluotok) Plinije naziva Diomedovim imenom (HN III, 103 i 141). Oni su upravo jedan nasuprot drugom na istoj geografskoj visini. Prostinje Diomedovog kulta apulskom obalom, zatim kod rta Planke te kod Veneta ukazuje na još veću starost ovog plovnog puta³⁰.

U svakom slučaju Svetac je morao na ovom pomorskom putu imati dominantnu ulogu. Isto tako važnu pomorsko-stratešku ulogu ovaj je otok zasigurno imao i u drugim pomorskim putevima otvorenim morem, posebno onom transjadranskom od sjeverozapada ka jugoistoku i obrnuto. Nije stoga isključeno da se antičko ime otoka Sveca krije među 33 imena otoka na našoj obali koji se nabrajaju u *Kozmografiji* anonimnog pisca iz Ravene (V, 24), i da je Svetac možda neimenovani otok ucrtan na *Tabuli Peutingeriani* zapadno od otoka Boa (Čiovo).

O svemu ovome vrlo ilustrativno

svjedoče i dva povijesna izvora; suvremeni (polovina 6.st) i jedan kasniji (druga polovina 12 st.). Poznata je, naime, plovidba otvorenim morem bizantinskog vojskovođe Belizara 545 godine³¹ iz Ravene do Dirahija (nešto preko 367 Nm). S obzirom da je Belizar plovio otvorenim morem, bez mogućnosti zadržavanja uz naprijed iznesene pretpostavke, u optimalnim uvjetima plovidbe, bilo mu je potrebno oko 72 sata, tj. tri dana i tri noći neprekidne plovidbe. Primjeri ovako duge plovidbe otvorenim morem su već poznati u antičkoj literaturi³². U konstalaciji općih pomorskih i pretpostavljenih političkih prilika na Jadranu onog vremena³³ nije isključeno da je Belizar prolazio baš pokraj Sveca, dakle onuda gdje mu je to nalagala ustaljena pomorska praksa. Sličan generalni put na ovoj trasi postoji i danas³⁴.

Drugi povijesni izvor se odnosi na putovanje Jadranom pape Aleksandra III 1177.godine³⁵. Makar je ovaj izvor dosta kasniji od vremena koje razmatramo, nije isključeno da je papa plovio već stoljećima uhođanim pomorskim putem, korištenim pri plovidbi između dviju obala srednjeg Jadrana. Papa se, naime, te godine iz luke *Vasto* (oko 50 km jugoistočno od *Peskare*) uputio u *Veneciju* na pregovore s njemačkim carem Fridrikom I Barbarosom. Njegovu plovidbu Jadranom opisuje suvremeni pisci - očevidci (Guarna i Bozon), te nešto kasnije Toma Arcidjakom. Podaci o papinoj plovidbi kod ovih pisaca se uvijek ne podudaraju potpuno. Izvjesno je, međjutim, da se plovilo od luke *Vasto* do poluotoka Gargano, odatle preko Jadrana do Sveca i Visa, pa prema Žirju preko Zadra do Venecije. Ovaj je papin put od talijanske obale do Zadra trajao 4 dana (od 9. do 13. 3.), što bi, otprilike, bilo i realno uvažavajući kontroverzne podatke o vremenskim neprilikama koje su ga pratile na putu, te podatak o kratkom zadržavanju kod otoka Visa. Sve da su papu s naumljenog puta iz *Vasta* u *Veneciju* loši vremenski uvjeti i primorali da skrene ka *Palagruži* i *Visu*, kako to navodi Bozon, kako opravdati činjenicu da ga je u viškim vodama znajući da će tuda proći presreo

splitski nadbiskup Pajnerije (Arnir), kako to hoće Toma Arcidjakom. Jedino opravdanje treba tražiti u tome da je papa plovio unaprijed planiranim putem, dakle rutom od Gargana preko Sveca ka Žirju.

OTOK

Ovaj otok otočni ovaj otok zatočni istočna mu strana tvrda otočna mu strana brda teče voda teče a u toku otok stoji a u toku vrijeme broji protočno

Iz levanta vode teku teku vode iz ponenta dvije ruke otok pruža na obe strane od kurenta grle more prsti čvrsti prsti slani prsti južni a po njima cvjeta ružmarin u očima more gori gori more plameno kamen puca srce kuca kameno

Vječna voda kamen ljubi kamen grli kamen voli a taj kamen mene boli mene boli

Uzalud je ova ljubav u tamnici od kamena uvchao jedan travanj jedan cvijetanj jedan maj

ružmarinov plavi cvijet a u oku neba sjaj a u cvijetu čitav svijet

Joško Božanić

Rezultati ove naše akcije³⁶, kao i ono od ranije poznato, potvrđuju da otok Svetac predstavlja veoma značajan položaj za istraživanje i bolje razumjevanje jadranske baštine. Mišljenja smo da bi mu u istraživanjima trebalo posvetiti daleko veću pažnju negoli se to do sada radilo, u krajnjem slučaju valjalo bi ga barem uvrstiti u nove izdanje *Enciklopedije Jugoslavije!*

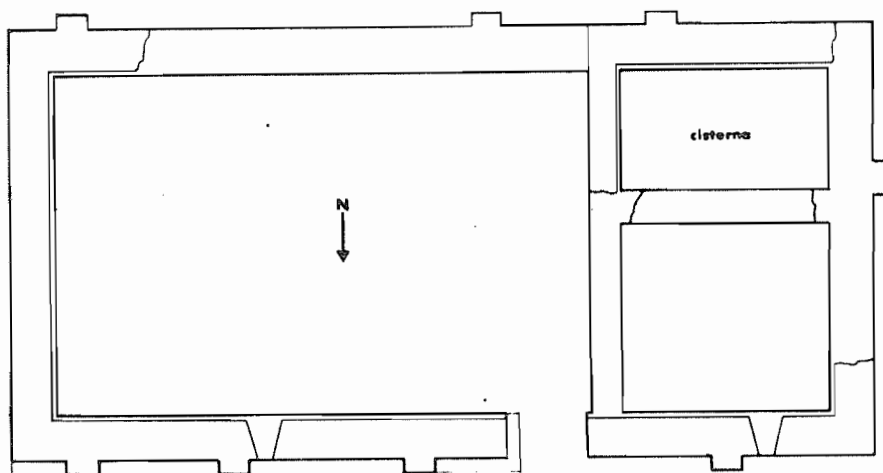
1. T.UJEVIĆ, Teutin dvor, otok Sveti Andrija. *Jadranska pošta* IV/199, 6-7 (Split 28.8.1930); isto u T.UJEVIĆ. *Sabrana djela*, knj. 13, 312-317, Zagreb 1965.
2. I.RUBIĆ. *Naši otoci na Jadranu*, Split 1952, 126-127; *POMORSKA ENCIKLOPEDIJA*, knj. 7, 1961, s.v. Svetac, 384; A. CVITANIĆ, Prirodna obilježja otoka Visa, Biševa, Sveca, Palagruže, Jabuke i Brusnika. *Viški spomenici*, Split 1968, 346-348.
3. M.KRPAN, Istureni dalmatinski otoci, otočići i školji kao preletna postaja i gnjezdišta nekih pučinskih vrsta ptica, *Pomorski zbornik* 8, 1970., 903, 905, sl.1.
4. J.MARINKOVIĆ, K hrvatskoj arheologiji - predhistorične iskopine na ostrvu Svecu kod Komize. *Narodni list* 17, 1 (Zadar 24.2.1892); 18, 2 (2.3.1892); 19, 1 (5.3.1892); 20, 1-2 (9.3.1892); 21, 1 (12.3.1892).
5. Skrećemo pažnju da je J.BRUNŠMID, opisujući arheološku zbirku Grgura Bučića, sada dijelom sačuvanu u Arheološkom muzeju u Splitu (Arheološke bilješke iz Dalmacije i Panonije, *VHAD*, N.S. 1, 1895, 152) naveo da se u toj zbirci nalaze prehistorijski predmeti "iz nepretražene špilje na sv.Andriji na Visu (posude)". To se svakako odnosi na špilju Tovarski bod na Svecu, a ne na špilju sv.Andrije na Visu koja postoji nad današnjim gradom Visom. To zaključujemo jer iz citiranog rada J.Marinkovića, doznajemo da je on posjetio Grgura Bučića u Hvaru i tom prilikom mu poklonio nekoliko ulomaka posude iz Tovarskog boda na Svecu.
6. Ulomak je Arheološkom muzeju u Splitu poklonio J.Marinković (inv.br. N 105). Pripada poliranoj posudi grube fature, lošije obrade s unutarnje strane. Izradjena je od slabije pročišćene gline miješane s sitnim zrcnima pijeska i kalcita, tamno i sivo smeđe boje. Vel. 12 x 10 x 5,5 cm. Zahvaljujemo muzejskom savjetniku Ivanu Maroviću koji nas je upozorio na ovaj fragment i dozvolio da ga objavimo.
7. Usp. R.Drechsler Bižić, Nekropola brončanog doba u pećini Beždanjači kod Vrhovina, *VHAD*, 3/12-13, 1979-80, 27, 6.8: 1, 33:7, 35:5; M.Moretti, v *I castellieri di Nivize, Monte Grisa, Ponte S. Quirino, complessi dell'età del Bronzo. Monografie di Preistoria* II, 1978, 17, fig. 6:8, 13; A.Fugazzola Delpino, Testimonianze di cultura appenninica nel Lazio. *Origines*, 1976, Fig. 61:9, 66:1; *Preistoria e protostoria nel Reggiano. Ricerche e scavi 1942-1975*, 1975, Fig. 58:6.
8. G.NOVAK, Geografski pregled otoka Visa, Biševa i Sveca, Dokumenti za povijest ribarstva na istočnoj obali Jadranskog mora. *Gradnja za gospodarsku povijest Hrvatske*, knj. 4, Zagreb 1952, 27; isti, *Vis* 1, 1961, 11, gdje se spominje da je otok naseljen u neolitu i da je nadjen "jedan fragment grčke vaze".
9. D.VRSALOVIĆ, *Arheološka intraživanja u podmorju istočnog Jadrana*, Zagreb 1979. (Šapirografirana doktorska disertacija) 234-5 (br. 67), 319 i 499-500. t. 75, 1 i t. 50, 3 te tamo navedena literatura. Zahvaljujemo J.Domančiću iz Hvara koji nam je dao podatak za nalaze amfora u moru pred Svecom.
10. I.OSTOJIC, *Benediktinci u Hrvatskoj*, knj. 2, Split 1964, 32 i bilj. 1, 384-387; C.FISKKOVIĆ, Spomenici otoka Visa od 9. do 19.st., *Viški spomenici*, Split 1968, 151; isti, u *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 17, 1968, 151.
11. D.VRSALOVIĆ, četverogodišnji rad Instituta za nacionalnu arheologiju i Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika 1958, 1959, 1960, 1961. *Starohrvatska prosvjeta*, 3.serija, 8/9, 1963, 277; I.OSTOJIC, o.c., sl. 424; C.FISKKOVIĆ, o.c., 152.
12. D.VRSALOVIĆ, o.c., t. XIX: 35; I.OSTOJIC, o.c. knj. 1, sl. 60; isti, knj. 2, sl. 423; C.FISKKOVIĆ, o.c., 152.
13. I.OSTOJIC, o.c., knj. 2, 385.
14. C.FISKKOVIĆ, o.c., 153.
15. C.FISKKOVIĆ, l.c.
16. C.FISKKOVIĆ, l.c., bilj. 402.
17. C.FISKKOVIĆ, o.c., 152.-153.
18. C.FISKKOVIĆ, o.c., 153.
19. C.FISKKOVIĆ, l.c., pogrešno je navedeno da je zvono iz MDXXXVI. god.
20. C.FISKKOVIĆ, l.c.
21. O toj legendi vidi kot I.RUBIĆ, o.c. (u bilj. 2) 127, i G.NOVAK, *Vis* 1, 12.
22. G.NOVAK, l. c.
23. I.OSTOJIC, o.c., knj. 2, 387.
24. C.FISKKOVIĆ, o.c., 153.
25. I.PETRICIOLI, "Toreta" na otoku Kornatu. *Adriatica praehistorica et antiqua*, Zagreb 1970, 717-725 sa slikama i tlocrtom.
26. Z.BRUSIĆ, Late Antique and Byzantine Underwater Finds Along the Eastern Coast of the Adriatic, *Balkanoslavica* 5, 1976. 31-38; M.SUIĆ, *Antički grad na istočnom Jadranu*, Zagreb 1976, 238; D.VRSALOVIĆ, o.c., 252-254, na karti "Trgovački plovni putevi antičkih brodova" je označen put Issa-Svetac, dok Z.BRUSIĆ, Problemi plovidbe Jadranom u prehistoriji i antici, *Pomorski zbornik* 8, 1970, 550 i t. I, II, navodi put Hvar-Vis-Palagruža-Pianoza-Tremiti-Gargano. O pomorskim vezama preko Pelagruže vidi N.PETRIĆ, Palagruža (Pelagosa) - arheološki most Jadrana, *AP* 17, 1975, 171-173 i t. LXXVIII.
27. Z.GUNJAČA, Gradina, Žirje, Šibenik - kasnoantička utvrda, *AP* 21, 1980., 133-134 i t. XCI.
28. N.Cambi, *Priručnik za hidroarheološka istraživanja*, Zagreb 1970, 34 (šapirografirano izdanje Republičkog zavoda za zaštitu spomenika SR Hrvatske). Zamoljen da preciznije obrazloži brzinu plovidbe u antici pomorski oficir JRM Mithad Kozličić, (inače stručnjak za ovu problematiku, vidi njegov rad Ptolomejevo viđenje istočne obale Jadrana, *VHAD* 74, 1980, 103-181) nam je dao sljedeće podatke: antički jadrenjaci su imali križna jedra te su stoga koristili prvenstveno krmeni vjetar za plovidbu. Kod Herodota (*Hist.* IV, 86) se navodi da za vrijeme dugih dana jedan brod prevali prosječno 70.000 hvati. Ljeti dan traje 15 sati što iznosi da za 1 sat plovidbe brod predje 4666,6 hvati. 1 hvat iznosi 1,85 m što pomnoženo 4666,6 iznosi 8633,3 m odnosno 4,66 Nm ili 4,66 čvorova brzine. Drugi primjer navodi se kod Pseudo-Skilaka (*Periplus*, 21) gdje se spominje da plovidba uz liburnsku zemlju (obala od rijeke Raše do rijeke Krke) traje dva dana. Zračna linija te dužine iznosi 116 Nm. Ako se plovilo unutarnjim vodama uz obalu, tada je put bio dug 144 Nm. Dužina od približno 110 Nm predstavlja plovidbu vanjskim morem 2-5 Nm od

DISKUSIJA

O zgodovini in arheologiji

- otoka. Iz toga proizlazi da je brzina pri dužem putu (unutar-njim morem kroz otoke) iznosila 6, a pri krašem 4,5 Nm. Zahvaljujemo drugu Kozličiću koji nam je znatno pomogao pri obradi navigacijskih problema vezanih uz ovaj rad. Detaljnije o brzini plovidbe u antici vidi L.CASSON, *Ships and Seaman-ship in the Ancient World*, Princeton, N.J. 1973, 281-296. I morske struje na srednjem Jadranu pogodovale su pravcu plovidbe Žirje-Gargano. Vidi *Pomorska Enciklopedija* knj. 7, Zagreb 1961, 346-347, sv. Morske struje u Jadranskom moru.
29. W. SMITH, *Dictionary of Greek and Roman Geography*, London 1854., s.v. Garganus, 976.
30. o tome L. BRACCESI, *Grecità adriatica*. Bologna 1971, 4-7, 20-25; O vezama u neolitu, eneolitu i ranom brončanom dobu između dvije jadranske obale vidi N. PETRIĆ, *Komunikacije u prethistoriji Jadrana, Materijali XVI, Putevi i komunikacije u praistoriji, Peč 1978*, 1980, 21-31 gdje se također navodi put srednjedalmatinski otoci-Palagruža-Pianosa-Tremiti-Apulia.
31. J. MEDINI, *Provincia Liburnia, Diadora 9*, 1980, 429.
32. HERODOT, *Historia IV*, 86 gdje je navedena plovidba od 9 dana i 8 noći; L. CASSON, l.c.
33. J. MEDINI, o.c., 429-430.
34. usp. PELJAR 1, *Jadransko more - istočna obala*, Split 1973, B-1, 17-21. Zahvaljujemo M. Kozličiću na ovom podatku.
35. A.M. STRGAČIĆ, *Papa Aleksandar III u Zadru. Radovi instituta JAZU u Zadru*, knj. 1, 1954, 153-187.
36. Na rekognosciranju otoka Sveca dana 18.10.1981. sudjelovali su članovi arheološke ekipe *Issa - 81* na otoku Visu gdje Arheološki muzej u Splitu sprovodi zaštitna arheološka iskopavanja helenističke nekropole. Na ovaj samoinicijativni izlet uputili su se arheolozi: Slobodan Čače, Bojan Djurić, Branko Kirigin, Emilio Marin, Ante Milošević, Bruna Nardelli i Nikša Petrić; studenti arheologije: Ivana Britvić, Frane Buškariol, Janka Istenić i Dinko Radić, te prof. Joško Božanić pjesnik iz Komiže kome ovdje zahvaljujemo što nam je ustupio svoj pjesmu *Otok* da je tiskamo s ovim prilogom. Dokumentacija ovih rekognosciranja pohranjena je u Arheološkom muzeju u Splitu.

Branko Kirigin - Ante Milošević

schematski nacrt utvrde "Kraljčina" na otoku Svecu

0 1 2 3 4 5m

CRTEŽ 5

Slovenska povojna teoretska produkcija se - kolikor sploh obstaja - izčrpuje na zakoličevanju delovnega področja arheologije in definiranju odnosa do drugih družbenih ved, predvsem zgodovine. Debatata med J. Korošcem in B. Grafenauerjem na začetju 50-ih let¹ je opredelila neka stališča, ki kasneje s strani arheologov niso doživela kakih korekcij, dopolnitev ali kritike. Položaj arheologije, kot ga podaja Grafenauerjeva Struktura zgodovinske vede² očitno ni bil vprašljiv in takšno stanje odraža tudi predavanje B. Grafenauerja na okrogli mizi o Arheologiji in moderni družbi 1980³.

Medtem pa smo dobili na to temo nov prispevek, ki sicer deklarirano izhaja iz zgoraj omenjenih, povleče pa iz njih zaključke, ki se posebej odlikujejo z jasnostjo in provokativnostjo. Gre za članek A. Pleterskega "Povezovanje tvarnih in pisanih virov pri proučevanju zgodnjega srednjega veka", ki predstavlja teoretsko ekspozicijo zanimivega in inovativnega pristopa, uporabljenega pri študiju zgodnje srednjeveške poselitve Blejskega kota (retrogradna analiza pisanih virov, kombinirana uporaba materialnih in pisanih virov). Tu se bomo ukvarjali s tistim delom članka, ki opredeljuje položaj arheologije med družbenimi vedami in ki ga lahko povzamemo z avtorjevo ugotovitvijo, da je "le v povezavi z drugimi vedami (zlasti zgodovino) arheologija sploh lahko znanost". Naš cilj ne bo brniti znanstvenost, samostojnost in nedotakljivost vede. Nasprotno, menimo, da je koncepte, ki arheologijo obravnavajo kot (zgolj) kritiko materialnih virov, mogoče zagovarjati vsaj tako uspešno kot tiste, ki v njej vidijo sintetizirajočo samostojno ali pa delno zgodovinsko vedo. Predstavitev vsakega koncepta pa mora biti seveda koherentna in mora upoštevati stanje in razvoj stroke. Posamezne družbene vede so pač zgodovinsko pogojene oblike proučevanja človekovega delovanja, kjer se fosilizirajoče težnje institucionaliziranih oblik vedno znova srečujejo s potrebo po novih grupiranjih in razmejitvah, ki izhajajo iz konkretnih raziskav. Stališče A. Pleterskega homo

kritizirali kot nekoherentno in kot neadekvatno generalizacijo iz konkretnega dela, vprašali pa se bomo tudi o plodnosti takšnega stališča v tem trenutku naše arheologije. Za polemiziranje z v strukturi članka razmeroma nebitnim (cilj je predstavitev konkretne delovne metode) in neobsežnim delom smo se odločili, ker gre za prvi tekst po 30 letih izpod peresa arheologa (ki pa je obenem tudi zgodovinar), ki se opredeljuje do teh problemov, in ker s svojimi stališči nudi izhodišče za po našem prepričanju prepotrebno razpravo o postopkih in ciljih arheologije.

a) Predmet in cilj. Po A.Pleterskem⁵ imata arheologija in zgodovina isti predmet raziskovanja (človekovo preteklost in razvoj) in isti cilj s pomočjo vseh virov rekonstruirati... ugotoviti gibalne sile in tako razložiti (človekovo preteklost in njen razvoj). Če v naslednjem stavku ugotavlja, da se ločita po virih, iz katerih črpata, je to nekoherentno, ki je posledica laksne uporabe definicij z dveh različnih nivojev: v kolikor izhajamo iz avtorjevega nivoja historične znanosti in nivoja posameznih ved, imata namreč arheologija in zgodovina isti (skupen) predmet raziskovanja bržkone kot del historične znanosti (o drugačnih in ožjih opredelitvah predmeta arheologije gl. v zaključku), cilj historične znanosti pa je, da s pomočjo vseh virov rekonstruira itd. človekovo preteklost in njen razvoj. A.Pleterski tu zaradi očitne potrebe po upoštevanju vseh virov pri obravnavanju konkretnih problemov prenese definicijo iz enega nivoja na drugi in tako naredi zmedo. Seveda je mogoče izhajati tudi iz sintagme *vsi viri* za posamezne stroke, vendar je položaj strok potem drugačen. Avtor očitno ne razume, da se za temi logičnimi spodrsaljki skrivajo bazične razlike v definiranju stroke. Če vztrajamo pri različnosti virov, pridemo do definicij, ki razlikujejo arheologijo od zgodovine, prazgodovine oz. paleozgodovine⁶, dopuščajo razširitev predmeta arheologije na najmlajša zgodovinska obdobja⁷, ena od skrajnih izpeljav pa je arheolo-

gija kot zgodovina materialne kulture⁸; poudarjanje upoštevanja vseh virov pa vodi k enačanju arheologije in zgodovine oz. h konceptu arheologije kot sintetizirajoče in integrirajoče vede (ob delitvi delovnih področij - obdobj - v ovisnosti od prevladovanja pisanih oz. materialnih virov)⁹. Avtorjev koncept arheologije kot samostojne vede, katere interpretacijska sfera je zgodovina, je arbitraren amalgam, do katerega pride z nekoherentno izpeljavo.

b) Historični materializem.

A.Pleterski nadalje navede, da je historično proučevanje (v skladu z zgoraj omenjenim modelom zgodovinske znanosti, torej tudi arheološko) status prave znanosti dobilo z uvedbo historičnega materializma, saj je s tem dobilo sposobnost ugotavljanja vzročnosti. Koliko se razreševanje vzročnosti v zgodovinskih znanostih, torej znanstvenost po gornji definiciji, izčrpuje s historičnim materializmom, je ob vsej ključnosti historičnega materializma za razlago temeljnih zakonitosti družbenozgodovinskih procesov tudi v marksistični znanosti verjetno odprto vprašanje¹⁰. Kar se naše vede tiče, bi tu opozorili na analizo, ki jo za sovjetsko arheologijo v 50-ih in 60-ih letih podaja L.S.Klejn¹¹. Ugotavlja prevladovanje empiričnih raziskav, na teoretskem področju - kolikor ga je sploh bilo - pa sholasticizem in ilustrativnost, ter dodaja: "Mnogí sovjetski arheologi so bili prepričani, da je historični in dialektični materializem edina možna marksistična teorija za vsakršno družbeno in zgodovinsko znanost, vključno z arheologijo. Niso opazili, da ob takšnem pristopu filozofska teorija prevzema vlogo teorije posameznih konkretnih znanstvenih vej, namesto da bi stimulirala in določevala razvoj posebnih teorij." V diskusiji z Brentjesom¹² to še natančneje pojasni: "(Brentjes) zagovarja zastarelo stališče, da tu filozofija lahko prevzame funkcijo posebne teorije določene znanosti; da odkriva konkretne pravilnosti v materialu, razlaga pojave, predvideva nove pojave itd. To so iste pretenzije, ki so v naravoslovnih znanostih

privedle do Naturphilosophie, ki so jo klasiki marksizma zavrnil. Poskus, da bi jo obudili v marksistični preobleki, je močno škodil razvoju sovjetske genetike. Poskus, da bi zgradili nekakšen pendant Naturphilosophie za sociokulturno področje, bi gotovo s tlačenjem v apriorne sheme, ki naj izražajo filozofske ideje, delal silo dejstvom. Življenje je bolj kompleksno in univerzalne zakonitosti, splošni zakoni bivanja in mišljenja, kot jih proučuje filozofija, drugje v čisti obliki ne obstajajo in tudi niso edine zakonitosti, ki zaslužijo našo pozornost." Njegovo stališče odraža nekatere pomembne premike v sovjetski marksistični misli - in arheološki praksi - v 70-ih letih.

Vse to je morda vprašanje stališča; osebno bi se seveda raje pridružili Klejnovi kritiki, saj položaj v naši arheologiji z odsotnostjo teoretskega razmišljanja, s prevladovanjem empiričnih raziskav, nagnjenostjo k pozitivizmu in arbitrarnim oz. nekritičnim interpretacijam na podlagi implicitnih modelov (migracije, difuzije), predstavlja prepričljivo paralelo analiziranemu stanju v SZ - odločati pa se velja za plodnejše koncepte (o tem gl. spodaj). Nekoherentno pa je izvajanje A.Pleterskega, ko trdi, da je "z uvedbo historičnega materializma v delovno metodo arheologiji dana možnost historične rekonstrukcije, ki jo arheologi vse bolj imajo za končno stopnjo arheološkega raziskovanja." Historični materializem nudi razlago vzrokov in gibal družbenozgodovinskih procesov in aritmetika, po kateri je avtor odredil, da v arheologiji, ki po njegovem pač ne sme imeti enakih kognitivnih sposobnosti kot ostale družbene vede, omogoča zgolj nižjo stopnjo (po spoznavni lestvici, ki jo navaja) - rekonstrukcijo, je povsem iracionalna. Nasprotno, kot v drugih vedah, je tudi v arheologiji osrednji problem interpretacija (vzročne zveze) in v praksi se ji ne odrekajo celo najbolj zagrizeni "skeptiki", čeprav se pa z vprašanji splošnih zakonitosti kulturnega oz. družbenozgodovinskega procesa, z zakonitostmi delovanja socio-sistemov itd. ukvarja v resnici

le manjši del arheologov. Med njimi mnogi izhajajo iz marksizma oz. historičnega materializma (naj omenimo samo najslavnejše ime iz starejše generacije, Gordona Childa). Na drugi strani je koncept historične rekonstrukcije marsikje podvržen kritiki in tudi med t.i. optimisti (vključno z marksisti) se problemi možnosti in smiselnosti rekonstrukcije, problemi aktualizacije itd. obravnavajo z vso resnostjo.

c) Povezave z zgodovino. Sledi nekaj trditev, ki jih avtor vzročno poveže (tako, zato) s prejšnjimi in med seboj: "Arheologija tako lahko rešuje vzročnost svojega predmeta le v povezavi z drugimi historičnimi vedami, zlasti z zgodovino. Zato postaja prepričanje, da se lahko nek historični problem razjasnjuje le s pomočjo vseh razpoložljivih virov (tvarnih, pisanih in drugih), ki se ga tičejo, tudi med arheologi vse bolj trdno. Zaradi tega so tudi mnenja, ki skušajo pri nas arheologijo ograditi od zgodovine kot vede, nemogoče..., saj jemljejo arheologiji možnost ugotavljanja vzročnosti..." Sledi še nekaj variacij na temo ugotavljanja vzročnosti kot predpogoja znanosti in potem že navedeni zaključek: "Le v povezavi z drugimi vedami (zlasti zgodovino) je arheologija sploh lahko znanost." Tudi že prezremo nevzdržnost prejšnjih trditev (in torej njihovo neuporabnost za nadaljnje izpeljave), logične zveze med njimi in temi (ter med temi medsebojno) ne najdemo. Razen če avtor preprosto enači zgodovino s historičnim materializmom. Ta stvar pa je pri nas menda že zadosti razčiščena (poleg že omenjenega članka J.Pleterskega in Grafenauerjeve Struktura, prim. npr. diskusijo o razmerju med zgodovino in sociologijo s Čarnijevo tezo o marksistični sociologiji kot metodologiji vseh družbenih ved ter kritično diskusijo F.Zwittra, J.Jerovška, B.Debenjaka in drugih)¹³ in nobene potrebe ni, da ponovno obujamo diamatovske vampirje.

Stališče A.Pleterskega o razmerju med arheologijo in zgodovino se tako kaže kot slabo

utemeljeno, izpeljava je neadekvatna in se zdi podrejena vnaprej zamišljenemu rezultatu.

To seveda še ne pomeni, da ga ne bi bilo mogoče bolj utemeljeno in korektno zagovarjati.

Če mi takšno stališče razumemo kot v bistvu konzervativno, to ni toliko zato, ker v argumentacijah slutimo neke diamatovske simplifikacije, temveč predvsem zato, ker menimo, da je v tem trenutku naše arheologije neproduktivno. Formula, po kateri vsakršno ugotavljanje vzročnosti na arheološkem materialu spada v delovni postopek drugih ved (predvsem zgodovine), v širokem loku zaobide ključni problem - tj. arheološko interpretacijo in tako ne nudi nobenega izhoda iz prevladujoče empirično pozitivistično ali vulgarno aktualistično usmerjene situacije. Pri tem pušča v nemar ključne premike in nove perspektive, ki izhajajo iz diskusij in preverjanj kognitivnih možnosti in meja arheoloških postopkov v zadnjih 20-ih letih. Rešitev, ki jo A.Pleterski nudi v obliki "personalne zveze" med arheologijo in zgodovino, je brez dvoma plodna za določen sklop problemov, ki jih arheologija rešuje, še posebej, če so za te probleme na razpolago tudi pisani viri, kot je to v primeru zgodnje srednjeveške poselitve. Posploševanje (npr. na globoko prazgodovino) je seveda absurdno.

Kolikor je arheologija tudi zgodovina predliterarnega obdobja, bo ta zgodovina pisana verjetno drugače kot mlajša in to ne zato, ker bi osnovne zakonitosti družbenozgodovinskega procesa v tem času nujno bile drugačne, temveč preprosto zato, ker je optika stroke zaradi posebnosti kognitivnih potencialov njenih virov drugačna. Ob tem je zanimivo razmišljati npr., koliko je koncept "načina življenja" v sodobnem zgodovinsko-pisnem povezan s koncepti etnologije in antropološko usmerjene arheologije. Razmejitev med strokami so danes veliko manj očitne kot v obdobju cvetočega pozitivizma in težnja k višjim oblikam interpretacije nujno povezuje družbene vede na konkretnih nalogah. Socioarheologija, etnoarheologija, ekoarheologija itd. so bolj ali

manj institucionalizirane smeri arheoloških proučevanj, ki definirajo svoj predmet drugače kot je definiran npr. v razpravi med J.Korošcem in B.Grafenauerjem (med drugim zgodovinska dimenzija marsikje stoji povsem v ozadju) ter predstavljajo operativne spoje, usmerjene v razreševanje konkretnih problemskih sklopov. In čeprav je osnovni impulz za takšne spoje največkrat želja po apliciranju razvitejših interpretacijskih shem drugih strok na arheološkem materialu, je delovanje tudi vzvratno in konceptualne razširitve čisto originalne. Arheologija s svojimi "specifično arheološkimi" metodami (rekognosciranje, izkopavanje, tipologija itd.) namreč ni zgolj tehnika z nekimi mehaniškimi pravili za "objektivno" pridobivanje (in kopičenje) virov, temveč so (ali pa naj bi bila) izkopavanja itd. tudi in predvsem metode preverjanja hipotez, konceptov...¹⁴ Arheologija je napram tem konceptom produktivna. Končno se je zanimivo vprašati, kolikšen je delež arheologije, še posebej pa industrijske arheologije in arheologije mlajših zgodovinskih obdobj (mestne arheologije) v koncipiranju nekaterih najsoodobnejših predstavitev klasičnih "zgodovinskih" obdobj (npr. v mestnem londonskem muzeju do 2.svetovne vojne).

Tu želimo zagovarjati pluralistični pristop, odprtost povezav in metodoloških oplajanj kot osnovni princip. Študija A.Pleterskega o Blejskem kotu je primer takšnega preseganja konvencionalnih okvirov arheološkega dela; koliko uspešna, bodo morali presoditi drugi specialisti za te probleme in to obdobje. Mi samo z žalostjo ugotavljamo, da je v splošni teoretski praznini avtor svoj metodološki prispevek predimenzional in povsem neadekvatno posplošil na situacijo v arheologiji kot vedi v celoti. Zato je naš članek poziv k diskusiji v želji, da se ustvari ozračje za resno in plodno teoretsko razmišljanje.

Še o tem kaj je iluzija in kaj stvarnost

1. J.Korošec, Arheologija in nekatere njene naloge, ZČ 4, 1950, 5-22; B.Grafenauer, O arheologiji in zgodovini, ZČ 5, 1951, 163-184
2. B.Grafenauer, Struktura zgodovinske vede, Ljubljana 1960
3. B.Grafenauer, O arheologiji in zgodovini, AV 33, v tisku; pripisevek J.Šašla, Arheologija in njene naloge v zgodovinopisju tu ne vnaša bistveno novih elementov
4. AV 30, 1979, 507-519
5. tu nas navedena stališča zanimajo kot mnenje avtorja v sklopu logične strukture izpeljave, ne pa po izvoru oz. kot stališča drugih avtorjev, ki jih A.Pleterški citira
6. npr. L.S.Klejn, Panorama teoretske arheologije, Arheo 1, 1981, 2
7. npr. industrijska arheologija, etno-arheologija, garbage archaeology
8. prim. (kratkotrajno) poimenovanje arheoloških inštitutov v SZ v inštitute za zgodovino materialne kulture
9. prim. stališče B.Grafenauerja, npr. AV 33, v tisku
10. za slovensko marksistično zgodovinopisje, prim. J.Pleterški, Nekaj misli o vprašanju marksizma v našem zgodovinopisju, Anthropos 5-6/1977, 182: materialistično pojmovanje zgodovine... je tudi temelj marksistični zgodovinski znanosti; ni pa še zgodovinska znanost sama; zgodovinska znanost... je stroka, ki ima svoje lastne naloge...
11. L.S.Klejn, Panorama teoretske arheologije, Arheo 1, 1981, 12-13
12. L.S.Klejn, On the building of a theoretical archaeology, Current Anthropology 21, 1980, 523
13. Anthropos 1-2/1969, 57
14. prim. B.Slapšak, Metode, Arheo, 1, 1981, 27-28

B.Slapšak

V 1. številki *Arhea* smo brali prispevek P.Kosa z naslovom *Iluzija in stvarnost*. Ker so trditve v tem sestavku enostranske in ker nepoučenemu prikazujejo delovanje *Numizmatičnega društva Slovenije* na način, ki ga to društvo ne zasluži, sem dolžan pojasniti, kaj je res stvarnost in kaj iluzija.

V uvodnem članku *Ob 40-letnici Slovenskega numizmatičnega kluba* v 9. številki *Numizmatičnega vestnika*, na mestu, kjer navajam ustanovnike društva, trdim, da so "postavili temelje za povezovanje posameznih zbiralcev v društvo, za širjenje numizmatike kot vede ter za organizirano prosvetno-kulturno dejavnost". Nisem napisal "za ustvarjanje numizmatike kot vede", kakor je napačno razumel Kos, temveč "temelje za širjenje". To nalogo pa tako društvo kot tudi društveno glasilo izvajata že od ustanovitve. Kosova ugotovitev, da "v vseh 40-letni zgodovini Numizmatičnega kluba s 25-letno zgodovino Numizmatičnega društva Slovenije vredne najdemo tehtnih prispevkov k numizmatični stroki in trditev, da je društvo pomembno za širjenje numizmatike kot vede, bi težko našla zagovornike", je neresnična in milo rečeno omalovažujoča. *Numizmatični vestnik* se ne more pohvaliti z objavo tako tehtnega dela kot je na primer *Čenturska zakladna najdba* ali pa *Keltski novci Slovenije*, nihče pa ne more trditi, da *Numizmatični vestnik* kljub kratkim sestavkom ni pomemben za širjenje numizmatike, tudi numizmatike kot vede. P.Kos ni pomislil, da tudi skromni prispevki, pa četudi niso vsi napisani s težo visoko strokovne znanstvene razprave, prav tako dajejo določene podatke in s tem tudi doprinašajo k numizmatiki kot vedi. Tako smo v Vestniku poleg neizvirnih objavljali tudi izvirne članke, mnoge s poudarkom na nacionalni numizmatiki. Če ti prispevki, med katerimi najdemo tudi dobre članke dr.A.Jeločnika, E.Pegana, A.Pogačnika, W.Fritscha, J.Šporna, V.Sterleta in podpisane, za P.Kosa niso dovolj tehtni, se sprašujemo, kaj naj bi potem

sploh objavili. Res je za amaterja, pa čeprav je lahko dober poznavalec, težko, da ne rečem nemogoče, napisati izviren članek iz numizmatike, kajti v primerjavi z numizmatikom, ki se lahko po službeni dolžnosti ure in ure posveča numizmatiki in ki ima olajšan dostop do študijskih virov, so možnosti za amaterja, da bi napisal tehten izviren članek, res minimalne. Tudi število manjših najdb, ki bi jih muzeji sicer lahko prepustili v obdelavo nepoklicnemu strokovnjaku, je minimalno in menda te možnosti za amaterje ni. Res se ne moremo primerjati z *Osterrechsche Numismatische Gesellschaft*, ki že 100 let izdaja svoj *Numismatische Zeitschrift*, prav tako s *Hrvatskim numizmatičkim društvom*, ki izdaja *Numizmatičke vijesti*, res, to bi bila iluzija. *Numizmatično društvo Slovenije* je amatersko, eno redkih, ki se ukvarja z dejavnostjo, ki posega na kulturnozgodovinsko področje. Danes ima preko 270 članov iz vseh republik. Nastalo je samo, brez mentorjev in mecenov. Z lastnimi sredstvi in naporu si je ustvarilo društveno knjižnico in društvene prostore, z lastnimi sredstvi vzdržuje svoje delovanje in izdaja *Numizmatični vestnik*, ne da bi za dinar obremenilo družbene sklade. Vsako leto društvu pripravi vsaj eno numizmatično razstavo, bodisi samostojno ali v sodelovanju z Gorenjskim muzejem v Kranju ali z Numizmatičnim kabinetom Narodnega muzeja. Vse razstave so bile zelo skrbno pripravljene, tudi sama predstavitev je bila na strokovnem nivoju. Tako lahko naštejemo kot zelo uspele in obiskane razstave - Habsburški denar na Slovenskem, Naš srednjeveški denar, Zgodovinski dogodki v luči numizmatike, Spominske, nagradne in jubilejne medalje in tako dalje. Tudi to je stvarnost. Društvo je osrednje slovensko numizmatično društvo in je kot tako povezano z ostalimi društvi v Sloveniji in Jugoslaviji. Je tudi sestavni del Socialistične zveze delovnega ljudstva, del družbe, v katerem se izraža posebno zanimanje občanov po spoznavanju zgodovine svojega in drugih narodov. Zato je potrebno, da bi se osrednje inštitucije, ki se

Iluzija in stvarnost ali amaterizem in profesionalizem

ukvarjajo s proučevanjem preteklosti, tudi Univerza, še bolj kot doslej odprle širši družbi in podprle zdrave težnje v delovanju amaterskih društev, če ne s strokovno pomočjo, pa vsaj moralno, ne pa da se s pozicije visoke strokovnosti distancira od baze. *Numizmatični vestnik*, revija za numizmatiko, torej imamo. To je stvarnost. Upamo in želimo, da ni iluzija, da bi v njej ne sodelovali tudi poklicni numizmatiki in arheologi, kajti v numizmatiki so še ledine, ki jih je treba orati, ne glede na to, kdo je za plugom. Zato vabim k sodelovanju tudi P.Kosa z željo, da bi napisal kaj tehtnega tudi za *Numizmatični vestnik*.

A. Rant

Prvotni zapis, ki je A.Ranta vzpodbudil k odgovoru, je nastal, kot sem že tedaj napisal, predvsem v želji po strokovno točni informaciji. Zapisana je bila namreč trditev, da je Numizmatično društvo postavilo temelje "za širjenje numizmatike kot vede (25 let pred univerzo!)" (ILUZIJA), trditev torej, ki omalovažuje napore Univerze pri organiziranju študija arheologije, katerega sestavni del je bila od vsega začetka tudi numizmatika (STVARNOST). To je bilo osnovno vodilo, zaradi katerega je nastal in čemur je bil v največji meri tudi posvečen moj zapis z naslovom ILUZIJA IN STVARNOST, čeprav kaže, da pomen naslova ni bil dovolj jasen. Na te pripombe tudi A.Rant v diskusiji, ki na žalost prehaja v polemiko, ne navaja ugovorov.

Že v prvem zapisu sem poudaril, da namen moje notice ni bil oporekati pozitivne vloge Numizmatičnemu društvu Slovenije, ki jo brez dvoma ima, niti nisem nameraval polemizirati o pomenu in vlogi Numizmatičnega vestnika. Oboje tu ponovno izrecno poudarjam. Kljub temu je A.Rant moje pisanje (namenoma?) napačno razumel in skuša sedaj ustvariti mnenje, da se Univerza in muzeji, torej institucije, ki se strokovno ukvarjajo s problemi numizmatike, "s pozicije visoke strokovnosti distancirajo od baze". Na ta način skuša zanetiti nasprotje med temi ustanovami na eni in Numizmatičnim društvom in njegovimi člani na drugi strani, oziroma umetno postavlja dilemo o nasprotjih med amaterizmom in profesionalizmom tudi na tem področju. Ker je tako pisanje nezdravo in so njegove posledice škodljive, naj nanizam nekaj misli in zvezi z njegovim zapisom.

Po mnenju A.Ranta je strokovnjak, ki se po službeni dolžnosti ukvarja z numizmatiko (profesionallec) z ozirom na dostopnost študijskih virov, pri čemer verjetno misli na strokovne biblioteke in material, v privilegiranjem položaju v primerjavi z numizmatikom - ljubiteljem (amaterjem). Po našem mnenju nasprotja med amaterizmom in profesionalizmom na tem področju

ni. Tako kot strokovnjak ima ljubitelj dostop do strokovne biblioteke, vprašanje pa je, v kolikšni meri je pri nas, glede na zaostrene gospodarske razmere, na voljo vsa strokovna literatura. V tem primeru morata tako strokovnjak kot ljubitelj poiskati pomoč v tuji knjižnici, kjer sta oba zopet v istem položaju - na pot gresta na svoje stroške, biblioteke pa so tudi v tujini odprte javnosti. Podobno je pri delu z numizmatičnim materialom. Tako strokovnjak kot numizmatik - ljubitelj morata v numizmatični instituciji pismeno zaprositi za vpogled v material, ki ga želita obdelovati. Možnost vpogleda v material ni bila še nikomur preprečena ne doma ne v tujini.

Idealno bi bilo, če bi se numizmatik - strokovnjak po službeni dolžnosti lahko v resnici posvečal samo problemom numizmatike. Žal je večji del delavnika posvečen organizacijskim problemom, skrbi za čimpopolnejšo biblioteko, ki zahteva veliko več časa, kot si misli njen uporabnik, in za tekoče zadeve, ki z numizmatiko najpogosteje niti niso povezane. Pogosto se je treba po službeni dolžnosti ukvarjati s problemi, ki strokovnjaku niso pri srcu, saj je morda na res zanimiv problem nalletel na nekem povsem drugem področju numizmatike. Tedaj - pa tudi drugače - so potrebne popoldanske in nočne ure študija, obiski tujih muzejev in knjižnic v času dopusta in vrsta drugega odrekovanja v življenju, da se v končni fazi dokoplje do novih spoznanj.

Ne gre torej za odnos med amaterjem in profesionalcem ali za odnos med različnimi strokovnjaki, ampak izključno za odnos med garanjem in samoodrekanjem na eni strani in željo, pridi do rezultatov s čimmanjšim naporom. Bistven je problem odnosa do dela in do obravnavanja znanstvenih vprašanj in ne problem dostopa do študijskih virov, kot ga zastavlja A.Rant. Ni mogoče delati brez širokega poznavanja problemov numizmatike in zgodovine, do česar se lahko vsakdo dokoplje s trdim delom, predvsem pa ne brez idej in spoznanj, kje ležijo nerešeni pro-

blemi. Tako strokovnjaku kot ljubitelju je potrebno najprej težaško in kar najbolj sistematično delo pri zbiranju materiala in drugih podatkov, nato pa predvsem pronicljiva misel in bogastvo idej. Če vsega tega ni, je tudi strokovnjak (profesionallec) le suha veja na deblu numizmatične vede. Da pa je nasprotno možno tudi ljubitelju numizmatike poleg osnovnega poklica, ki ga opravlja, doseči vrhunske znanstvene rezultate na področju numizmatike in antične zgodovine, nam dokazujejo kirurg Bastien, ki sodi med najboljše strokovnjake za numizmatiko konstantinskega obdobja, finančnik v Aulock, vrhunski poznavalec imperialne numizmatike vzhodnega dela imperija, ali pa E. Baumgartner, trgovski potnik po poklicu, ki je dosegel fantastične rezultate prav pri preučevanju slovenske srednjeveške numizmatike. Prav s trdim in poštenim delom, ki ga ponazarjajo nešteti primeri, izgine vsakršna razlika med amaterjem (izraz uporablja A. Rant) in profesionalcem (izraza imata eo ipsi negativen prizvok). Govorim le še o strokovnjaku - pa naj bo to ljubitelj numizmatike ali pa numizmatik, ki se s tem ukvarja po službeni dolžnosti - ki ga odlikuje trdo delo in poštena znanstvena misel.

A. Rant se zavzema, da bi muzejske institucije tudi "amaterjem" prepustile v obdelavo manjše najdbe. Število med sistematičnimi izkopavanji odkritih numizmatičnih najdb ali naključno rešenih novčanih zakladnih najdb na področju Slovenije je minimalno. V primeru, da najdba ni bila izkopana med arheološkimi izkopavanji, je potrebna velika zavzetost (fizična in finančna) pristojnih institucij, da je mogoče novčano najdbo rešiti kot numizmatični in historični dokument. A. Rantu je gotovo znano, da "kljub zdravim tendencam pri delovanju amaterskega društva" člani društva naletijo na večje število numizmatičnih najdb ali vsaj na dele teh najdb in na večje število numizmatično zanimivih komadov, ki so pomembni za nacionalno zgodovino, kot muzeji. Žal o tem redkokdaj obvestijo institucije,

katerih delovna naloga je strokovno obdelovanje tega dela naše kulturne dediščine in ki izgrajujejo slovensko nacionalno numizmatično zbirko. Zanimivih podatkov niti ne publicirajo, čeprav je prav tu odprta možnost, da tudi ljubitelji pridejo do študijskih virov, do katerih naj bi jim bil dostop sicer otežen. Dokler te možnosti ne izkoristijo, verjetno tudi ni potrebe, da bi obdelovali manjše najdbe iz muzejev, v katere rešitev so muzejske institucije vložile velike napore.

Kot v svojem prvem zapisu tudi tokrat poudarjam, da svojih trditev ne posplošujem na celotno društvo, v katerem je gotovo dovolj članov, ki se zavedajo pomena numizmatike kot zgodovinskega vira, in marsikdo od njih tudi z ljubeznijo sodeluje pri izgradnji slovenske nacionalne numizmatične zbirke v obojestransko zadovoljstvo in korist. Prav v zadnjem času je član Numizmatičnega društva Slovenije z vso odgovornostjo bistveno pomagal rešiti dve za slovensko antično in srednjeveško numizmatiko in zgodovino pomembni numizmatični zakladni najdbi. Težko pa govorimo o zdravih težnjah posameznih "ljubljenih", če skuša medtem, ko že teče strokovna muzeološka akcija za rešitev in čim popolnejšo dokumentacijo najdb, ta ali oni posegati v teren, ki je od trenutka odkritja najdbe spomeniškovarstveno zaščiten, ne da bi se prej povezal z ustrežno institucijo in s tem dokazal, da je voljan pozitivno sodelovati. Številni novci, antični in srednjeveški, katerih najdiščni podatki so znani, ostanejo nezabeleženi v privatnih zbirkah, čeprav bi pogosto (kot na primer v zadnjem času odkupljen vzhodnogotski tremis s kranjskega področja) pomembno osvetliti numizmatične in zgodovinske probleme nekaterih obdobj. Kaj je bolj zanimivo, kot publicirati kovni pečat za keltske novce, s katerim bi bila nesporno dokazana kovnica noriških srebrnikov v Celju, in tako res veliko prispevati k zgodovini keltskih plemen na naših tleh? Tudi o tem ni bila zapisana niti vrstica, obveščena nobena institucija. Prav v tem vidim

temeljno dilemo v odnosu med strokovnim delom in amaterizmom. Na eni strani skrbno, trudapolno sestavljanje mozaika, ki nam tudi s stališča numizmatike prikazuje del nacionalne politične in gospodarske zgodovine, na drugi strani pa ljubosumno čuvanje materiala in podatkov, torej osnovno nerazumevanje, kaj naj bi numizmatika kot veda prispevala nacionalni zgodovini, in v isti sapi zlonamerno očitiranje prvih, da se zapirajo in distancirajo.

Dokler niso prisotne drugačne težnje, med vsemi člani verjetno tudi ni prisoten pristen in živ interes za aktivno delo in sodelovanje pri izgrajevanju slovenske numizmatične vede, za njen vzpon in uveljavitev na širšem področju, niti za razreševanje nekaterih ključnih numizmatično-historičnih problemov, saj je marsikateri ključ (v obliki numizmatičnega materiala) razrešitve prav v njihovih rokah.

Zato ponovno poudarjam, da širšega sodelovanja pri izgrajevanju numizmatike kot vede med Numizmatičnim društvom Slovenije - razen redkih posameznikov - in slovenskimi numizmatičnimi institucijami ni zaznati in v tem kontekstu v delovanju društva kot celote (ne pozabimo, da ima 270 članov) ne najdemo tehtnejših prispevkov k numizmatični stroki (prav zgoraj omenjene prispevke sem imel namreč v mislih pri pisanju prvega zapisa).

Nevarna je zlasti trditev A. Ranta, da se institucije, ki se ukvarjajo s proučevanjem preteklosti (poleg Univerze, ki jo izrecno omenja, misli A. Rant verjetno predvsem na Numizmatični kabinet Narodnega muzeja v Ljubljani in na Numizmatični kabinet Narodne banke Slovenije), s pozicije visoke strokovnosti distancirajo od baze. Vse našete institucije so bile vedno najbolj široko odprte družbi in zdravim tendencam v raznih amaterskih društvih in vedno pripravljene za sodelovanje s takimi društvi, tudi z Numizmatičnim društvom Slovenije. Rantovo trditev zavrača tudi s strani Numizmatičnega društva Slovenije izraženo zadovoljstvo (ali je bila to zgolj formal-

PRIKAZI

Otimači izgubljenog kovčega: Archaeologist at Work & Play

na vljudnost?) ob sodelovanju z Numizmatičnim kabinetom Narodnega muzeja v Ljubljani in z Numizmatičnim kabinetom Narodne banke Slovenije. Zavrača ga vzorno sodelovanje obeh numizmatičnih kabinetov s Primorskim numizmatičnim društvom, ki je resnično zgled nesebičnega sodelovanja pri dokumentiranju numizmatične dediščine pri nas. Zavrača ga popularizacija numizmatike v sredstvih javnega obveščanja, predavanja o raznovrstnih numizmatičnih problemih članom Primorskega numizmatičnega društva, sodelovanje z numizmatičnimi prispevki v krajevnih zbornikih širom po Sloveniji in ne nazadnje pripravljanje občasnih in stalnih numizmatičnih razstav o vseh obdobjih, kjer tudi ta del slovenske kulturne dediščine prikažemo zainteresiranemu obiskovalcu. Kdor na tej osnovi dvomi v odprtost inštitucij, ki se strokovno ukvarjajo s proučevanjem denarne zgodovine na Slovenskem, in govori o distanciranju teh inštitucij od baze, gotovo nima dobrih namenov, najmanj pa pripravljenosti za pristno sodelovanje pri skupni stvari. Zato lahko le upamo in želimo, da Rantove trditve niso bile izrečene v imenu Numizmatičnega društva Slovenije.

Peter Kos

Svetska kinematografija, i to komercijalna, više ne može bez arheologije: dva najuspešnja svetska hita prošle i ove godine su *Otimači izgubljenog kovčega*, za koji se u Beogradu teško dobavljaju karte, i *Rat oko vatre*, francuska vizija paleolitika koju još nismo videli. Teško je uopšte prikazivati *Otimače*... posle Bogdana Tirnanića i NIN-u, koji je, sem iscrpnosti, pokazao i visoku metodu aplikiranost pristupa - prepričao je film društvu na uglu. Film je naime upravo namenjen tome, pa jedini aspekt koji se još može opravdati razmatrati, jeste čisto arheološki. U tome pogledu, *Otimači*... su jedna višeznačna paradigma. Kao prvo, u tom se filmu ne kopa - odnosno kopaju nesposobni negativci, dok glavni junak primenjuje isključivo *survey* - metod, i to neuobičajeno skrašen; doduše, i njegovom postupku bi moglo da se zameri, pre svega što uopšte ne primenjuje stratigrafiju, stereo-fotografiju, i dokumentacija mu je u celini vrlo siromašna. U završnici se junak pokazuje u ponešto konzervativnom svetlu, jer je protiv eksperimentalne arheologije - što se u izvesnom smislu može opravdati činjenicom da negativci u kompletnom sastavu pri tom eksperimentu ginu. Ako se krene i dalje od primenjene metodologije, onda celokupni metod, ili "model" glavnog junaka, uzornog arheologa, mora da pretrpi kritiku. Prvo, teško je zamisliti stručnjaka koji se podjednakim znanjem barata ranoameričkim kulturama i egiptologijom; drugo, njegovo istraživanje je ograničeno na *predmete*, a ne uključuje kontekst - što se još može opravdati činjenicom da se radnja filma odvija tridesetih godina, kada se o novoj arheologiji može govoriti samo u povelju. Treća zamerka ticala bi se njegovog odnosa prema stručnoj literaturi - on o Mojsijevom kovčegu govori na osnovu popularne slikovnice. Mogao bi se napasti i njegov siromašan predavački postupak, ali se on u filmu opravdava agresivnošću prisutnih studentkinja (no ipak - stidljivi arheolog?). Film, doduše, donosi i niz elemenata na kojima bi se mogla zasnovati i delimična odbrana, uz napomenu da se kritika i odbrana,

kao krajnji pojmovi, ovde primenjuju zbog izrazite tendencije da se prikaže lik idealnog arheologa. Glavni junak se nesumnjivo sjajno snalazi na terenu, raspolaže mrežom lokalnih informatora, ima odličnu fizičku kondiciju i neiscrpnu arheološku strast - broj arheologa koji bi bili u stanju da zakačeni za podmornicu prerone Mediteran u potrazi za svojim nalazima, relativno je mali. Po pojednostavljenom načinu realističkog prepoznavanja i izjednačavanja, pozitivno bi se mogao tumačiti - kao istinit - i motiv uživanja mnogo alkohola bez vidljivih posledica, kao i motiv neumerene surovosti prema terenskim vozilima. Da se ne bi pomislilo kako operišemo teorijom odraza, vrednovanju neće biti podvrgnute činjenice da je junak lep, mlad i nehajno-otmeno odeven, a po podobnosti pošten i sklon večnoj ljubavi. Toliko o motivsko sižejnoj strani *Otimača*... Kognitivne i idejne implikacije dovoljno je istakao Bogdan Tirnanić u pomenutom prikazu. Možda bi ipak trebalo naglasiti osnovnu ideju filma - da su vlasti uvek nesklone da saslušaju opomene prošlosti, a da im se prošlost na to katkad može i osetiti - bez obzira koliko arheolozi učestvovali u tome. U toj svetlosti, završno pohranjivanje kovčega u tamu magacina izgleda krajnje bespokojuvajuće.

Koje popularizatorske i pedagoške efekte može imati film o uzornom arheologu, kako on figurira u *Otimačima*...? Sa jedne strane, profesija je prikazana kao nešminkerska, naporna i apsolutno neisplativa ali moralno zadovoljavajuća, što bi moglo odgovarati stvarnome stanju, ali se zato podli crv propagande uvukao u sliku kroz dobre avanture, zabavu, vizualne i ostale gegove, parodiranje i druge formalno-stilske odlike. Neće samo jedan mladi čovek pokleknuti pred tim privlačnim opsenama, neće samo jedna majka zakukati što joj dete odlazi na arheologiju! Zabrana možda ne bi bila prihvatljiva mera, ali zato film treba gledati sa skeptičnošću i napregnutom pažnjom.

S.S.

Arheologija danas. Dometi VIX/5, Rijeka 1981, 111 str.

Dometi - časopis za kulturu i društvena pitanja, ki izhajajo na Reki, so svojo celotno peto številko revije posvetili arheologiji - pod dokaj ambicioznim, žal ne provokativnim naslovom "arheologija danas".

Že samo dejstvo, da se arheologija pojavi v reviji, ki ni izključno strokovno arheološka, je vredno pozornosti, saj kaže, da arheologija le prebija ozke strokovne okvire in poskuša vzbuditi zanimanje - ne morda za senzacionalna odkritja "antikvitetnega značaja", temveč za svoje mesto in uveljavitev v naši današnji kulturni situaciji. S to potezo, da so ji dali možnost predstavitev, so Dometi zavrteli za arheologijo kolo v pozitivno smer.

Izbor tekstov za predstavitev današnje arheologije je pripravila in uredila Vera Gambar, kar lahko razberemo iz kratkega uvoda (4). Vendar so prispevki tako heterogeni, da je skoraj nemogoče ugotoviti koncept, ki je vodil Gambarjevo pri izbiri, razen če je bistvo prav v tej heterogenosti. Iz uvoda razen napovedi člankov ne izvemo mnogo. Niso predstavljeni niti avtorji niti njihove razprave, ki naj bi verjetno predstavljale značilne smeri ali raziskovalna področja v svetovni oziroma domači arheologiji. Prav tako ni razložena zgradba te številke revije - notranja logika zaporedja posameznih razprav. Skratka - če povzamem kar po T.Mastnaku (Problemi - razprave 11, 81 - 1, 82, 69) - pogrešamo "odsotnost vsaj tistega protokolarnega kritičnega očitka, s katerim so komentatorji in kompilatorji navajeni dokazovati, da so vsaj malce pametnejši od komentiranih in kompiliranih.

Prispevki so različnega značaja glede na izvor (prevodi, izvirna besedila), glede narave (teoretsko-metodološke razprave, dela o konkretnem arheološkem, topografskem, toponomastičnem gradivu, kritika, prikazi) in zlasti glede na pomen - smisel, če ga ne zvedemo na edini skupni imenovalec - "danes" (ki pa je lahko prav tako vprašljiv: npr. Binfordova razprava, 5-14, je bila prvič objavljena že leta 1962). Velika pomanjkljivost,

zlasti pri prevodih, pa je tudi ta, da niso navedeni niti točni citati originalnih objav, razen tega pa so v prevodih izpuščene opombe! s citirano literaturo, tako da v bistvu manjka osnovni znanstveni aparat posameznih razprav. Na ta način je bralcu onemogočen pristop h kritiki vira in dela.

Skoraj ne more biti dvoma, da želijo Dometi predstaviti t.i. *novo arheologijo*, saj prinašajo razprave njenih vidnih predstavnikov - L.R.Binforda (5-26), R.Whallona Jr. (87-98), P.J. Watsonove (99-102). Vprašanje pa je, če je izbor res takšen, da bi lahko bil tudi reprezentativen. Ni naš namen analizirati vsakega posameznega prispevka iz *nove arheologije*, ker so to že na mnogih mestih naredili veliko bolj drugi (cfr. npr. L.S.Klejn, *Panorama teoretske arheologije*, (Arheo 1, 2, 1981). Ne moremo pa se izogniti drobnim pomislekom. Binfordova razprava *Arheologija kao antropologija* (5-14) nedvomno sodi med prva opaznejša dela, s katerimi si je ameriška smer *nove arheologije* utirala svojo pot. Vendar se je že sam Binford (v L.W.Binford, *An archaeological Perspective* /1972/ 17) skoraj odreče, tako da je njena današnja vrednost vsekakor sporna. Z *Dimnimi jamami* (14-26) pa je dobro ponazorjena možnost "koordinacije" ameriške arheologije z antropologijo (oziroma etnologijo: cfr. I.Šprajc, *Razmerje med arheologijo in etnologijo*. Knjižnica Glasnika Slovenskega etnološkega društva, 1982. v tisku), ki je sicer tako specifična za Novi svet in prav zato tudi ena izmed vodil *nove arheologije*. Ob dokaj navadni in poenostavljani razlagi modelov Watsonove (99-102) in sicer zanimivem eksperimentiranju Whallona Jr. (87-98) bi rada le opozorila na duhovito razpravo K.V.Flanneryja: *Archaeology with a Capital "S"* (v C.L.Redman, *Research and Theory in Current Archaeology* (1973) 47-53), ki bi bila morda kot dopolnilo Binfordovima člankoma ustrenejša za predstavitev *nove arheologije* - danes.

Kakšna vloga je v sklopu Dometovih besedil namenjena razpravi angleškega antropologa, strukturalista E.Leacha (27-34), nam

ostaja uganka: ali kot kritika *nove arheologije* ali kot nova alternativa ali kot destruktivni skepticizem? Angleška šola moderne arheologije vsekakor ubira svojo pot, vendar E.Leach ne sodi med njene predstavnike (cfr. *Archaeology and Anthropology*. BAR Suppl. 19, 1977 in *Social Organization and Settlement*, BAR Int. S. Suppl. 47, 1978). Nagibamo se h Klejnovemu mnenju (L.S.Klejn, *Current Anthropology* 18, 1, 1977, 25), da je Leachova diskusija in argumentacija šibka in neprepričljiva, vendar nam tudi ta ne pomaga razrešiti problema, ki so nam ga zastavili Dometi.

Podobno neznancko predstavlja tudi uvrstitev razprave francoskega arheologa A.Leroi-Gourhana (77-86), ki je ne moremo razumeti niti kot metodološkega prispevka *novi arheologiji*, niti se je ne da razlagati kot njen, Leachov ali kakršenkoli drug "antipod", hkrati pa tudi ne pripada t.i. marsejskemu krogu, ki predstavlja francosko varianto moderne arheologije (cfr. *Archéologie et calculateurs. Problèmes sémiologiques et mathématiques*, Paris: CNRS 1970; Mario Borillo ed., *Archéologie et calcul*, Paris: UGE 1978). Če smo ob pregledu prevodnih besedil vsaj zaslutili, da je bila ideja Dometov predstaviti *novo arheologijo* in morda njene nasprotnike (?), pa se nam je logika izbora prispevkov domačih piscev povsem izmuznila.

Pozornost vzbujajo prispevek S.Čačaja, *Naselja i nekropola u prostoru zajednice* (35-40), ki je požel priznanje že v oktobru 1980 na kongresu jugoslovanskih arheologov v Mostarju. Glede na metodološki pristop s podrobno topografsko analizo prostora predstavlja njegovo delo novost v jugoslovanskem okviru in se na nek način približuje modernjšim arheološkim proučevanjem v svetu.

Ostali članki pa ne presegaajo niti po pristopu, kvaliteti ali novih spoznanjih, običajne arheološke produkcije. Tako lahko služijo za vpogled v poprečno stanje jugoslovanske arheologije. Atraktivno temo o antičnih mozaikih Istre je obdelala V.Gi-

Nouvelles de l'archéologie

rardi Jurkićeva (51-60), vendar pa njena interpretacija "geneze" istrskih mozaikov, kjer poskuša ugotavljati razvojne zakonitosti znotraj Istre, ne da bi se temeljito soočila z mozaično produkcijo v celotnem rimskem imperiju, ni preveč prepričljiva. Značajan prilog ranosrednjevekovnoj arheologiji (41-50) R. Jurića je zamišljen kot ocena Beloševičeve knjige *Materijalna kultura Hrvata od 7. do 9. stol.*, ki brez dvoma zasluži vso pozornost, a vendar izzveni sestavek kot hvalnica brez kritične osti. Toponomatski učke in njenim antičnim komunikacijam (61-69) pa lahko oporekamo zaradi slabe argumentacije in nedokumentiranosti, tako da postaja njena "znanstvenost" vprašljiva.

Kljub morebitni problematičnosti izbora besedil za prikaz današnjega stanja v arheologiji, pa lahko zaključimo, da Dometi na nek način vseeno poskušajo predstaviti najbolj "glasno" - ameriško smer *nove arheologije*, in da nudijo z izsekom raziskovanja predvsem hrvaške arheologije tudi vpogled v jugoslovansko. In ker je vsak začetek težak, je prispevek Gambarjeve že v tem, da je začela s "prodorom" arheologije v jugoslovansko publicistiko.

Biba Teržan

Ta predstavitev je razumljena kot opozorilo, da je pričela v Franciji izhajati nova revija, ki jo izdaja Maison des Sciences de l'Homme, trimesečnik preproste oblike (tipkopis), a toliko bolj zanimive vsebine - NOUVELLES DE L'ARCHEOLOGIE. Izhajati je pričela julija 1979 (nulta številka), v kratkem pa pričakujemo že sedmo številko. Založnik pošilja revijo vsem zainteresiranim *gratis* (Nouvelles de l'Archéologie, Maison des Sciences de l'Homme, 54 Boulevard Raspail, 75270 Paris cedex 06).

V Jugoslaviji se v rokah nekaterih arheologov nahajata le 4. in 6. številka, zato poznamo le vsebino teh dveh. Vendar pa že takšno delno poznavanje vsebine dosedanjih številk omogoča vpogled v koncept revije in karakter prispevkov.

Nujno je že v začetku povedati, da ne gre za "klasično" arheološko revijo tipa AV ali AP, temveč nasprotno, za revijo, ki je namenjena hitremu in kvalitetnemu informiranju o dogajanjih v arheološki teoriji in organizacijski strukturi stroke. Revija torej, ki jo mnogo lažje primerjamo z našo revijo ARHEO.

Vsaka številka Nouvelles de l'Archéologie je razdeljena v dva dela. Prvi del obsega neko specifično problematiko - npr. L'archéologie urbaine v št. 0, L'archéométrie v št. 1, L'archéologie théorique v št. 3, L'éthnoarchéologie v št. 4 ali pa L'archéologie au Ministère de la Culture v št. 6. Tej rubriki (dossier) sledijo v drugem delu rubrike: šolstvo; staž; organizacija in realizacija raziskav; financiranje; personalia; tekoče in načrtovane raziskave; kolokviji, kongresi, okrogle mize; publikacije; popularizacija; razstave.

Gre torej za koncept, ki postavlja v prvo vrsto informacije, nujne za temeljito in usmerjeno strokovno delo. Kot rečeno pa gre za drugačen tip informacij, informacij, ki izkazujejo na eni strani živahno delovanje na teoretski ravni in na drugi strani zavest o recipročni pogojenosti organizacijske strukture stroke. Manko takšnih informacij je bil

za Francijo mnogo bolj značilen kot za anglosaksonski svet, kjer se je pričela in razvijala debata o arheološki teoriji (debata je seveda potekala skozi nekatere že obstoječe revije) in verjetno moremo prav v tem manku iskati del vzrokov za nastanek nove revije (cf. teme številke 1, 3, 4). Ostale vzroke lahko iščemo v organizacijskem razvoju arheologije oziroma spoznanju, da je potrebno razpršene raziskave in parcialne programe (ne le raziskovalne) povezati in usmeriti v reševanje strogo določenih problemov. Da gre v Franciji za temeljito premišljevanje o organiziranosti in širši vlogi arheologije, govori tudi okroglomiza o organiziranosti arheologije v Franciji, Zahodni Nemčiji, Veliki Britaniji in ZDA (Paris 3.9.1980) (teksti objavljeni v *Dossiers Histoire et Archéologie - L'Archéologie et la Nation* 49, 1981, 79-93), povezana s procesom reorganizacije francoske arheologije. Šesta številka Nouvelles de l'archéologie je posvečena prav tej temi.

Zaradi aktualnosti se zdi primereno, v zaključku tega opozorila navesti splošna načela, ki jih je Conseil supérieur de la recherche archéologique (CSRA) formuliral v zvezi s programiranjem arheoloških raziskav (*Nouvelles de l'Archéologie* 6, 1982, 15-16):

1. Izkopavanja zaradi izkopavanj, ki so še vedno dokaj pogost pojav, ne pridejo v poštev. Predvsem je pomembno določeno problematiko jasno zastaviti in ugotoviti, na katera od zastavljenih vprašanj lahko izkopavanje določeneqa najdišča odgovori. Obstoj arheološkega najdišča ni zadosten argument za utemeljitev izkopavanj.
2. Ne smemo pozabiti, da obstajajo poleg izkopavanj, posebej še za mlajša obdobja, tudi drugačni pristopi: arhivi, aerofotografija itd.
3. Izkopavati moremo le na premišljeno izbranih najdiščih. Praviloma je treba pred samim izkopavanjem: zbrati vse podatke, opraviti prospekcijsko, včasih sondiranje, kar vse šele pove ali najdišče more zadovoljivo odgovoriti na vprašanja, ki jih je zastavil raziskovalec. To vvelja še posebej za programirana zaščitna izkopavanja.

SESTANKI

13. januar 1982

4. Potrebno se je izogniti številu izkopavanj na najdiščih, katerih problematika je enaka. Praviloma je treba močnejše podpreti manjše številke raziskav.

5. Bolj kot izkopavanja je treba podpreti raziskave. Nedvomno je izkopavanje privilegirani element celotnega arheološkega raziskovanja, toda ne smemo pozabiti, da je ta element lahko dovolj signifikativen samo, kadar je vključen v celoten delovni postopek skupaj z drugimi tehnikami: prospekcijsko, geofizikalnimi raziskavami, zbiranjem podatkov, študijem arhivov, aerofotografijo, laboratorijskimi analizami itd. Glede na predmet raziskave je lahko izkopavanje bolj ali manj pomembno; do določene mere lahko nekatere najbolj pomembne izpeljemo, ne da bi posegali v zemljo.

6. V tej optiki se kaže interdisciplinarnost v raziskovalni ekipi nujnost, enako kot skladnost in celo sodelovanje raziskovalcev istega raziskovalnega področja.

Rojan Djurić

Srečanje slovenskih arheologov sredi januarja v dvorani Slovenske akademije v organizaciji Arheološkega društva in Inštituta za arheologijo, kjer naj bi kolege in širšo javnost seznanili z rezultati arheološkega znanstveno-raziskovalnega dela in snovanja v preteklem letu, postaja tradicionalno. Brez dvoma odlična zamisel, ki naj bi vsako leto pritegnila množico poslušalcev in razpravljalcev, če ne iz širših, pa vsaj iz ožjih strokovnih krogov.

Dopoldanski program privabi presenetljivo malo poslušalcev. Večina članov društva srednje in starejše generacije manjka, precej slovenskih muzejev ni zastopanih. Presenetni nas nezanimanje za pregled čez celoletno dejavnost v lastni stroki. Zdi se, da precej slovenskih arheologov tiči v slonokoščeni stolpi lastne samozadostnosti in samozadovoljnosti. Zakaj se potem čudimo, če ni poslušalcev iz vrst sorodnih strok, kaj šele iz širše javnosti. V zadnjem kotu dvorane si do tretjega poročila starejši možak nekaj zapisuje, nato povpraša sosedo, kdo pravzaprav organizira to srečanje in naveličano odide. Predstavniki sredstev javnega obveščanja, ki naj bi tudi širšo javnost celovito seznanili z bero lanskoletnih arheoloških raziskovanj širom po Sloveniji?

Dopoldanski del je namenjen prikazu zaščitnih arheoloških raziskav v Sloveniji. Zajeta so obdobja od prazgodovine (Podložje, Medvedjek, Orle), antike (Bistrica pri Tržiču, Emona, Poetovio, Izola) do visokega srednjega veka (Tabor). Rezultati opravičujejo vložena sredstva in očitki, ki se pogosto pojavljajo v družbi, kako visoka sredstva potrošijo arheologi, prav pri zaščitnih posegih, vsaj za predstavljena raziskovanja ne veljajo. Med letom smo veliko slišali o obsežnih zaščitnih raziskovanjih na trasi avtoceste čez Ljubljansko barje in o delih na "pentagonu" in zato smo s toliko večjim zanimanjem pričakovali poročilo o rezultatih teh del. Žal je to poročilo, kot tudi nekaj drugih z dopoldanskega programa, odpadlo. Vprašamo

se, ali gre za upravičeno odsotnost poročevalcev ali le za nezanimanje za naše skupno srečanje in početje.

Kljub temu, da je precej poročevalcev takoj po svojih nastopih zapustilo dvorano, se je razvila diskusija predvsem ob vprašanju, kje in kako se konservira material, ki je v lanskem letu v takšni množini prišel na dan med izkopavanji. Izkazalo se je, da vsaj za najnovejša izkopavanja položaj ni zaskrbljujoč, saj je v večini primerov material že konserviran ali pa v postopku. Ker se razvija precej konservatorskih delavnic po pokrajinskih muzejih, problematika ni tako kritična, čeprav organiziranost arheološke konservacije ostaja še naprej odprta rana stroke. Nedvomno je bila koristna v diskusiji izražena misel, da nam je bolj kot osrednji raziskovalni muzejski laboratorij potrebno sodelovanje z institucijami, ki se profesionalno ukvarjajo z raziskavo materialov in imajo za to na voljo tako finančna sredstva kot tehnologijo, kar v nobenem muzeju ne bi bilo mogoče realizirati.

Med diskusijo postavljeno vprašanje o porabljenih sredstvih za arheološka zaščitna izkopavanja, ki je nedvomno zanimivo, je ostalo brez odgovora. Poročevalci so postregli z razmeroma nizkimi številkami, poročila o drugih raziskovalnih delih na terenu in zanje porabljenih sredstvih pa smo zaman pričakovali.

Popoldanski del srečanja. Nekaj več obrazov, zlasti mladih, verjetno študentov, čeprav na fakulteti predavanja niso odpadla. Študentom bi sicer nedvomno koristil pregled čez enoletno arheološko delo v Sloveniji, pri katerem so v veliki meri celo sami sodelovali.

Na sporedu je celotna predstavitev raziskovalnega projekta Inštituta za arheologijo Slovenija od predzgodovine do zgodnjega srednjega veka. Prvi rezultati raziskave o poselitvi jugovzhodnih Alp v prazgodovini so nas prepričali, da bomo imeli Slovenci po zaslugi sistematičnega dela najboljše tovrstni pregled v tem delu Evrope. Tudi

Rezultati arheoloških istraživanja u istočnoj Slavoniji i Baranji (Vukovar, 6. do 9. listopada 1981)

temeljne raziskave s područja antične zgodovine (epigrafika in kritično ovrednotenje antičnih virov za zahodni Balkan) presegajo slovenski prostor. Posamezni poročevalci so podrobneje poročali o izkopavanjih v okviru Inštituta in ki so usmerjena na prazgodovinska obdobja (Divje Babe, Spaha, Lakoš, Most na Soči), dvoje poročil pa se je dotaknilo pozne antike (Tinjne) oziroma srednjega veka (Bled - Pristava).

Ob koncu je svoje delo predstavila še PZE za arheologijo. Njen projekt Geneza kulturne pokrajine obsega poleg temeljnih raziskav širšega pomena, kot so corpus signorum, nummorum in mosaicorum, kjer lahko v kratkem pričakujemo prve publicirane rezultate, tudi terenske raziskave od prazgodovine (Šafarsko, Barje, Ptuj, Poštela), antike (Rodik, Predloka, Ajdna in Vranje) do srednjega veka (Bled). Pogrešali smo zlasti poročilo o raziskovanju na Barju, ki je vendar ena od prioritarnih nalog tako v okviru projekta kot v okviru prazgodovinske sekcije.

Publika, ki je vztrajala do konca, je proti večeru pod težo podatkov celega dne klonila in se v pričakovanju prijetnejšega dela srečanja odpovedala diskusiji.

Nedvomno zanimiv dan, saj smo slišali veliko zanimivega in vzpodbudnega in lahko spoznali, da se marsikaj v slovenski arheologiji s sistematičnim delom vendarle premika v pozitivnem smislu. Marsikatera temeljna raziskava je pionirska v jugoslovanskem okviru ali pa ga celo presega in bi jo bilo vredno še v večji meri predstaviti širši javnosti. S sistematičnim delom odkrivamo vrsto novih lokalitet, ki nam prinašajo nova spoznanja o nekaterih, še do pred nedavnim slabo zastopanih obdobjih (eneolit).

Hkrati pa se po dnevu v akademski dvorani in po vsem, kar je tam slišal, pozornemu poslušalcu in spremljevalcu utrne marsikatera kritična misel. Malo je bilo namreč poročil, ki so predmet raziskave (lokaliteto) postavila v jasen prostorski in

časovni okvir, ki so pokazala dosedanje rezultate in obenem nakazala probleme, ki jih bo treba z nadaljnjim raziskovanjem na terenu še rešiti, poročil torej, ki so prepričljivo pokazala pot, po kateri naj vodi nadaljnje raziskovalno delo (Rodik). Malo je bilo tudi poročil, ki so jasno, natančno in z vso strokovno odgovornostjo predstavila raziskovalno bero preteklega leta (Divje Babe). Večinoma so bili solidni prikazi terenskega dela, ki kažejo na potek in metodo izkopavanja, za podrobnejše rezultate pa je razumljivo preteklo še premalo časa od terenskega dela. Vendar nas že ta kratka poročila, ki temeljijo na vizualni predstavitvi, pričajo o strokovnosti in zanesljivosti dela, včasih, žal, tudi obratno. O zgolj formalni pripravljenosti za sodelovanje pri tej predstavitvi pričajo ad hoc pripravljena poročila, pri katerih si poslušalci brez video pomagal komajda ustvarijo takšno ali drugačno mnenje (Orle).

Z vsakoletnimi srečanji te vrste kaže nedvomno nadaljevati, vendar ob bolj odgovornem sodelovanju in z večjim razumevanjem vseh slovenskih arheologov, hkrati pa tudi s širšim angažiranjem sorodnih strok in javnosti in seveda s plodnejšo diskusijo. Januarska srečanja naj postanejo resnično tribuna samokritičnega prikaza naše celotne dejavnosti na področju arheologije, naj postanejo trenutek predstavitve našega dela in snovanja in trenutek kritičnega soočenja tako v okviru stroke kot s sorodnimi strokami in slovenskim kulturnim vsakdanom, v katerem arheologija neupravičeno vse preveč obrobno le paberkuje.

Peter Kos

Nastavljajući već uhodenu praksu organiziranja godišnjih sastanaka i pratećih arheoloških znanstvenih skupova u pojedinim regijama SR Hrvatske u svrhu analiziranja stanja arheoloških istraživanja i pokušaja riješavanja i aktualiziranja arheoloških problema odnosno regije s željom da se u tim regijama angažiraju arheološka istraživanja i upozori na vrijednost arheološke i druge slične spomeničke gradje, godišnji sastanak Hrvatskog arheološkog društva je 1981. godine organiziran u Vukovaru. Ovakvi su znanstveni skupovi do sada vrlo uspješno održani u Kninu (1969.), Osijeku (1971.), Puli (1973.), Otočcu (1974.), Varaždinu (1975.), Vodicama (1976.), Metkoviću (1977.), Zagrebu (1978, gdje je obilježena i 100-godišnjica osnutka i rada Hrvatskog arheološkog društva), Malom Lošinj (1979.) i Sinju (1980.). Referate i saopćenja s ovih znanstvenih skupova Hrvatsko arheološko društvo objavljuje u svojim posebnim publikacijama, od kojih je do sada tiskano pet (Otočac, Varaždin, Vodicice, Metković i Zagreb), dok dvije (Mali Lošinj i Sinj) uskoro očekuju izlazak iz tiska.

Godišnji sastanak Hrvatskog arheološkog društva i znanstveni skup u 1981. godini održan je u Vukovaru, čime se ovo Društvo uključilo u proslavu 40-godišnjice ustanka i socijalističke revolucije naroda i narodnosti Jugoslavije u ovom kraju i proslavu 750-obljetnice od kad je ovaj grad dobio privilegij slobodnog kraljevskog grada. Skup je organiziran i održan u vremenu od 6. do 9. listopada pod naslovom *Rezultati arheoloških istraživanja u istočnoj Slavoniji i Baranji*. Premda je ovaj vukovarski skup bio već treći pokušaj da se u ovoj regiji aktualiziraju arheološka istraživanja i problemi organizacijske i znanstvene naravi (Osijek 1971. i Varaždin 1975.), i ovaj se put pokazalo da je istočna Slavonija i Baranja arheološki izuzetno bogato područje koje obiluje arheološkim problemima koji još uvijek očekuju potpuniju i sveobuhvatniju valorizaciju.

Rad ovogodišnjeg sastanka u Vukovaru, kao i većine prethodno održanih, odvijao se u tri dijela: održavanje znanstvenog skupa, održavanje Godišnje skupštine Hrvatskog arheološkog društva, te organizacija prigodnih izložbi i stručna ekskurzija.

U okviru znanstvenog skupa posvećenog novijim rezultatima arheoloških istraživanja na području istočne Slavonije i Baranje održano je ukupno osamnaest znanstvenih referata i saopćenja, od kojih je sedam obradivalo probleme iz prehistorije (S.Dimitrijević, *Još jednom o problemu završetka ranog neolita u sjevernoj Hrvatskoj*; N.Tasić, *Slavonsko-sremska regija kao nosilac evolucije badenske, kostolacke i vučedolske kulture*; Z.Marković, *Neka pitanja neolita, eneolita i brončanog doba na šibickog kraja i Đakovštine*; N.Majnarić-Pandžić, *Srednje brončano doba u istočnoj Slavoniji i Baranji*; K.Minichreiter, *Nekropole s paljevinskim grobovima brončanog doba u Slavoniji*; A.Durman, *Ostava kalupa vučedolskog lijevača bakra iz Vinkovaca*; i I.Pavlović, *Značenje i rezultati arheoloških iskopavanja na Graboru kod Đakova*), pet iz antičkog perioda (M.Bulat, *Neki noviji antički nalazi iz istočne Slavonije i Baranje*; Z.Virc, *Struktura uprave u Cibalama*; A.Dorn, *Rimska vojnička diploma iz Negoslavaca*; H.Lukić, *Skupni nalaz rimskog novca iz Vukovara* i Ž.Demo, *O nekim primjerima imitiranja novca kašne antičke na osnovi nalaza iz slavonskog prostora*), četiri referata su obuhvatila problematiku istraživanja srednjovjekovnih lokaliteta na ovom području (N.Klarić, *Postanak slavonskih varoši u 13.stoljeću s osobitim obzirom na Vukovar*, Z.Bojčić, *Stanje istraživanja ranosrednjovjekovnih arheoloških lokaliteta istočne Slavonije i Baranje*; K.Minichreiter, *Rezultati arheoloških iskopavanja srednjovjekovnog Osijeka na Križanićevu trgu u Turdji* i I.Mirnik, *Novac akvilejskih patrijarha iz Vukovara*, dok su dva priloga imala općenitiji arheološki karakter (I.Iskra-Janošić, *Rezultati novijih arheoloških istraživanja na području općine Vinkovci* i D.Sokač-Štimac, *Arheološka is-*

kopavanja u Požeškoj kotlini u godini 1980.). Dva prethodno najavljena referata (B.Brukner, *Veze istočne Slavonije i Baranje sa zapadnom Vojvodinom u poznom neolitu i ranom eneolitu*, te J.Šimić, *Neki stariji nalazi iz Vukovara i Vučedola u Muzeju Slavonije*) zbog odsutnosti referata nisu održana, ali će, kako je najavljeno i oni biti tiskani u zborniku radova s ovog skupa.

Na Godišnjoj skupštini koja je održana trećeg dana trajanja ovog sastanka, uz prethodno svečano otvaranje i izbor Radnog predsjedništva, pročitani su izvještaji predsjednika Društva (D.Vrsalović) o radu Društva u vremenu 1980/81. i blagajnika (D.Glogović) o financijskom poslovanju Društva kroz isto razdoblje. Nakon diskusije o izvještajima, te diskusije i usvajanju Pravilnika o izboru delegata u organe Hrvatskog arheološkog društva i delegacije u skupštini Saveza arheoloških društava Jugoslavije, pročitana je program rada za razdoblje 1981/82.godine koji je uz redovnu i izdavačku djelatnost, te medjurepubličku suradnju i rad društvenih predstavnika u Savezu arheoloških društava Jugoslavije, obuhvatio i pripreme za održavanje i organizaciju znanstvenog skupa i godišnjeg sastanka koji bi se trebao održati u Puli 1982.godine.

Održavanje skupa u Vukovaru bio je i povod organizaciji i održavanju dviju manjih prigodnih izložbi. Obje su bile organizirane u atriju Gradskog muzeja u Vukovaru, neposredno uz dvoranu gdje se održavao skup. Izložbu o novijim rezultatima arheoloških istraživanja na Vučedolu organizirao je Gradski muzej u Vukovaru, dok je znanstvena knjižara "Mladost" iz Zagreba organizirala izložbu o dosadašnjim izdavačkim naporima JAZU iz Zagreba u tiskanju publikacija iz oblasti arheologije i bliskije joj povijesne literature.

Učesnicima ovogodišnjeg sastanka u Vukovaru je u okviru održavanja znanstvenog skupa bio omogućen i posjet kulturnim ustanovama Vukovara (Gradski muzej, Radnički dom - Spomen muzej II.

kongresa KPJ i Zbirka Bauer i Galerija umjetnina koje djeluju u sklopu Gradskog muzeja). U okviru stručne ekskurzije arheološkim položajima i kulturno-povijesnim spomenicima na širem području istočne Slavonije organizirane četvrtog dana održavanja skupa, posjećeni su lokaliteti na Vučedolu (poznato prapovijesno arheološko nalazište), Bapskoj (romanička u gotici pregrađena crkva sv.Marije bogato ukrašena romaničkim ornamentalnim vijencem od opeka), Šarengradu (srednjovjekovnom burgu i sjedištu Ivana Morovičkog od 1405.godine s masivnim gotičkim od opeke građjenim bedemima opasnim jarcima) i Iloku (ant. Cuccium, a u srednjem vijeku jako utvrđeno središte u kojem su sjelo imali moćni knezovi Iločki, te franjevačka gotička crkva Ivana Kapistrana radikalno restaurirana 1907.godine od strane H.Bolea s osobito zanimljivim grobnim pločama knezova Iločkih /Nikole 1477. i Lovre 1525./ i plemića Brnjakovića /XVIII st./). Stručna ekskurzija i ovogodišnji znanstveni skup u Vukovaru je završio posjetom kulturno-povijesnim spomenicima u Vinkovcima.

A.M.

Savjetovanje arheologa Bosne i Hercegovine u Banja Luci od 14. do 16. 10. 1982

Nakon jednogodišnjeg odlaganja, u Banja Luci je od 14. do 16. oktobra 1981. godine održano savjetovanje arheologa Bosne i Hercegovine sa radnom temom ARHEOLOŠKA PROBLEMATIKA SJEVERO-ZAPADNE I SJEVERNE BOSNE.

U srijedu, 14. oktobra u 9,00 sati, okupili su se arheolozi iz cijele Bosne i Hercegovine u velikom salonu Doma kulture gdje je otvorena za ovu priliku upriličena izložba NOVIJA ARHEOLOŠKA OTKRIĆA I ISTRAŽIVANJA s područja banjalučke okoline. Organizator ove izložbe je bio Zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode iz Banja Luke, koji je putem pokretnog inventara, terenske tehničke i fotodokumentacije prezentirao rad na zaštiti i spašavanju arheoloških nalazišta i nalaza u proteklih pet godina sa lokaliteta Pećine-Kozarica kod Klačnica (paleolit i eneolit), Krčevine-Silos kod Prnjavora (neolit), Gornji Šeher kod Banja Luke (tursko doba) i iz tvrdjave Kastel u Banja Luci (predhistorija, antička, srednji vijek i tursko-austrougarski period).

Prigodom otvaranja stručnog savjetovanja, arheologe je pozdravio ispred društveno-političkih organizacij opštine Banja Luka i poželio dobrodošlicu sa biranim riječima rektor banjalučkog univerziteta "Djuro Pucar-Stari" dr. Ibrahim Tabaković. Na prigodnu dobrodošlicu, u ime Društva arheologa Bosne i Hercegovine zahvalio se predsjednik Društva mr. Blagoje Govedarica.

Prvi izlagač, sa svojevrsnim ekspozom bio je dr. Alojz Benac, predsjednik Akademije nauka i umjetnosti BiH. Govoreći o stanju i perspektivama arheologije u Bosni i Hercegovini, dr. Benac se osvrnuo i na trenutačno stanje arheologije u svijetu, Evropi i Jugoslaviji u cjelini, da bi na kraju ukazao i na stanje i perspektive arheološke problematike Bosanske Krajinne, odnosno sjeverne i sjeverozapadne Bosne, kao veoma ključnog prostora za izučavanje arheologije od šireg značaja.

Mr. Aleksandar Ratković iz Mostara istupio je sa temom Arheološki spomenici i lokaliteti u razvojnim i prostornim planovima, veoma konkretno ukazujući na životni angažman arheologije u suvremenom planiranju. Brano Belić, direktor Muzeja Doboja, je prikazao stanje i problematiku vezanu za novootkrivene neolitske i eneolitske lokalitete (naselja) u sjevernoj Bosni kao i kulturnu determinaciju istih.

Nakon kraće pauze, stručni saradnik iz Zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode Banja Luke, Boris Graljuk, podnio je izvještaj o najnovijim otkrićima i arheološkim zaštitno-spasavalačkim radovima na lokalitetima Klačnice, Prnjavor, Gornji Šeher i Kastel uz prikazivanje diapozitiva.

Dr. Djuro Basler, viši naučni savjetnik Zemaljskog muzeja BiH iz Sarajeva govorio je o paleolitiku sjeverne i sjeverozapadne Bosne, unjevši neka nova sagledavanja u tragove i indicije o prvom naseljavanju i životu ljudskih skupina na ovom tlu.

U veoma živoj diskusiji koja je potom uslijedila, uzeli su riječ brojni učesnici savjetovanja, bazirajući se najvećim dijelom na praktična iskustva realizacije arheologije u okviru svojih matičnih ustanova i na terenu koji pokrivaju, i realnim potrebama za arheološka izučavanja i perspektivama arheologije u pojedinih djelovima republike i u cjelini. Isticana je neophodnost timskog rada na zurovskim osnovama, iznalaženja materijalnih i kadrovskih potencijala za obradu još neobrađenih značajnijih lokaliteta, tješnje saradnje između odgovarajućih muzejskih i zaštitarskih ustanova i arheologa u republici kao i obezbjeđivanje deficitarnih kadrova neophodnih kao pomoćna naučna disciplina pri arheološkim radovima i interpretacijama (paleopedolog, paleontolog, polinolog i sl.).

U 13,30 sati učesnici savjetovanja su posjetili Zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode, gdje su se upoznali sa radovima na revitalizaciji tvrdjave Kastel i posjetili izložbu foto-

grafija o staroj Banja Luci iz perioda od 1878 do 1939. godine.

U četvrtak, 15. oktobra, drugog dana savjetovanja, kao prvi izvještač je istupio dr. Borivoje Čović sa referatom Sjeverna Bosna i Karpatski basen u rano i srednje bronzano doba. Kustos Muzeja Bosanske Krajinne Orhan Jamaković podnio je izvještaj o rekognosciranju praistorijskih naselja iz okoline Banja Luke a Branka Raunig, direktor Muzeja Pounja iz Bihaća o istraživanjima naselja željeznog doba na području Pounja. Milenko Radivojac, kustos Muzeja Podkozarja iz Prijedora je istupio kao posljednji referent sa tematikom Nalazi željeznog doba u Podkozarju. Drugi dio prijednevnog dijela savjetovanja tretirao je kasnu antiku. Dr. Ivo Bojanovski je podnio veoma zanimljiv referat o Rimskom rudarstvu i metalurgiji u sjeverozapadnoj Bosni, dok je dr. Veljko Paškvalin razmotrio Sepulkralne spomenike kasnoantičkog doba na području sj. zap. Bosne. U svom drugom izvještaju, dr. Ivo Bojanovski je govorio o rezultatima iskopavanja kasnoantičkih substrukcija u Suvaji kod Bosanske Dubice kao i problematiki vezanoj za daljnju sudbinu ovog izuzetnog kasnoantičkog građevinskog kompleksa.

U popodnevnom djelu, posljednjeg radnog djela savjetovanja, podnešena su tri referata koja su obradivala srednjovjekovnu problematiku. Nada Miletić je u svom izvještaju dala globalnu sliku o Ranom srednjem vijeku u arheološkim istraživanjima na području sjeverozapadne Bosne dok je Milan Djurdjević iz Bosanske Gradiške obradio Topografiju ranoslavenskih gradina na području Bosansko-Gradiške opštine. Kao posljednji referent istupila je Gordana Sedić iz Banja Luke sa referatom Vrbaška župa, uspješno interpolirajući arheološke indicije i novoprikupljenu arhivsku gradju.

Slijedećeg, posljednjeg dana, trodnevnog savjetovanja arheologa Bosne i Hercegovine organiziran je izlet autobusom kroz dio sj. zap. Bosne. Na maršuti koja je počinjala i završavala se u Ba-

Pohorje skozi stoletja

nja Luci nalazili su se lokaliteti (Trn - ostaci villa rustica, Pećine-Kozarica - paleolitska lovačko-sakupljačka stanica i vučedolsko naselje, Laktaši - predhistorija i ostaci terma. Mahovljani - ranoslavenski troprstenasti ring i ranoslavenska nekropola, i Donja Dolina - predhistorijsko - sojeničko naselje. Na kraju je posjećen i memorijalni kompleks Jasenovac - gdje su arheolozi odali počtu umorenim žrtvama fašističkog terora u ovom zloglasnom logoru smrti iz vremena II svjetskog rata.

Pri povratku arheolozi su se zadržali na zajedničkom ručku u Bosanskoj Gradišci gdje su toplo dočekani od strane predstavnika SIŽ-a kulture i Doma kulture.

Svajetovanje arheologa Bosne i Hercegovine, održano u Banja Luci, sudeći prema odzivu članstva, iznešenim temama i raspravama kao i donešenim zaključcima je uspjelo. Između ostalih zaključaka, dogovoreno je da se slijedeće godine slično savjetovanje održi u Bihaću ili eventualno u Tuzli.

Boris Graljuk

Ribnica na Pohorju je bila v času od 16. do 20. septembra 1981 gostiteljica simpozija o krajevni zgodovini, ki je bil drugi te vrste s programa sekcije za krajevno zgodovino slovenskega zgodovinskega društva. Ribniško srečanje je priredilo Zgodovinsko društvi iz Maribora.

Simpozij, posvečen 40. obletnici vstaje slovenskega naroda, je prerasel v pravi kulturni dogodek, kakršnega od časa Gledališča enega Staneta Severjaska skorajda ne pomnijo, saj se je začel v sredo z literarnim večerom pohorskih rojakov - književnikov in se zaključil v nedeljo s slavnostnim govorom tudi pohorskega partizana Mitje Ribičiča in pohorsko veselico.

V novi prostorni osnovni šoli Prve pohorske čete so preuredili telovadnico v "kongresno dvorano", šolska kuhinja pa je odprla "bife". Žal je organizator pozabil na predavatelje, ki so želeli svoje referate popestriti z diapozitivi: tako je diaprojektor potisnil v desni kot prevelike telovadnice in ga skrnil za zeleno - nepohorsko rastlinje in govorniški oder, hkrati pa pozabil na zatemnitev dvorane, tako da so bili diapozitivi ob sončnem dnevu kar preveč sončni, da bi jim lahko sledili poslušalci brez sončnih očal.

To je bila le postranska malenkost, tako kot je bil marginalen arheološki prispevek simpoziju, ki bi naj osvetlil le tiste - pred- in prazgodovinske temne pohorskega sveta. Najprej se je Teržanova trudila, da bi predstavila prazgodovinsko poselitveno podobo Pohorja od poznega neo-eneolitika do železne dobe. Slednjo je skušala podrobneje predstaviti na osnovi najnovejših izkopavanj na Pošteli. Arheologijo slovenjgraškega področja je orisala Mira Guličeva. Sprva se je s podrobnejšo analizo ustavila pri legenskih halštatskih gomilah, nato pa je na osnovi novih izkopavanj grobišča pri Starem trgu pri Slovenj Gradcu osvetlila pomen Colatia v sklopu rimske province Noricum. Zelo simpatičen tekst o pohorskem svetu v času od rimske zasedbe do zgodnjega srednjega ve-

ka je pripravil Stanko Pahič, ki je tudi tokrat poskrbel za svojo "anonimnost". Tako so lahko udeleženci prisluhnili skorajda "teatrski izvedbi" Pahičevega dela, žal brez avtorja na premieri.

Arheologija je torej "opravila svojo dolžnost" tudi na Pohorju. Vendar se je znova pokazala njena zazrtost vase. Ni se uspela otresti svojega značilnega hermetičnega jezika, ki narheologu le malo pove. Ni poskušala podati sintetičnega pregleda in se tokrat približati udeležencem zgodovinskega simpozija - zgodovinarjem, domačinom in ostalim zainteresiranim Pohorcem in nepohorcem. Vendar ta lastnost ni lastna le arheologiji, tudi druge vede bolehajo za njo. Med pohorskimi predavatelji, ki so presegli takšne težave in po katerih se bi kazalo zgedovati, je skorajda hudomušno svežino v pohorsko 14. in 15. stoletje vnesel dr. Koropec, medtem ko je predstavo o srednjeveškem prometu in poteh znal s suverenim predavanjem oživeti profesor Gestrin.

Škoda le, da se organizatorji niso spomnili tudi one - Glazarjeve: "da komaj vidi steza se, ki vmes po kolotečini kričvark - koles starinskih - se prek kop položnih vleče. Nikamor času ne mudi se tu."

Ilona Vidmar

Simpozij o kulturnohistoričnih in arheoloških problemih jugovzhodnoalpskega prostora v pozni antiki

Simpozij je potekal v času od 24. do 26.9. v prostorih Univerze v Celovcu. Arheološki del referatov so predstavili štiri predavatelji. Kot prvi je poročal Gernot Piccottini iz Celovca o najdbah in raziskavah pozne antike na Koroškem. Pri tem se je naslanjal predvsem na zanesljiva najdišča, domnevnih ni omenjal. Tako smo dobili podobo, ki je v glavnem znana že iz časa Eggerjevih raziskovanj, dopolnil jo je le z nekaj manj pomembnimi novejšimi najdišči. Pri tem je potrebno opozoriti, da še do danes na Koroškem ni prišlo do zadovoljivega verificiranja podatkov, ki jih je nekoč zapisal Franz Jantsch. Pregled naselbinskih postojank je zaključil s še krajšim pregledom grobišč in naključnih najdb.

Drugo predavanje s podobnim značajem Poselitev Slovenije v pozni antiki, arheološki pregled, je podal Peter Petru iz Ljubljane. V primerjavi s prej omenjenim je to delo pokazalo na mnogo številnejše arheološke rezultate, posebno še v zadnjem času. Tako je pred nami vstala podoba novih raziskanih najdišč, ki jih je avtor postavil v politične in socialno-ekonomske okvire tedanjega časa.

Naslednje arheološko predavanje je imel Franz Glaser iz Celovca, ki je predstavil izsledke revizijskih izkopavanj na Sv. Hemi nad Globasnico (Hemmaberg). Rezultati so nedvomno vredni vse pozornosti, saj v mnogočem spreminjajo podobo, ki smo jo do sedaj poznali iz poročil Rudolfa Eggerja. Poleg že prej znanih cerkva in baptisterija je odkril še manjšo memorialno cerkev, pokopališko cerkev, manjši stanovanjski objekt in sledove večjega, ki pa je šele sondiran. Zanimiva je predvsem sorodnost najdišča (tako po dimenzijah kot tudi po obliki stavb) z najdiščem Kučar pri Podzemlju.

Zanimiv arheološki problem je izpostavil Duje Rendić-Miočević iz Zagreba, ki je govoril o posebnem tipu zgodnjekrščanske arhitekture v noriških deželah. V svojem prikazu je primerjal nekatere tlorise zgodnjekrščanskih objektov s tlorisi posvetnih zgradb iz nekoliko starejšega

obdobja in tako skušal dokazati njihov izvor prav v podeželski posvetni arhitekturi. Teza je v mnogočem še odprta, saj bo potrebno upoštevati še številne spremljevalne okoliščine, kot je po referatu pokazala diskusija.

Odpadlo je predavanje Gustava Traversaria, ki bi moral poročati o arheoloških problemih in raziskavah v jugovzhodnoalpskem prostoru v pozni antiki.

V naslednjo skupino referatov lahko uvrstimo predvsem tiste, ki so se obravnavanega prostora v pozni antiki dotaknili s historigrafskega aspekta. Tu je še posebej izstopal referat Rajka Bratoža iz Ljubljane, ki je podal sistematičen in natančen pregled postopne kristjanizacije na področju Slovenije in ta zgodovinski potek dokumentiral tudi s številnimi arheološkimi najdišči in materialom.

Podobno temo (Romanizacija in kristjanizacija vzhodnoalpskega prostora okoli leta 400 n.š.) je imel Adolf Lippold iz Regensburga, le da je bil v svojih izjavah mnogo bolj splošen in je ostal pretežno pri širšem historigrafskem orisu obravnavanega področja.

Herbert Grassl iz Gradca je nakazal etnične in socialno-ekonomske pogoje za romanizacijo vzhodnoalpskega prostora v pozni antiki. Delo je skoraj v celoti temeljilo na pisanih virih, poudarek pa je bil predvsem na ekonomskem vidiku.

Luciano Bosio iz Padove je pred nami ponovno razgrnil Tabulo Peutingeriano in znova kritično pretresel vse podatke, ki zadevajo vzhodnoalpsko ozemlje.

Popolnoma z epigrafskega vidika je nastopil Fritz Freiherr-Lochner von Hüttenbach iz Gradca, ki je pokazal na izvor in strukturo rimskodobnih osebnih imen na Štajerskem. Njegov referat in referat Fulvia Babudiorija iz Trsta (Opažanja o rimski koloniji Tergestum, njegovih institucijah in dogodkih) sta se na tem simpoziju močno oddaljila od centralne teme, saj sta obravnavala obdobje, ki ni bilo v središču pozornosti tega znan-

stvenega srečanja. Seveda pa sta s tem nekoliko prispevala k poznavanju osnove, iz katere že lahko potegnemo nekaj osnovnih dilem, ki se vlečejo tudi v obdobje pozne antike.

Giovanni Battista Impallomeni iz Trsta je govoril o nekaterih juridičnih problemih v zvezi z najdbami iz mesta Iulia Concordia. Gre predvsem za omembe kaznovanja oseb, ki so v antiki ropale in pustošile grobove.

Mario Mirabella Roberti iz Vidma je poročal o mestu Iulium Carnicum (Zuglio) kot o alpski diecezi v prostoru akvilejske metropole in nakazal probleme njegovega dislociranja v poznantičnem obdobju.

Skoraj vsa predavanja je spremljala živahna razprava, ki je odgovorila na marsikatera v referatih nakazana vprašanja, še več pa jih je samo poudarila.

Dvema dnevnoma predavanjem je nato sledila ekskurzija z ogledom dveh reprezentančnih koroških najdišč, Magdalenske gore (Magdalensberg) in Sv. Heme (Hemaberg).

Slavko Ciglenčički

16. međunarodni kongres za bizantske studije

U Beču je od 4. do 9. listopada 1981. godine organiziran 16. Međunarodni kongres za bizantske studije pod pokroviteljstvom dr. Rudolfa Kirchschräglera, predsjednika Republike Austrije.

Na kongresu je učestvovalo 828 znanstvenih radnika iz cijeloga svijeta. Rad se odvijao u 11 sekcija sa 28 podsekcija. Posebno su bila zanimljiva i posjećena predavanja u okviru sekcija: 4. Soziale Strukturen und ihre Entwicklung, 5. Funktionen und Formen der Byzantinischen Literatur, 8. Theologie und Philosophie in der Paläiozeit, 9. Byzantinische Architektur, i 10. Die Stilbildende Funktion der Byzantinischen Kunst.

Kongresu su prisustvovala 43 znanstvenika iz Jugoslavije (SR Srbija - 31, SR Makedonija - 7, SR Hrvatska - 2, AP Vojvodina - 2, AP Kosovo - 1) sa svojim izlaganjima u okviru gotovo svih sekcija.

Začudjuje činjenica da su znanstveni radnici Hrvatske, koji se bave izučavanjem bizantske prošlosti, umjetnosti i graditeljstva propustili priliku da učestvuju u radu ovog kongresa svjetskog značaja, tim više, što je priobalni dio Jadranskog mora u ranom srednjem vijeku bio direktno ili indirektno pod utjecajem bizantske supremacije. Na kongresu se lako uočila pojava da strani stručnjaci (Talijani, Grci, Nijemci, Albanci) u okviru svojih užih specijalizacija obrađuju u radnjama bizantsku baštinu Dalmacije i Istre, te su u okviru njihovog studijskog rada najavljena veća monografska izdanja bez učešća jugoslavenskih znanstvenika.

Hrvatsku, većim dijelom Istru, na kongresu su zastupala dva referata: dr. Lujo MARGETIĆ, prof. Pravnog fakulteta u Rijeci i mr. Vesna Girardi JURKIĆ, viši kustos Arheološkog muzeja Istre u Puli.

U okviru sekcije 4 (Soziale Strukturen und ihre Entwicklung) dr. Lujo Margetić je jasnom pravničkom logikom i minucioznom dedukcijom razvio teze referata pod nazivom "Il sistema giuridico nelle province bizantine con speciale riguardo alla costa

orientale adriatica (Dalmazia e Istria)".

Tema mr. Vesne Jurkić u okviru sekcije 9 (Byzantinische Architektur) - "La continuità edilizia delle ville rustiche romane in Istria durante le dominazioni bizantina", popraćena sa 40 dijapozitiva u boji, utvrđuje gradjevni kontinuitet rimskih ladanjskih i proizvodnih centara u doba kasne antike i bizantske dominacije u Istri. Gradjevni ansambli u Kotoru, Siparu, Červaru i Sorni, na Brionima i Išu-li kod Medulina za vrijeme od IV do VI. stoljeća potvrđuju arhitektonske modifikacije uvjetovane novim socijalnim odnosima, posebno propašću antičke latifundije i nastankom novih kolonatskih odnosa koji uvjetuju napuštanje starih klasičnih villa rustica i formiranje na njihovim prostorima novih naselja zbijenog tipa.

Sažeci svih referata na kongresu objavljeni su u dva podeblja sveska, a kompletan materijal bit će sukcesivno objavljen u posebnim publikacijama (Akten) kongresa tokom 1981. i 1982. godine.

Vesna Girardi Jurkić

10. međunarodni kongres unije za prethistorijske i protohistorijske znanosti, Ciudad Mexico 19.—24. 10. 1981

Deseti po redu najveći međunarodni skup arheologa po prvi put je održan izvan evropskog kontinenta. To je vjerojatno utjecalo da je broj sudionika bio izrazito manji, oko 550, za razliku od oko 2000 u Nici 1976. godine. Uočljiva je prisutnost mladih država i naroda s drugih kontinenata: Zambije, Mozambika, Senegala, Koreje, Indije i naravno prisutnost svih latinsko američkih zemalja s dominacijom Sjedinjenih Država, zemlje domaćina Meksika i naročito Francuza. Sudjelovalo je 41 zemalja.

Kongres je u velikoj modernoj dvorani Medicinskog centra, kompleksa klinika i fakulteta, otvorio predsjednik Sjedinjenih Država Meksika gospodin José López Portillo, što ukazuje na važnost koja se arheološkoj znanosti daje u ovoj zemlji. Arheologija je na neki način nacionalna znanost u Meksiku, koji posjeduje sjajne indijanske civilizacije, čiji se veličanstveni ostaci danomice otkrivaju i to u samome središtu glavnoga grada ove velike i bogate zemlje, u punome razvitku. Arheološki ostaci čuvaju se i istražuju, ali istovremeno i uništavaju u udaljenim i nepristupačnim predjelima radi međunarodne arheološke kontrabande. Jedan od najbolje uređenih muzeja na svijetu je Museo Nacional de Antropología otvoren u Ciudad Meksiku 17. decembra 1964, koji čuva jedinstvene spomenike kultura Tlatilka, Olmeka, Zapoteka, Maya, Azteka i drugih naroda i skupina drevnih stanovnika ove zemlje. Tako da je održavanje kongresu Meksiku bilo i svojevrstno priznanje golemim rezultatima što su ih meksički arheolozi postigli u istraživanju svoje prošlosti.

Kongres je radio u devet sekcija: Metodologija, Donji paleolitik, Srednji paleolitik, Gornji paleolitik, Epipaleolitik i mezolitik, Neolitik, Bakreno i brončano doba, Željezno doba, Doba velikih seoba. Rad u sekcijama bio je podijeljen u 21 komisiju, prema tematici referata i pripćenja. Razvitak arheologije u svjetskim razmjerima je tolik, da ga je nemoguće čak i sažeti u najkraćim crtama, kao što nije moguće dati ni pregled kongresnih materijala tiskanih u dvade-

RAZSTAVE

Še ob rob razstavi Most na Soči 1880

—1980 sto let arheoloških raziskovanj

set knjiga.

Ono što me je impresioniralo to je snažni porast arheoloških istraživanja i značajni rezultati koji su postignuti u mladim zemaljama kao što su Senegal, Zambija, te latinsko-američke zemlje. Arheologija je uistinu postala globalna znanost. Nažalost naša prisutnost na ovome skupu bila je u potpunom nesorazmjeru s rezultatima što ih postiže naša arheologija. Potpisani je bio jedini iz naše zemlje, bio je prijavljen kolega Bora Jovanović iz Beograda ali nije došao. Nije ugodno biti sam na ovako velikom skupu, ali taj psihološki osjećaj bio je umanjen nekim specifičnim osjećajem jedinstva s ostalim evropskim kolegama u odnosu na ostale kontinente, tako da sam se "domaće" osjećao uglavnom u društvu čeških, njemačkih i talijanskih kolega. Potpisani je referirao u komisiji "Porijeklo gradova" s temom "Early Hill-forts on the Central Dalmatian Islands" o svojim istraživanjima u tome području.

Pretežni dio komisija obradivao je paleolitik i fosilnog čovjeka. Tu je posebnim interes izazvao kineski paleontolog Jia (Chia) Lan-po iz Institute of Vertebrate Paleontology and Paleanthropology, Academia Sinica, Beijing, koji je u svome predavanju "Where is the Birthplace of Human Being" iznio mišljenje da se čovjek prvi puta pojavljuje u Aziji, najvjerojatnije u jugozapadnoj Kini i okolnim područjima, dokazujući to po fosilnim ostacima toga područja. To mijenja dosadašnju tezu o Africi kao mjestu prvih ljudi.

U mnoštvu priopćenja veliki je udio bio posvećen novim metodama i postupcima arheoloških istraživanja, gdje je vidljivo kako arheologija sve više i nužno postaje timska interdisciplinarna znanost, koja koristi najnovije fizikalno-kemijske metode, matematičke i statističke analize i kompjuterizaciju. Posebni kolokviji bili su posvećeni "Datiranju i izotopskim analizama u prehistoriji" i "Banci arheoloških podataka", te "Upotrebi matematičkih podataka i metoda u arheologiji". Svi su kolokviji bili zanimljivi i puni novih

spoznaja i otkrića. Spominjem "Počeci domestikacije i agrikulture", "Počeci metalurgije", "Prehistorija Pacifika", "Brončanodobne civilizacije", "Arheologija razdoblja Hallstatta i La Tène", "Arheologija ranoga srednjega vijeka" i drugi brojni kolokviji.

Organizacija Kongresa bila je na zamjernoj visini sa svom tehničkom opremom, brojnim izložbama publikacija. Poslije kongresa organizirane su ekskurzije u različite bogate arheološke zone Meksika, ali sve sa visokim cijinama. Potpisani je sudjelovao u jednodnevnoj posjeti Teotihuacanu vjerskom središtu staroga Meksika s piramidama sunca i mjeseca. Meksiko je velika i bogata zemlja čudesne prošlosti i jedinstvenih civilizacija, ali i zemlja velike i sjajne budućnosti zbog golemih prirodnih bogatstava i položaja na dva oceana, to je narod u potpunosti svijestan sebe, svoga položaja, svoje prošlosti i budućnosti.

Mjesto slijedećeg XI kongresa biti će Cambridge u Engleskoj.

Marin Zaninović

Že Parisa, bogovom enakega, so zmedle oči beloroke Helene, a Priam glasno povabi jo k sebi:... "nisi mi Ti zakrivila, bogovi so krivi gorja mi" (Iliada III, 161, 164). Zato se tokrat raje ravnamo po svetu Gerenijca, viteškega Nestorja: niš ne kramljajmo sedé, ne odlagajmo dolgo več dela (Iliada II, 435).

Goriški muzej je v letu 1981 pripravil nadvse zanimivo razstavo o enem izmed najslavnejših slovenskih arheoloških najdišč - o Mostu na Soči. Razstava je doživela svojo premiero v maju na domačih tleh - v prostorih tolmanske knjižnice Cirila Kosmača, na jesen pa je gostovala v ljubljanskih Arkadah ob delih kiparja Dremlja. Škoda le, da se je njeno popotovanje že zaključilo!

Povod za razstavo, kot lahko razberemo iz njenega naslova in spremljajočega kataloga, je bila stota obletnica začetka sistematičnih izkopavanj do danes najobsežnejšega raziskovanega grobišča iz starejše železne dobe na področju jugovzhodnoalpskega sveta in deseta obletnica sistematičnega dela na raziskavah naselja, za katerega danes lahko trdimo, da je najbolje raziskana halštatskodobna naselbina v Sloveniji. Tako ima Goriški muzej kaj predstaviti in tudi za kaj slaviti! Sploh pa imamo Slovenci radi obletnice, pa kaj jih ne bi, saj so bile že Homerjeva slabost.

Razstava je imela nedvomno jasno zasnovo, logičen koncept, hkrati pa jo je oblikovala dokaj sigurna arhitektova roka; pa vendar ji je dajal razstavni ambient tako izrazit pečat, da je skorajda posegel v njeno komunikativnost.

V Tolminu je bila razstava postavljena v predverju knjižnice - v enem prostoru. Dvorana je bila spretno razčlenjena z vitrinami na manjše prostore, tako da se je lahko obiskovalec sprehajal po razstavi kot po "mestecu". Zunanji izgled vitrin je imel tudi svojo pomensko funkcijo - v nizkih vitrinah so bile razstavljene grobne najdbe, v visokih pa pretežno naselbinske - hišne. Ob vходу na levi strani - "preko Idrije" - so bile razstavljene drobne najdbe iz grobov, katerih namen je bil zgolj ilustrirati nekda-

Mednarodni arheološki plakat ali razstava zaradi razstave

nje nošo in morda pogrebne običaje. Na levem "trgu" so bili na panojih predstavljeni na starinskih fotografijah nekdanji izkopavalci in v strnjem tekstu zgodovina raziskav. Od tod pa sta dve "uličici" vodili med hiše nekdanjega Mosta. Izredno dobra rešitev je bila izbrana za predstavitev izkopavalne dokumentacije in izkopanin. Tik pod načrti posameznih hiš in razlago, kar je bilo pretežno na stenskih panojih, se je nahajal hišni inventar in drobne najdbe iz teh hiš. Na ta način je bilo tudi najbolj preprostemu obiskovalcu in otrokom omogočeno doumeti osnovno logiko arheološkega izkopavanja. Po sprehodu mimo vitrin pa je na desnem "trgu" za zaključno popestritev razstave poskrbela serija diapozitivov, žal brez komentarja.

Ljubljanska razstava je bila drugačna - s svojo belino je učinkovala prazno kot še nepopisan list. Raztezala se je skozi tri sobe: v sredini vsake je bila velika steklena kocka, razpolovljena v vertikali z belo steno. Na ta način je dobila kocka svoj "dvojni obraz". Beline kocke pa niso mogle preglasiti drobne najdbe, ki so tokrat samevale na belih policah z redkimi podnapisi - brez tiste tako uspešne koordinacije slikovne dokumentacije in gradiva, ki je bila glavna odlika tolminske razstave. Besedila, slike in dokumentacija so bili namreč razvešeni po belih stenah sob brez prave povezave z razstavljenimi predmeti; izgubljeni v prostoru, čeprav morda ne v času.

Pa vendar je bila razstava kot celota tudi v Arkadah samosvoje doživetje, ne tako polno kot v Tolminu. Preteklost le ima svoj čar, Most na Soči pa še posebej odpira s svojimi "vaškimi" skrivnostmi, ki smo jih poskušali razpoznavati na razstavi, še popolnoma neraziskan svet v slovenski arheologiji.

Razstava ni imela namena, da bi s sodobnejšimi pristopi prinesla novosti v slovenski arheološki razstavnizus. Pa vendar bi lahko z rekonstrukcijami, čeprav le risarskimi, modeli, maketami, za katere se mostno gradivo kar ponuja, pripravili obiskovalcu nad-

vse zanimivo in poučno popestritev. V osnovi je vsaj poskušala, zlasti tolminska postavitev, nakazati sodoben znanstven princip arheološke vede, v katerem nima več vodilne vloge predmet, temveč prostor - poselitveni sklop. S tem poskusom pa je vnesla kvaliteto, čeprav ne prva in edina, s katero je preseгла tudi nekatere večje arheološke razstave, kot je bila npr. Rešena arheološka dediščina Slovenije 1945 do 1980 z izrazito antikvarično-antikvitetnim konceptom, kar je verjetno bližje večini "sladokusnih" obiskovalcev razstav.

Črn katalog je spremljal razstavo, nevreden omembe pa je izginil iz spomina plakat. Tako dobro pisane in funkcionalnega kataloga, posebej dragocenega zaradi množice zgodovinskih podatkov o raziskovanjih, že dalj časa ni bilo mogoče vzeti v roke ob arheoloških razstavah v Sloveniji. Morda so preveč okorne nekatere povečave drobnih predmetov in njihova razvrstitve na slikovnih straneh, kar pa odtehtajo kvalitetne fotografije, še posebej fascinirajo "obrtiška ulica" in deli "štukatur". Glavna pomanjkljivost kataloga pa je, da nima povzetka v tujem jeziku. To je sicer splošna značilnost arheoloških razstavnih katalogov v zadnjih časih v Sloveniji (cfr. *Rešena arheološka dediščina Slovenije 1945-1980*, *Rešena arheološka dediščina Ljubljane*). Prav takšna politika zapira našo vedo v ozek nacionalni okvir; tako se delo nas - arheologov vrti na obodu domače rulete in na ta način le škoduje njeni uveljavitvi.

Biba Teržan

Razstava z zvenečim naslovom Mednarodni arheološki plakat, ki smo jo lahko pred časom videli v ljubljanskem razstavišču Arkade (tja je prispela iz novomeškega Dolenjskega muzeja, pripravil jo je T.Knez), je žal obetala veliko preveč. Ob napovedi, da bo predstavljenih "120 plakatov iz Jugoslavije in inozemstva" smo upravičeno pričakovali, da bomo videli sicer le ozek, a zato pretehtan in kvaliteten izbor plakatov (omenjeni izbor se približno ujema z enoletno svetovno produkcijo tovrstnih plakatov), ki so svojčas mimoidoče opozarjali na javne predstavitve dognanj arheološke vede na raznih koncih sveta. Žal pa ni bilo tako.

Videli smo res lahko kar lepo zbirko plakatov, večinoma domačih, med tujimi pa predvsem francoske, angleške in nemške, ki so vsi nastajali kot spremno propagandno gradivo stroke. Dejstvo, da so bili predstavljeni le kot slikovita "stenska" spremljava druge arheološke razstave, ki bi jo lahko označili kot osrednjo "prostorsko" razstavo, nas niti ni posebno motilo. Pravzaprav je to razstavi plakatov z ozirom na njeno zasnovno celo koristilo, saj je do neke mere reševalo njen status.

Moteča pa je bila predvsem sama zasnova razstave. Le gola zbirka nekega materiala pač še ne more biti ustrezna informacija javnosti. (Tudi kadar se po končanih arheoloških izkopavanjih predstavi najdeno gradivo javnosti, se verjetno nikoli ne pokaže vse, kar je bilo izkopano - tudi tu je potrebna selekcija, po določenih kriterijih seveda!) Da obstajajo plakati tudi za arheološke razstave namreč že vemo. Vedeti bi želeli torej nekaj več o njih. To pa bi bilo možno le, če bi pri taki razstavi upoštevali določene kriterije. In ker gre v tem primeru za plakate, so v prvi vrsti relevantni likovno estetski kriteriji (dodamo jim lahko še druge), ki pa izhajajo iz specifičnih oblikovalskih prizadevanj časa, v katerem so nastali. Kljub temu pa nam je ta mednarodna zbirka arheoloških plakatov le nekaj povedala, oziroma potrdila že znano: namreč tako kot za vse vrste razstavnih akcij v svetu tudi za arheološke

Arheološka razstava v Slovenj Gradcu

velja, da so plakati zanje pove-
čini zasnovani na osnovi dobre,
čiste fotografije, brez posebnih
oblikovalskih posegov.

Barbara Rupel

Pokazati in utemeljiti nekatere
bistvene vrednote razstave ARHEO-
LOŠKA PRETEKLOST POHORSKEGA PO-
DRAVJA, ki je bila pod pokrovi-
teljstvom SO Slovenj Gradec odpr-
ta 19.9.1981 ob številni prisot-
nosti tako domačinov kot tujcev,
bi bilo mogoče najbolj primerno
v okviru naslednjih spoznavnih
sestavin in pomenskih izhodišč.

Rdeča nit razstave je sledila ci-
lju, predstaviti čimbolj jasno in
dostopno vsa arheološka obdobja
na območju Pohorja s historično
nanj navezujočima se severnim in
vzhodnim obrobjem. Da pa bi bila
ta naloga v najširšem in najglob-
jem pomenu besede zadovoljivo re-
šena, je bilo potrebno ne samo
stopiti na pot združenja konkret-
nih strokovnih moči, marveč tudi
nujno pridobiti arheološko gradi-
vo iz vseh tistih ustanov, ki so
s svojimi raziskovalnimi akcija-
mi kakorkoli posegle v omenjeni
geografski okoliš in ga seveda še
hranijo danes. Tako so prispevali
arheološke predmete Pokrajinski
muzeji v Mariboru, Ptuju in Ce-
lju, Graški deželni muzej (Lan-
desmuseum Joanneum) in tudi Za-
vod za spomeniško varstvo Mari-
bor, kjer je začasno shranjena
zbirka, ki je plod raziskovalne-
ga dela v zadnjem desetletju.
Strokovno pripravo razstave so
si zamislili strokovnjaki Zavoda
za spomeniško varstvo in iz Po-
krajinskega muzeja v Mariboru.
Zasnovala in oblikovala jo je
arheologinja Mira Strmčnik-Gulič,
ki so ji priskočili na pomoč zla-
sti še njeni kolegi in sodelavci
v Zavodu, I. Tušek, J. in S. Goj-
kovič, M. Leskovec in drugi.

Razstavo je spremljal tudi kata-
log, v katerem je po uvodnih be-
sedah dr. Ive Curk podana okvirna
podoba arheoloških dognanj iz ob-
dobja najstarejše poselitve Koro-
ške krajine (Mira Strmčnik-Gulič)
Tej sledi pregled raziskovanj ob
Vzhodnem Pohorju izpod peresa
Stanka Pahiča. Pred tabelami s
slikovnim gradivom pa prikaže
I. Tušek še najnovejšo arheolo-
ško dejavnost na širšem ptujskem
arheološkem kompleksu.

V navedenih besedilih (katalog
je mogoče še dobiti) in v drugih
člankih arheološkega značaja, ki
jih avtorji navajajo v opombah,
lahko sledimo temeljnim pojmom
in vzrokom, ki jih narekujejo

arheološke ugotovitve in ki so
udejanjali razvojne življenjske
silnice v posameznih obdobjih v
tem prostorskem okviru. Zato je
vsekakor bolj umestno, da pri
predstavitvi razstave usmerimo
pozornost predvsem na rekonstruk-
cijo njenega vsebinskega dela,
torej na raznovrstne materialne
dokaze, iz katerih izhajajo av-
torji pri svojih razlagah, in
kot rečeno, na njene pomenske
vrednote.

Razstava, ki se je kazala kot
na filmskem traku kronološko se
razvijajoča zbirka eksponatov -
bilo jih je več kot 1000, dopol-
njena z bogatim fotografskim
gradivom (od prikazov posameznih
lokalitet, situacij med delovni-
mi akcijami, nerazstavljenih
predmetov, do načrtov in zemlje-
vidu Pohorja in obrobij z vrisa-
nimi najdišči itd.), se je pri-
čela z odlomkom enega izmed treh
mamutovih oklov, ki so jih v no-
vejšem času našli v Dravski do-
lini. V prvi sobi je bilo raz-
stavljeno še kamnito orodje iz
mlajše kamene dobe, izkopano na
širšem območju severovzhodne
Slovenije, vsekakor pa je v njej
izstopalo keramično gradivo iz
eneolitske oziroma zgodnje bro-
nastodobne naselbine v Rabelčji
vasi pri Ptuju. Manjkalo ni niti
nakita in predvsem glinastega
posodja iz grobišč v Pobrežju,
Mariboru in Rušah, kakor tudi ne
ustrezajočih keramičnih kosov iz
prazgodovinske naselbine na Bri-
njevi gori, iz grobov pri Bene-
diku v Slovenskih goricah, za-
paženih predmetov iz bronasto-
dobnih depojev s Hočkega Pohorja
in iz Pekla pri Mariboru. Kot
vezni člen v tej arheološki po-
dobi je bila predstavljena tudi
lokaliteta Poštela, in sicer z
maketo gradišča in grobišča, ob
kateri se je "bohotala" okrašena
prazgodovinska žara. Tej so se
pridruževali še eksponati iz
žarnega grobišča v Rabelčji vasi.

Svojevstveno mesto v drugi sobi
je, kot je razumljivo, zavzemal
inventar iz deloma raziskanih go-
mil v Florijanovem gozdu, ki pri-
padajo znanemu, še ne raziskova-
nemu gradišču na Legnu (enemu iz-
med železnodobnih poselitvenih
točk v tem koroškem prostoru,
kot so še Puščava nad Starim tr-
gom, Šance, Raduše, okolica Ra-
ven itd.), in ki so ga posodili

kolegi iz graškega muzeja, dopolnjevala pa ga je maketa naselbine z grobiščem. Trak s prazgodovinsko tematiko se je končal s predstavo latenskih najdb iz Brstja pri Rogoznici.

V tretjem prostoru so bile prikazane antične najdbe, ki jih je rešil Zavod za spomeniško varstvo iz Maribora v letih 1977 in 1978 v Starem trgu, dodani pa še predmeti iz Joanneuma, iz izkopavanj H. Winklerja pred prvo svetovno vojno. V bogatem in pestrem keramičnem izboru je gledalec lahko opazoval posode od preproste čaše, vrčka, vaze na nogi do tri-nožne skodele, vrčev, posodic s tankimi stenami itd. Pridani so bili še različni bronasti izdelki (nakit in predmeti uporabne narave). Vsekakor so bile vredne ogleda tudi steklene posode iz gomile v Miklavžu pri Mariboru in bronasta škatlica za lepoticenje, tudi dvoročajni vrč iz antičnega najdišča Velenik pri Pragerskem.

V sosednji sobi so bili v največji meri prikazani rezultati najnovejših izkopavanj v ptujskem prostorskem krogu, in sicer: nagrobna plošča legionarja, statuo genija smrti, keramična barvana posoda, številne oljenke, steklena dišavnica in razne posodice, fibule, zapestnice, koščene lasnice, jantarni izdelki itd. Opazili smo še poškodovan Jupitrov kip iz Čadrama pri Oplotnici in preproste železne nože in druge predmete z Brinjeve gore nad Zrečami.

Avtorji so v naslednjem prostoru predstavili tri rekonstrukcije najnovejših odkopnih grobov, od katerih sta posebno pozornost vzbujala zlasti žgani in skeletni grob iz Ptujja s svojo arhitekturo in celo zlatimi pridatki. Nikakor tudi ni bil odveč prikaz različnih antičnih opek, ki so jih raziskovalci zasledili na predhodno omenjenem, mogočnem in bogatem arheološkem kompleksu v vzhodni Sloveniji.

Logičen zaključek celotnega razstavnega traku (6. soba) sta predstavljala zbirka najdb iz poznoantičnega obdobja (steklo, zapestnice s kačjimi glavami, fibule s čebulastimi glavicami, tipična lončenina) iz Puščave

nad Starim trgom in nekaj iz Ra-belčje vasi in izbor poznanih kosov iz naselbine iz časov velikega preseljevanja ljudstev na Rifniku. Prav na koncu so sledili še: inventar iz staroslovanskega groba I s Ptujškega gradu (turnirski prostor), izkopanega leta 1978; material (obsenčniki, prstani, pasne sponje, sulične osti, posebno opazna emajlirana okrogla fibula z orlom) iz edinega staroslovanskega grobišča na celotnem koroškem predelu - na Puščavi nad Starim trgom - z doslej 136 odkopanimi grobovi kōtlaškega kulturnega horizonta (najdbe hrani graški deželni muzej) in še staroslovanski materialni dokazi iz Veržeja.

Razstavljeno gradivo tako po svojih likovnih, materialnih, predvsem pa historično pričevalnih vrednotah prinaša pred nas nenadomestljiv dokument človekovega udejstvovanja na omenjenem področju, ne nazadnje pa se kaže njegov pomen tudi za celotno slovensko in njegovo sosednje območje. Popolneje rečeno, nemajhno število predmetov dovoljuje izreko, da le-ti postajajo ne samo izhodiščna točka pri spoznavanju naselitve ljudstev v raznih obdobjih, njihovih navad, kulture, religije itd., marveč tudi vrednote širšega spoznavanja v okviru problematike proučevanja arheoloških obdobjev v vzhodnoalpskem prostoru.

ln če nadalje izhajamo iz dejstva, "da so kulturni spomeniki (karmor sodi tudi sicer vse razstavljeno gradivo - op.p.) najpopolnejši izraz in najvišji dosežek v procesu človekovega dela, v procesu humaniziranja narave in človeka samega ter njegove ustvarjalnosti - so torej njegova opredmetena zgodovina", potem je treba priznati, da so napor razstavljalcev bili povsem jasno in temu ustrezno podrejeni. V tem nas podpira še ugotovitev meni znanih obiskovalcev, da je razstava delovala kot enovita in z dokaj pretanjenim čutom komponirana celota, pa naj si jo kritično opazoval s strani komunikacijskih poudarkov, estetsko oblikovnih zaznav ali samega izbora arheoloških materialnih dokumentov itd.

V navedenem pa se odražajo tudi izhodišča za smernice bodočega dela strokovnjakov na tem področju, ne glede na to, da je bila z razstavo dokončno potrjena upravičenost dela arheologov in njihovih hotenj oziroma njihovega družbeno pogojenega programa v tem okviru.

Razstava prinaša tudi priznanje vsem tistim delovnim ljudem (in seveda naši družbi sploh, saj se vključuje v praznovanje 40. obletnice vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti), ki so s svojim pravilnim gledanjem omogočili, da se je raziskalo in ohranilo pred uničenjem razmeroma veliko historično materialno bogastvo, ki je enkratno in nenadomestljivo.

In da bi arheološki spomenik, tu mislimo ne samo na arheološko gradivo, kakršno je pred nami, marveč tudi na najdišče v naravi, zaživel v vsej svoji celovitosti in postal stalno prisoten del tamkajšnje kulture, torej v njihovi vsakdanjosti, je vsekakor ta prireditelj nemalo pripomogla. Zaradi svojega prvenstva, saj je prva tovrstna razstava v tem sli-kovitem delu slovenske dežele, pa je tudi povsem dopolnila doslej manjkajoči in pogrešani del v bogatem (posebno v likovnem krogu), oplemenitenem kulturnem tkivu osrednjega mesta na našem Koroškem. Zaključimo lahko torej, da je slovenska arheologija z njo ponovno potrdila svojo identiteto.

Marijan Slabe

Nove najdbe iz Viminacija

Ob začetku velikih zaščitnih del pri gradnji termoelektrarne Dimno je beograjski Narodni muzej razstavil izbor najdb iz ogroženega Viminacija. Takšne razstave imajo navadno dvojen cilj - so obolosl družbeni skupnosti, ki vlaga znatne vsote v zaščito kulturne dediščine, obenem pa so sredstvo angažiranja javnosti v borbi za še ustrežnejšo in popolnejšo zaščito te dediščine. Njihova aktivistična narava dovoljuje zasnove, ki ne upoštevajo običajnih norm informativnosti, saj je motivacija le posredno povezana z interpretativnimi interesi stroke, obenem pa je v teh primerih običajno tudi čas za pripravi razstave omejen. V primeru Viminacija so se avtorji odločili za izbor atraktivnih predmetov, predstavljenih kot "najdbe", z razmeroma skromnim spremnim tekstom v katalogu. Koliko je bil tak koncept v okoliščinah in okolju, ki mu je bila razstava prvenstveno namenjena, ustrezen, so morali presoditi drugi. Ljubljanska postavitvev se v tem smislu zdi povsem izven konteksta in minimiziran koncept tu deluje izrazito kot slabost in pomanjkljivost razstave. To še potencira dejstvo, da je slovenski razstavni list, ki je ob več kot rudimentarnih napisih v vitrinah edini tekstovni del razstave kot informacija še skromnejši od originalnega kataloga ter da podatke o predmetih samih lahko dobimo samo v originalnem katalogu, vendar pa se z njegovo uporabo očitno ne računa, saj ob predmetih preprosto ni kataloških števil. Ljubljanska postavitvev se tudi ne more pohvaliti z jasno notranjo strukturo. Vse se izčrpa v nekaj rutinskih prijemih razpostavljanja medsebojno praviloma povsem nepovezanih predmetov po posameznih vitrinah. Logike poteka razstave nismo uspeli zaslediti in dejstvo, da najdemo depo iz Bare v prvi sobi, srebrno posodje 6. stoletja pa v zadnji vitrini, smo prej pripravljene pripisati slučajnosti kot pa nekemu izrazitemu hotenju.

Ima pa ta razstava še en aspekt, ki ga ljubljanski Narodni muzej kot posredovalec in organizator nikakor ne bi smel prezreti. Viminacij namreč tu ni povsem neznan pojem - žal manj v svojih historičnih konotacijah, bolj pa kot origo iskanih predmetov, od nakita in posodja do novcev, ki se ne tako redko pojavljajo na ljubljanskem tržišču antikvitet. Razstava ni izkoristila priložnosti, da se nedvomen interes s primerno oblikovano informacijo usmeri v razmišljanje o izpovednosti materiala v kontekstu najdišča in o škodi, ki se arheološkemu kompleksu kot zgodovinskemu dokumentu (viru) dela z ropanjem in pollegalno trgovino. Tako se bojimo, da bo predstavitev lepih in dragocenih najdb, ki je v Beogradu morda optimalno opravila svoje poslanstvo, v Ljubljani izzvenela povsem antikvarsko - to pa Viminacijo ne more koristiti.

Božidar Slapšak

ZGODO VINA VEDE

Ob stoletnici odkritja situle z Vač

V letošnjem januarju je povsem neopazno minilo sto let od odkritja naše najlepše in najbolj znane izkopanine - situle z Vač. V strokovni literaturi namreč niso enotni niti glede letnice najdbe (cf. J. Kastelic, *Situla z Vač*, 1956, 33: napačno leta 1883, kljub izrecni von Hochstetterjevi navedbi, da je bila "im Frühjahr 1882" najdena "einhenkelige Situle aus Bronz mit ihren figuralen Darstellungen in getriebener Arbeit, welche im Besitz des Laibacher Museums ist" cf. Die Neuesten Gräberfunde von Watsch und St. Margarethen in Krain, *Denkschriften d. math. - naturwiss. Cl. d. kais. Akad. d. Wiss.* 47, 1883, 10; o dokaj točni lokaciji in globini najdbe cf. o. c., 3; zmedo okoli prave letnice je verjetno pripisati Dežmanovemu = Deschmannovemu terminu "zu Beginn des heurigen Frühjahrs", ko govori o epohalnem vaškem odkritju, cf. *MCC NF* 9, 1883, 16). Nikjer seveda ni natančnega zapisa o dnevu in mesecu najdbe, še manj o najditelju, ki je v literaturi označen kot *Arbeiter, Bauernbursche*, oziroma nek kmet. Edino F. Stare navaja ime najditelja, Janeza Grilca s Klenika (npr. cf. *Vače, Arheološki katalogi Slovenije* 1, 1955, 65 op. 21).

Prva risba situle z Vač, verjetno še leta 1882 (po von Hochstetterju).

KRATKE NOVICE

Bilješke uz zagrebačku proslavu svjetskog dana muzeja I.

Nasprotno je izročilo o najdite-
lju in znameniti situlski najdbi
še vedno živo. Janez Grilc, p.
d. Pri Plezétovih, Klenik 8, pra-
vi, da je njegov oče Janez Grilc
(rojen 7.12.1860 - umrl 17.4.
1931) izkopao situlo na dan sv.
Antona, 17. januarja, v 24. letu
starosti, in sicer na ledini Nad
Lazom, tik desno od kolovoza za
Slemško (sled Grilčevega kopanja
je še vidna, v obliki manjše
okrogle jame v gozdu, na meji
kopanja Kranjskega deželnege
muzeja iz leta 1881 in kneza
Ernsta von Windischgrätza iz let
1879-1880, že na slednjem pro-
storu; svet ima parc. št. 1198
k.o. Vače in je bil takrat last
Reze Poljanec s Klenika). V zve-
zi z najdbo je zanimiv še en po-
datek: Grilčevi hranijo izvorno
fotografsko kopiju z žigom ljub-
ljanskega fotografa Julia Müller-
ja na hrbtni strani; gre za prvo
fotografiju situle z Vač, ver-
jetno že iz leta 1882, in hkrati
za najstarejši znani fotografski
posnetek z arheološkim motivom na
Slovenskem (morda je J. Müller
tudi avtor obeh fotografij, ki
ju objavlja Deschmann, o.c.,
Taf. I; vendar moramo opozoriti,
da se od dokazano Müllerjeve fo-
tografije nekoliko razlikujeta).
Na hrbtni strani stare fotogra-
fije je tudi okorni zapis Janeza
Grilca v zvezi s prodajo situle
tedanjemu Kranjskemu deželnemu
muzeju za 18 gld. Ne da bi se na
tem mestu spuščali v ovrednote-
nje odkritja tako po likovni kot
arheološki plati, naj opozorimo,
da gre nedvomno za najbolj pri-
ljubljeno antiko z naših tal, ki
si je že leta 1882 utrla pot v
mednarodne strokovne kroge (cf.
Tischler, v *Corresp. - Blatt der
deutschen Gesellschaft für An-
throp., Ethnol. und Urgesch.* 12,
Dec. 1882). Skrbno zbrana dose-
danja bibliografija o situli z
Vač bi njeno mesto in pomen v
prazgodovinski arheologiji dovolj
nazorno prikazala, žal tega nima-
mo. Sicer bi situlska umetnost
tudi brez znamenite vaške najdbe
prepričljivo opozarjala na izvir-
no izraznost likovnih hotenj že-
leznodobnega človeka v alpskem
srednjeevropskem prostoru, vendar
bi bili mi zagotovo prikrajšani
za enega največjih biserov te
umetnosti, če ga ne bi izkopal za
tiste čase izjemno prosvetljeni
samorasli kmet - starinokop Ja-
nez Grilc s Klenika.

Davorin Vuga

Medjunarodni dan muzeja bio bi
lijepa prigoda da se, osim na
samu proslavu, osvrnemo i na vrlo
često spominjane tvrdnje o nedo-
voljnoj otvorenosti muzeja,
ali još više na položaj koji
institucije te vrste imaju u
našem društvu. Kako su kod nas
muzejske ustanove premalo pris-
utne u svakodnevnicu što se
kosi s njihovim mogućnostima,
zadacima i potrebama društvene
zajednice, neophodne su dina-
mične animacijske i propagand-
ne akcije. Cilj je da muzej u
informacijskom i komunikacij-
skom smislu postane dio svako-
dnevnicu, da dokaže svoj zna-
čaj i da aktivno nastoji pove-
ćati broj i kvalitet posjeta.
Manifestacija koju predlažemo
za ovu priliku bila bi prvi do-
gadnjaj te vrste kod nas i vje-
rujemo da će naići na dobar
prijem stručnjaka, široke pu-
blike i sredstava javnog infor-
miranja. To bi osiguralo ne
samo uspjeh "proslave" nego i
doista napravilo značajan po-
mak na području muzejske pro-
fesije, te kulturne akcije i
animacije.

Odluka da 18. svibanj bude pro-
glašen Medjunarodnim danom mu-
zeja, donesena je na 11. gene-
ralnoj konferenciji Interna-
cionalnog savjeta za muzeje -
svjetskoj strukovnoj organizaci-
ji muzeja i srodnih instituci-
ja koja djeluje pri UNESCO-u.
Slogan te manifestacije glasi:

"Muzeji su značajno sredstvo
kulturne razmjene, obogaćiva-
nja kultura, razvoja međusob-
nog razumijevanja, te suradnje
i mira među narodima."

Kako su u vrijeme pisanja ovog
članka bili u toku tek pripre-
mni radovi za prvu proslavu Dana
muzeja u Zagrebu, zadržati ćemo
se isključivo na programu mani-
festacije, za koju vjerujemo da
će prerasti u tradicionalnu
proslavu. Uspješnost ove namje-
re, omogućiti će da se u skoroj
budućnosti i temeljiteje osvr-
nemo na dvije naprijed spomenute
aktualne teme koje se najnepo-
srednije vežu uz djelatnost svih
muzeja - uključujući i one unu-
tar kojih egzistiraju i arheolo-
ški odjeli.

PLAN I PROGRAM MANIFESTACIJE

1. Uvodni govor
tekst bi sadržao 3-4 kartice,
sročena na duhoviti i informa-
tivan način. U njemu će se
naći podaci o značaju muzeja,
o značaju Dana muzeja, o zna-
čaju kulturne akcije i anima-
cije idr.
2. Koncerti
 - a) ansambl za staru glazbu
"Universitas studiorum
Zagrabiensis"
 - b) zbor "Vatroslav Lisinski"
 - c) jazz - grupa
 - d) rock - grupa
 ansambl bi izvodili glazbu u
rasponu od ranog srednjeg vi-
jeka do XX stoljeća. Članovi
bi bili odjeveni u kostime
koji bi odgovarali programu.
3. Kazališne predstave
 - a) grupa "Histrioni"
 - b) grupa učenika Centra za
jezike (bivša Klasična
gimnazija)
 budući da je mjesto održavanja
predstava vrt Arheološkog
muzeja gdje ima na otvorenom
izloženih antičkih kamenih
spomenika, "Histrioni" bi
održali predstavu "Arheološka
iskapanja kod sela Dilj";
grupa učenika izvela bi reci-
tal i čitanje tekstova na la-
tinskom jeziku.
4. Promenađni koncert i zagrebač-
ki korzo 1900. g.
Ijmena glazba bi nakon održa-
nog koncerta u paviljonu na
Zrinjevcu prošetala gradom u
pratnji studenata umjetnosti
odjevene u gradjanske kostime
s početka ovog stoljeća. Ova-
kav koncert potrebno je orga-
nizirati zbog osobine da
stvari ugodnjaj proslave i ne-
kih tradicionalnih osobina
gradske kulture. U isto vri-
jeme gradom bi kružio i tzv.
turistički tramvaj (tramvaj-
ska kola s prikolicom iz
30-tih godina ovog stoljeća).
5. Video i filmske projekcije
na zidovima okolnih zgrada te
u lapidariju Arheološkog mu-
zeja projicirati će se vi-
zualni materijal koji se
tiče muzeja grada Zagreba i
nekih tema koje se uklapaju
u koncept proslave Dana mu-
zeja.

6. Plakat, transparenti, leci, naljepnice
budući da je akcija zamišljena kao animacijski projekt za široku publiku, potrebno je unaprijed obavijestiti građane o događanju i animirati ih.

7. Otvoreni muzeji
tog dana svi muzeji bi imali besplatan ulaz, a svaka dva sata organizirala bi se i besplatna vodstva.

8. Otvorena ekspertiza
radi se o akciji koja bi omogućila da se muzeji približe najširoj publici na sasvim osobit i koristan način. Valorizacija predmeta koji su u posjedu pojedinaca afirmira spoznaju po kojoj ideja muzeja ne prestaje fizičkom granicom institucija. Postoji potreba mnogih da o predmetima iz svog vlasništva dobiju mišljenje stručnjaka za pojedino područje. Time ti pojedinci dobivaju mnogo, ali muzeji također stižu dragocjen uvid u privatno vlasništvo što može biti također od koristi u otkupnoj politici. Ekspertize na Dan muzeja bi bile usmene i besplatne.

9. Uredjivanje izloga
u suradnji s IKRO "Mladost" urediti će se originalnim muzejskim eksponatima izlozi svih knjižara "Mladosti" u Zagrebu. Posebno je važno što će u akciji "22 knjižare" biti obuhvaćeni i periferni djelovi grada.

Zoran Gregl
Arheološki muzej
Trg N. Zrinskog 19
41000 Zagreb

SESTANKI

XIII SETTIMANA DI STUDI AQUILEI-ESI I MUSEI DI AQUILEIA

24.4.-1.5.1982, Aquileia

Program:

J.Šašel, Aquileia fra l'Italia e l'Illirico. Riflessioni nel centenario del Museo
L.Bertacchi, Il Museo Archeologico Nazionale di Aquileia
B.Forlati Tamaro, Il Museo Paleocristiano
G.Cavaliere Manasse, Architetture romane in Museo
L.Beschi, La scultura romana di Aquileia
A.Giuliano, I sarcofagi attici
S.Vitri, Le collezioni preistoriche
L.Bertacchi, Musaici in Museo
R.Noll, Arte aquileiese a Vienna
S.Piussi, Le guide dei Musei di Aquileia
M.Carina Calvi, Ambre e oreficerie
G.Gorini, La collezione numismatica
G.Sena Chiesa, Le gemme di Aquileia
M.Carina Calvi, Vetri romani di Aquileia
F.Scotti Maselli, La ceramica ed Aquileia
G.Bandelli, Le iscrizioni repubblicane
G.Alföldi, Le iscrizioni imperiali
C.Zaccaria, Traversie delle epigrafi aquileiesi
E.Arslan, Musei ieri, oggi, domani
F.Ricci, Il lapidario gradese
G.Piccottini, Gli arnesi di ferro di Aquileia
L.Ruaro Loseri, La collezione Zandonai di Trieste
M.Buora, Le collezioni aquileiesi di Udine
P.Lopreato, Pesì ageminati bizantini in Museo
A.Tagliaferri, Sculture altomedievali
G.Cuscito, Le iscrizioni paleocristiane

Prijava: Centro di Antichità Altoadriatiche, Istituto di Archeologia dell'Università di Trieste, Via dell'Università 3, 34123 Trieste, Italia, tel. 744113

Prijavnina: 15.000 Lit

Rok: 5.4.1982

Ekскурzija: 2.-3.5.1982, Beljak (Vilach) in Celovec (Klagenfurt), 100.000 Lit

Štipendija: za študente in mlajše arheologe, prošnja s podatki in priporočilom do 5.4.1982

XXIX CORSO DI CULTURA SULL'ARTE RAVENNATE E BIZANTINA

18.-27.4.1982, Ravenna

Program:

F.W.Deichmann, Prolusione: Costantinopoli e Ravenna: un confronto
V.v.Falkenhausen, I monasteri greci sul monte Latros (X-XI secolo)
P.E.Arias, Anfora argentea de Porto Baratti (Populonia)
A.M.Iannucci, S.Apollinare in Classe a Ravenna: contributi all'indagine della zona prebiteriale
W.F.Volbach, Oreficeria ravennate e bizantina
B.Forlati Tamaro, Testimonianze dell'arco esarcale adriatico
F.Crosara, Costantinopoli nella storiografia altomedievale
L.Beschi, I rilievi ravennati dei "troni": osservazioni e proposte
O.Capitani, La pubblicistica ravennate nella lotta delle investiture: recenti prospettive
O.Feld, I sarcofagi mediobizantini
L.Faedo, Il foro di Teodosio a Costantinopoli
O.Feld, La scultura architettonica mediobizantina
G.C.Susini, L'approccio romano a Ravenna
D.Kuban, La chiesa detta Kalenderhane e i problemi intorno alla sua storia
R.Farioli, Sculture bizantine in Italia
H.Bolting, Problemi vecchi e nuovi sull'arte della rinascenza macedone
D.Kuban, Caratteristiche architettoniche dell'architettura bizantina del medioevo a Costantinopoli
G.Cortesi, I principali edifici sacri ravennati in funzione sepolcrale nei secoli V e VI
G.Tabarroni, Il Mausoleo di Teodorico: riflessioni e proposte

Prijava: Segreteria dei Corsi di Cultura sull'Arte Ravennate e Bizantina, Casa Traversari, Via S.Vitale 28, 48100 Ravenna, Italia, tel. 37541

Prijavnina: 20.000 Lit

Rok: 10.4.1982

LE DEUXIÈME ÂGE DU FER DANS LE NORD DE LA FRANCE ET LA BELGIQUE OCCIDENTAL STRUCTURE ET FONCTION DE FORTIFICATION DE L'ÂGE DU FER 1.-3.5.1982, Mons-Bavai

Informacije: Anne Cahen-Delhay, Service National de Fouilles de Belgique, Parc du Cinquantenaire 1, Bruxelles

KOLOKVIJ POVEZAVE SEVER-JUG

Zgodovinske in kulturne povezave in trgovina vzdolž evropskih jantarskih poti od 1.tisočletja pred n.št. do konca rimskega imperija 30.5.-4.6.1982, Bozsok

Ekскурzija: mesta vzdolž madžarskega dela jantarske poti, obisk muzejev v Szombathelyu in Köszegu ter arheološkega najdišča Velem (St.Vid)

Prijava: Dr.Gabor Bandi, Savaria Muzeum, Szombathely, Kisfaludy S.Utca 9, tel. 12-554

KOLOKVIJ - ARBEITSGEMEINSCHAFT NEOLITHIKUM

1.-2.6.1982, Kassel

Tema: Neolitske družbe in njihova preskrba s surovinami

Prijava: Dr.Jörg Schibler, Kantonsarchäologie Solothurn, Westbahnhofstrasse 10, CH-4500 Solothurn

Rok: 15.4.1982

1982 INTERNATIONAL GLASS CONFERENCE

7.-12.6.1982, New York - Corning - Toledo

Delo bo organizirano v osmih skupinah: 1. prazgodovinsko in predrimsko, 2. rimsko in poznoantično, 3. srednjeveško, bizan-

tinsko in islamsko, 4. renesančno, 5. 17.-18.stol., 6. 18.-19.stol., 7. sred. 19.-20.stol., 8. znanost in konzervacija

Informacije: Dr.Sidney Goldstein, The Corning Museum of Glass, Corning, N.Y. 14831, ZDA

ARCHEOLOGIE DU TERROIR - RUPTURES ET CONTINUITÉ DANS L'OCCUPATION DES SOLS

24.-26.6.1982, Chateauroux (Indre), Francija

informacije: MM. Buchsenschutz et Coulon, 2 rue Traversiere, F 36110 Levroux

VIIIth CONGRESS OF THE INTERNATIONAL FEDERATION OF THE SOCIETIES OF CLASSICAL STUDIES (FIEC)

27.8.-1.9.1982, Dublin

Informacije: Prof. G.Watson, Royal Irish Academy, 19 Dawson Street, Dublin 2, Ireland

Mednarodni komite Kongresa bo izbral referente, teme referatov bodo izbrali referenti. Posebej bodo iskali referate iz papirologije, antične filozofije, epigrafične, gledališča, rokopisne tradicije in mikenologije. Uradni jeziki bodo angleščina, francoščina, nemščina, italijanščina, španščina in latinščina.

9. CONGRESSO INTERNAZIONALE DI STUDI SULL'ALTO MEDIOEVO IL DUCATO DI SPOLETO

27.9.-2.10.1982, Spoleto

Program:

I. Država

1. P.M.Conti, La sede sovrana nell'Europa barbarica e l'origine della fortuna di Spoleto
2. S.Gasparri, Spoleto longobarda
3. E.Hlawitschka, Die Widonen im Dukato von Spoleto
4. E.Sestan, Il Comune di Spoleto tra i Comuni italiani
5. D.Waley, Il Ducato di Spoleto dagli Svevi all'Albornoz

II. Institucije

1. J.P.Brunterc h, Les circonscriptions civiles et ecclesiastiques du Duché de Spoleto et les fluctuations de son territoire du VIIIe au XIIe siècles
2. C.Grühl, Urkunden und Kanzleien der Herzöge von Spoleto
3. A.Pratesi, Lo sviluppo del notariato nel Ducato spoletino attraverso la documentazione privata
4. F.Crosara, Spoleto: magistratura e popolo negli statuti medievali

III. Cerkev

1. P.Bogliioni, Spoleto nelle opere di Gregorio Magno
2. A.Settia, L'organizzazione plebana nella diocesi di Spoleto: dati e problemi
3. R.Guarnieri, La santità femminile
4. B.Toscano, La diocesi di Spoleto nei secoli XII-XIV
5. R.Gregoire, L'agiografia monastica spoletina: tra storia e tipologia
6. C.Leonardi, L'agiografia del territorio di Spoleto dal secolo XI al XIV

IV. Mesto in teritorij

1. B.Toscano, Il centro urbano altomedievale e medievale
2. L.Quilici, La rete stradale
3. O.D'Assia, Gli insediamenti nello spoletino fino all'VIII secolo
4. J.M.Maire Vigueur, Nobiltà feudale, lotta contadina e insediamenti rurali nel contado di Spoleto (XIII-XIV secolo)
5. L.Pani Ermini, Gli insediamenti monastici nello spoletino fino al secolo X
6. M.Sensi, I mendicanti a Spoleto

V. Ekonomija in kultura

1. P.Supino Martini, La produzione libraria negli scriptoria delle abbazie di Farfa e di S.Eutizio
2. T.Kölzer, Codex libertatis: Ueberlegungen zur Funktion des Regestum Farfense und anderer Klosterchartulare
3. C.A.Mastrelli, Tracce della dominazione longobarda nell'onomastica e nella toponomastica spoletina

4. I. Baldelli, Uso del volgare nel Ducato di Spoleto
 5. A. Peroni, Elementi di continuità e di innovazione nel romanico spoletino
 6. A.M. Romanini, Arte gotica nel Ducato di Spoleto
 7. M. Righetti, Analisi di alcuni problemi architettonici di eta gotica in area spoletina

Prijavnina: 10.000 Lit

Rok: referati do 15.4.1982, oddani tipkopisi do 30.5.1982

Prijave: Centro italiano di studi sull'alto medioevo, Palazzo Ancaiani, Piazza della Libertà, 06049 Spoleto, Italia

Štipendija: 20 štipendij za tuje raziskovalce po 200.000 Lit.
 Interesenti morajo do 15.6.1982 poslati naslednje podatke: univerzitetni naslov, potrdilo univerzitetnega profesorja ali primernega raziskovalca, da kandidat posebej proučuje obravnavane probleme, podatke o opravljenem študiju, publikacije

XXII CONVEGNO DI STUDI SULLA MAGNA GRECIA

začetek oktobra 1982, Taranto

Informacije: Rosaria Pulinas Stazio, Convegni di Studio sulla Magna Grecia, Ente provinciale per il Turismo, Corso Umberto 113, Taranto, Italija

Štipendije: Mlajši kolegi in študentje lahko kandidirajo za štipendijo v znesku 70.000 Lit. Prošnji je treba priložiti priporočilo znanega arheologa.

12. INTERNACIONALNI SIMPOZIJUM - KULTURNE I HRONOLOŠKE VEZE JUGOSLAVENSKOG PODUNAVLJA SA GRANIČNIM PODRUČJEM U POZNOM ENEOLITU I RANOM BRONZANOM DOBU

3.-7.10.1982, Novi Sad

Informacije: Institut za istoriju, Stevana Musića b.b., 21000 Novi Sad

SIMPOZIJ - LE LITTORAL THRACE ET SON ROLE DANS LE DEVELOPPMENT DU MONDE ANCIEN

5.-7.10.1982, Sozopov, Bolgaria

Ekskurzija: 8.-11.10.1982 po muzejih in arheoloških najdiščih Bolgarije

V SEMAINES PHILOPOPOLITAINES DE L'HISTOIRE ET DE LA CULTURE THRACE - LA THRACE ET LE MONDE ORIENTAL MEDITERRANEEN XVI-XI SIECLE AVANT N.E.

8.-19.10.1982, Plovdiv, Bolgaria

Sekcije:

1. Processus ethnogénétiques
2. Développement historique et culturel
3. Mythologie et religion
4. Relations culturelles

Prijave: Musée National Archéologique, Pl. Saéidinijé 1, Plovdiv

MEDNARODNI SIMPOZIJ ZAŠČITA KRASA - ob 160-letnici turističnih škocjanskih jam

8.-9.10.1982, Lipica

V okviru simpozija naj bi bila predstavljena tudi arheološka raziskovanja na področju matičnega Krasa z razstavo in referati.

Prijave: Vili Borjančič, Hotel Triglav, 66210 Sežana

Rok: prijave referatov do 1.4.1982, oddaja 1.9.1982

1er CONGRES INTERNATIONAL DE PALEONTOLOGIE HUMAINE

16.-21.10.1982, Nice, Francija

Delo organizirano v 6-ih sekcijah: 1. Primates non humaines, 2. Australopithecus et Homo sapiens, 3. Homo erectus, 4. Homo sapiens neandertalensis, 5. Homo sapiens sapiens, du paleolithique supérieur et du mesolithique, 6. Homo sapiens sapiens, du neolithique et des ages des metaux, 7. Populations subactuelles et actuelles.

Prijavnina: 300 oz. 450 FF

Ekskurzija: 1500 FF

Organizacija: Professeur Henry de Lumley, Institut de Paléontologie Humaine, 1, rue René Panhard, 75013 Paris, Francija

13. MEDNARODNI LIMES KONGRES

18.-25.9.1983, Aalen, Ostalbkreis, Baden-Württemberg, BRD

Predekskurzija: 14.-17.9.1983 iz Basla skozi severno Švico in južni Baden-Württemberg. Cena: 300 DM.

Pokongresna ekskurzija: 26.-27.9.1982 na Bavarsko pod vodstvom dr. R. Christleina. Cena 200 DM.

Rok: 1.5.1982 za vse, tudi referate (20 minut) in kratka poročila (10 minut)

Prijave: Landesdenkmalamt Baden-Württemberg
 Abteilung Bodendenkmalpflege
 "Limeskongress"
 Schillerplatz 1
 D-7000 Stuttgart 1

Simpozij INTERACTIONS DES SLAVES DE L'EUROPE CENTRALE ET D'AUTRES ETHNIES AUX 6^e-10^e SIECLES

oktober 1983, Nitra

Simpozij LES CONNAISSANCES NOUVELLES SUR LA GENESE ET LE DEVELOPPMENT DE LA CIVILISATION DE LENGYEL

september 1984

Simpozij METHODES MODERNES DE DATATION DANS L'ARCHEOLOGIE (DISCIPLINES NATURELLES ET TECHNIQUES, LA QUESTION DE L'EXACTITUDE)

september 1985

Vse tri simpozije prireja Arheološki ústav Slovenske akademije vied, 94921 Nitra - Hrad, ČSSR (dr. B. Chropovský). Natančnejšie informacije dobijo intereseanti na zgornjem naslovu.

ORUDJE I ORUŽJE SREDNJEG VEKA U JUGOSLAVIJI

25.-28.4.1982, Novi Sad

Organizacija: SADJ Srednjevekovna sekcija

4. SASTANAK SRPSKOG ARHEOLOŠKOG DRUŠTVA in**2. KOLOKVIJ O ZAŠTITNIM ARHEOLOŠKIM ISKOPAVANJIMA NA DJERDAPU**

20.-22.maj 1982, Kladovo

ARHEOLOŠKA PROBLEMATIKA ZAPADNE BOSNE

september 1982, Bihać

Srećanje organizira Arheološko društvo BiH in Muzej AVNOJ-a i Pounja.

NEZAKLIJ OD PRAPOVIJESTI DO RANOG SREDNJEG VIJEKA

20.-21.9.1982, Pula

Znanstveno srećanje organizira Arheološki muzej Istre pod pokroviteljstvom JAZU.

Prijava: AMI Pula, Mate Balote 3

Inskripcija: 800,00 din

Rok: referenti do 25.2.1982, ostali do 1.5.1982

ZNANSTVENI SKUP I GODIŠNJA SKUPŠTINA HAD-a - ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA U ISTRI I HRVATSKOM PRIMORJU

15.-18.9.1982, Pula

Rok: 15.5.1982

Prijave: Hrvatsko arheološko društvo, Marinkovićeve 4/1, Zagreb

Ekskurzija: arheološka najdišča v Međulinu, Betiki, Červaru in Buzetu

DUHOVNA KULTURA ILIRA

5.znanstveno srećanje o ilirski problematiki

konec oktobra 1982, Hercegovni

Srećanje organizira Centar za balkanološka ispitivanja ANU BiH in Crnogorska akademija nauka i umetnosti

Uvodni referati:

- Umetnost pri Ilirih v prazgodovini (B.Čović, S.Gabrovec),
- Umetnost pri Ilirih v antiki (D.Rendić-Miočević),
- Kult mrtvih pri Ilirih v prazgodovini in antiki (M.Garašanin, A.Benac),
- Uvodna razmišljanja o problemih religije in kulta pri Ilirih v antiki (M.Suić),
- O jeziku Ilirov (R.Katičić).

Rok prijav: 30.4.1982

SAD pripravlja delovni pogovor o terenski dokumentaciji v Ljubljani 17. in 18.novembra 1982. Teme: principi, dokumentiranje rekognosciranja, dokumentacije najdišč, dokumentiranje izkopavalnih situacij, dokumentiranje materiala na terenu, dokumentiranje podatkov in vzorci za neposredno datacijo, okolje in tehnologijo, dokumentacija izkopavanja. Pripravljen bo cirkular z natančnejšimi pojasnili.

RAZSTAVE**KELTI IN NJIHOVI SODOBNIKI NA TLEH JUGOSLAVIJE**

Narodni muzej, Ljubljana, v sezoni 1983-84

SEVERIN ZWISCHEN RÖMERZEIT UND VÖLKERWANDERUNG

Stadtmuseum Enns, Avstrija, 24.4.-26.10.1982

LAND DES BAAL

1.3.-1.6.1982, Grosse Orangerie des Schlosses Charlottenburg, Berlin, BRD

ÄGYPTEN VOR DEN PYRAMIDEN

15.5.-15.9.1982, Museum für Archäologie, Münster, BRD

ÄGYPTEN ZWISCHEN NACHT UND MORGEN

1.7.-10.10.1982, Roemer- und Pelizaeus-Museum, Hildesheim, BRD

LÄNDER DER BIBEL

18.4.-7.5.1982, Römisch-Germanisches Museum, BRD

CELTES ET GALLO-ROMAINS EN BERRY

16.6.-31.8.1982, Chateauroux (Indre), Francija

THE ART OF SOUTH ITALY - VASES FROM MAGNA GRAECIA

12.5.-8.8.1982, Virginia Museum, Richmond, Virginia, USA

13.-14.5.1982 bo simpozij na isto temo (sodelujejo Arthur Dale Trendall, Dietrich von Bothmer, Joseph Veach Noble)

informacije: D.Margaret Ellen Mayo, Virginia Museum, Boulevard and Grove Avenue, Richmond, Virginia 23221, USA

DRUŠTVO

Slovensko arheološko društvo v letu 1981

O B V E S T I L O

Arheološki oddelek Dolenjskega muzeja v Novem mestu sistematično zbira plakate z arheološko tematiko s področja Jugoslavije. Zbirka je urejena po republikah in pokrajinah in je predvidena za razstavne in študijske namene. Naprošamo vse institucije (muzeje, galerije, zavode), ki so natisnile arheološke plakate, da nam jih pošljejo za našo zbirko. Plakate pošljite na naslov: Dolenjski muzej, 68000 Novo mesto, Muzejska 7.

Po obvestilu predsednika Antične sekcije SADJ bo naslednji simpozij sekcije v POREČU in ne v Rovinju, kakor je bilo sporočeno v prejšnji številki Arhea. Simpozij bo leta 1984, ko se praznuje 100. obletnica ustanovitve Zavičajnog muzeja Poreštine.

SPREMEMBE IN DOPOLNITVE NASLOVOV ARHEOLOŠKIH INSTITUCIJ V JUGOSLAVIJI

HRVATSKO ARHEOLOŠKO DRUŠTVO
Marinkovičeva 4/I
41000 Zagreb
041 447 830
predsednik: Božidar Čečuk

CRES
Creski muzej
Palača Petris
51557 Cres
Jasminka Čus Rakonić

DUBROVNIK
Dubrovački muzej
Knežev dvor
50000 Dubrovnik
050 28 469
Ivan Žile

OSOR
Arheološka zbirka Osor
51554 Nerezine

ŠIBENIK
Muzej grada Šibenika
Gradska vrata
59000 Šibenik
059 23 880
Zdenko Brusić

VALPOVO
Muzej Valpovštine
Narodno sveučilište, Dvorac
54550 Valpovo
054 81 677
Ivan Čurković

NOVA GRADIŠKA
Zavičajni muzej
M.A. Reljkovića
55400 Nova Gradiška
055 63 762
Zorica Džaić

ZAGREB
Arheološki muzej
Zrinjevac 19
41000 Zagreb
041 448 993, 447 803
Lidija Bakarić

LJUBLJANA
Filozofska fakulteta
PZE za arheologijo
Aškerčeva 12
61000 Ljubljana
061 224 011

Inštitut za arheologijo SAZU
Novi trg 3
61000 Ljubljana
061 223 722
Andreja Dolenc

Ljubljanski regionalni zavod
za spomeniško varstvo
Karlovska 1
61000 Ljubljana
061 222 879

Mestni muzej
Gosposka 15
61000 Ljubljana
061 222 902

Narodni muzej
Prešernova 20
61000 Ljubljana
061 218 886

Zavod SRS za varstvo naravne in
kulture dediščine
Plečnikov trg 2
61000 Ljubljana
061 213 083, 213 012

ŠKOFJA LOKA
Loški muzej
Grajska pot 13
64220 Škofja Loka
064 62 261

Delovanje Slovenskega arheološkega društva v letu 1981 se odraža v delu Izvršnega odbora SAD, v izvrševanju v programu SAD zapisanih nalog in v dejavnosti SAD v Zvezi arheoloških društev Jugoslavije. Ob bok tem trem temeljnim delovnim usmeritvam pa so se nanizale še nekatere sprotne naloge. Zanesljivo sodi v to vplevalno misel spoznanje, da je v izvrševanje posameznih društvenih opravil bilo vpletenih precej članov v SAD, tako da je bilo delovanje društva čimbolj skupno opravilo. Poleg IO SAD so delovala to leto še nekatera društvena telesa ali komisije, npr. komisija za pripravo okroglega mize o novem zakonu o varstvu naravne in kulturne dediščine, ki spremlja uresničevanje zakona tudi še poslej, pripravljalni odbor za pripravo srečanja "Arheologija na Slovenskem v letu 1981", komisija za podvodno arheologijo, uredništvo ARHEOLOŠKIH obvestil. Le premalo arheologov "podeželanov" je bilo zaposlenih z neposrednimi društvenimi nalogami! Izvršni odbor SAD je v letu 1981 upočasn timer sestajanja, vzrok temu je dognanje, da je za sprotno delo društva bilo tudi manj pogosto sejanje dovolj. Na 14 sejah IO SAD udeležba članov ni bila pretirano dobra, okoli 65% udeležba je prej zaskrbljujoča kot sprejemljiva. Pogrešali smo predvsem udeležbo predsednika antične sekcije, ker smo menili (in menimo), da s predsedniki sekcij razširjeno delo Izvršnega odbora onemogoča zapiranje in izolacijo tega društvenega telesa. Primerno času tudi IO SAD ni obšla papirnata vojna, vendar smo odborniki težili za tem, da se v razreševanje zares obrobni zadev nismo pregosto zapletali. Večinoma je delo v IO SAD bilo soočanje z dovolj trdimi oreh, mednje vsekakor smemo prišteti naslednja opravila:

- skrb za ureditev denarnih zadev društva;
- vpletanje SAD v nekatere spomeniškovarstvene zadrege Ptujca;
- pomoč Pokrajinskemu muzeju v Kočevju v njegovih prizadevanjih za ohranitev arheološke dejavnosti;
- priprava in tisk ARHEO (loških obvestil), Inventaria Archaeologica, Raziskovalnega programa;

- priprave in izvedba okroglice o zakonu o varstvu naravne in kulturne dediščine;
- priprava in izvedba srečanja "Arheologija v letu 1980";
- spremljanje izvajanja novega zakona;
- udeležba in delo v organih SADJ;
- obveščanje članov SAD o arheoloških dogodkih doma in po Jugoslaviji...

V letu 1981 smo prvič bili (redna dejavnost SAD) vnešeni v program Kulturne skupnosti Slovenije in trije stari milijoni, ki smo jih prejeli, so bili dobrodošla vzpodbuda društveni blagajni. Ob vzorno vplačevani članarini in sredstvi, ki smo jih prislužili s prodajo naših tiskov, zato nismo bili v denarnih zagatah, bogati pa seveda tudi ne. Pa še obet, da bo tako tudi vnaprej, je dober! Žal nismo uspeli s prošnjo, da bi nam Kulturna skupnost Slovenije pomagala tudi pri tiskanju ARHEA. Poskušali smo ovreči prepričanje, da uvajamo novo revijo, vendar v času, ko se je na vseh koncih pričelo varčevati, naše dokazovanje ni zaleгло. Pa puške nismo vrgli v koruzo, prva številka naših novih obvestil je izšla, pa tudi nova vloga na KSS.

SAD je v letu 1981 bilo pritegnjeno tudi v razreševanje nekaterih spomeniškovarstvenih zadev v Ptuj, posebej 3. mitreja. Odzvali smo se, sodelovali na pogovorih in dopisovali, vendar so naša stališča bila vedno povsem načelna in nikoli niso posegala v morebitne stanovske ali drugačne stiske. Ne bi pa bilo najbrž napak v primerni obliki natisniti ta ptujski voz, s tem vse člane pritegniti v razmišljanje in tako zares vpreči vse moči v razreševanje tega zanimivega, zapletenega in poučnega spomeniškovarstvenega problema.

Odzvali smo se klicu "na pomoč" iz Kočevja in v pismu družbenopolitičnim organizacijam v Kočevju ter slovenskim muzejskim združenjem zapisali, da podpiramo prizadevanja Pokrajinskega muzeja za ohranitev celovitosti njegovega delovanja.

Čprav ni, da bi obešali na veliki zvon, je prav da povemo, da smo poskrbeli za udeležbo slo-

venskih arheologov na pogrebi umrlih hrvaških ali srbskih kolegov ali pa, da smo vsaj s sožalnimi brzojavkami izpovedali naša občutja.

Vpeljali pa smo tudi navado, da smo brzojavno, v kolikor sami nismo bili soudeleženi, pozdravili srečanja arheologov po drugih republikah in pokrajinah.

Med naloge, ki so skupne, vsekakor velja na začetek postaviti izid prve številke naših novih Obvestil, novih po obliki, novih po vsebini in še njihov naslov je nekolikanj nov. Arheo je posebej zunaj slovenskih meja doživel nadvse ugoden sprejem, odmenost doma pa je bila značilno slovensko zadržana. Tiskarski dosežek je še natis Inventaria Archaeologica T. Kneza Beletov vrt in Raziskovalnega programa SAD, ki je v lični knjižici poromal na vse Kulturne in Raziskovalne skupnosti po Sloveniji in mislim, da smo edina stroka (mislim na arheologiji sorodne vede), ki je svoj program v taki obliki posredovala javnosti.

Sešli pa smo se v letu 1981 na plenumu in še dvakrat, prvič v dvorani SAZU na srečanju "Arheologija v letu 1980", ki smo ga pripravili skupaj z Inštitutom za arheologijo SAZU in nato še okoli "okroglice" mize posvečene Zakonu o varstvu naravne in kulturne dediščine. Za prvo srečanje nedvomno velja zapisati, da je globoko pognalo korenine, da je izpričalo koristnost in celotnost, da to predstavitev letne bere še poglobljamo in bogatimo. Za drugo srečanje pa velja, da je po tehtnosti obravnavane snovi bilo osrednje srečanje slovenskih po republiškem - pokrajinskem arheologov v letu 1981 in da je zadostilo pričakovanjem. Nihče od pripravjalcev namreč ni pričakoval, da bo moč odgonetiti vse, največkrat pravno zamotane določbe novega zakona in pojasniti vse Pleaničar v uredništvo Materijalist, kar je o arheologiji v zakonu zapisane. Pa še za razlago dr. I. Curk v uredniški odbor Materijalov mostarskega kongresa smo bili povsem neupravičeno prikrajsani!? Nedorečenosti skuša naša delovna skupina še vnaprej pojasnjevati in zapolniti vrzeli. Zakon bi namreč že moral polno zaživeti, med letom se je mnogokaj zgodilo, pojavile so se tudi nekatere, za arheologijo kar

kvarne interpretacije posameznih zakonovih določil. Doreči pa bo potrebno še nekatere organizacijske slabosti, delitev dela, pojasniti pojma premični - nepremični spomenik...

Pa še ene dejavnosti v tem poročilu ne smemo obiti. To so predavanja domačih in tujih arheologov, ki niso bila maloštevilna, bila pa so vsa organizirana v zares vzornem sodelovanju z Narodnim muzejem iz Ljubljane.

Vestno smo izvrševali tudi naloge, ki nam jih nalaga članstvo v Zvezi arheoloških društev Jugoslavije. Predsedstvo SADJ je imelo v letu 1981 dve seji (aprila v Vinkovcih in novembra v Novem Sadu), obkrajat združeni s sejami Založniškega sveta SADJ. Osnovni problem je v zveznem društvu še vedno nedorečen statut, ki nedvomno hromi udarnost društva. V Novem Sadu je bil za predsednika SADJ imenovan Petar Petrović (AD Srbije). Sedež društva pa je ostal v Vojvodini. Skupaj z Založniškim svetom je predsedstvo SADJ po smrti dr. Jovana Todrovića bilo primorano poskrbeti za nemoteno delo tega sveta in poverilo vodenje založniške dejavnosti dr. Nikoli Tasiću. Sklenjeno je bilo, da bo v prihodnje največ skrbi namenjene štirim društvenim publikacijam in sicer Arheološkemu pregledu (uredništvo tega društvenega glasila se v letu 1982 ne bo menjalo, SAD zastopa v njem T. Knez), Materijalom, Disertacijam in monografijam in še posebej Archaeologii Jugoslavici. Uredništvo te revije, ki naj postane dejanski glasnik jugoslovanske arheologije v svetu, bo v bodoče sestavljeno po republiškem - pokrajinskem ključu, predstavnik SAD v uredništvu je T. Knez. V uredniške odbore za druge publikacije SADJ pa smo predlagali (predloge mora potrditi skupščina SAD): dr. L. Pleaničar v uredništvo Materijalov antične sekcije v Vinkovcih, dr. I. Curk v uredniški odbor Materijalov mostarskega kongresa SADJ (predavanja antične in prazgodovinske sekcije), dr. M. Slabeta v uredniški odbor Materijalov mostarskega kongresa SADJ - srednjeveška sekcija.

Drago Svobljšak

